

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA TEŞKİLAT-I MAHSUSA

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Doktora Tezi
Tarih Anabilim Dalı
Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Programı**

Çağdaş YÜKSEL

Danışman: Prof. Dr. Ayfer ÖZÇELİK

Mart 2019

DENİZLİ

DOKTORA TEZİ ONAY FORMU

Tarih Anabilim Dalı doktora programı öğrencisi Çağdaş YÜKSEL tarafından Prof. Dr. Ayfer ÖZÇELİK yönetiminde hazırlanan “Bir Devletin Son Varoluş Hamlesi: Teşkilat-ı Mahsusa” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 25/03/2019 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı
Prof. Dr. Sadık SARISAMAN

Jüri-Danışman
Prof. Dr. Ayfer ÖZÇELİK

Jüri
Prof. Dr. Ercan HAYTOĞLU

Jüri
Prof. Dr. Tahir KODAL

Jüri
Doç. Dr. Sezai BALCI

İzleyici Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Mehmet Ali Ünal

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
02/05/2019 tarih ve ...18/02... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ahmet BARDAKÇI
Müdür

ETİK SAYFASI

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırılmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Çağdaş YÜKSEL

ÖN SÖZ

Günümüzde Osmanlı Devleti dönemine olan ilgi oldukça artmıştır. Bu durum daha önce karanlıkta kalan Teşkilat-ı Mahsusa isminin de ön plana çıkmasına ve popüler hale gelmesine yol açmıştır. Bu nedenle günümüzde teşkilat hakkında birçok ilmi çalışma yapılarak pek çok kitap ve makale yayınlanmıştır. Ayrıca konu ile ilgili çok çeşitli popüler eser de kaleme alınmıştır. Ancak popüler tarzda yazılan eserlerde, belgelere dayanmayan birçok ilginç iddia yer almaktadır. Teşkilat-ı Mahsusa hakkında yapılan ilmi çalışmalar ise genellikle teşkilatın bir yönüne veya belirli faaliyetlerine odaklanmaktadır. Yani Teşkilat-ı Mahsusa'yı kuruluşundan kaldırılışına kadar tüm yönleri ile inceleyen bir eser mevcut değildir. Teşkilat-ı Mahsusa'nın uzun yıllar karanlıkta kalması ve sonrasında birden popüler hale gelmesi nedeniyle örgüt hakkında belgelere dayanmayan pek çok iddia ortaya atılmıştır. Bazı eserlerde teşkilat gereğinden fazla abartılarak birçok başarı kazandığı iddia edilmiştir. Bazı eserlerde ise teşkilat bazı olumsuz olaylarla ilişkilendirilmiştir.

“Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Teşkilat-ı Mahsusa” isimli doktora tezinde Teşkilat-ı Mahsusa'nın ortaya çıkışı, yapısı, Birinci Dünya Savaşı sırasındaki faaliyetleri, teşkilatın ilgası ve teşkilatın ortadan kaldırılması sonrasında eski üyelerinin Milli Mücadele sırasında faaliyetleri belgelere dayanarak analiz edilmeye çalışılmıştır. Tezin giriş kısmında istihbarat kavramı hakkında bir değerlendirme yapılmış ve İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ortaya çıkışı analiz edilmiştir.

Tezin birinci bölümünde Teşkilat-ı Mahsusa ile İttihat ve Terakki arasındaki bağ değerlendirilmiştir. Meşrutiyet'in ilanı sonrasında İttihat ve Terakki'nin, yaşanan olaylar karşısında nasıl değişim geçirdiği ve bu değişimin teşkilatın ortaya çıkmasına nasıl etki ettiği analiz edilmiştir. Ayrıca İttihat ve Terakki'nin iktidara gelişi ve Teşkilat-ı Mahsusa'nın oluşması hakkında bilgi verilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde Teşkilat-ı Mahsusa'nın kuruluşu yapıları, ve bölümleri hakkında bir değerlendirme yapılmıştır. Birinci Dünya Savaşı süresince teşkilatın Balkanlar, Fas, Trablusgarp, Mısır, Rusya, Kafkasya, İran, Afganistan, Hindistan, Irak ve Suriye'de yürüttüğü faaliyetler hakkında bilgi verilmiştir.

Tezin son bölümünde Teşkilat-ı Mahsusa'nın dağıtılması ve sonrasında eski üyelerinin Milli Mücadele sırasında Anadolu'daki faaliyetleri hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca bazı eski Teşkilat-ı Mahsusa üyelerinin işgal yıllarında İstanbul'da kurduğu istihbarat grupları incelenmiştir.

Bu tezin temel amacı Teşkilat-ı Mahsusa hakkında kapsayıcı bir inceleme yaparak teşkilat hakkında yeni sorulara yol açmak ve farklı çalışmalarını teşvik etmek olarak belirlenmiştir. Ancak tezin hazırlanışı sırasında bazı zorluklarla karşılaşmıştır. Teşkilat hakkındaki belgelerin çeşitli arşivlerde dağınık olarak bulunması belgelerin temin edilmesini zorlaştırmıştır. Ayrıca bazı belgelerin kaybolmuş olması ihtimali nedeniyle ulaşılması hedeflenen belgelerin eksik kalmış olması ihtimal dahilindedir.

Tezin hazırlanması sürecinde büyük katkıları olan danışmanım Prof. Dr. Ayfer ÖZÇELİK'e, jüri üyelerim Prof. Dr. Sadık SARISAMAN, Prof. Dr. Ercan HAYTOĞLU, Prof. Dr. Tahir KODAL, Doç. Dr. Sezai BALCI'ya teşekkürü borç bilirim.

ÖZET

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA TEŞKİLAT-I MAHSUSA

YÜKSEL, Çağdaş
Doktora Tezi
Tarih Anabilim Dalı
Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Programı
Danışman: Prof. Dr. Ayfer ÖZÇELİK
Mart 2019, VII - 246 sayfa

“Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Teşkilat-ı Mahsusa” isimli doktora tezinde Teşkilat-ı Mahsusa’nın kuruluşu, yapısı, Birinci Dünya Savaşı sırasındaki faaliyetleri, teşkilatın ortadan kalkması ve teşkilatın ilgasından sonra eski üyelerinin Milli Mücadele sırasındaki faaliyetleri incelenmiştir. Ayrıca teşkilatın ortaya çıkmasına yol açan koşullar, teşkilatın çekirdeğini teşkil eden kadronun oluşumu ve Teşkilat-ı Mahsusa ile İttihat ve Terakki arasındaki bağ irdelenmiştir. Tezin temel amacı Teşkilat-ı Mahsusa hakkında kapsamlı bir çalışma ortaya koyarak yeni sorulara ve yeni çalışmalara yol açmaktır.

Anahtar Kelimeler: Teşkilat-ı Mahsusa, İttihat ve Terakki Cemiyeti, Birinci Dünya Savaşı, Osmanlı Devleti

ABSTRACT**TEŞKİLAT-I MAHSUSA DURING THE FIRST WORLD WAR**

YÜKSEL, Çağdaş

Doctoral Thesis

History Department

Turkish Republic's History Programme

Adviser of Thesis: Prof. Dr. Ayfer ÖZÇELİK

March 2019, VII – 246 pages

In this doctoral thesis named "Teşkilat-ı Mahsusa During The First World War" were examined the establishment of the Teşkilat-ı Mahsusa, its structure, its activities during the First World War, its disappearance and the activities of the former members of the Teşkilat-ı Mahsusa during the National Struggle. In addition, the conditions leading to emergence of the Teşkilat-ı Mahsusa, the formation of the cadres that constitute the core of the organization and the relationship between the organization and the Union and Progress were discussed. The main aim of the thesis is to present a comprehensive study of the organization and to lead to new questions and new studies.

Key Words: the Teşkilat-ı Mahsusa, the Committee of Union and Progress, World War I, the Ottoman State

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR.....	vii
GİRİŞ.....	1
A-Kaynaklar Üzerine Bir Değerlendirme.....	1
B-İstihbarat Kavramı ve Türk Tarihinde İstihbarat Faaliyetleri.....	7
C-Gizli Bir Örgüt Olarak İttihat ve Terakki'nin Ortaya Çıkışı.....	9
D-İttihat ve Terakki'de Komitacılık Ruhu ve Meşrutiyet'in İlanı.....	12

BİRİNCİ BÖLÜM

MEŞRUTİYET'İN İLANI SONRASINDAKİ GELİŞMELER

1.1. İttihat ve Terakki'nin Meşrutiyet Sonrası Durumu ve 31 Mart Ayaklanması.....	17
1.2. Teşkilat-ı Mahsusa'nın Temelini Oluşturan Fedailer Grubu ve Trablusgarp Savaşı.....	19
1.3. Bab-ı Ali Baskını ve İttihat Ve Terakki'nin İktidara Gelişi.....	23
1.4. Batı Trakya Cumhuriyeti'nin Kuruluşu.....	24

İKİNCİ BÖLÜM

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA TEŞKİLAT-I MAHSUSA'NIN KURULUŞU VE FAALİYETLERİ

2.1. Teşkilat-ı Mahsusa'nın Kuruluşu.....	29
2.2. Teşkilat-ı Mahsusa'nın Yapısı.....	32
2.3. Teşkilat-ı Mahsusa'nın Faaliyetleri.....	36
2.3.1. Teşkilat-ı Mahsusa'nın Balkan Faaliyetler.....	37
2.3.2. Teşkilat-ı Mahsusa'nın Kuzey Afrika Faaliyetleri.....	44
2.3.3. Teşkilat-ı Mahsusa'nın Kafkasya Faaliyetleri.....	69

2.3.4. Teşkilat-1 Mahsusa'nın İran ve Afganistan Faaliyetleri.....	92
2.3.5. Teşkilat-1 Mahsusa'nın Rusya Faaliyetleri.....	120
2.3.6. Teşkilat-1 Mahsusa'nın Orta Doğu Faaliyetleri.....	141

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MONDROS MÜTAREKESİ SONRASINDA TEŞKİLAT-MAHSUSA'NIN FAALİYETLERİ

3.1. Teşkilat-1 Mahsusa'nın Dağıtılması.....	159
3.2. Teşkilat-1 Mahsusa Hakkındaki Soruşturma.....	161
3.3. Eski Teşkilat-1 Mahsusa Üyelerinin Milli Mücadele Dönemindeki Faaliyetleri.....	165
3.3.1. Karakol Cemiyeti'nin Kurulması.....	165
3.3.2. Eski Teşkilat-1 Mahsusa Üyelerinin Anadolu'daki Faaliyetleri ve Teşkilat-1 Mahsusa Mirası.....	175
SONUÇ.....	187
KAYNAKÇA.....	197
EKLER.....	235
ÖZ GEÇMİŞ.....	245

KISALTMALAR

ATASE: Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı

DAB: Devlet Arşivleri Başkanlığı

BDH Kol: Birinci Dünya Harbi Koleksiyonu

HR. SYS.: Hariciye Siyasi

DH. ŞFR.: Dahiliye Şifre

a.g.e.: adı geçen eser

a.g.m.: adı geçen makale

vb: ve benzeri

vd: ve diğerleri

GİRİŞ

Teşkilat-ı Mahsusa Birinci Dünya Savaşı sırasında önemli roller oynamasına karşın uzun süre karanlıkta kalmış, günümüzde ise oldukça popüler hale gelmiştir. Ancak adı geçen yapının yeterli akademik araştırmaya konu olmaması, ne amaçla kurulduğunun, yapısının nasıl olduğunun, ne tarz faaliyetlerde bulunduğu hala tam olarak aydınlatılamaması, hakkında rivayetler türemesine de yol açmıştır. Bir grup bu örgütü İttihat ve Terakki'nin kirli işlerini yapan silahlı bir oluşum olarak değerlendirirken başka bir grup Osmanlı Devleti'nin ilk modern istihbarat örgütü olduğunu savunmuştur. Başka bir grup ise bu yapılanmanın sadece Ermenileri ortadan kaldırmak ve gayr-i müslimleri sindirmek için kurulduğunu iddia etmişlerdir. Bu bağlamda Teşkilat-ı Mahsusa hakkında akademik olmayan birçok kitap ve yazı yayımlanmıştır. Ancak son zamanlarda teşkilatın farklı yönlerini ele alan akademik çalışmalar da yapılmaya başlamıştır.

Bu çalışma Teşkilat-ı Mahsusa'nın yapısını, amaçlarını, faaliyetlerini ve işleyiş tarzını belgelere dayanarak bilimsel bir şekilde analiz etmeyi amaçlamaktadır. Böylece Teşkilat-ı Mahsusa'nın daha önce ortaya çıkarılmamış yönlerinin tespit edilmesi ve teşkilat hakkında yeni sorular sorarak farklı çalışmaların teşvik edilmesi amaçlanmaktadır. Osmanlı Devleti'nin son döneminde önemli faaliyetler içinde bulunmuş kritik öneme sahip böyle bir yapının aydınlatılması için çaba gösterilmesinin tarihimiz açısından son derece gerekli olduğu kanaatiyle yola çıkılmıştır.

A- Kaynaklar Üzerine Bir Değerlendirme

Teşkilat-ı Mahsusa üzerine günümüzde birçok çalışma yapılmış ve bunun sonucunda pek çok kitap kaleme alınmıştır. Bu kitapların büyük çoğunluğu konunun farklı yönlerine vurgu yapmaktadır. Bunlar içinde konuyu bütünlemesine ele alan bir eser bulmak oldukça zordur. Bunun dışında teşkilat ile ilgili olan ve teşkilatın çeşitli faaliyetlerini inceleyen bazı bilimsel makaleler de mevcuttur. Çok sayıda olmamakla beraber konuyu farklı açılardan ele alan çeşitli tezler de yapılmıştır. Ayrıca Teşkilat-ı Mahsusa'yı herhangi bir belgeye dayanmadan anlatan pek çok popüler eser de mevcuttur.

Bu nedenle araştırma süresince temel kaynak olarak arşiv belgeleri kullanılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda Genelkurmay Başkanlığı ATASE Arşivi, Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İngiliz Ulusal Arşivi (The National Archives) ve Alman Ulusal Arşivi (Das Bundesarchiv)'nde belge taraması yapılmıştır. Bu arşivlerden edinilen belgeler konu ile ilgili kitap ve makaleler de göz önüne alınarak değerlendirilmiştir.. Elde edilen veriler ışığında konu ile ilgili kaynaklar hakkında şöyle bir değerlendirme yapmak mümkündür. Genelkurmay Başkanlığı ATASE Arşivi Teşkilat-1 Mahsusa ile ilgili en zengin arşivdir. Teşkilat Harbiye Nezareti bünyesinde kurulduğu için evrakları askeri evrak olarak değerlendirilmiş ve bu arşivde toplanmıştır. Bu nedenle bu çalışmada en çok Genelkurmay Başkanlığı ATASE Arşivi'nden faydalanılmıştır. Teşkilat-1 Mahsusa İttihat ve Terakki yönetimi ile yakın ilişki içinde olduğu için Dahiliye ve Hariciye Nezaretleri ile de temas halinde çalışmıştır. Yurtiçinde yürütülen faaliyetler ile ilgili yazışmalar Dahiliye Nezareti ve yurtdışında yürütülen faaliyetler ile ilgili yazışmalar ise Hariciye Nezareti vasıtasıyla yapıldığı için bu evraklar Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde toplanmıştır. Bu nedenle bu arşiv de çalışmada yoğun olarak kullanılmıştır. Teşkilat-1 Mahsusa'nın faaliyetleri İngiliz istihbaratının dikkatini çektiği için teşkilat hakkında bir çok rapor hazırlanmıştır. Bu nedenle İngiliz Ulusal Arşivi'nde Teşkilat-1 Mahsusa'nın bazı faaliyetleri ile ilgili bir çok evrak tesbit edilmiştir. Teşkilat-1 Mahsusa'nın birçok girişimi Almanya ile ortak yürütüldüğünden Alman Ulusal Arşivi'nde de teşkilat ile ilgili belgeler yer almaktadır. Bu sebeple bu çalışmada faydalanılan bir diğer arşiv Alman Ulusal Arşivi olmuştur.

Bu çalışmada konu ile ilgili pek çok kitaptan da faydalanılmıştır. Dr. Mehmet Bilgin'in yazdığı Teşkilat-1 Mahsusa'nın Kafkasya Misyonu ve Operasyonları isimli çalışma Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve Genelkurmay Başkanlığı ATASE Arşivi temelli bir çalışmadır. Bu çalışmada teşkilata bağlı müfrezelerin Birinci Dünya Savaşı sırasında Kafkasya'daki faaliyetleri anlatılmaktadır.

Prof. Dr. Vahdet Keleşyılmaz'ın *Teşkilat-1 Mahsusa'nın Hindistan Misyonu* isimli kitabı Teşkilat-1 Mahsusa ile Hindistan'da İngiliz karşıtı faaliyetler yürüten kişilerin temaslarını anlatmaktadır. Hindistan'da İngilizlerle mücadele eden Hindu ve Müslüman liderlerin Osmanlı Devleti ile Teşkilat-1 Mahsusa aracılığıyla nasıl iletişim kurdukları ve Teşkilat-1 Mahsusa'nın bölgeye yönelik planları kitapta yer alan bilgiler arasındadır.

Prof. Dr. Mustafa Balcıoğlu'nun Genelkurmay Başkanlığı ATASE Arşivi'nden faydalanarak yazdığı *Teşkilat-ı Mahsusa Yahut Umur-u Şarkiye Dairesi* isimli kitabında teşkilatı çeşitli yönlerden ele alan makaleler derlenmiştir. Bu makalelerde Teşkilat-ı Mahsusa'nın birçok faaliyeti hakkında bilgiler verilmektedir. Ayrıca Teşkilat-ı Mahsusa'ya uzun süre başkanlık yapan Ali Başhampa'nın hayatı hakkında detaylı bilgiler bulunmaktadır.

Philip Stoddard'ın Eşref Kuşçubaşı ile görüşerek yazdığı *Teşkilat-ı Mahsusa* isimli doktora tezi de teşkilatın bazı noktalarına dokunmaktadır. Bu kitapta teşkilatın özellikle Arap coğrafyasındaki faaliyetleri hakkında detaylı bilgiler yer almaktadır. Ancak kitabın belgelerden ziyade sadece anılara dayanması içindeki bilgilerin güvenilirliğini sınırlamaktadır.

Talat Paşa'nın yaveri Arif Cemil Denker'in kendi anılarından oluşan *Birinci Dünya Savaşı'nda Teşkilat-ı Mahsusa* kitabı konu ile ilgili önemli hatıralar içermektedir. Kitap özellikle Talat Paşa ve teşkilat arasındaki ilişkiyi anlamak bakımından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca kitapta Teşkilat-ı Mahsusa'nın Balkanlardaki faaliyetleri hakkında önemli bilgiler yer almaktadır. Arif Cemil Denker teşkilat ile İttihat ve Terakki arasındaki ilişkiyi de gözler önüne sermektedir.

Ergun Hiçyılmaz'ın *Teşkilat-ı Mahsusa* isimli kitabı Teşkilat-ı Mahsusa ve Karakol Cemiyeti hakkında önemli bilgiler vermektedir. Bu kitapta Teşkilat-ı Mahsusa'da yer alan birçok kişinin faaliyetleri anlatılmaktadır. Kitap sayesinde bazı eski Teşkilat-ı Mahsusa üyelerinin Milli Mücadele sırasındaki faaliyetleri hakkında bilgi edinilebilmektedir. Ayrıca aynı yazarın *Türk Devriminde Bir Gizli Örgüt Karakol* isimli çalışması da Teşkilat-ı Mahsusa'nın resmi olarak dağıtılması sonrasında bazı çalışanlarının durumu ve faaliyetleri hakkında bilgi vermektedir.

Atilla Çeliktepe'nin Genelkurmay Başkanlığı ATASE Arşivi belgelerini kullanarak yazdığı *Teşkilat-ı Mahsusa'nın Siyasi Misyonu* isimli çalışması teşkilatın kuruluşu ve yapısı ile ilgili değerli bilgiler içermektedir. Kitapta ayrıca Teşkilat-ı Mahsusa'nın bazı projeleri ve faaliyetleri incelenmektedir.

Orhan Koloğlu'nun *Curnalcilikten Teşkilat-ı Mahsusa'ya* isimli çalışması İttihat ve Terakki ile Teşkilat-ı Mahsusa arasındaki ilişki hakkında orijinal bilgiler vermektedir. Eserde İttihat ve Terakki'nin komitacılığı, cemiyet içinde oluşmaya

başlayan fedai grubunun faaliyetleri ve bu fedailerin Teşkilat-ı Mahsusa içindeki çalışmaları incelenmiştir. Kitapta ayrıca Teşkilat-ı Mahsusa'nın kuruluşunda Enver Paşa'nın rolü de analiz edilmiştir.

Hüsametdin Ertürk'ün anılarından oluşan *İki Devrin Perde Arkası* isimli kitap Teşkilat-ı Mahsusa hakkında önemli hatıralar içermektedir. Birinci Dünya Savaşı sırasında Teşkilat-ı Mahsusa'da yer alan ve çeşitli operasyonlara katılan Hüsametdin Ertürk, kitapta teşkilatla ilgili birçok değerli bilgiler vermektedir. Kitapta Teşkilat-ı Mahsusa'nın Almanlarla ilişkileri, Alman denizaltılarıyla yapılan malzeme nakliyatları, Teşkilat-ı Mahsusa ile İttihat ve Terakki ilişkileri, Enver Paşa'nın teşkilat üzerindeki etkisi ve savaş sonrasında yaşanan olaylar yer almaktadır.

Stanford Shaw'ın *Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu; Savaşa Giriş* isimli kitabın dördüncü bölümü Teşkilat-ı Mahsusa'ya ayrılmıştır. Bu bölümde teşkilatın Birinci Dünya Savaşı sırasındaki faaliyetleri yabancı kaynaklar üzerinden anlatılmıştır.

Nergishan Tekin'in *Gizemli Örgütler Teşkilat-ı Mahsusa İttihat ve Terakki* isimli kitabı da Teşkilat-ı Mahsusa hakkında iyi bir çalışmadır. Kitapta İttihat ve Terakki, Meşrutiyet'in ilanı, Teşkilat-ı Mahsusa'nın kuruluşu ve teşkilatın faaliyetleri hakkında bilgiler yer almaktadır.

Adil Hikmet Bey'in hatıratı olan *Asya'da Beş Türk* isimli kitapta aralarında Teşkilat-ı Mahsusa üyesi Selim Sami'nin de bulunduğu Asya'ya gönderilen beş kişinin maceralarını anlatılmaktadır.

Murat Bardakçı'nın *Enver* adlı kitabı Enver Paşa'nın 1918'de ülkeden ayrılmasından sonraki hayatını anlattığı için Enver Paşa ile ülkede kalan İttihat ve Terakki üyeleri ile eski Teşkilat-ı Mahsusa çalışanları arasındaki ilişki hakkında bazı bilgiler vermektedir.

Alpay Kabacalı'nın hazırladığı *Talat Paşa'nın Anıları* isimli kitap İttihat ve Terakki ve Talat Paşa hakkında değerli bilgiler içermektedir. Talat Paşa'nın İttihat ve Terakki içindeki konumu, Almanya ile yapılan ittifak antlaşması ve Talat Paşa'nın yer aldığı kabinelerin politikaları hakkında çeşitli bilgiler bu eserde yer almaktadır. Görüldüğü üzere Teşkilat-ı Mahsusa hakkında ortaya çıkmasına yol açan sebepleri,

teşkilat şemasını, ve Birinci Dünya Savaşı sırasındaki faaliyetlerini inceleyen tek bir eser bulmak pek mümkün değildir.

Teşkilat-ı Mahsusa hakkında bilgi veren ve Genelkurmay Başkanlığı ATASE Arşivi belgelerinin yanı sıra Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden de yararlanan Dr. Ahmet Tetik'in yazdığı *Teşkilat-ı Mahsusa Tarihi (Umur-ı Şarkıyye Dairesi)* kitabının birinci cildi Teşkilat-ı Mahsusa hakkında bir başka kaynaktır. Kitapta Teşkilat-ı Mahsusa'nın kuruluşundan ve 1914-1916 tarihleri arasında çeşitli bölgelerdeki faaliyetlerinden bahsetmektedir. Kitapta ayrıca Teşkilat-ı Mahsusa'nın Kafkasya, İran, Fas ve Trablusgarp'taki faaliyetleri hakkında oldukça değerli bilgiler yer almaktadır. Kitabın ikinci cildinde ise Teşkilat-ı Mahsusa'nın 1917 yılında Fas, İran, Trablusgarp ve Rusya'da yürüttüğü faaliyetler incelenmiştir.

Teşkilat-ı Mahsusa'yı anlamak için İttihat ve Terakki hakkında da bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Bu nedenle İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni veya istihbarat kavramını anlatan ancak Teşkilat-ı Mahsusa hakkında da bilgi veren bazı kitaplar hakkında bir değerlendirme yapmak gerekmektedir. Ergun Hiçyılmaz'ın yazdığı *Karakol* isimli kitapta Karakol örgütünün yanısıra Teşkilat-ı Mahsusa'dan ve teşkilat üyelerinin Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki hizmetlerinden bahsetmektedir. Berkay Sadi Türköl'un *Teşkilat-ı Mahsusa'nın Kurduğu Kahramanlar Grubu Emirber Fedaileri* isimli kitap İttihat ve Terakki içindeki fedai grubunu, bunların faaliyetlerini, Teşkilat-ı Mahsusa'da yer alan bazı kişilerin maceralarını anlatmaktadır. Erik Jan Zürcher'in *Milli Mücadele'de İttihatçılık* isimli kitabında İttihat ve Terakki, cemiyetin iktidara gelmesi, Birinci Dünya Savaşı sırasında yaşananlar ve İttihat ve Terakki üyelerinin savaş sonrasındaki faaliyetleri yer almaktadır. Şerif Mardin'in *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri* isimli çalışması II. Abdülhamit dönemindeki muhalefetin yapısını, İttihat ve Terakki'yi doğuran nedenleri ve cemiyetin fikri yapısını anlamak için değerli bir çalışmadır. Ayrıca İttihat ve Terakki'nin bazı üyeleri arasındaki fikir ayrılıkları bu eserden takip edilebilmektedir. Osman Selim Kocahanoğlu tarafından yazılan *İttihat ve Terakki'nin Sorgulanması ve Yargılanması* kitabı mütareke döneminde eski ittihatchıların yargılanmasını anlatmaktadır. Bu yargılamalar sırasında eski ittihatchıların ifadelerinden İttihat ve Terakki'nin yapısı ve faaliyetleri, İttihat ve Terakki ile Teşkilat-ı Mahsusa arasındaki bağ, Teşkilat-ı Mahsusa'nın devlet içindeki yeri hakkında önemli bilgiler edinilebilmektedir. Galip Vardar'ın anılarından oluşan ve Samih Nafiz Tansu tarafından yayınlanan *İttihat ve Terakki İçinde Dönerler* isimli çalışma İttihat ve

Terakki hakkında önemli bilgiler içermektedir. Kitapta bunun dışında İttihat ve Terakki'nin öne çıkan isimleri, fedai grubu ve bunların faaliyetleri hakkında birçok bilgi yer almaktadır.

Bunlar dışında Teşkilat-ı Mahsusa'yı çeşitli yönlerden inceleyen birçok makale de mevcuttur. Polat Safi'nin Teşkilat-ı Mahsusa hakkındaki *“Zincirleme Teşkilat Tamlaması Teikilat-ı Mahsusa'dan Umum Alem-i İslam'a”* isimli makalesi teşkilatın yapısı, belirgin özellikleri ve işleyişi hakkında güzel bir özetir. Yine Polat Safi'nin *“History in the Trench: Ottoman Special Organization-Teşkilat-ı Mahsusa Literature”* isimli makalesi Teşkilat-ı Mahsusa ile ilgili araştırma yapmak isteyenlere oldukça faydalı bir eserdir. Cemil Koçak'ın Ruşeni Barkın hakkında yazdığı makalede Teşkilat-ı Mahsusa'nın yapısı ve işleyişi hakkında orijinal bilgiler ve çıkarımlar mevcuttur. Yücel Yiğit'in *“The Teşkilat-ı Mahsusa and World War I”* isimli makalesi ise Teşkilat-ı Mahsusa ile İttihat ve Terakki arasındaki bağa dair önemli tesbitler içermektedir. Pınar Şimşek'in *“Türk İstihbaratında Teşkilat-ı Mahsusa'nın Yeri ve Türk, Rus, İngiliz ve İsrail İstihbarat Birimlerindeki İlk Modern Teşkilata Geçişin Bir Karşılaştırması”* isimli makalesi Teşkilat-ı Mahsusa'nın Türk istihbarat tarihindeki yeri ile ilgili değerli tesbitler içermektedir. Ayrıca Teşkilat ile diğer istihbarat örgütleri arasındaki benzerlikleri ve farklılığını analiz etmektedir. Sadık Sarısamam'ın *“Ömer Naci Bey Müfrezesi”* isimli makalesi Teşkilat-ı Mahsusa tarafından İran'a gönderilen müfrezenin faaliyetleri hakkında önemli bilgiler vermektedir. Yüne Sadık Sarısamam'ın *“Birinci Dünya Savaşı Sırasında İran Elçiliğimiz İle İrtibatlı Bazı Teşkilat-ı Mahsusa Faaliyetleri”* isimli makalesi Teşkilat-ı Mahsusa'nın İran'da yürüttüğü bazı faaliyetleri analiz etmektedir. İsrafil Kurtcephe'nin *“Teşkilat-ı Mahsusa Belgelerine Göre 1917 Rus İhtilali Sırasında Türkistan”* isimli çalışması teşkilatın Rusya'ya ve Türkistan'a yönelik istihbarat çalışmaları hakkında bilgi vermektedir. Vahdet Keleşyılmaz'ın *“Teşkilat-ı Mahsusa ve Cermen Esir Kamplarındaki Tatarlar”* isimli makalesi Teşkilat-ı Mahsusa'nın Almanya'daki müslüman esirlere yönelik faaliyetlerini incelemektedir. Gönül Güneş'in *“Teşkilat-ı Mahsusa ve Birinci Dünya Savaşı Yıllarındaki Faaliyetleri”* isimli çalışma Teşkilat-ı Mahsusa'nın savaş sırasındaki faaliyetleri hakkında iyi bir özetteir. Mustafa Balcıoğlu'nun *“Bolşevik İhtilali Sırasında Teşkilat-ı Mahsusa'nın Rusya'daki Faaliyetleri”* isimli makale 1917 yılından itibaren teşkilatın Rusya'ya yönelik bazı girişimlerini incelemektedir. Bunlar dışında İttihat ve Terakki veya

istihbarat hakkında yazılan makalelerde de Teşkilat-ı Mahsusa'ya rastlamak mümkündür.

Teşkilat-ı Mahsusa'yı inceleyen bazı tezler de vardır. Örneğin Polat Safi'nin *The Ottoman Special Organization Teşkilat-ı Mahsusa: A historical assessment with particular reference to its operations against British occupied Egypt (1914-1916)* isimli yüksek lisans tezi Teşkilat-ı Mahsusa'nın 1914 ile 1916 yılları arasında Mısır'daki İngilizlere karşı yürüttüğü operasyonları anlatmaktadır. Yine Polat Safi'nin *The Ottoman Special Organization Teşkilat-ı Mahsusa: An inquiry into its operational and administrative characteristics* isimli doktora tezi de Teşkilat-ı Mahsusa'nın yönetimi ve operasyonları hakkında bir incelemedir.

Bu nedenle bu çalışmada arşiv belgeleri esas alınarak konu ile ilgili bilimsel kitap, makale ve tezlerden de faydalanılarak Teşkilat-ı Mahsusa'yı ortaya çıkaran etmenler, teşkilatın çekirdeğini oluşturan yapı, teşkilat yönetimi, teşkilatın İttihat ve Terakki ile olan ilişkisi, Teşkilat-ı Mahsusa'da Enver Paşa'nın rolü, teşkilatın Birinci Dünya Savaşı sırasındaki faaliyetleri ve örgütün dağıtılması incelenmiştir. Ayrıca Teşkilat-ı Mahsusa'nın dağıtılmasından sonra üyelerinin nasıl bir yol izlediği de analiz edilmiştir.

B- İstihbarat Kavramı ve Türk Tarihinde İstihbarat Faaliyetleri

İstihbarat kavramı günümüzde kamuoyunu fazlasıyla meşgul etmektedir¹. Bu durum nedensiz değildir. İstihbarat tarih boyunca orduların zafer kazanmasında ve devletlerin kendilerine yöneltilen tehlikeleri ortadan kaldırmasında kilit rol oynamıştır². İstihbarat kelimesi Arapça kökenlidir. Arapça “habera” fiilinden türemiştir. Kelime anlamı olarak haber ve bilgi alma anlamına gelmektedir³. İstihbarat günümüzde gizli

¹ Ümit Özdağ, *İstihbarat Teorisi*, Kripto Yayınları, İstanbul 2014, s. 19.

² Cansu Canan Özgen, *Türklerin Serüveni*, Kronik Kitap, İstanbul 2018, s. 10.

³ Nergishan Tekin, *Gizemli Örgütler; Teşkilat-ı Mahsusa İttihat ve Terakki*, İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2017, s. 13.

bir bilginin elde edilmesi ve edinilen bilginin değerlendirme sürecine tabi tutularak kullanılabilen bir veri haline getirilmesi sürecine verilen isimdir⁴.

İstihbarat psikolojik savaşla iç içe olduğundan tarihin en eski dönemlerinden beri büyük önem taşımaktadır⁵. Tarihin en eski devirlerinden beri istihbarat denince akla gelen devletlerden biri Çin olmuştur. İçinde istihbarat hakkında bilgiler yer alan bilinen ilk kitap Çinli Sun Tse'nin yazdığı kitaptır⁶. Çin istihbarat faaliyetlerini temel olarak tarihi boyunca mücadele içinde olduğu Türklere karşı kullanmıştır. Bu girişimlere Türkler de benzer şekilde karşılık vermişlerdir. Böylece Çin ve Türkler elçiler, din adamları ve karşılıklı kervanlar aracılığı ile bir birlerinin topraklarında istihbarat faaliyetleri yürütmüşlerdir. Hunlar ve Göktürkler güçlü oldukları dönemde Çin'in casusluk faaliyetlerine karşı koyabilseler de Çin bu konuda daha başarılı olmuştur⁷.

İstihbarat faaliyetleri Türklerin batıya göçleri ve İslam dinine girmeye başlamalarından sonra da benzer şekilde devam etmiştir. Karahanlılar, Gazneliler ve Selçuklular devrinde de kurumsal olmayan bir istihbarat faaliyeti yürütülmüştür⁸. Tarihin bu döneminde kervanlar, tüccarlar veya bazı kişiler tarafından belli süreliğine görevlendirilen casuslar aracılığıyla toplanan istihbarat yeterli görüldüğünden tek merkezden yönetilen profesyonel ajan çalıştıran bir kuruma ihtiyaç duyulmamıştır.

Osmanlı Devleti klasik dönem boyunca benzer şekilde istihbarat faaliyetlerine devam etmiştir. Bunların yanı sıra farklı uygulamalardan da faydalanmıştır. Osmanlı Devleti Balkanlarda yerel unsurlardan faydalanarak Voynuk ve Martolos teşkilatlarını kurmuş ve bunlar aracılığıyla Avrupa'dan istihbarat elde etmeyi denemiş, yabancı ülkelere giden tüccarlar aracılığı ile de bilgi edinmeye çalışmıştır⁹. Osmanlı döneminde özellikle tekke ve zaviyeler devlet için bilgi toplama faaliyetlerinde bulunmuşlardır.

⁴ Emin Demirel, *Teşkilat-ı Mahsusa'dan Günümüze Gizli Servisler*, Renk Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 13.

⁵ Sadık Sarısaman, "I. Dünya Savaşı'nda Türk Cephelerinde Psikolojik Harp", *Türkler*, Cilt 13, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 453.

⁶ Kaya Karan, *Geçmişten Günümüze Türk İstihbarat Teşkilatı*, Kripto Yayıncılık, Ankara 2015, s. 11.

⁷ Nergishan Tekin, *a.g.e.*, s. 18.

⁸ Nergishan Tekin, *a.g.e.*, s. 20.

⁹ Emin Demirel, *a.g.e.*, s. 25.

Fatih Sultan Mehmet döneminde bilgi edinme faaliyetleri hız kazanmıştır¹⁰. Buna karşın devlet bulunduğu coğrafya itibarı ile Avrupa devletlerinin istihbarat faaliyetlerinin hedefi olmuştur. Özellikle İstanbul'da bulunan yabancı temsilciler istihbarat faaliyetlerinde kilit rol oynamışlardır. İngiltere, Rusya, Fransa ve Avusturya'nın kışkırtmaları ile Balkanlarda sık sık isyanlar çıkmaya başlaması devleti istihbarat faaliyetlerini daha kurumsal hale getirmeye mecbur bırakmıştır. Bu nedenle II. Mahmut döneminde kurumsal bir istihbarat örgütü kurulmaya çalışılmış Abdülmecit döneminde Fransız gizli polis teşkilatını örnek alan bir teşkilat kurulmuştur¹¹. Bu teşkilat bir istihbarat örgütünden çok gizli polis teşkilatı olarak faaliyet yürütmüştür. Bir haber alma örgütü kurma girişimleri II. Abdülhamit döneminde de devam etmiştir. Kendisinden önce ortaya çıkmaya başlayan hafiye teşkilatı onun devrinde gittikçe gelişmiş ve doğrudan padişaha bağlanmıştır¹². Böylece nihayet istihbarat çalışmaları tek elde toplanarak daha merkezi bir hale gelmiştir. Böylece kişilere bağlı dağınık girişimler sona ermiştir. Bu olay İttihat ve Terakki döneminde merkezi şekilde yönetilen kurumsal bir istihbarat örgütü kurulmasına yol açan ilk adım olarak kabul edilebilir. II. Abdülhamit döneminde oldukça genişleyen teşkilat yine de tam olarak bir istihbarat teşkilatı şeklini almamıştır. Ancak onun döneminde Yıldız İstihbarat Teşkilatı adı ile bir istihbarat teşkilatı bulunduğunu savunanlar vardır. Ancak yine de Osmanlı Devleti Teşkilat-ı Mahsusa kurulana kadar kapsamlı bir istihbarat örgütüne sahip olamamıştır¹³. Teşkilat-ı Mahsusa ise İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin iktidara gelmesinden sonra ortaya çıkacaktır.

C- Gizli Bir Örgüt Olarak İttihat ve Terakki'nin Ortaya Çıkışı

II. Abdülhamit dönemi yoğun bir istibdada rağmen muhalefetin de giderek güçlendiği ve zaman zaman çeşitli organizasyonlar kurarak yönetime karşı mücadele etmeye başladığı bir dönemdir¹⁴. Meclis-i Mebusan'ın tatil edilmesinden sonra padişahı

¹⁰ Zeynel Levent, "20. Yüzyıldan Günümüze Türklerde İstihbarat Eğitim Süreci", *Teşkilat-ı Mahsusa'nın 100. Yılında Türk İstihbaratı*, Kripto Yayınları, İstanbul 2015, s. 135-136.

¹¹ Kaya Karan, *a.g.e.*, s. 50.

¹² Nergishan Tekin, *a.g.e.*, s. 55.

¹³ Necdet Aysal, "Çöküşten Mütarekeye Osmanlı'da Haber Alma", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 40, Ankara 2017, s. 530.

¹⁴ İlker Başbuğ, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Güç Odaklarının Mücadelesi*, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul 2018, s. 226.

uğraştıran ilk grup Yeni Osmanlılar olmuştur. Ancak II. Abdülhamit çeşitli yöntemler kullanarak bu grubun etkinliğine son vermiştir. Bunun üzerine muhalefet padişahla mücadele için farklı örgütlenme girişimlerine başlamıştır. İleride İttihat ve Terakki'ye dönüşecek örgüt ilk olarak İttihad-ı Osmani adı ile 3 Haziran 1889'da kurulmuştur¹⁵. Örgütün kurucuları İbrahim Temo, Abdullah Cevdet, İshak Sukuti ve Mehmet Reşit'ten oluşmaktadır¹⁶. Cemiyet öncelikle bir öğrenci kuruluşu olsa da zaman içinde şubeler açmaya başlayarak yaygınlık kazanmıştır. Paris'teki Ahmet Rıza Bey ile temas kurmuş ancak pek bir uzlaşma sağlayamamıştır. Daha sonra Ahmet Rıza Bey ve çevresi Paris'te Terakki ve İttihat Cemiyeti'ni kurarak faaliyetlerine bu örgüt çerçevesinde devam etmişlerdir. Bu arada Ahmet Rıza Bey ile anlaşamayan Prens Sabahattin de liberal Teşebbüs-ü Şahsi ve Adem-i Merkeziyet Cemiyeti'ni kurmuştur¹⁷. Ahmet Rıza Bey ile Sabahattin Bey arasında II. Abdülhamit'e karşı yapılacak olan mücadelenin yöntemi ve mücadele sırasında diğer devletlerden yardım alınıp alınamayacağı konusunda antlaşmazlık yaşanmıştır. Bu konular üzerinde tarafların uzlaşması mümkün olmamıştır¹⁸. Böylece II. Abdülhamit karşısındaki muhalefet temelde üç cepheye bölünmüştür. Ancak adı geçen muhalefetin basın yayın yoluyla giriştikleri mücadele II. Abdülhamit karşısında yeterince etkili olamamıştır.

İkinci Meşrutiyet'e giden süreç temelde Makedonya'da başlamıştır¹⁹. 1906 yılında Selanik'te çoğunluğu subay olan kişiler tarafından Osmanlı Hürriyet Cemiyeti kurulmuştur²⁰. Kurucuları arasında Mithat Şükrü (Bleda) Bey, Rahmi Bey, Mehmet Talat (Paşa) Bey, Ömer Naci Bey, İsmail Canbolat Bey gibi isimler yer almışlardır. Bu cemiyet Rumeli'deki karışık ortamdan yararlanarak hızla büyümüştür. Cemiyetin ordu içinde hızla yayılması üzerine Paris'ten gelen Doktor Nazım Bey ile yapılan görüşme sonunda Terakki ve İttihat Cemiyeti ile Osmanlı Hürriyet Cemiyeti birleşmiş ve yeni yapılanma İttihat ve Terakki adını almıştır²¹. Böylece II. Abdülhamit karşısındaki

¹⁵ Erol Mütercimler, *Fikrimizin Rehberi Gazi Mustafa Kemal*, Alfa Yayıncılık, İstanbul 2016, s. 157.

¹⁶ Bülent Demirbaş, *İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin Kurucusu ve 1/1 nolu Üyesi İbrahim Temo'nun İttihad ve Terakki Anıları*, Arba Yayınları, İstanbul 1987, s. 15.

¹⁷ Erol Mütercimler, *a.g.e.*, s. 159.

¹⁸ Hakan Özdemir, *Abdülhamid'i Deviren Kurşun İsyan, Suikast, İhtilal*, Timaş Yayınları, İstanbul 2014, s. 51.

¹⁹ Yılmaz Öztuna, *93 ve Balkan Savaşları Avrupa Türkiye'sini Kaybımız Rumeli'nin Elden Çıkışı*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2014, s. 76.

²⁰ Hakan Özdemir, *a.g.e.*, s. 79.

²¹ Erol Mütercimler, *a.g.e.*, s. 159-160.

muhalif cephe genişlemiş ve daha tehlikeli hale gelmiştir²². Bu durum padişahın istihbarat faaliyetlerinin düşünüldüğü kadar güçlü olmadığını göstermektedir.

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin en belirgin özelliği gizli bir örgütlenmeye sahip olmasıdır. Cemiyetin içinde genelde iyi eğitim almış, vatansever, hürriyet düşüncesine sahip ve batıyı yakından tanıyan bir çok asker yer almıştır²³. Gizli şekilde örgütlenen cemiyet baskıcı iktidarla mücadele ederken her türlü yöntemi kullanmış, bu durum cemiyet içinde cesur, gözü pek ve şiddet kullanmaya yatkın çeteci bir grubun ortaya çıkmasına yol açmıştır²⁴. Bu grubun oluşmasında iktidarla mücadele kadar dönemin şartları ve azınlıkların kurduğu komitelerle mücadelenin de önemli bir payı vardır²⁵. Bu grup üyelerinin bir çoğu daha sonra Teşkilat-ı Mahsusa'da yer alacaklardır.

İttihat ve Terakki'nin kuruluş amacı baskı rejimine son vererek meşruti bir yönetim kurmak, devletin parçalanmasına engel olmak ve devleti eski parlak günlerine döndürmek olarak belirlenmiştir²⁶. Bu hedeflere bakarak İttihat ve Terakki'yi doğuran temel etkenin dönemin şartları olduğunu kolaylıkla söyleyebiliriz.²⁷ Devletin büyük güçler karşısında hakkını savunamaması, azınlıkların şiddet de faaliyetlerinin devleti parçalanmaya götürmesi, yaşanan mali sıkıntılar ve eğer özgür bir yönetim kurulursa devletin kurtulacağı düşüncesi İttihat ve Terakki'nin doğuşuna yol açmıştır. Devletin büyük güçler karşısında kendini savunmaya çalışması daha sonra Teşkilat-ı Mahsusa'nın kuruluşundaki temel etken olarak da ortaya çıkacaktır.

İttihat ve Terakki özellikle iktidara gelmeden önce masonlarla yakın ilişkiler içinde olmuştur. Bu durum birçok kişinin cemiyeti masonlukla suçlamasına yol açmıştır. Bütün cemiyet üyelerinin mason oldukları iddia edilmiştir. Ancak cemiyetin sadece bazı üyeleri masondur²⁸. İttihat ve Terakki padişahın baskısı karşısında güvenli bir şekilde toplanabilmek için mason loncalarından yararlanmış ve masonlarla iyi

²² Kazım Karabekir, *İttihat ve Terakki Cemiyeti*, 4. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017, s. 79.

²³ Hüseyin Adıgüzel, *İttihat ve Terakki Tarihi Yalanlar ve Gerçekler*, Bilge Oğuz Yayınları, İstanbul 2018, s. 8-10.

²⁴ Hikmet Çiçek, *Dr. Bahattin Şakir İttihat ve Terakki'den Teşkilat-ı Mahsusa'ya Bir Türk Jakobeni*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2007, s.15.

²⁵ Hüseyin Adıgüzel, *a.g.e.*, s. 10.

²⁶ Mustafa Ragıp, *Meşrutiyet'ten Önce Manastır'da Patlayan Tabanca*, Bengi Yayınları, İstanbul 2007, s. 2.

²⁷ Hüseyin Adıgüzel, *a.g.e.*, s. 26.

²⁸ Hikmet Çiçek, *a.g.e.*, s. 75.

ilişkiler tesis etmiştir²⁹. Bir bakıma İttihat ve Terakki masonluğu araç olarak kullanmıştır. Ayrıca masonluğun bazı fikirleri cemiyetin bakış açısına uygundu. Masonluğun çeşitli dinler ve unsurlar arasında birlik sağlama amacı İttihat ve Terakki'nin Osmanlılık politikası ile benzeşmekteydi³⁰.

Örgüt ülke içinde ve dışında hızla yayılacak ve II. Abdülhamit'i meclisi yeniden toplamaya zorlayacaktır. Olaylar yaşanırken cemiyet içinde Enver (Paşa) Bey, Talat (Paşa) Bey ve Cemal (Paşa) Bey ön plana çıkmaya başlayacaklardır. Cemiyetin önemli isimleri arasında Eyüp Sabri Bey, Yakup Cemil, Hüsrev Sami Bey, İzmitli Mümtaz, Sapançalı Hakkı, Hüseyin Cahit (Yalçın) Bey, Adil Hikmet Bey, Ali Fethi (Okyar) Bey, Halil Menteşe Bey, Cavit Bey, Doktor Bahattin Şakir Bey gibi isimler yer almıştır³¹. İttihat ve Terakki içinde Enver Bey ve fedai grubunun giderek güçlenmesi Teşkilat-ı Mahsusa'nın kuruluşuna giden süreci başlatmıştır.

D- İttihat ve Terakki'de Komitacılık Ruhu ve Meşrutiyet'in İlanı

İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni doğuran en önemli etkenlerden birisi de Balkanlarda yaşanan olaylardır. İttihat ve Terakki'yi kuran kadro Balkanlarda milliyetçilikle mücadele etmiş, komitalarla çarpışmış, gizliliğin önemini kavramış ve bir ölçüde radikalleşmişlerdir³². Bu durum daha sonra Teşkilat-ı Mahsusa'nın kuruluşuna da yol açmıştır.

İttihat ve Terakki cemiyetinin hangi gizli örgüte benzediği tartışmalı bir konudur. Genelde cemiyetin İtalyan Carbonari örgütü ve Balkanlardaki gizli komitalara benzediği kabul edilmiştir. Tarık Zafer Tunaya'ya göre cemiyet Bulgar komitalarına benzemektedir. Ziya Gökalp'e göre devrimci Rus örgütlerinden esinlenmiştir. İttihat ve Terakki adı ile kurulan ilk cemiyet daha çok Carbonari'ye benzese de daha sonra İttihat ve Terakki adını alan Osmanlı Hürriyet Cemiyeti ise daha çok Balkanlardaki komitalara yakın bir örgütlenmeye sahip olmuştur³³. Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'nin ağırlığını

²⁹ İlber Ortaylı ve Erol Şadi Erdiñ, *İttihat ve Terakki Osmanlı İmparatorluğu'nda Gizli Örgütlenmeler ve Darbeler*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 2016, s. 101.

³⁰ Orhan Koloğlu, *İttihatçılar ve Masonlar*, Pozitif Yayınları, İstanbul 2012, s. 314.

³¹ Samih Nafiz Tansu, *İki Devrin Perde Arkası*, Parola Yayınları, İstanbul 2016, s. 33.

³² Nergishan Tekin, *a.g.e.*, s. 67.

³³ Hüseyin Adıgüzel, *a.g.e.*, s. 82-83.

komitalarla mücadele eden subaylar oluşturmuştur. İttihat ve Terakki Cemiyeti bunların eylemleri sonucunda başarılı olmuştur. Bu nedenle cemiyet içinde komitacılığın oldukça önemli bir role sahip olduğu görülmektedir.

Teşkilat-ı Mahsusa'nın kökeninde İttihat ve Terakki döneminin fedai örgütü yer almıştır. Bu örgüt Balkanlarda ayrılıkçı unsurlarla mücadele ederken düzenli ordunun çaresiz kaldığını fark ederek kendileri de birer komitacı haline gelmişleridir. Yani Teşkilat-ı Mahsusa'nın temelinde bir bakıma komitacılık ruhu vardır³⁴.

II. Meşrutiyet'in ilanında da en çok İttihat ve Terakki'nin komitacı yöntemleri etkili olmuştur. Nitekim cemiyetin ordu içinde örgütlenmesi ve şiddet içeren eylemleri sonucunda padişah geri adım atmak zorunda kalmıştır. Bunun dışında İttihat ve Terakki padişahı sıkıştırmak için doğru zamanda harekete geçmiştir. 1907 yılında yaşanan ekonomik kriz sonrasında ülke genelinde huzursuzluk artmıştı³⁵. 1908'de İngiliz Kralı ile Rus Çarının Reval'de görüşmeleri üzerine Makedonya'nın Osmanlı'dan koparılacağını düşünen İttihat ve Terakki Cemiyeti II. Abdülhamit'e karşı harekete geçmiştir. Aslında Reval'de yapılan görüşmede İngilizler Rusların sunduğu paylaşım planlarına rağbet etmemişlerdir. Ancak II. Abdülhamit döneminde istediği kadar nüfuz kuramayan Almanya bu görüşmenin içeriğini çarpıtarak İttihat ve Terakki'yi padişaha karşı harekete geçmesi için kışkırtmıştır³⁶. İttihat ve Terakki'nin etkinliği sayesinde Makedonya'da padişah karşıtı bir cephe oluştuğu düşünülebilir. Muhtemelen böyle bir yapı cemiyeti harekete geçme konusunda cesaretlendirmiştir. Bunun dışında İttihat ve Terakki Reval'de kabul edilecek bir ıslahat programının Makedonya'da kendi varlığı için tehdit oluşturacağını düşünerek harekete geçmiş de olabilir. Temmuz 1908'de Niyazi Bey'in yanındaki askerlerle dağa çıkması, Enver Bey ve Eyüp Sabri Bey'in de benzer şekilde hareket etmesi üzerine isyan gelişmeye başlamıştır³⁷. İttihat ve Terakki Reval görüşmesini propaganda için yoğun şekilde kullanmıştır³⁸. Padişahın bu hareketleri bastırmak için görevlendirdiği Şemsi Paşa'nın kalabalık bir asker grubu içinde sıkı tedbirlere rağmen öldürülmesi padişah için büyük bir şok olmuştur. Bu olay

³⁴ Nergishan Tekin, *a.g.e.*, s. 75.

³⁵ Stanford Shaw ve Ezgi Kural Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, Cilt 2, E Yayınları, İstanbul 2006, s. 321.

³⁶ Orhan Koloğlu, *Abdülhamid Gerçeği*, Pozitif Yayınları, İstanbul 2018, s. 447.

³⁷ Austin Bay, *Atatürk Modern Türkiye'nin Kurucusu Dahi Generalden Liderlik Üzerine Dersler*, Çeviren Fethi Aytona, Pegasus Yayınları, İstanbul 2013, s.57.

³⁸ Hakan Özdemir, *a.g.e.*, s. 117.

sarayın gücüne büyük bir darbe indirdiği gibi II. Abdülhamit'in İttihat ve Terakki'yi büyük bir güç olarak değerlendirmesine yol açmıştır³⁹. Bölgede bulunan askeri kuvvetlerin hızla cemiyete katılmaları da padişah üzerindeki baskıyı arttırmıştır⁴⁰. Görevlendirdiği kişilerin İttihat ve Terakki tarafından öldürülmeleri veya rehin alınmaları üzerine II. Abdülhamit meclisin yeniden toplanmasını kabul etmek zorunda kalmıştır. Böylece 23/24 Temmuz 1908 gecesine II. Meşrutiyet olarak adlandırılan dönem resmen başlamıştır⁴¹. İttihat ve Terakki'nin içindeki askeri ve komitacı kesimin cesur eylemleri kazanılan başarıda anahtar etken olmuştur. Bu kesim İttihat ve Terakki'nin iktidarda olduğu dönemde de etkin olmuş ve Teşkilat-ı Mahsusa'nın çekirdeğini teşkil etmiştir.

İttihat ve Terakki devrim öncesinde gerek ordu içinde gerekse halk nazarında yoğun bir propaganda faaliyeti yürütmüştür⁴². İttihat ve Terakki Cemiyeti çağına göre oldukça başarılı bir şekilde örgütlenmiş bir teşkilat yapısı kurmuştur. Kurulan kulüpler, Melamilik ve Bektaşilik gibi bazı tarikatlar aracılığıyla şehirlerin yanı sıra sancaklarda ve hatta köylerde bile etkili olmayı başarmıştır⁴³. Cemiyetin bu konuda başarılı olmasında telgraf memurlarının da önemli etkisi olmuştur. İttihatçı olan memurlar sayesinde cemiyet hem şubeleri arasında iyi bir bağ kurmuş hem de halk ve ordu nazarında yoğun propaganda yapmış bunlara ek olarak meşrutiyetin ilanı öncesinde sarayı yoğun bir baskı altına alabilmiştir. Yine bu sayede padişahın girişimlerinden erken haberdar olarak tedbir alabilme şansına sahip olmuştur⁴⁴. Ayrıca İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin II. Abdülhamit'e karşı giriştiği mücadelede başarılı olmasının nedenleri arasında cemiyetin gizli şekilde özellikle ordu içinde yayılması, sıkı bir disiplin ile mücadeleyi sürdürmesi, komitacılık ruhuna sahip bir şekilde şiddet içeren eylemlere girişmekten çekinmemesi ve 2. ve 3. Ordunun bu girişime olumlu bakmasının

³⁹ Hüseyin Adıgüzel, *a.g.e.*, s. 131.

⁴⁰ Hakan Özdemir, *a.g.e.*, s. 219.

⁴¹ Erik Jan Zürcher, *Milli Mücadele'de İttihatçılık*, Çeviren Nüzhet Salihoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul 2013, s. 75.

⁴² Aykut Kansu, *1908 Devrimi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2015, s. 95.

⁴³ Hüseyin Adıgüzel, *a.g.e.*, s. 52.

⁴⁴ Orhan Koloğlu, *Curnalcilikten Teşkilat-ı Mahsusa'ya*, Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul 2013, s. 61.

rolü vardır⁴⁵. İttihat ve Terakki bu süreçte örgüt disiplininin ve istihbarat faaliyetlerinin değerini anlamış olmalıdır.

İttihat ve Terakki II. Abdülhamit'in karşısına, askıya alındığını iddia ettiği Kanun-ı Esasi'yi yeniden yürürlüğe sokma sloganıyla çıkmıştır⁴⁶. İttihat ve Terakki'nin önde gelen isimleri özellikle Enver Bey devletin yaşadığı sorunların temel sebebini padişah olarak görmüştür⁴⁷. 1908 devrimi Osmanlı tarihinde asker ve bürokrat kesimin desteklediği ve Fransız İhtilali prensiplerini bir hareket olmuştur. Artık yönetim Tanrının hanedana verdiği bir hak olarak değil halk iradesinin bir sonucu olmaya başlamıştır⁴⁸. İttihat ve Terakki'nin meşrutiyeti ilan ettirmekteki amaçlardan birisi de eski idari ve siyasi uygulamalara son vererek, mutlakiyetçi devlet anlayışını ortadan kaldırmak yerine liberal bir düzen kurmak olmuştur⁴⁹. Buna rağmen II. Meşrutiyet'in ilanı sonrasında İttihat ve Terakki Cemiyeti yönetimi doğrudan eline alma cesareti gösterememiştir. Yapılan seçimleri İttihat ve Terakki'nin gösterdiği adaylar kazanmış olsa da hükümeti kuramamışlardır. Onun yerine kurulan hükümetler üzerinde cemiyet olarak baskı kurmayı tercih etmişlerdir⁵⁰. İttihat ve Terakki'nin iktidarı doğrudan devralamamasının nedenlerinden biri Osmanlı toplumun gelenekçi yapısı olmuştur. Bu toplumda gençlerin devlet yönetiminde etkili olmaları kabul görmemiştir⁵¹. Zaten İttihat Terakki'nin devrim sonrası için bir iktidar planı bulunmamaktaydı. Mustafa Kemal (Atatürk) Bey ile cemiyetin önde gelen üyeleri arasındaki temel tartışmayı da bu teşkil etmiştir. Mustafa Kemal Bey cemiyetin meşrutiyet sonrası için bir plan yapması gerektiğini parti kurularak yönetimin ele geçirilmesini savunurken cemiyetin önde gelen isimleri sadece meclisin toplanması için padişahı zorlamayı yeterli görmüşlerdir⁵². İttihat ve Terakki bütün enerjisini Makedonya'daki ayrılıkçılarla mücadele etmeye, padişahı meclisi toplamak için zorlamaya daha uzun vadede ise Osmanlı Devleti'ni

⁴⁵ Erik Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, Çeviren Yasemin Gönen, İletişim Yayınları, İstanbul 2015, s. 145.

⁴⁶ İlber Ortaylı ve Erol Şadi Erdinç, *a.g.e.*, s. 32-33.

⁴⁷ Kenan Aksu, *İngiliz Gizli Belgelerinde Enver Paşa*, Matbuat Yayıncılık, İstanbul 2017, s. 21.

⁴⁸ Halil İnalcık, *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar IV*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2016, s. 300.

⁴⁹ Aykut Kansu, *İttihatçuların Rejim İktidar Mücadelesi 1908-1913*, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, s. 3.

⁵⁰ Sina Akşin, *Türkiye Tarihi Çağdaş Türkiye 1908-1980*, Cilt 4, Cem Yayınevi, İstanbul 2011, s. 27.

⁵¹ Erik Jan Zürcher, *a.g.e.*, s. 147.

⁵² Andrew Mango, *Atatürk Modern Türkiye'nin Kurucusu*, Çeviren Füsün Doruker, Remzi Kitabevi, İstanbul 2013, s. 100.

dağılmaktan kurtarmaya yoğunlaştırmıştı. Ancak devleti yıkımdan kurtarmak için bir plana sahip değildi⁵³. Bu durum hem Osmanlı Devleti hem de İttihat ve Terakki için büyük bir şanssızlık olmuştur. İttihat ve Terakki'nin iktidarı doğrudan ele almaması kaos yaratmış, hükümetlere dışardan müdahaleleri ise yönetimi işlemez hale getirmiştir. Bunun sonucunda Balkan Savaşları sırasında ortaya çıkan facialar yaşanmıştır. İttihat ve Terakki'nin bunlardan sonra iktidara gelmesi ise cemiyete istediklerini hayata geçirmeye yetecek kadar zaman bırakmamış Birinci Dünya Savaşı patlamıştır.

İttihat ve Terakki'nin içinde çeşitli fikirlere sahip, farklı etnik kökenlerden gelen pek çok kişi yer almıştır. Cemiyet bir bakıma imparatorluğun bir yansıması olmuştur⁵⁴. Cemiyetin izlediği politika bu nedenle başlangıçta Osmanlılık olmuş böylece devletin içindeki bütün unsurları bir arada tutarak devletin parçalanmasının önüne geçilmek istenmiştir. Ancak zaman geçtikçe farklı fikirlerin bir arada bulunması güçleşmiş ve yaşanan olaylar sonucunda Osmanlılık politikası yerini, önce İslamcılığa daha sonra ise Türkçülüğe bırakmaya başlamıştır⁵⁵. Başlangıçta hürriyeti ilan etmek ve devleti yıkılmaktan kurtarmak hedefi ile ortaya çıkan cemiyet hakkında kesin olan şey cemiyetin iktidar dönemi için kesin bir plana sahip olmayışdır.

İttihat ve Terakki'nin iktidarı doğrudan ele geçirmemiş bunun yerine hükümetleri sıkı bir denetim altında tutmaya çalışmıştır. Bu durum kendisine karşı muhalefetin oluşmasını sağlayan önemli etkenlerden biri olmuştur. Nitekim Halaskar Zabitan grubu tıpkı İttihat ve Terakki gibi ordu içinde örgütlenmeye başlamıştır. Bunun yanı sıra padişah taraftarı yöneticiler ve basın mensupları ile tutucular da muhalif cepheye katılmıştır. İttihat ve Terakki içinde umduğunu bulamayanlar da muhalif cepheye katılmaya başlamışlardır.

⁵³ Vamık Volkan ve Norman Itzkowitz, *Atatürk Atatürk*, Alfa Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 91.

⁵⁴ Norman Stone, *Türkiye Kısa Bir Tarih*, Çeviren Orhan İsvan, Remzi Kitabevi, İstanbul 2011, s. 145.

⁵⁵ Hüseyin Adıgüzel, *a.g.e.*, s. 14.

BİRİNCİ BÖLÜM

MEŞRUTİYET'İN İLANI SONRASINDAKİ GELİŞMELER

Çalışmanın bu bölümünde İttihat ve Terakki'nin, II. Meşrutiyet'in ilanı sonrasında yaşanan olaylar sırasında nasıl bir politika izlediği ve bu dönemde ortaya çıkan olayların cemiyeti nasıl etkilediği analiz edilmiştir. İleri de Teşkilat-ı Mahsusa'yı oluşturacak olan grubun yaşanan gelişmeler karşısında nasıl şekil aldığı ve ne tarz olayların Teşkilat-ı Mahsusa'nın ortaya çıkmasına yol açtığı değerlendirilmiştir.

1.1. İttihat ve Terakki'nin Meşrutiyet Sonrası Durumu ve 31 Mart Ayaklanması

II. Meşrutiyet sonrasında İttihat ve Terakki'nin doğrudan hükümeti oluşturamaması zaman içinde kendisine olan muhalefetin güç kazanmasına yol açmıştır. Cemiyet üyeleri meşrutiyetin ilanı ile herşeyin düzeleceğine inanıyorlardı. Onlara göre büyük devletler II. Abdülhamit'in kurduğu baskı rejimi yüzünden Osmanlı Devleti aleyhine hareket ediyorlardı. Bu rejim yıkılıp yerine özgürlükçü bir düzen kurulduğu takdirde Avrupa'nın tavrı değişecekti. Ancak olaylar onların düşündüğü gibi gerçekleşmemiştir. Avrupa kamuoyu öncelikle devrimin lehine görünsede bu durum kısa sürede değişmiştir. Özellikle İngiltere İttihat ve Terakki karşıtı bir tutum almış ve sürekli sorun çıkartmaya başlamıştır⁵⁶. Böylece İttihat ve Terakki ile muhalefet arasında zaman zaman içine şiddetin de dahil olduğu mücadele şiddetlenmiş ve gerilimi hızla tırmanmıştır. 6 Nisan 1909 günü muhalif Serbesti gazetesi başyazarı Hasan Fehmi Bey'in bir suikast sonucu öldürülmesi ve uzun süre failin yakalanmaması muhalefet dozunun iyice artmasına yol açmıştır⁵⁷. Zaten 13 şubattan beri yeni bir hükümetin kurulamamış olması muhalefetin İttihat ve Terakki karşıtı faaliyetlerini giderek sertleştirmesini kolaylaştırmıştı⁵⁸.

Makedonya'dan getirilen ve İttihat ve Terakki yanlısı olduğuna inanılan Avcı Taburları, 13 Nisan 1909 günü, medrese öğrencilerinin başlattığı isyana katılmışlardır.

⁵⁶ Hüseyin Adıgüzel, *a.g.e.*, s. 142.

⁵⁷ Sina Akşin, *a.g.e.*, s. 29.

⁵⁸ Sina Akşin, *31 Mart Olayı*, İmge Kitabevi, Ankara 2015, s. 38.

Rütbesiz askerler subaylarını tutuklayarak kışlalarını terk etmişler ve isyanı başlatmışlardır⁵⁹. Askerler, Meclis Başkanı Ahmet Rıza Bey'in görevden alınmasını, Sadrazam, Harbiye ve Bahriye nazırlarının istifalarını, İttihatçı subay ve milletvekillerinin başkentten uzaklaştırılmalarını, şeriatın geri getirilmesini ve kendileri için genel af ilan edilmesini talep etmişlerdir⁶⁰.

İsyanın çıkmasında İttihad-ı Muhammediye Cemiyeti'nin önemli bir etkisi olmuştur. İttihatçı karşıtlarının toplandığı ve Sebahattin Bey ile de ilişkili olan bu örgüt İttihat ve Terakki karşıtı muhalefeti din unsurunu da kullanarak etkili hale getirmiştir. Derviş Vahdeti cemiyetin gelişmesinde oldukça etkili bir rol oynamıştır⁶¹.

Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa'nın isyanı bastırmada etkisiz kalması üzerine askerlerin istemediği hükümet üyeleri istifa etmek zorunda kalmışlardır. Bunun üzerine II. Abdülhamit tekrar iktidarı elde etme fırsatı yakalamıştır⁶². II. Abdülhamit'in isyancı askerlerin affedileceğini açıklaması isyancıları sakinleştirirken İttihat ve Terakki'yi oldukça kızdırmıştır⁶³. İttihat ve Terakki yaşananları karşı devrim olarak adlandırmış ve isyanı bastırmak üzere Selanik'te bir ordu kurma hazırlıklarına başlamıştır. Temelini 3. Ordu mevcudunun oluşturduğu güce Hareket Ordusu ismi verilmiştir. 2. Ordu'nun da katılımı ile Hareket Ordusu İstanbul'a girerek idareyi eline alarak isyanı bastırmıştır⁶⁴.

Hareket Ordusu'nun şehre hakim olmasından sonra II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesine karar verilmiştir. Yerine kardeşi V. Mehmet tahta çıkarılmıştır⁶⁵. Daha sonra İstanbul'da sıkıyönetim ilan edilmiş ve isyanla alakalı görünen 80 kişi idam edilmiştir⁶⁶.

31 Mart ayaklanmasının arkasında kimin olduğu hala tartışmalı bir konudur. Aykut Kansu ayaklanmanın kışkırtıcıları arasında padişaha yakın kişilerin bulunmasından ötürü ayaklanmadan sarayın sorumlu tutulabileceğini ifade etmektedir⁶⁷.

⁵⁹ Austin Bay, *a.g.e.*, s. 62.

⁶⁰ Erik Jan Zürcher, *a.g.e.*, s. 150.

⁶¹ Stanford Shaw ve Ezel Kural Shaw, *a.g.e.*, s. 336.

⁶² Sina Akşin, *Türkiye Tarihi Çağdaş Türkiye 1908-1980*, s. 29.

⁶³ Aykut Kansu, *İttihadçıların Rejim ve İktidar Mücadelesi 1908-1913*, s. 86.

⁶⁴ Sina Akşin, *a.g.e.*, s. 31.

⁶⁵ Faik Reşit Unat, *İkinci Meşrutiyet'in İlanı ve Otuzbir Mart Hadisesi II. Abdülhamid'in Son Mabeyn Başkatibi Ali Cevat Bey'in Fezlekesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s.113.

⁶⁶ Andrew Mango, *a.g.e.*, s. 115-116.

⁶⁷ Aykut Kansu, *a.g.e.*, s.80-81.

Sina Akşin ise muhalif gazetelerin bir gün önceden yayına hazırlanan yazılarından onların ayaklanmadan haberdar olduklarının anlaşıldığını belirtmekte ve muhalefetin kışkırtmasının ayaklanmada büyük rolü olduğunu iddia etmektedir. Ayrıca ayaklanma sonrasında İngiliz yanlılarının yönetime getirilmesine bakılacak olursa ayaklanmayı İngiltere'nin desteklediği de düşünülebilir⁶⁸. Her şeye rağmen meşrutiyeti komitacı yöntemlerle ilan ettiren İttihat ve Terakki bu ayaklanmayı bir ordu oluşturarak bastırmayı başararak gücünü bir kez daha göstermiştir. Böylece İttihat ve Terakki'nin tam iktidarına giden yol açılmıştır⁶⁹. Padişah değişikliğine de yol açarak sarayın gücünü büyük ölçüde kırmıştır. Ancak yine de iktidarı doğrudan eline alamamıştır. İttihat ve Terakki'nin devleti tamamen ele geçirmesi cemiyetin yapısına uygun şekilde bir hükümet darbesi ile 1913 yılında gerçekleşecektir.

1.2. Teşkilat-ı Mahsusa'nın Temelini Oluşturan Fedailer Grubu ve Trablusgarp Savaşı

Bilindiği gibi İttihat ve Terakki'nin çoğunluğu Balkanlarda bağımsızlık isteyen azınlıkların kurduğu komitalara karşı savaşan subaylardan oluşmuştur. Bu cemiyet Osmanlı tarihinde iyi bir örgütlenmesi olan ilk muhalif organizasyondur⁷⁰. Abdülhamit'in baskı rejimi karşısında muhalefet hareketinin farklı bir tarzda hareket etmesi pek mümkün olmamıştır. Cemiyet büyük ölçüde İtalyan Carbonari hareketini örnek almıştır. Carbonari üçer kişilik hücrelerden oluşan hücredeki bir kişinin başka bir hücreden sadece bir kişiyi tanıdığı gizli bir örgüttür⁷¹. Bu nedenle İttihat ve Terakki'de yakalanan üyelerine rağmen asla tam olarak çökertilememiştir.

İttihat ve Terakki'nin gizli örgütlenmesi dışında öne çıkan bir özelliği daha vardır. Bu özellik hedefe ulaşmak için gerektiğinde şiddet kullanabilen bir topluluğun cemiyet içinde önemli bir yere sahip olmasıdır. Bu grup "fedai" grubu olarak adlandırılmıştır. Mustafa Ragıp bunlar hakkında: "*Çoğu Meşrutiyet'in ilanından evvel İttihat ve Terakki'nin ilk günlerinde cemiyete fedai olarak girmişler –neye mal olursa olsun- cemiyet gayeleri uğrunda en son çare olarak ölmek ve öldürmek prensibine*

⁶⁸ Sina Akşin, *31 Mart Olayı*, s. 311, 313.

⁶⁹ Halil İnalçık, *a.g.e.*, s. 302.

⁷⁰ İlber Ortaylı ve Erol Şadi Erdinç, *a.g.e.*, s. 27.

⁷¹ İlber Ortaylı ve Erol Şadi Erdinç, s. 39-40.

riayet edeceklerine yemin etmişlerdi. Bu fedailer cemiyetten aldıkları emri tam bir feragat ve itaat içinde hiçbir kayda ve şarta tabi olmaksızın tatbik ederlerdi. İttihat ve Terakki namına yapılan tehditler, siyasi cinayetler, baskınlar hep bunların eliyle meydana gelmiş hareketler idi. Meşrutiyetin ilanı sırasında başlayan bu kanlı teşebbüsler hüviyetleri gizli tutulan namları şöhretleri ortaya sürülmek istenmeyen bu sadık fedailerin eseri idi. Cemiyetin icra vasıtası idiler.” değerlendirmesini yapmıştır⁷². Bu hareket tarzının zaman zaman Teşkilat-ı Mahsusa dönemine de yansıdığı düşünülebilir.

Bu fedai grubuna Feda-i Zabitan ismi verildiği düşünülmektedir. Bu grubun eylemleri özellikle Makedonya’da yoğunlaşmıştır. Bu isimler arasında İzmitli Mümtaz, Sapançalı Hakkı, Atıf (Kamçıl) Bey, Ali Çetinkaya, Hüsrev Sami, Topçu İhsan, Yakup Cemil, Ömer Naci, Yenibahçeli Şükrü gibi isimler yer almıştır⁷³. Bu isimler daha sonra Teşkilat-ı Mahsusa içinde yer almışlardır.

Bu fedai grubu Trablusgarp savaşı öncesinde Feda-i Zabitan grubuna dönüşmüştür. Bu grubun Halaskaran-ı Zabitan ile mücadele ettiği ve Emirber Fedaileri ismini kullanmaya başladıkları da iddia edilmiştir. Bu grup Enver Bey’in liderliği altında Edirne’nin geri alınmasında da aktif rol oynamıştır⁷⁴. Bunun daha sonra ortaya çıkacak olan Teşkilat-ı Mahsusa’nın çekirdeğini oluşturması yüksek ihtimaldir⁷⁵. Gerçekten de bu kişilerin neredeyse tamamı bir süre sonra Teşkilat-ı Mahsusa içinde yer almışlardır.

İttihat ve Terakki Cemiyeti daha verimli çalışmak için çeşitli şubelere ayrılmıştır. Bu şubelerden birisi fedai şubesidir⁷⁶. İttihat ve Terakki geliştikçe ve Enver Bey, Talat Bey ve Cemal Bey gibi isimler ön plana çıktıkça her bir liderin kendilerine bağlı fedai grupları oluşmaya başlamıştır. Şüphesiz bu konuda en büyük ilerlemeyi daha sonra Harbiye Nazırı olacak olan Enver Bey kaydetmiştir. Enver Bey’in grubu daha sonra Teşkilat-ı Mahsusa’nın çekirdeğini teşkil etmiş ve devlet kurumu olmanın

⁷² Orhan Koloğlu, *a.g.e.*, s. 77.

⁷³ Nurettin Şimşek, *Teşkilat-ı Mahsusa’nın Reisi Süleyman Askeri Bey Hayatı, Siyasi ve Askeri Faaliyetleri*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2008, s. 36.

⁷⁴ Orhan Koloğlu, *a.g.e.*, s. 85-86.

⁷⁵ Stanford Shaw, *Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı İmparatorluğu Savaşa Giriş*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s. 311.

⁷⁶ Celal Bayar *Ben de Yazdım Milli Mücadele’ye Gidiş*, Sabah Kitapları, Cilt 1, İstanbul 1997, s. 92.

getirdiği fayda ile oldukça büyümüştür⁷⁷. Ancak yine de Teşkilat-ı Mahsusa'nın tek sesli olduğunu düşünmek yanlıştır. Talat Bey ve Cemal Bey'e bağlı bazı kişiler de Teşkilat-ı Mahsusa içinde yer almışlardır.

Bu fedai grubu öncelikle İttihat ve Terakki'nin II. Meşrutiyet'i ilan ettirmesinde etkili olmuştur. İtalya'nın Trablusgarp'a saldırması üzerine Osmanlı Devleti bölgeyi gizlice giden subaylar aracılığı ile savunmaya karar vermiştir⁷⁸. Bu subayların birçoğu hem İttihatçı hem de komitacı olan kişilerden oluşmuştur. Bu grup daha sonra Balkan Savaşları sırasında da etkili olacak ve daha sonra büyük bir bölümü Teşkilat-ı Mahsusa içinde yer alacaktır⁷⁹. Teşkilat-ı Mahsusa'nın resmi kuruluşundan önce bir grubun adım adım ortaya çıkarak daha sonra teşkilatın çekirdeğini oluşturduğunu kabul etmek gerekir.

II. Meşrutiyet'in ilanı devletin karşı karşıya kaldığı sorunları ortadan kaldırmamıştır. 1911 yılında İtalya'nın Trablus'u istilası Osmanlı Devleti için ciddi bir sorun teşkil etmiştir⁸⁰. Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp'ta yeterli miktarda düzenli kuvvet buldurulmaması İtalya'nın işgali sonrasında Trablus'un nasıl savunulacağı sorununu doğurmuştur. İtalya'nın donanma üstünlüğünü göz önüne alan Osmanlı hükümeti işgali protesto etmek dışında bir çözüm bulamamıştır. Ancak cesur ve maceracı bir ruha sahip olan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin aktif şahısları küçük gruplar halinde gizli olarak Trablus'a giderek halktan oluşturacakları kuvvetlerle İtalyan işgaline direnmeye karar vermişlerdir⁸¹. Gelecekte Teşkilat-ı Mahsusa'da da yer alacak olan Eşref Kuşçubaşı'nın bölgedeki deneyimlerinden faydalanarak Mısır üzerinden Trablus'a bir çok kişi gönderilmiştir. Bu kişiler arasında Enver Bey, Fethi (Okyar) Bey Mustafa Kemal Bey, Cevat Abbas (Gürer), Atif (Kamçıl) Bey, Fuat Bulca, Süleyman Askeri, Refik (Saydam) Bey, Ali (Çetinkaya) Bey, Çerkes Reşit, Yakup Cemil, Yusuf Şetvan, İbrahim Tali, Nuri (Killigil) Bey yer almıştır. Enver Bey Bingazi ve Derne

⁷⁷ Atilla Çeliklepe, *Teşkilat-ı Mahsusa'nın Siyasi Misyonu*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2003, s. 158.

⁷⁸ İrfan Ülkü, *KGB Arşivleri'nde Enver Paşa*, Milenyum Yayınları, İstanbul 2016, s. 32.

⁷⁹ Polat Safi, *The Ottoman Special Organization Teşkilat-ı Mahsusa A Historical Assesment With Particular Reference To Its Operations Against British Occupied Egypt (1914-1916)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006, s. 84.

⁸⁰ Cemal Kutay, *Trablusgarp'ta Bir Avuç Kahraman*, Tarih Yayınları, İstanbul 1963, s. 10-11.

⁸¹ Orhan Koloğlu, *İttihatçılar ve Masonlar*, s. 287.

cephesi kumandanlığını alırken, Mustafa Kemal (Atatürk) Bey Tobruk kumandanlığında bulunmuştur⁸².

İttihat ve Terakki bazı kesimler tarafından İslam birliği fikrini yeterince desteklememekle suçlanmıştır. Ancak cemiyetin Trablusgarp Savaşı sırasında İslam birliği yolunda politika izlemesi ve daha sonra da bunu devam ettirmesi bu düşüncenin anlamsızlığını göstermektedir⁸³. Bu politika Birinci Dünya Savaşı sırasında da sürdürülecek ve Teşkilat-ı Mahsusa vasıtasıyla yürütülecektir.

Osmanlı subaylarının yerel halktan topladıkları gönüllüleri eğiterek İtalyanlar ile giriştikleri mücadele oldukça başarılı olmuştur. İtalyanlar donanma ve ateş gücü üstünlüklerine rağmen Trablusgarp sahillerinden öteye gidememişlerdir⁸⁴. Az sayıdaki Osmanlı subayının yerel kuvvetlerle işbirliği yaparak ve gönüllüleri eğiterek düzenli bir ordu ile savaşabilmeleri özellikle Enver Bey’de geleceğe yönelik bazı fikirlere yol açmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında Trablusgarp’ta uygulanana benzer bazı girişimler Teşkilat-ı Mahsusa aracılığıyla hayata geçirilmiştir.

İtalya Trablusgarp’ta istediği ölçüde başarılı olamayınca Osmanlı Devleti üzerinde baskı kurmak için Çanakkale Boğazı’nı ablukaya almış ve Ege’de Oniki Adayı işgal etmiştir. Ayrıca Balkan devletlerini Osmanlı’ya karşı kıskırtmıştır. İtalya Çanakkale Boğazı’nı geçmeyi denemiş ancak başarılı olamamıştır. Buna rağmen Oniki Adayı işgal etmesi Balkan devletlerini harekete geçirmiştir. Balkan Savaşı’nın çıkması üzerine Osmanlı Devleti İtalya ile Uşi Antlaşması’nı imzalayarak Trablusgarp’taki savaşa son vermiştir⁸⁵. Birinci Dünya Savaşı sırasında İtalya’nın taraf değiştirerek İtilaf Devletlerine katılması üzerine Trablus’ta İtalyan karşıtı mücadele Teşkilat-ı Mahsusa aracılığı ile tekrar başlatılacaktır.

Trablusgarp Savaşı sırasında Alman istihbaratı ve basını Enver (Paşa) Bey’i yakından takip etmiştir. Hatta bölgede savaşan birçok Osmanlı subayı hakkında değerlendirme yapan Alman ajanları Enver Bey’i Almanya’nın İslam dünyasını kullanma fikri için önemli bir figür olarak değerlendirmişlerdir. Enver Bey’in İslam

⁸² Samih Nafiz Tansu, *a.g.e.*, s. 85-86.

⁸³ Orhan Koloğlu, *a.g.e.*, s. 287.

⁸⁴ Kemal Karpat, *Kısa Türkiye Tarihi 1800-2012*, Timaş Yayınları, İstanbul 2013, s. 90.

⁸⁵ İlber Ortaylı, *İmparatorluğun Son Nefesi Osmanlı’nın Yaşayan Mirası Cumhuriyet*, Timaş Yayınları, İstanbul 20014, s. 102-103.

dünyasına olan inancı ve cesur hareket tarzı Almanları memnun etmiştir⁸⁶. Bir bakıma, Bedevilerin savaş azmi sayesinde İngiltere ve Fransa ile mücadele edilebileceğini düşünen Enver Bey ile Osmanlı'nın dini nüfuzunu kullanarak İngiltere, Fransa ve Rusya'daki Müslümanları kışkırtma fikrinde olan Almanya'nın projeleri örtüşmektedir. Teşkilat-ı Mahsusa bir bakıma bu planın sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

1.3. Bab-ı Ali Baskını ve İttihat ve Terakki'nin İktidara Gelişi

Enver Bey ve diğer Osmanlı subayları İstanbul'a döndüğünde Osmanlı ordusu birçok cephede yenilmiş ve Bulgar orduları Çatalca hattına kadar ilerlemişti. İttihat ve Terakki, Balkan Savaşı başlarında kurulan ve cemiyet karşıtı olan hükümeti başarısız ve tehlikeli bulduğu için devirmeye karar vermiştir. İttihat ve Terakki savaşta yaşanan başarısızlığı kendi lehine kullanabileceğinin farkına varmıştır⁸⁷. Kamil Paşa hükümetinin kuşatma altındaki Edirne'yi Bulgarlara teslim edeceği iddiası üzerine İttihat ve Terakki harekete geçmiştir. Galip Vardar'a göre bunun en önemli tertipçisi ileride dahiliye nazırı ve sadrazam olacak olan Talat Bey olmuştur. Vardar'a göre Talat Bey cemiyeti harekete geçmeye ikna etmiştir. Böylece Enver Bey liderliğinde bir grubun hükümet toplantısını basarak hükümeti istifaya zorlamasına karar verilmiştir⁸⁸. Bu nedenle bu girişimin en önemli iki figürü Enver Bey ve Talat Bey olmuşlardır⁸⁹. İttihat ve Terakki için son derece zor bir dönemde birçok olumsuzluğa rağmen cemiyetin bir arada kalmasında ve harekete geçerek yönetimi yeniden ele almasında bu nedenle Talat Bey'in çok kritik bir önemi vardır⁹⁰.

Enver Bey liderliğinde aralarında Sapançalı Hakkı, İzmitli Mümtaz, Mustafa Necip ve Yakup Cemil'in bulunduğu grup Bab-ı Ali'ye doğru yola çıkmıştır. Talat Bey ve diğer önemli İttihatçılar da çevrede gereken tertibatın alınmasını sağlamışlardır. Hükümet toplantısı korumakla görevli olan Uşak Taburu'nun subayları da ikna edilmiştir⁹¹. Böylece 30 Ocak 1913 tarihinde topluluk kabine toplantısını basmış ve

⁸⁶ Orhan Koloğlu, *Curnalcilikten Teşkilat-ı Mahsusa'ya*, s. 74-75.

⁸⁷ Yılmaz Öztuna, *a.g.e.*, s. 145.

⁸⁸ Galip Vardar, *İttihad ve Terakki İçinde Dönenler*, Yayına Hazırlayan Samih Nafiz Tansu, Yeniz Zamanlar Yayınları, İstanbul 2003, s. 148.

⁸⁹ Yusuf Hikmet Bayur, *İkinci Balkan Savaşı I*, Yeni Gün Basın ve Yayıncılık, İstanbul 1999, s. 9.

⁹⁰ Hüseyin Adıgüzel, *a.g.e.*, s. 172.

⁹¹ Arslan Tekin, *Enver Paşa ve Dönemi*, Kariyer Yayıncılık İstanbul 2016, s. 192.

hükümeti istifaya zorlamıştır⁹². Bu olay sırasında bazı ufak çatışmalar yaşanmış ve Yakup Cemil Harbiye Nazırı olan Nazım Paşa'yı öldürmüştür⁹³. Kendisine silah doğrultulan Kamil Paşa istifa mektubu yazmış bu mektubu alan Enver (Paşa) Bey Padişah Mehmet Reşat ile görüşerek ondan Mahmut Şevket Paşa'yı sadrazam olarak atamasını istemiştir⁹⁴. Padişahın bu öneriyi kabul etmesi ile birlikte Mahmut Şevket Paşa sadrazam olmuş ve hükümetinde üç İttihatçı bakanın yer almasını kabul etmiştir.

Böylece İttihat ve Terakki iktidarı tamamen ele alma yolunda önemli bir adım atmıştır. Ancak yine de Mahmut Şevket Paşa öldürülene kadar cemiyetin tam olarak iktidara sahip olmadığını belirtmek gerekir⁹⁵. Yeni hükümet savaşta başarılı olamamış ve Edirne düşmüştür. Osmanlı Devleti Midye-Enez hattına razı olmak zorunda kalmıştır. Bu arada Hürriyet ve İtilaf öncülüğündeki muhalefetin Mahmut Şevket Paşa'yı öldürmesi İttihat ve Terakki'ye hükümeti tamamen ele geçirme şansı tanımıştır. Kurulan Sait Halim Paşa hükümeti ile birlikte İttihat ve Terakki Cemiyeti devlete tamamen egemen olmuştur⁹⁶. Mahmut Şevket Paşa'nın cemiyetin desteğiyle iktidara gelmesine rağmen ordu ile siyaseti bir birinden ayırmaya çalışması İttihat ve Terakki için sınırlayıcı bir durum olmuştur. Askerlerin desteğinden yoksun olan cemiyetin çok etkisiz kalacağı açıktır. Muhalefetin Mahmut Şevket Paşa'yı öldürmesi bir bakıma devlet idaresini İttihat ve Terakki'ye sunmuştur⁹⁷.

1.4. Batı Trakya Cumhuriyeti'nin Kurulması

Yunanistan, Sırbistan, Karadağ ve Romanya'nın Bulgaristan'a saldırımları ile II. Balkan Savaşı başlamış ve Bulgar ordularının her yerde mağlup olması üzerine İttihat ve Terakki Cemiyeti Edirne'yi geri almaya karar vermiştir⁹⁸. Bunun üzerine 19 Temmuz 1913 tarihinde Osmanlı ordusu ve gönüllü çeteleri Bulgarlara karşı saldırıya geçmişlerdir. 21 temmuz günü Osmanlı kuvvetleri Edirne'yi Bulgarlardan geri

⁹² Kemal Karpat, *a.g.e.*, s. 92.

⁹³ Arslan Tekin, *a.g.e.*, s. 194.

⁹⁴ Samih Nafiz Tansu, *a.g.e.*, s. 106.

⁹⁵ İlber Ortaylı ve Erol Şadi Erdinç, *a.g.e.*, s. 68.

⁹⁶ Kemal Karpat, *a.g.e.*, s. 93.

⁹⁷ İlber Ortaylı ve Erol Şadi Erdinç, *a.g.e.*, s. 71.

⁹⁸ Celal Bayar, *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Gidiş*, Cilt 4, Sabah Kitapları, İstanbul 1997, s. 139.

almışlardır. Zor durumda olan Bulgaristan bu durumu kabul etmek zorunda kalmıştır⁹⁹. Bu çeteler düzenli ordunun yanında tamamlayıcı kuvvet olarak kullanılmışlardır. Her ne kadar çete olsalar da durumlarında bazı düzenlemeler yapılmıştır. Teşkilat-ı Mahsusa Müfrezeleri olarak adlandırılmışlar ve İstanbul Muhafızlığı ile irtibatlandırılmışlardır. Bu çetelerin işleri ve mühimmatı İstanbul Muhafızlığı ile Harbiye Nezareti arasında yazışmalarla halledilmeye çalışılmıştır¹⁰⁰.

Edirne'nin geri alınması İttihat ve Terakki için önemli bir başarı olmuştur. Özellikle Enver Bey büyük prestij kazanmıştır¹⁰¹. Ancak Osmanlı hükümeti büyük devletlerin tepkisinden çekindiği için ordu Edirne'den daha ileri gönderilmemiştir. Büyük devletlerin baskısı karşısında diplomatik açıdan zor durumda olan İttihat ve Terakki farklı bir çözüm üretmiştir. Enver Bey'in kumandasındaki birliklerin şehre girmesinden sonra İttihat ve Terakki, Balkan Savaşı sırasında kaybedilen toprakları geri almak için daha önce Trablusgarp'taki gönüllü taburların benzerlerinin kullanılmasına karar verilmiştir. Bu durum bir bakıma Teşkilat-ı Mahsusa'nın 1914 yılından daha önce kurulduğu fikrini uyandırmaktadır yada en azından İngilizler bu fikre kapılmışlardır¹⁰². Balkan Savaşı sırasında kullanılan bu çeteler için ilk kez Cemal Paşa tarafından Teşkilat-ı Mahsusa ifadesi kullanılmıştır¹⁰³. İleride örgüt olarak kurulacak olan Teşkilat-ı Mahsusa'nın çekirdeğini oluşturacak isimler Meriç nehrinin batısında harekete geçmişlerdir.

Cemal Paşa hatıralarında: *“Ordunun Edirne üzerine hareketi sırasında hükümetçe neşrolunan beyannamede ordumuzun Meriç Nehri'ni katiyen geçmeyeceği açıkça taahhüt edilmişse de o zaman ordu zihniyetinin ruhu olan bazı kimseler bu taahhüdün isabetsizliğini göz önüne alarak hükümete bağlı olmayan yarı resmi bir Teşkilat-ı Mahsusa'nın Meriç Nehri'nin öte tarafında kendi istediği gibi hareket etmesine göz yummak esasını başkumandanlığa ve hükümete kabul ettirdiler. Ve bu Teşkilat-ı Mahsusa akıllı ve süratli bi hareketle Mesta Karasuyu Vadisi'ne kadar bütün Batı Trakya'yı işgale muvaffak oldu. Batı Trakya kıtası Edirne vilayetinin Ortaköy ve*

⁹⁹ Arslan Tekin, *a.g.e.*, s. 214.

¹⁰⁰ Ahmet Tetik, *Teşkilat-ı Mahsusa (Umur-ı Şarkıyye Dairesi Tarihi*, Cilt 1, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014, s. 3-4.

¹⁰¹ Charles Haley, “The Desperate Ottoman Enver Paşa and the German Empire”, *Middle Eastern Studies*, Cilt 30, Ocak 1994, s. 22.

¹⁰² Arslan Tekin, *a.g.e.*, s. 227.

¹⁰³ Nergishan Tekin, *a.g.e.*, s. 188.

Karaaali kazalarıyla bütün Dedeğaç ve Gümilcine sancaklarını ve nüfusun yüzde 95'i islamlardan tereküb eden mühim bir bölgedir. Bu kıtayı işgal eden Teşkilat-ı Mahsusa'nın başında şehit Süleyman Askeri bulunuyor ve Çerkez Yüzbaşı Reşit ve İzmirli Eşref ile kardeşi Sami ve yine Yüzbaşı Fehmi beylerle daha bazı zevat asli erkanını teşkil ediyorlardı” sözleri ile bu grubu ve faaliyetlerini değerlendirmiştir¹⁰⁴. Teşkilat-ı Mahsusa olarak adlandırılan bu çetelerin Osmanlı Devleti'nden bağımsız olarak Batı Trakya'yı ve Müslümanların çoğunlukta olduğu yerleri kurtarmak için operasyon yapmalarına karar verilmiştir. Başında Enver Bey'in yakın arkadaşı olan Süleyman Askeri Bey'in bulunduğu çeteciler arasında Çerkes Ethem, Çerkes Reşit, Çerkes Tefik, Eşref Kuşçubaşı, Kuşçubaşı Sami, Hüsrev Sami, Sapançalı Hakkı, Topçu İhsan (Eryavuz), Mülazım Atıf (Kamçıl), Çerkes Sadık, Filibeli Halim Cavit, Yüzbaşı Ali Rıza, Mülazım-ı Evvel Lütfi, Beykozlu Reşat, Mülazım-ı Evvel Hasan, Piyade Zabiti Tahsin, Mülazım-ı Evvel Refik, Selanikli İbrahim Bey, gibi isimler Bulgarlarla mücadele için görevlendirilmişlerdir¹⁰⁵.

Çeteler Edirne üzerinden önce Kırçali daha sonra Gümilcine, İskeçe, Eğridere ve Meriç çevresinde yaşanan çatışmalar sonrasında bütün Batı Trakya çetelerin kontrolü altına girmiştir. Çeteler ele geçirdikleri yerlerde yerel hükümetler kurmuşlar bütün bölgenin Bulgarlardan temizlenmesinden sonra ise ise bu idareleri birleştirmeye karar vermişlerdir. Böylece Gümilcine merkez olmak üzere Batı Trakya Geçici Hükümeti kurulmuştur. Hükümet başkanlığına Müderris Salih Efendi, genelkurmay başkanlığına Süleyman Askeri, milli kuvvetler ve umum çeteler kumandanlığına Eşref Kuşçubaşı getirilmiştir¹⁰⁶. Batı Trakya Hükümeti kuruluş amacını bir bildiri ile dünyaya duyurmuş, 30.000 kişilik bir ordu oluşturmuş ve bir bütçe hazırlamıştır. Ancak Rusya, Fransa ve Avusturya bu duruma tepki göstererek Osmanlı Devleti üzerinde baskı uygulamaya başlamışlardır. Bunun sonucunda Osmanlı Devleti 29 Eylül 1913 tarihinde Bulgaristan ile İstanbul Antlaşması'nı imzalamıştır. Batı Trakya Devleti de 30 Ekim tarihinde kendisini feshetmiştir¹⁰⁷.

¹⁰⁴ Alpay Kabacalı, *Hatıralar Cemal Paşa*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, s. 66.

¹⁰⁵ Samih, Nafiz Tansu, *a.g.e.*, s. 110.

¹⁰⁶ Celal Bayar, *a.g.e.*, s. 155.

¹⁰⁷ Arslan Tekin, *a.g.e.*, s. 226.

Balkan Savaşı sırasında kullanılan bu çeteler genelde gönüllülerden oluşmuş ve bu gönüllülerin temininde Müdafaa-i Milliye Cemiyeti önemli rol oynamıştır¹⁰⁸. Bu cemiyetin gönderdiği gönüllüler Harbiye Nezareti ile bir sözleşme yaparak görevlerine başlamışlardır. Kendilerine belli bir miktar para da ödenmiştir¹⁰⁹. Bu gönüllüler fedai olarak bilinen ünlü çetecilerin emrinde savaşmışlardır. Buna en çok benzeyen girişim Birinci Dünya Savaşı başlarında Teşkilat-ı Mahsusa çatısı altında Kafkasya'da da denenecektir.

Bu çeteler içinde olan kişilerin birçoğu Birinci Dünya Savaşı sırasında kurulan Teşkilat-ı Mahsusa'da resmen görev alacaklar ve mücadelelerini bu örgüt adına sürdürecektir. Bunlardan biri Cihangiroğlu İbrahim Bey olmuştur. İbrahim Bey önce II. Balkan Savaşı sırasında Bulgar çeteleri ile savaşmış ve daha sonra resmen kurulan Teşkilat-ı Mahsusa'da yer almıştır¹¹⁰. Bunun dışında Batı Trakya Cumhuriyeti'nin kurulması için mücadele eden çetecilerden biri olan Adil Hikmet Bey Birinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde dört arkadaşı ile beraber Türkistan'a gönderilecektir¹¹¹. Balkan Savaşı sırasında Bulgarlarla mücadele eden bu çeteler, Birinci Dünya Savaşı sırasında ise Teşkilat-ı Mahsusa çatısı altında Sırplarla mücadele için Bulgar çeteleri ile beraber hareket edeceklerdir¹¹².

Teşkilat-ı Mahsusa bir bakıma İttihat ve Terakki içinde yer alan fedai grubunu denetim altında tutmak ve onları belli planlar çerçevesinde devletin lehine kullanmak için kurulmuştur. Kuruluşunda Enver Paşa kadar Talat Paşa'nın da istekli olması ve bu örgütü desteklemesi bunun önemli kanıtlarından birisidir. Paşaların hedeflerinden birisi de bu grubun İttihat ve Terakki aleyhine harekete geçmesini de engellemektir. İleride Yakup Cemil'in hareket tarzı bu düşüncenin çok da haksız olmadığını göstermiştir¹¹³. Talat Paşa ayrıca İttihat ve Terakki içindeki askeri grubu ve fedaileri başka bir yapı

¹⁰⁸ Erol Akcan, "Balkan ve Birinci Dünya Harbi Yıllarında Müdafaa-i Milliye Cemiyeti", *Tarihin Peşinde –Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 13, 2015, s. 172.

¹⁰⁹ Ahmet Tetik, *a.g.e.*, s. 4.

¹¹⁰ Nergishan Tekin, *a.g.e.*, s. 157.

¹¹¹ Adil Hikmet, *Asya'da Beş Türk*, Yayına Hazırlayan Yusuf Gedikli, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2017, s. 15.

¹¹² Nergishan Tekin, *a.g.e.*, s. 152.

¹¹³ Hüseyin Adıgüzel, *a.g.e.*, s. 112.

içine göndererek partiyi sivilleştirmek de istemiştir¹¹⁴. Yani Teşkilat-ı Mahsusa'nın kurulmasında İttihat ve Terakki içindeki rekabetin de payı olmuştur.

¹¹⁴ Arif Cemil Denker, *Birinci Dünya Savaşı'nda Teşkilat-ı Mahsusa*, Yayına Hazırlayan Metin Martı, Arma Yayınları, İstanbul 2006, s. 11.

İKİNCİ BÖLÜM

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA TEŞKİLAT-I MAHSUSA'NIN KURULUŞU VE FAALİYETLERİ

Bu bölümde Teşkilat-ı Mahsusa'nın kuruluşu ve yapısı incelenmeye çalışılmıştır. Teşkilatın Birinci Dünya Savaşı boyunca çeşitli coğrafyalarda ve Osmanlı Devleti topraklarında yürüttüğü faaliyetler, teşkilatın düzenlediği operasyonlar ve bunların amaçları analiz edilmiştir.

2.1. Teşkilat-ı Mahsusa'nın Kuruluşu

Teşkilat-ı Mahsusa'nın İttihat ve Terakki ile olan bağıını dikkate aldığımız zaman teşkilatın kuruluşunun resmi kuruluş tarihinden önce olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Ancak bu gayr-i resmi kuruluş tarihi oldukça tartışmalıdır. Teşkilat-ı Mahsusa'nın çekirdeğini İttihat ve Terakki içinde bulunan fedai grubu teşkil etmiştir. Bu grubun tam olarak hangi tarihte oluştuğu yada grup haline geldiği tam olarak bilinmemektedir. Büyük ihtimalle 20. Yüzyılın başında ortaya çıkmış olmalıdır¹¹⁵. Ancak bu grup İttihat ve Terakki'nin meşrutiyeti ilan ettirdiği süreçte ve daha sonra Trablusgarp Savaşı sırasında, Bab-ı Ali baskınında ve Balkan Savaşı sırasında iyice açığa çıkmıştır. Balkan Savaşları sırasında bu fedai grubu Batı Trakya Devleti'nin kurulmasında etkin rol oynamıştır. Ayrıca Balkan Savaşları sırasında oluşturulan gönüllü birliklere de Teşkilat-ı Mahsusa Müfrezeleri ismi verilmiştir¹¹⁶. Teşkilat-ı Mahsusa tabiri de öncelikle bu tarz gönüllü taburları nitelemek için kullanılmıştır.

Teşkilat-ı Mahsusa Enver Paşa'nın isteği ve planlamasıyla kurulmuştur. Bir grup Osmanlı subayının Trablusgarp'ta yerel gönüllüler ile birlikte düzenli İtalyan ordusuna karşı oldukça başarılı olması bu tarz projelerin önem kazanmasına yol açmıştır. Gönüllü birliklerin ve çete tarzı örgütlenmelerin Balkan Savaşı sırasında da kullanılmaları ve faydalı olmaları bu tarz projeler için iyi bir örnek daha teşkil etmiştir. Teşkilat-ı

¹¹⁵ Pınar Şimşek, "Türk İstihbaratında Teşkilat-ı Mahsusa'nın Yeri ve Türk, Rus, İngiliz ve İsrail İstihbarat Birimlerindeki İlk Modern Teşkilata Geçişin Bir Karşılaştırması", *Türk İstihbaratı*, Kripto Yayınları, İstanbul 2015, s. 12.

¹¹⁶ Ahmet Tetik, *a.g.e.*, s. 4.

Mahsusa'nın 17 Kasım 1913 tarihinde kurulduğunu iddia eden araştırmacılar mevcuttur. Buna karşı çıkanlar ise 1913 yılında Teşkilat-ı Mahsusa Müfrezeleri adıyla sadece çeteler teşkil edildiğini, bu tarihte bir örgüt kurulmadığını ifade etmektedirler. Bu kişiler Harbiye Nezareti'ne bağlı bir yapı olarak Teşkilat-ı Mahsusa'nın ise 4 Ağustos 1914'te kurulduğunu iddia etmektedirler.

Osmanlı Devleti II. Abdülhamit döneminde şartların zorlaması nedeni ile Almanya ile yakınlaşmak zorunda kalmıştır¹¹⁷. Bu yakınlık İttihat ve Terakki döneminde oldukça yoğunlaşmıştır. İlişkiler özellikle askeri alanda büyük gelişme göstermiştir¹¹⁸. II. Abdülhamit döneminde diplomatik alanda avantaj sağlamak için kurulan göstermelik ittifak İttihat ve Terakki zamanında bir bakıma gerçek bir ittifaka dönüşmeye başlamıştır¹¹⁹.

Aynı tarihlerde Almanya'nın bazı bilim adamlarının İngiltere, Fransa ve Rusya'ya karşı Osmanlı Devleti aracılığı ile Müslümanları kullanma projeleri ortaya çıkmıştır. Bu plan temelde çeşitli coğrafyalarda İtilaf devletleri aleyhine operasyonlar yürütme fikrine dayanmıştır. Enver Paşa'nın bazı subaylar gönderip oluşturacağı yerel kuvvetlerle Müslüman coğrafyalarda başarı kazanma projesi Almanya'nın hedefleri ile örtüşmüştür¹²⁰. Teşkilat-ı Mahsusa'nın resmi olarak Almanya ile imzalanan ittifaktan iki gün sonra kurulması tesadüf olmamıştır. Teşkilat-ı Mahsusa zaman zaman gönüllü birliklerden çeteler oluşturarak düzenli ordunun yanında savaşmanın zaman zaman ise birkaç kişinin bölgedeki kuvvetleri organize etmesi ile düşmana karşı savaşmıştır. Bunun dışında istihbarat ve propaganda faaliyeti de yürütmüştür.

Carl Mühlman Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı öncesindeki dış politika hedefinin kaybedilen toprakları geri almak değil savaş sırasında Rusya'nın saldırısından korunmak olduğunu iddia etmektedir¹²¹. Ancak Osmanlı Devleti'nin Teşkilat-ı Mahsusa operasyonlarına ve cihat ilanına baktığımız zaman bunun doğru bir tesbit olmadığını görmekteyiz.

¹¹⁷ İlber Ortaylı, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*, Timaş Yayınları, İstanbul 2008, s. 43.

¹¹⁸ İlber Ortaylı, *Osmanlı'ya Bakmak*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 2016, s. 122-123.

¹¹⁹ İlber Ortaylı, *Avrupa ve Biz*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013, s. 127.

¹²⁰ Orhan Koloğlu, *a.g.e.*, s. 76.

¹²¹ Carl Mühlman, *İmparatorluğun Sonu 1914 Osmanlı Savaşa Neden ve Nasıl Girdi*, Timaş Yayınları, İstanbul 2014, s. 69.

Osmanlı Devleti ve Almanya cihattan bir çok fayda sağlamayı ummuşlardır. Almanya cihat ilanı ile beraber Türk olmayan Müslümanların İtilaf Devletleri aleyhine ayaklanacaklarını ve bu ayaklanmaların özellikle Hindistan ve Mısır'da İngiltere'ye büyük bir darbe vuracağını düşünmüştür¹²². Osmanlı Devleti de cihat ilanının Müslümanlar üzerinde nüfuz kazanıma yol açacağını hesaplamıştır¹²³. Teşkilat-ı Mahsusa da bir bakıma cihat bağlantılı olan bu projeleri hayata geçirmeye çalışmıştır. Ancak bilindiği gibi cihat büyük kitleler üzerinde beklendiği kadar etkili olmamıştır¹²⁴. Bu durumun en önemli nedeni halifenin Müslümanlar üzerinde düşünüldüğü gibi bir etkisinin bulunmamasıdır¹²⁵.

Teşkilat-ı Mahsusa Talat Paşa'nın yaveri Arif Cemil Denker'in ve Teşkilat-ı Mahsusa hakkında araştırma yapan Dr. Ahmet Tetik'in iddiasına göre 4 Ağustos 1914 tarihinde kurulmuştur¹²⁶. Bazı başka araştırmacılar 1913 yılını öne sürmektedirler¹²⁷. Ancak bildiğimiz anlamda bir örgüt olarak Harbiye Nezareti'ne bağlı olan Teşkilat-ı Mahsusa 4 Ağustos 1914 tarihinde kurulmuştur. Bu tarihten önce Teşkilat-ı Mahsusa bazı gönüllü birlikleri ve çeteleri nitelemek için kullanılmıştır¹²⁸. Bu durum teşkilatın resmen kurulmadan önce uzun bir geçmişe sahip olduğunu göstermektedir.

Teşkilat-ı Mahsusa'nın ilk başkanı Enver Paşa'nın yakın arkadaşı olan Süleyman Askeri Bey olmuştur. Görev süresi ağustos ile kasım ayları arasındadır. İttihat ve Terakki'nin önde gelen isimlerinden olup Teşkilat-ı Mahsusa'da çalışan Bahattin Şakir Bey ve çevresi ile sorun yaşayan Süleyman Askeri Bey Irak'a gönderilmiş ve yerine Halil (Kut) Bey getirilmiştir. İstanbul Muhafızı olan Halil Bey bir süre iki görevi birlikte yürütmüştür. Halil Bey'in de Irak cephesine gönderilmesi üzerine Cevat Bey hem İstanbul Muhafızı hem de Teşkilat-ı Mahsusa başkanı olmuştur¹²⁹. Teşkilat-ı Mahsusa'nın son başkanı Ali Başhampa olmuştur¹³⁰. Onun

¹²² Metin Hülagü, *İslam Birliği ve Mustafa Kemal*, Timaş Yayınları, İstanbul 2008, s. 13.

¹²³ Metin Hülagü, *Pan-İslamist Faaliyetler*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1994, s. 28.

¹²⁴ Orhan Koloğlu, *Sorularla Vahdettin*, Pozitif Yayınları, İstanbul 2007, s. 20.

¹²⁵ Mümtazer Türköne ve Ümit Özdağ, *Siyasi İslam ve Pan İslamizm*, Rehber Yayıncılık, Ankara 1993, s. 25.

¹²⁶ Arif Cemil Denker, *a.g.e.*, s. 12 ve Ahmet Tetik, *a.g.e.*, s. 15.

¹²⁷ Mustafa Balcıoğlu, *Teşkilat-ı Mahsusa Yahut Umur-u Şarkiye Dairesi*, Dinamik Akademi Yayınları, Ankara 2011, s. 100.

¹²⁸ Orhan Koloğlu, *Curnalcilikten Teşkilat-ı Mahsusa'ya.*, s. 85.

¹²⁹ Ahmet Tetik, *a.g.e.*, s. 15.

göreve gelmesi ile birlikte Teşkilat-1 Mahsusa'nın ismi Umur-1 Şarkiyeye Dairesi olarak değişmiştir. Örgüt yapısının büyük bölümünü korumuş ancak bazı değişiklikler de yaşamıştır¹³¹. Her şeye rağmen Teşkilat-1 Mahsusa ismi de kullanılmaya devam etmiştir. Ali Başhampa başkanlık görevini öldüğü Ekim 1918 tarihine kadar devam ettirmiştir¹³².

Mondros Mütarekesi'nin imzalanması sonrasında Teşkilat-1 Mahsusa'nın tasfiye edilmesi için bir komisyon kurulmuş ve başına Hüseyin (Tosun) Bey getirilmiştir. 5 Aralık 1918 günü bu komisyonun başına Teşkilat-1 Mahsusa personelinde olan Hüsametdin (Ertürk) Bey getirilmiştir¹³³. Hüsametdin Bey anılarında Enver Paşa ile yaptığı bir görüşmeye yer vermiş ve buna dayanarak kendisini Teşkilat-1 Mahsusa başkanları arasında saymıştır. Hüsametdin Bey'e göre Enver Paşa teşkilatın resmen ilgasından sonra farklı bir örgüt olarak devam edeceğini belirtmiş ve kendisine bazı görevler vermiştir¹³⁴. Ancak bu görüşmede bahsedilenler gerçekleşmemiş Teşkilat-1 Mahsusa'nın dağıtılmasından sonra personeli farklı yollar izlemişlerdir. Bir kısmı Anadolu'ya geçerek Mustafa Kemal Paşa'ya katılmış bir kısmı Karakol veya benzeri bir yapılanma içinde yer almış bir kısmı da saraya sadık kalmıştır.

2.2. Teşkilat-1 Mahsusa'nın Yapısı

Teşkilat-1 Mahsusa Harbiye Nezareti'ne bağlı bir daire olarak kurulmuştur¹³⁵. Süleyman Askeri Bey, Aziz Bey, Atıf Bey ve Doktor Nazım Bey'den oluşan bir Teşkilat-1 Mahsusa Merkez-i Umumisi teşkil edilmiştir¹³⁶. Bu yapılanma İttihat ve Terakki ile benzerlik taşımaktadır. Ancak İttihat ve Terakki'nin aksine bu dördünün başkanı Süleyman Askeri olmuştur¹³⁷. Teşkilat-1 Mahsusa Umur-1 Şarkiyeye Dairesi adını aldıktan sonra bu yapı ortadan kalkmış ve teşkilat yönetiminde başkan tek merci haline gelmiştir¹³⁸. Teşkilat çeşitli şubelere ayrılarak daha verimli çalışmayı

¹³⁰ Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Arşivi (ATASE Arşivi), Birinci Dünya Harbi Koleksiyonu (BDJ Kol.), Klasör (K) 249, Dosya (D) 1036, Fihrist (F) 28.

¹³¹ Polat Safi, "Zincirleme Teşkilat Tamlaması", *Derin Tarih*, İstanbul Haziran 2016, s. 52 .

¹³² Ahmet Tetik, *a.g.e.*, s. 15.

¹³³ Mustafa Balcıoğlu, *a.g.e.*, s. 27.

¹³⁴ Samih Nafiz Tansu, *a.g.e.*, s. 178-179.

¹³⁵ Ergun Hiçyılmaz, *Teşkilat-1 Mahsusa*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2014, s. 66.

¹³⁶ Ahmet Tetik, *a.g.e.*, s. 15.

¹³⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 61.

¹³⁸ Polat Safi, *a.g.m.*, s. 52.

hedeflemiştir. Teşkilat-ı Mahsusa hem klasik bir istihbarat örgütü olarak hem de gönüllülerden oluşan çeteler ile gayri nizami harp yürüten bir askeri örgüt olarak hizmet etmiştir¹³⁹.

Teşkilat-ı Mahsusa'nın resmi kuruluşundan sonra kısa süre içinde Harbiye Nezareti bünyesinde bazı şubeler ortaya çıkmıştır¹⁴⁰. Bunlardan ilki Tercüme ve Telif Şubesidir. Şubenin müdürlüğünü Ali Rıza Bey yürütmüştür¹⁴¹. Şubede yer alan Abdürrab Bey Buhara, Hive, Afganistan ve Belucistan'dan sorumlu olmuştur. Süvari Teğmen Yusuf Bey Mısır, Trablus ve Arabistan'ın yanı sıra Siyonizm meselesi ile ilgilenmiştir. Şeyh Muhammed Safayihî Efendi Fas, Tunus, Cezayir ve Trablus meseleleri ile meşgul olurken Sami Süreyya Efendi Kırım, Kuzey Kafkasya ve Güney Kafkasya'dan sorumlu tutulmuştur. Şeyh Hafız Efendi Fas, Tunus, Cezayir ve Trablus ile ilgili konularla meşgul olmuştur. Üsteğmen Nuri Bey resim, harita ve kütüphane konuları ile ilgilenmiştir. Ferit Bey İngilizce ve Fransızca mütercimi olarak görevlendirilmiştir. Şerya Efendi İngilizce ve Arapça tercümelerle görevlendirilmiştir. Ziya Efendi Rusça mütercimi olarak atanmıştır. Bu şube genel olarak Fas, Cezayir, Tunus, Trablusgarp, Mısır, İran, Hindistan, Afganistan, Buhara, Hive, Güney Kafkasya, Kuzey Kafkasya, Kırım ve Belucistan ile ilgili meselelerle ilgilenmiştir¹⁴².

Bir diğer şube Doktor Fuad Bey'in yönettiği Hindistan, Mısır, Afganistan ve Arabistan şubesi olmuştur¹⁴³. Abdürrab Bey ve Yusuf Bey Tercüme ve Telif Şubesinin yanı sıra bu şubede de görev almışlardır¹⁴⁴. Abdürrab Bey Hindistan ve Afganistan'dan sorumlu olmuş Yusuf Bey ise Mısır meseleleri ile ilgilenmiştir¹⁴⁵.

Bir başka şube ise Piyade Yüzbaşı Mehmet Nuri Bey'in yönetimindeki Doğu Şubesi olmuştur. Bu şubede Jandarma Yüzbaşı Süheyl Bey İran'dan, Süvari Teğmen Adnan Bey Kafkasya'dan, Süvari Teğmen Rıfat Bey Kırım'dan, Piyade Yüzbaşı

¹³⁹ Yücel Yiğit, "The Teşkilat-ı Mahsusa and World War I", *Middle East Critique*, 23 Mayıs 2014, s. 159.

¹⁴⁰ Stanford Shaw, *a.g.e.*, s. 316.

¹⁴¹ Mustafa Balcıoğlu, *a.g.e.*, s. 49.

¹⁴² Ahmet Tetik, *a.g.e.*, s. 23-24.

¹⁴³ Stanford Shaw, *a.g.e.*, s. 316.

¹⁴⁴ Ahmet Tetik, *a.g.e.*, s. 24.

¹⁴⁵ Mustafa Balcıoğlu, *a.g.e.*, s. 50.

Süleyman Bey Türkistan'dan, Süvari Üsteğmen Hayri Bey ise basın ve yayın işlerinden sorumlu olmuşlardır¹⁴⁶.

Teşkilat bünyesinde yer alan başka bir şube Piyade Yüzbaşı Fuat Efendi yönetiminde olan Rumeli Şubesi olmuştur¹⁴⁷. Bu şube Birinci Dünya Savaşı boyunca Güneydoğu Avrupa'dan istihbarat toplamakla görevlendirilmiştir¹⁴⁸.

Doğu ve Batı Afrika Sevkiyat, Planlama, Özlük İşlemleri ve Kurye Şubesi de Teşkilat-ı Mahsusa'nın başka bir şubesini teşkil etmiştir. Bu şubenin başında Süvari Yarbay Hüsametdin (Ertürk) Bey bulunmuştur. Doğu ve Batı Afrika'dan Nuri Efendi, sevkiyat işlerinden Başçavuş yardımcısı İlhami Efendi, kurye bölümünden Talib Efendi, planlamadan Başçavuş İhsan Efendi ve Salih Efendi, özlük işlerinden ise Er Hidayet Efendi sorumlu olmuşlardır¹⁴⁹.

Teşkilatın mali işlerini yürütmek üzere bir de Muhasebe Şubesi kurulmuştur. Bu şubede Piyade Kıdemli Yüzbaşı Ali Rıza Bey müdürlük görevini yürütmüştür. Şubenin muhasebe katipliği görevini Er Celal yerine getirmiştir¹⁵⁰.

Teşkilat-ı Mahsusa 1914 yılında savaş için oluşturulan bütçeden büyük bir pay almıştır¹⁵¹. Bunun dışında Teşkilat-ı Mahsusa örtülü ödenekten önemli miktarda para almıştır. Almanya'da bazı operasyonlar için ödeme yapmıştır¹⁵². Böylece Teşkilat-ı Mahsusa imkanlar dahilinde iyi bir bütçeye sahip olmuştur. Ancak kaynakları yine de İngiliz, Fransız ve Rus istihbaratına kıyasla sınırlı kalmıştır.

Teşkilatta bir miktar posta ve sevkiyat personeli de yer almıştır. Posta erlerini Er İbrahim Hakkı, Er Alioğlu Süleyman, Er İsmailoğlu Ahmet, Er Hasanoğlu Sadık ve Er Mustafaoğlu Ahmet teşkil etmişlerdir. Er Mehmetoğlu Elmas, Er Selimoğlu Tabun ve Er Yusuf oğlu Ahmet ise sevkiyat işlerinden sorumlu olmuşlardır¹⁵³.

¹⁴⁶ Ahmet Tetik, *a.g.e.*, s. 25.

¹⁴⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1846, D 79, F 20.

¹⁴⁸ Stanford Shaw, *a.g.e.*, s. 317.

¹⁴⁹ Mustafa Balcıoğlu, *a.g.e.*, s. 50-51.

¹⁵⁰ Ahmet Tetik, *a.g.e.*, s. 25.

¹⁵¹ Ergun Hiçyılmaz, *a.g.e.*, s. 66.

¹⁵² Gönül Güneş, "Teşkilat-ı Mahsusa ve Birinci Dünya Savaşı Yıllarındaki Faaliyetleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt XXIX, Sayı 85, Mart 2013, s. 115.

¹⁵³ Mustafa Balcıoğlu, *a.g.e.*, s. 51.

Teşkilat-ı Mahsusa'ya alınan subayların istisnasız hemen hepsinin İttihat ve Terakki üyesi olmasına dikkat edilmiştir¹⁵⁴. Bu durum İttihat ve Terakki'nin kendi üyeleri dışında hiç kimseye güvenmediğini göstermektedir.

Cemil Koçak Teşkilat-ı Mahsusa'nın özelliklerini şu şekilde değerlendirmiştir:

1-Teşkilat-ı Mahsusa'da Osmanlı subayları yer almıştır. Bu yüzden teşkilat hem ordu ile hem de İttihat ve Terakki ile iç içedir.

2-Görevler bir komita tarafından, bazen de Talat Paşa tarafından sözlü olarak da verilmiştir. Bu nedenle bazı olaylar hakkında belge bulunmayabilir

3-Teşkilat-ı Mahsusa içinde farklı gruplar vardı. Bu guruplar arasında anlaşmazlıklar yaşanmıştır ve bir grup diğerini ortadan kaldırmaya çalışmıştır.

4-Teşkilatta görev alanların bir kısmı Milli Mücadele'de de bulunmuşlardır.

5-Teşkilat için gereken para örtülü ödenekten sağlanmıştır.

6-Kararlar sözlü olarak da alınmıştır. Büyük ihtimal gönderilen şifreli yazılar imha edilmiştir.

7-Kağıt üzerinde görünenler ile gerçekte yaşananlar arasında farklılıklar olabilir¹⁵⁵.

1963 yılında Teşkilat-ı Mahsusa hakkında bir tez yazan Philip Stoddard ise Teşkilat-ı Mahsusa personeli olarak birçok önemli ismi saymıştır. Bu kişiler arasında Mustafa Kemal Atatürk, Cezayirli Emir Ali Paşa, Ali Çetinkaya, Ali Fethi Okyar, Refik Saydam, Samipaşazade Nihat Sezai, Abdurrahman Paşa, Mehmet Akif Ersoy ve Filibeli Hilmi Bey gibi isimler yer almıştır¹⁵⁶. Ancak bu isimler belgelerde ve diğer kaynaklarda geçmemektedir. Bu nedenle Philip Stoddard'ın sadece Eşref Kuşçubaşı ile görüşerek ortaya attığı bu isimlere ihtiyatla yaklaşmak gerekmektedir.

¹⁵⁴ Atilla Çeliklepe, *a.g.e.*, s. 108.

¹⁵⁵ Cemil Koçak, *Tarihin Buğulu Aynası Efsaneler Çökerken*, Timaş Yayınları, İstanbul 2013, s. 131-132.

¹⁵⁶ Philip Stoddard, *Teşkilat-ı Mahsusa; Osmanlı Devleti ve Araplar 1911-1918: Teşkilat-ı Mahsusa Üzerine Bir Ön Çalışma*, Arma Yayınları, İstanbul 2003, s. 161-166.

Galip Vardar da İttihat ve Terakki hakkında yazdığı eserde İttihat ve Terakki içinde yer alan fedailerin birçoğunun Teşkilat-ı Mahsusa içinde yer aldığını iddia etmiştir. Bu isimler Sapançalı Hakkı, Yakup Cemil, Hüsrev Sami, Eyüp Sabri, İzmitli Mümtaz, Topçu İhsan, Mülazım Atıf (Kamçıl)'tan oluşmaktadır¹⁵⁷. Bir bakıma fedailer İttihat ve Terakki içindeki gruplarını Teşkilat-ı Mahsusa'nın içine taşımışlardır.

2.3. Teşkilat-ı Mahsusa'nın Faaliyetleri

Osmanlı Devleti'ni Balkan Savaşı'nda mağlup olması İttihat ve Terakki Cemiyeti'nde büyük bir özgüven kaybına yol açmıştır. Osmanlı Devleti'nin güçlü bir devletle ittifak içinde olmamasının toprak kayıplarını hızlandırdığına inanılmıştır¹⁵⁸. İttihat ve Terakki Osmanlı Devleti'nin varlığını sürdürmesi ve eğer bir savaş çıkarsa saldırılardan korunması için bir ittifak sistemine dahil olması gerektiğine kanaat getirmiştir¹⁵⁹. Çeşitli müzakerelere rağmen İtilaf Devletlerinden yüz bulamayan Osmanlı Devleti Almanya ile ittifak yapmak zorunda kalmıştır¹⁶⁰. Bundan bir kaç gün sonra Osmanlı Devleti ile Avusturya-Macaristan arasında da bir ittifak antlaşması imzalanmıştır¹⁶¹. Böylece İttihat ve Terakki iktidarı Osmanlı Devleti'nin kaderini İttifak Devletlerinin kaderiyle birleştirmiştir.

Osmanlı Devleti'nin Almanya ile ittifak antlaşması imzalaması sonrasında savaşa girip girmeme tartışmaları şiddetlenmiştir. Birçok başarılı subay ittifaka olumlu bakmamış ve savaşa girilmesine karşı çıkmıştır¹⁶². Eylül ayından itibaren Mustafa Kemal Bey, İsmet (İnönü) Bey gibi subaylar Almanya'nın Marne Savaşı'nı kaybetmesi üzerine savaştan uzak durulması gerektiğini belirtmişlerdir¹⁶³. Mustafa Kemal Bey savaşı Almanya'nın kaybedeceğini ifade etmekten çekinmemiştir¹⁶⁴. Ancak Osmanlı Devleti özellikle mali sorunların da etkisi ile savaşa girmek zorunda kalmıştır¹⁶⁵.

¹⁵⁷ Galip Vardar, *a.g.e.*, s. 293.

¹⁵⁸ Andrew Mango, *a.g.e.*, s. 163.

¹⁵⁹ Carl Mühlman, *a.g.e.*, s. 59.

¹⁶⁰ Stanford Shaw, *a.g.e.*, s. 99, 104.

¹⁶¹ Ali Satan, *100 Soruda 1. Dünya Savaşı*, Rumuz Yayınları, İstanbul 2014, s. 42.

¹⁶² İlber Ortaylı, *Gazi Mustafa Kemal Atatürk*, Kronik Kitap, İstanbul 2018, s. 60.

¹⁶³ İlber Ortaylı, *Yakın Tarihin Gerçekleri*, Timaş Yayınları, İstanbul 2013, s. 73.

¹⁶⁴ Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam*, Cilt 1, Remzi Kitabevi, İstanbul 2011, s. 184.

¹⁶⁵ Falih Rıfkı Atay, *Zeytin Dağı*, Pozitif Yayınları, İstanbul 2012, s. 119.

Almanya Osmanlı Devleti'ne savaşa girerse para ve malzeme desteği vermeyi kabul etmiştir¹⁶⁶. Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesi konusunda Alman Büyükelçi ile Enver Paşa arasında Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesi ve talep ettiği malzemeler hakkında bazı görüşmeler yapılmıştır. Alman Büyükelçi Wangenheim bu görüşmeleri Almanya başbakanına iletmiştir¹⁶⁷. 29 Ekim 1914 günü Amiral Souchon kumandasındaki Osmanlı donanması ile Rus donanması arasında bazı çarpışmalar yaşanmış ve Osmanlı donanması bazı Rus limanlarına saldırmıştır¹⁶⁸. Bu olay sonrasında Rusya, İngiltere ve Fransa'nın savaş ilanı ile birlikte Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı macerası başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesi ile birlikte de bu yardım başlamıştır¹⁶⁹.

Teşkilat-ı Mahsusa Birinci Dünya Savaşı boyunca Balkanlar, Kuzey Afrika, Kafkasya, Rusya, İran, Afganistan ve Orta Doğu gibi geniş bir alanda çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur. Bu bölgelerin birçoğu Osmanlı Devleti'nin sınırları dışındadır. Zaten teşkilatın kuruluş amacı istihbarat faaliyetlerinin yanı sıra Almanların hedefine de uygun olarak İtilaf Devletlerinin yönetimi altındaki topraklarda Müslümanları bu devletlere karşı kışkırtmak olmuştur. Bu nedenle Teşkilat-ı Mahsusa, Osmanlı coğrafyasının yanı sıra genellikle ülkenin sınırları dışında faaliyet göstermiştir.

2.3.1. Teşkilat-ı Mahsusa'nın Balkan Faaliyetleri

Balkanlar İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kurulduğu ve en etkin olduğu bölge olmuştur. Daha sonra Teşkilat-ı Mahsusa'da yer alacak olan İttihatçı subayların birçoğu bu coğrafyada komitacılarla mücadele etmişlerdir. Bu nedenle Balkan coğrafyasının ve Balkanlarda yaşananların, İttihat ve Terakki ile Teşkilat-ı Mahsusa üzerinde önemli tesirleri olmuştur. Birinci Dünya Savaşı sırasında da Teşkilat-ı Mahsusa bu coğrafyada bazı faaliyetler yürütmüştür.

Teşkilat-ı Mahsusa'nın Balkanlardaki faaliyetleri, örgüt resmen kurulmadan çok önce başlamıştır. İkinci Balkan Savaşı sırasında İttihat ve Terakki'nin görevlendirdiği ve daha sonra Teşkilat-ı Mahsusa'nın içinde yer alacak bir grup fedai Batı Trakya

¹⁶⁶ *Das Bundesarchiv*, R901/80815, 9 ve R901/80815, 10.

¹⁶⁷ *Das Bundesarchiv*, R901/80820, 57 ve R901/80820, 63.

¹⁶⁸ *Yavuz Özgüldür*, "Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na Girişi Goeben ve Breslau Olayı", *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı 4, Ankara Ağustos 2004, s. 119.

¹⁶⁹ *Das Bundesarchiv*, R901/80815, 21.

Cumhuriyeti'ni kurmuşlardır. Ancak bu devlet Batı devletlerinin baskısı sonucunda bir süre sonra ilga edilmiştir. Batı Trakya Cumhuriyeti'nin ortadan kalkmasından sonra da İttihat ve Terakki bölgeye bazı kişiler göndererek çeteler organize etmek istemiştir. İbrahim Bey İttihat ve Terakki'nin geçmiş bağlantılarından faydalanarak Bulgaristan'da birçok çete teşkil etmiştir. Bu çeteler özellikle Makedonya'ya yönelik faaliyet yürütmek için çalışmalar yürütmüşlerdir¹⁷⁰.

Bölgeye gönderilen bir diğer kişi ise Silahçı Tahsin adıyla bilinen Tahsin Bey olmuştur. Tahsin Bey Sofya'da askeri atışe olan Mustafa Kemal Bey ile görüşmüştür. Bu görüşmede Süleyman Askeri Bey liderliğinde bir örgüt kurulduğunu ve bu örgütün Makedonya'nın yanı sıra birçok coğrafyada faaliyet yürüteceğini, kendisinin de Makedonya'da faaliyette bulunmak üzere görevlendirildiğini belirtmiştir¹⁷¹. Mustafa Kemal Bey bu görüşme sonrasında Silahçı Tahsin'in bu görev için uygun olmadığına onun İstanbul'dan uzaklaştırılmak için gönderildiğine kanaat getirmiştir¹⁷². Tahsin Bey, Makedonya ve Bulgaristan'da kurulan ve Bulgar çeteleri ile birlikte diğer Balkan devletleri aleyhine faaliyette bulunmaları planlanan çeteleri ziyaret etmiştir. Bu olay Teşkilat-ı Mahsusa'nın daha resmen kurulmadan önce Balkanlarda girişimlere başladığını ve çıkacak savaş için hazırlandığını net bir şekilde gözler önüne sermektedir.

Tahsin Bey'e göreve başlamadan önce belli şartlar içeren bir tüzük de verilmiştir. Bu olay da teşkilatın belli eseslara sahip olduğunu göstermektedir. Tahsin Bey Mustafa Kemal Bey'le yaptığı ikinci görüşmede çeteciliğin kendisine uygun olmadığını farkettiğini bu nedenle İstanbul'a döneceğini söylemiş Mustafa Kemal Bey ise ona verilen tüzüğe göre geri dönerse infaz edileceğini ifade etmiştir¹⁷³. Ancak bu görüşe katılmayan Tahsin Bey İstanbul'a dönmüştür. Burada kendisini görevlendiren Süleyman Askeri Bey ile bir görüşme yapmıştır. Süleyman Askeri Bey kendisine durumunu İdare Meclisi'ne bildireceğini ifade etmiştir. Bu konuşma Teşkilat-ı Mahsusa'nın çeşitli kurumlarının resmi kuruluştan çok önce ortaya çıktığını düşündürmektedir. İstanbul'da bulunan Tahsin Bey boğularak öldürülmüş ve cesedi bir

¹⁷⁰ Hıfzı Topuz, *Özgürlüğe Kurşun*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2007, s. 173.

¹⁷¹ Erol Mütercimler, *a.g.e.*, s. 440.

¹⁷² Hıfzı Topuz, *a.g.e.*, s. 166.

¹⁷³ Erol Mütercimler, *a.g.e.*, s. 442.

mezarlıkta bulunmuştur¹⁷⁴. (Tahsin Bey'in gazeteci kimliği Osman Nevres isimli başka bir Teşkilat-ı Mahsusa ajanına vermiş ve onun rahat seyahat etmesi sağlanmıştır. Bu kişi İzmir'in işgali sırasında Yunanlılara direnirken öldürüldüğünde üzerinden Hasan Tahsin kimliği çıkması bu yüzdendir.) Bu olay İttihat ve Terakki'nin Teşkilat-ı Mahsusa kurulmadan önce de Balkanlarda faaliyet içinde olduğunu ve teşkilatı inşa edecek yapının parti içinde uzun zaman önce ortaya çıktığını göstermektedir. Birinci Dünya Savaşı sırasında izlenen politikanın temelleri ve Bulgarlar ile iş birliği savaştan daha önce inşa edilmiştir. Ayrıca Teşkilat-ı Mahsusa'nın kurulmasının ve Birinci Dünya Savaşı'nda çete savaşı yapılmasının savaştan daha önce planlandığını göstermektedir.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Teşkilat-ı Mahsusa'nın Balkanlardaki faaliyetleri istihbarat toplamaktan ziyade eylemde bulunmaya yönelik olarak gerçekleşmiştir. Teşkilat için çalışacak bazı çeteler teşkil edilmiş ve bu çeteler o tarihlerde tarafsız olan Bulgaristan'a gönderilmiştir¹⁷⁵. Bu çetelerin başında Mehmet Ali Bey, İsmail Hakkı Bey, Halil Efendi, Yahya Kaptan, İrfan Bey ve Hafız Recep gibi isimler yer almıştır¹⁷⁶. Bunlara verilen görev Bulgar çeteleri ile anlaşarak onlarla birlikte Sırbistan'da gerilla savaşı yürütmek ve Yunanistan'a karşı faaliyette bulunmak olmuştur. Böylece Sırp ordusunun Avusturya-Macaristan ordusu karşısında zaafa uğraması ayrıca çetelerin Bulgaristan üzerinden geldiği belli olursa Bulgaristan İttifak Devletleri yanında savaşa girmek zorunda kalması amaçlanmıştır¹⁷⁷. Savaşa Almanya'nın yanında girmeden önce bu grubun başarılı olup olamayacağını görmek isteyen Bulgaristan da bu tarz örtülü bir desteğe razı olmuştur. Bunun sonucunda başlangıçta Türk ile Bulgar çeteleri bir arada Sırbistan'a karşı mücadele ederek çeşitli saldırılarda bulunmuşlardır. Özellikle Vardar civarında Sırp kuvvetleri ile şiddetli çatışmalar yaşanmıştır¹⁷⁸. Bir süre sonra Türk ve Bulgarlar arasında izelenecek politika konusunda antlaşmazlık çıkmıştır. Bundan sonra Türk çeteleri faaliyetlerini Bulgaristan üzerinden ancak Bulgar çetelerinin işbirliği olmadan devam etmiştir. devam etmiştir. Bulgaristan'ın savaşa girmesinden ve Almanya'nın Sırbistan'ı mağlup etmesinden sonra Sırbistan'a yönelik faaliyetler sona ermiş çeteler daha ziyade Yunanistan'a yönelmişlerdir. Teşkilat-ı Mahsusa

¹⁷⁴ Hıfzı Topuz, *a.g.e.*, s. 179, 186.

¹⁷⁵ Stanford Shaw, *a.g.e.*, s. 333.

¹⁷⁶ Arif Cemil Denker, *a.g.e.*, s. 271-272.

¹⁷⁷ Arif Cemil Denker, *a.g.e.*, s. 269.

¹⁷⁸ Arif Cemil Denker, *a.g.e.*, s. 293.

Arnavutluk'ta faaliyet yürütmek üzere de bölgeyi iyi bilen Eyüp Sabri Bey'i görevlendirmiştir¹⁷⁹.

Birinci Dünya Savaşı başlayınca İngiltere Balkanlara yönelik istihbarat ve propaganda faaliyetlerine hız vermiştir¹⁸⁰. İngiltere'nin Balkanlara yönelik faaliyetler için seçtiği merkez Bulgaristan'ın başkenti Sofya olmuştur. Bu bölgede İngiltere'nin ilk hedefi Balkan devletlerini İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa sokmaya çalışmak olmuştur¹⁸¹. Bunun dışında İttifak Devletleri'nin faaliyetleri ile mücadele edilmiştir.

Balkanlarda yürütülen faaliyetler İngiliz hükümetini oldukça meşgul etmiştir. 5 Kasım 1915 günü toplanan İngiliz savaş kabinesinde Balkanlarda izlenecek politika hakkında uzun tartışmalar yaşanmıştır. Bu toplantıda Balkanlarda mevcut durumu gösteren haritalar ve raporlar üzerinden Bulgaristan'ın durumu ve Sırbistan'a karşı yapılan saldırılar değerlendirilmiştir. Ayrıca Balkanlardaki durumun Yunanistan'da bulunan İngiliz ve Fransız kuvvetini tehdit edecek şekilde gelişmediği kanaatine varılmıştır¹⁸². Bu rapordan Yunanistan'a yönelik Bulgar ve Osmanlı çete saldırılarının ciddi bir boyuta ulaşmadığı anlaşılmaktadır.

8 Kasım günü gizli bir memorandum yazılmıştır. Bu memorandumda Balkanlarda Almanya ve müttefiklerinin kullanabileceği kaynaklar hakkında bir analiz yapılmıştır. Oldukça detaylı olan bu memorandum askeri alanda kullanılacak kaynakları detaylı şekilde listelemiştir¹⁸³. Bu rapor İngiliz istihbaratının ayrıntılı çalışmalarına iyi bir örnek teşkil etmektedir.

13 Kasım 1915 tarihli kabine toplantısında ise gelen raporlar doğrultusunda Sırbistan'a karşı Almanların yürüttüğü faaliyetler değerlendirilmiştir. Mevcut raporların, durum hakkında kesin karar vermek için yetersiz olduğu bu nedenle askeri istihbaratın vereceği raporların beklenmesi kararlaştırılmıştır¹⁸⁴.

¹⁷⁹ Galip Vardar, *a.g.e.*, s. 391.

¹⁸⁰ David Fromkin, *Barışa Son Veren Barış Modern Orta Doğu Nasıl Yaratıldı?*, Yayına Hazırlayan Şemsi Yeğin, Epsilon Yayınları, İstanbul 2004, s. 135.

¹⁸¹ David Fromkin, *A Peace To End All Peace The Fall Of The Ottoman Empire And The Creation Of The Modern Middle East*, Owl Books, New York 2001, s. 135.

¹⁸² *The National Archives*, Katalog No: CAB/42/5/3, İmaj No: 0002.

¹⁸³ *The National Archives*, Katalog No: CAB/42/6/3, İmaj No: 0001-0005.

¹⁸⁴ *The National Archives*, Katalog No: CAB/42/5/10, İmaj No: 0003.

20 Kasım 1915 günü yapılan toplantıda Balkanlardaki durum ve Gelibolu harekatı tartışılmıştır. Savaş Bakanı Lord Kitchener'dan Balkanlarla ilgili savaş planı hazırlanması talep edilmiştir¹⁸⁵. Bu karar İngilizlerin Balkanlarda etkinlik kazanmak için harekete geçmeye karar verdiklerini göstermektedir.

20 Kasım 1915 tarihinde H. M. Walls tarafından yazılan İmparatorluk Savunma Komitesi'nin Balkanlar hakkındaki raporu yayımlanmıştır. Bu rapor temelde Balkanlarda kış boyunca süren iklim koşullarını analiz etmektedir. Raporda iklim koşullarının aralık ile mart ayları arasında askeri faaliyetler için oldukça elverişsiz olduğu bu durumun Bulgar ordusunu da etkilediği ancak her şeye rağmen düşman faaliyetlerinin devam ettiği belirtilmiştir. Kış koşullarının ülkenin sahil kesimlerinde daha yumuşak olmasına rağmen özellikle dağlık iç kesimlerde oldukça sert olduğu ifade edilmiştir. Bulgar ordusunun iklime uygun donanımına sahip olduğu bu yüzden Balkanlarda askeri kuvvet kullanılması durumunda uygun donanımın getirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Sofya'nın deniz seviyesinden oldukça yüksek olduğu ve dağlarla çevrili olduğu belirtilmiş ve Bulgaristan askeri operasyon ile saf dışı edilecekse bunun ciddi bir hazırlık gerektireceği belirtilmiştir¹⁸⁶. Bu rapor İngiltere'nin bölgede hareket düzenlemeden önce hem düşman kuvvetleri hem coğrafya hem de iklim koşulları hakkında çeşitli analizler yapıldığını açıkça ortaya koymaktadır.

1916 yılında Fransa ve İngiltere Yunanistan'ı savaşa dahil etmek için bu ülke üzerinde baskı kurmuşlardır. Yunan Kralı ülkesinin tarafsız kalması yönünde bir politika izlerken İngiliz ve Fransızlara yakın olan Venizelos ise ülkesinin İtilaf Devletleri yanında savaşa girmesi için yoğun çaba göstermiştir. Bunun sonucunda İngiltere ve Fransa Pire limanına asker çıkartmışlar ve burada Venizelos yönetiminde ikinci bir Yunan hükümeti kurulmuştur. Bu tarihten itibaren Balkanlar bölgesi İngiliz devletinin ve istihbaratının daha fazla ilgi gösterdiği bir bölge haline gelmiştir. Bundan sonra Yunanistan'da müttefik asker sayısının artırılması ve Venizelos kontrolündeki bölgede askeri birlikler oluşturulması yoluyla Yunanistan Kralı üzerinde müttefiklerin baskısı artmıştır¹⁸⁷. Bu durum Balkanlarda Sırbistan'ın savaş dışı kalmasından sonra

¹⁸⁵ *The National Archives*, Katalog No: CAB/42/5/14, İmaj No: 0003.

¹⁸⁶ *The National Archives*, Katalog No: 42/5/18, İmaj No: 0001-0005.

¹⁸⁷ *The National Archives*, Katalog No: CAB/23'1, İmaj No: 0001, s. 1.

İtilaf Devletleri'nin Osmanlı Devleti ve Bulgaristan'ı sıkıştırma çabalarını göstermektedir.

11 Aralık 1916 tarihli İngiliz savaş kabinesi toplantısında Yunanistan'daki Fransız kuvvetlerinin Selanik'e girmesi ve Yunanistan'ın savaşa dahil edilmesi için İngiltere'nin destek vermesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca bölgeye donanma desteği gönderilmesine de karar verilmiştir¹⁸⁸. Böylece İtilaf Devletleri Balkanlarda etkinlik kazanmaya başlamışlardır.

15 Aralık 1916'da İngiliz kabinesi toplantısında Selanik'teki Fransız kuvvetinin 110. 000 kişiye ulaştığı ve Fransızların asker sevkine devam etmeleri durumunda nasıl bri politika izlenmesi gerektiği tartışılmıştır. Toplantıda asker sayısının artmasının Yunanistan üzerinde baskıyı arttıracığı ve Balkanlarda avantaj sağlayacağı bu nedenle desteklenmesi gerektiği kararlaştırılmıştır¹⁸⁹. 20 Aralık 1916 tarihli kabine toplantısında İngiltere'nin gönderdiği tümenin Selanik'e varması ve bölgeden gönderilen raporlar değerlendirilmiştir. Bu toplantıda Balkanlar'da Bulgaristan'a ve Osmanlı Devleti'ne karşı izlenecek politika da tartışılmıştır¹⁹⁰.

29 Aralık 1916 günü yapılan İngiliz savaş kabinesi toplantısında askeri direktörden gelen istihbarat raporu analiz edilmiştir. Bu raporda Almanya, Bulgaristan ve Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda yürüttüğü faaliyetler yer almıştır¹⁹¹. Bu rapor İngiliz askeri istihbaratının Balkanlarda düşmanı dikkatli şekilde takip ettiğini göstermektedir.

9 Ocak 1917 tarihli İngiliz kabinesi toplantısında Yunan gemilerine karşı uygulanacak siyaset tartışılarak Yunanistan'da Venizelos taraftarlarını güçlendirecek önlemler belirlenmiştir. Yunan donanmasının kontrol altında tutulması ve kralın Venizelos'a karşı donanmadan faydalanmasının engellenmesi kararlaştırılmıştır¹⁹². Müttefikler bu şekilde Balkanlarda etkinlik kazanmayı ve İttifak Devletlerine karşı yeni bir cephe açmayı amaçlamışlardır. Bunun gerçekleşmesi için de tüm Yunanistan'da Venizelos'un hakim olmasını sağlamaya çalışmışlardır.

¹⁸⁸ *The National Archives*, Katalog No: CAB/23/1, İmaj No: 0002, s. 1-2.

¹⁸⁹ *The National Archives*, Katalog No: CAB/23/1, İmaj No: 0008, s. 3-4.

¹⁹⁰ *The National Archives*, Katalog No: CAB/23/1, İmaj No: 0012, s. 2.

¹⁹¹ *The National Archives*, Katalog No: CAB/23/1, İmaj No: 0022, s. 1.

¹⁹² *The National Archives*, Katalog No: CAB/23/1, İmaj No: 0030, s. 2.

10 Ocak 1917 tarihli savaş kabinesi toplantısında ise ağırlıklı olarak Balkanlardaki durum görüşülmüştür. Balkanlarda bulunan Alman ve Bulgar askerleri ile Bulgar ve Osmanlı çeteleri hakkındaki istihbarat raporları değerlendirilmiştir. Yunanistan'da bulunan İngiliz ve Fransız askerlerinin Balkanlarda İttifak Devletleri ile Bulgar ve Osmanlı çetelerine karşı kullanılıp kullanılmaması tartışılmıştır. Sonunda bu kuvvetlerin Yunanistan'ın yanı sıra Balkanlarda da üstünlük sağlamak için kullanılmasına karar verilmiştir. Ayrıca Makedonya'ya İtalyan askerlerinin sevki de değerlendirilmiştir¹⁹³. Bu toplantı aynı zamanda İngiliz istihbaratının Balkanlar hakkında düzenli ve ayrıntılı bir şekilde raporlar gönderdiğini göstermektedir.

22 Ocak 1917 tarihli toplantıda ise gelen raporlar üzerinden Balkanların durumu tartışılmıştır. Özellikle Makedonya'daki durum analiz edilmiştir. Daha sonra Yunanistan'ın durumu ve ülkedeki İngiliz birliklerinin durumu tartışılarak Fransızlar beraber ortak bir hareket planlanması kararlaştırılmıştır¹⁹⁴. Bu planın amacı Yunanistan'da Venizelos'u iktidara getirerek bu ülkeyi savaşa sokmak ve böylece Balkanlarda üstünlük kazanmak olarak belirlenmiştir.

31 Temmuz 1917 tarihli toplantıda çeşitli cephelerdeki savaş planları tartışılmış ve gelen istihbarat raporları değerlendirilmiştir. Bu toplantıda Bulgaristan'ın durumunun kötü olduğu ve bu durumun İtilaf kuvvetleri için bölgede önemli bir fırsat olduğuna karar verilmiştir¹⁹⁵. Bu rapor bölgede Bulgar ordusunun, Osmanlı ve Bulgar çetelerinin etkinliğinin azaldığını göstermektedir.

3 Ağustos 1917 tarihli toplantıda İngiliz istihbaratından gelen ve düşman kuvvetlerinin yerini gösteren raporlar tartışılmıştır. Bu raporda Rusya'nın Almanya karşısındaki durumu ile Balkanlardaki durum geniş şekilde yer almıştır. Ayrıca Selanik'te bulunan İngiliz kuvvetlerinin durumu görüşülerek takviye edilmeleri kararlaştırılmıştır¹⁹⁶. Bu kuvvetler bu tarihten sonra git gide artmış ve Balkanlarda inisiyatifi ele geçirmişlerdir.

4 Haziran 1918 tarihli İngiliz askeri istihbarat servisinin raporuna göre Fransızlar tarafından desteklenen Yunan askerlerinin Makedonya'da Bulgar

¹⁹³ *The National Archives*, Katalog No: CAB/23/1, İmaj No: 0031, s. 1-2.

¹⁹⁴ *The National Archives*, Katalog No: CAB/23/1, İmaj No: 0040, s. 2-3.

¹⁹⁵ *The National Archives*, Katalog No: CAB/23/13, İmaj No: 0010, s. 1.

¹⁹⁶ *The National Archives*, Katalog No: CAB/23/3, İmaj No: 0052, s. 2, 4.

kuvvetlerine karşı zafer kazandığı kabineye bildirilmiştir. Bu rapora göre İtilaf kuvvetlerinin harekate başarılı şekilde devam edebileceği ve düşmanların zayıf durumda olduğu ifade edilmiştir¹⁹⁷. İtilaf kuvvetlerinin Bulgar ordusu karşısında zafer kazanmaları çete faaliyetlerinin başarı şansını ortadan kaldırmıştır. Bölgede orduların güç kazanmasından sonra Osmanlı çetelerinin faaliyetleri git gide azalmaya başlamıştır.

Bu veriler ışığında Teşkilat-ı Mahsusa'nın Balkanlarda diğer coğrafyalara nazaran daha az girişimde bulunduğu anlaşılmaktadır. Bulgaristan'da kurulan çetelerin Sırbistan'a ve Yunanistan'a karşı girişimlerde bulunmaları planlanmıştır. Bu faaliyetin bir amacı da Bulgaristan'ın savaşa dahil edilmesi olmuştur. Bulgaristan'ın İttifak Devletleri yanında savaşa girmesi ile amaçlardan birisi gerçekleştirilmiştir. Türk ve Bulgar çetelerinin Sırbistan'a karşı faaliyetleri, çeteler arasında çıkan antlaşmazlıklara rağmen kısmen başarılı olmuştur. Alman ordusunun Sırbistan'ı işgali üzerine buradaki faaliyetler son bulmuştur. Yunanistan'a yönelik faaliyetleri ise İngiltere ve Fransa'nın bölgeye asker çıkartması sonucunda başarısız olmuştur. Bölgede teşkilatın kullanabileceği yoğun bir nüfus bulunmaması da faaliyetlerin sınırlı kalmasına yol açmıştır. Zaten Teşkilat-ı Mahsusa daha çok, Müslümanların bulunduğu ve Osmanlı Devleti'nin doğrudan kuvvet göndermediği coğrafyaları hedef almıştır.

2.3.2. Teşkilat-ı Mahsusa'nın Kuzey Afrika Faaliyetleri

Teşkilat-ı Mahsusa Kuzey Afrika'da özellikle Fas ve Trablusgarp'ta yoğun faaliyet göstermiştir. Bunun dışında Tunus ve Cezayir'e yönelik de faaliyetlerde bulunmuştur. Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika toprakları ile kara bağlantısının bulunmaması ve devletin donanma gücüne sahip olmaması nedeniyle bölge ile ulaşım sorun teşkil etmiştir. Bu nedenle bölgeye yönelik faaliyetler İspanya'da bulunan Osmanlı elçiliği üzerinden yürütülmeye çalışılmış ve para ile malzeme sevkiyatı ise Alman denizaltıları ile sağlanmaya çalışılmıştır. Bu durum mücadele edilen bölgelere malzeme naklini zorlaştırmıştır. Kuzey Afrika'da yürütülen mücadele temelde Fas ve Trablusgarp olmak üzere iki bölgeye odaklanmıştır.

¹⁹⁷ *The National Archives*, Katalog No: CAB'23/6, İmaj No: 0047, s. 3.

2.3.2.1. Teşkilat-ı Mahsusa'nın Fas Faaliyetleri

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından sonra Osmanlı Devleti daha savaşa dahil olmadan önce Kuzey Afrika'ya yönelik planlar yapmaya başlamıştır. Tunus ve Cezayir'in Fransa'ya karşı ayaklanması için girişimde bulunulmasına ve bunun için Fas'ta da faaliyet yürütülmesine karar verilmiştir. Enver Paşa'nın emriyle Binbaşı Tahir Bey yönetiminde Teğmen İsmet Bey, Teğmen Nuri Bey ve Teğmen Remzi Bey'den oluşan bir ekip kurulmuş ve bu ekip İspanya'da Madrid Elçiliği'ne gönderilmiştir¹⁹⁸. Savaşta tarafsız olan ve coğrafi açıdan uygun olan İspanya'nın Kuzey Afrika'ya yönelik faaliyetler için çok uygun bir yer olduğu görülmüştür. Tahir Bey'e verilen görev Fas'ın eski sultanı Mevlay Hafız ile temas kurmak ve Fas'taki aşiretleri organize ederek Fransızlara karşı savaşması olmuştur. Tahir Bey ayrıca İspanya'daki Müslümanları İspanya'ya karşı kışkırtmaması için de özellikle uyarılmıştır¹⁹⁹. Eğer bu girişim Fas'ta başarılı olursa planın Tunus ve Cezayir'e yayılması hedeflenmiştir. Bu plan Almanya ile ortak oluşturulmuştur. Osmanlı Devleti'nin Müslümanlar üzerinde nüfuzunu kullanarak aşiretleri harekete geçirmesi Almanya'nın ise para ve silah desteği sağlaması kararlaştırılmıştır. Tahir Bey İspanya'da yaşayan Mevlay Hafız ile temas kurmuş ve görüşmeler olumlu geçmiştir. Bu olaylar nedeniyle Fransa Fas, Tunus ve Cezayir'de bazı önlemler almak zorunda kalmıştır.

Tahir Bey ocak 1915'te İspanya'dan, Osmanlı Devleti'nin Berlin Büyükelçisi Muhtar Paşa aracılığı ile İstanbul'a bir rapor göndermiştir. Raporda Fransızların Fas'ta Osmanlı Devleti'ni kötülemek ve Müslümanlar üzerinde halifenin nüfuzunu kırmak için yoğun propaganda ve karalama faaliyeti yürüttükleri belirtilmiştir. Tahir Bey bu durum karşısında Osmanlı Devleti'nin harekete geçmesini ve karşı faaliyette bulunmasını tavsiye etmiştir. İspanya basınının ve İspanyolca neşriyatın bu amaçla kullanılabileceğini de belirtmiştir²⁰⁰. Tahir Bey Berlin Büyükelçiliği vasıtasıyla İstanbul'a gönderdiği bilgide İspanya'daki Alman Büyükelçisi ile antlaşma sağlandığını Alman Büyükelçiliğinde bulunan 100.000 Frank, 20.000 tüfek ve 50.000 fişegin aşiretlere dağıtılmak üzere hazır bulunduğu ifade etmiştir²⁰¹. Tahir Bey daha sonra Mevlay Hafız ile yapılan görüşmelerin ve Mevlay Hafız İspanya görüşmesinin olumlu

¹⁹⁸ *Başbakanlık Osmanlı Arşivi (DAB)*, Hariciye Siyasi (HR. SYS.), Dosya (D) 2392, Gömlek (G) 5(18).

¹⁹⁹ Ahmet Tetik, *a.g.e.*, s. 34-35.

²⁰⁰ *ATASE Arşivi*, BDH Kol., K 1840, D 675, F 4-2.

²⁰¹ *DAB*, HR. SYS., D 2392, G 5(21).

sonuçlandığı İstanbul'a bildirilmiştir²⁰². Tahir Bey Almanlar aracılığı ile malzeme meselesini halledildiğini ve bu silahların aşiretlere dağıtılmasını kendisinin yöneteceğini İstanbul'a bildirmiştir²⁰³. Tahir Bey Mevlay Hafız ile anlaşarak aşiretler üzerinde nüfuz kazanmıştır. Böylece Fas'ta Fransızlara karşı bir ayaklanma çıkartmak hususunda büyük ilerleme kaydedilmiştir.

Tahir Bey'in faaliyetleri İspanya, İngiltere ve Fransa tarafından yoğun şekilde gözlemlenmiştir. İngiltere ve Fransa Tahir Bey'in sınır dışı edilmesini talep etmişler ancak talepleri İspanya tarafında reddedilmiştir. Böylece 1915 yılının şubat ayından itibaren aşiretler ile Fransız kuvvetleri arasında bazı çatışmalar başlamıştır²⁰⁴. Bu çatışmalar büyük çapta olmasalarda Fransızları tedirgin etmiş ve Fransa'yı Fas dışında Tunus ile Cezayir'de de önlemler almaya zorlamıştır.

Tahir Bey şubat ayında Berlin Büyükelçiliği üzerinden İstanbul'a gönderdiği raporda Mevlay Hafız ile anlaşma sağladığını, Mevlay Hafız'ın Fas'ta Fransız karşıtı hareketin başına geçmeyi kabul ettiğini Harbiye Nezareti'ne iletmiştir. Tahir Bey bu raporda Mevlay Hafız ile hangi şartlar üzerinde antlaşmaya vardıklarını da Enver Paşa'ya bildirmiştir. Mevlay Hafız ilk şart olarak Fas'ta Fransız karşıtı isyan başarılı olursa kurulacak devletin Osmanlı Devleti, Almanya ve Avusturya-Macaristan tarafından tanınmasının garanti edilmesini talep etmiştir. Mevlay Hafız'ın ikinci şartı isyan sırasında Osmanlı Devleti ve Almanya'dan silah ve para desteği sağlanmasının garanti edilmesi olmuştur. Mevlay Hafız son şart olarak ise eğer isyan başarısız olursa Osmanlı Devleti'nin kendisini İstanbul'da iskan etmeyi ve maddi destek sağlamayı taahhüt etmesini ileri sürmüştür²⁰⁵. Tahir Bey Mevlay Hafız ile yürüttüğü görüşmeleri ve üzerinde anlaşılan şartları Alman Büyükelçi ile de paylaşmış ve onun da onayını almıştır²⁰⁶. Tahir Bey bunu yaparken elindeki imkanları dikkate almıştır. Kendisi her ne kadar Mevlay Hafız vasıtasıyla aşiretler üzerinde nüfuz sağlasa da gerekli para ve mühimmatın temini için Almanya'ta mecbur olduğu için Alman Büyükelçiyi de olayın içinde tutmak gerektiğini kabul etmiştir.

²⁰² Ahmet Tetik, *a.g.e.*, s. 39-40.

²⁰³ DAB, HR. SYS., D 2392, G 5(21).

²⁰⁴ DAB, HR. SYS., D 2392, G 5(23-24).

²⁰⁵ DAB, HR. SYS., D 2392, G 5(25).

²⁰⁶ Ahmet Tetik, *a.g.e.*, s. 40.

Tahir Bey Enver Paşa'ya gönderdiği bir sonraki raporda Fas'taki girişimlerin başarılı olduğunu bölgeye giden Osmanlı subaylarının aşiretler üzerinde etkili olduğunu bildirmiştir. Raporda ayrıca Berberi kabilelerinin Fransız kuvvetlerine saldırmaya başladıklarını da iletmiştir²⁰⁷. Gerçektende bu tarihlerde General Henry komutasındaki Fransız askerleri ile Fas'taki aşiretler arasında özellikle Ben Mellal civarında şiddetli çatışmalar yaşanmıştır. Bu çatışmalarda Fransızların önemli kayıplar verdikleri Fransız basınına da yansımıştır²⁰⁸. Bu olaydan daha 1915 yılının şubat ayında Fas'ta Fransızları endişelendiren olaylar meydana geldiği anlaşılmaktadır.

Harbiye Nezareti Madrid Büyükelçiliği'ne yani Tahir Bey'e gönderilecek olan paranın Berlin Büyükelçiliği üzerinden gönderilmesine karar vermiştir. Bu nedenle Berlin'e paranın nasıl gönderilmesinin daha uygun olacağı sorulmuştur²⁰⁹.

Tahir Bey mart ayında İstanbul'a gönderdiği telgrafta Mevlay Hafız ile yaptığı antlaşmanın kabul edilip edilmediğine dair bilgi verilmesini istemiştir. Enver Paşa Mevlay Hafız ile yapılacak işbirliğinin Fas'ta büyük yararlar sağlayacağını ifade etmiş ve Hariciye Nezareti'nden bu taleplerin kabul edildiğine dair Tahir Bey'e bilgi verilmesini talep etmiştir²¹⁰. 30 Mart 1915 tarihinde Tahir Bey'e yürüttüğü faaliyet için bir miktar para gönderilmiştir²¹¹.

Tahir Bey Harbiye Nezaretine gönderdiği bir sonraki telgrafında bölgede kullanılmak üzere gerekli para ve malzemenin teminini talep etmiştir. Ayrıca bölgede başarılı olan personel, aşiret reisleri ve Mevlay Hafız'a çeşitli rütbe ve nişanlar verilmesini de teklif etmiştir²¹².

Tahir Bey mayıs ayında İstanbul'a gönderdiği telgrafta bir kez daha faydalı hizmetlerde bulunan aşiret reislerine bazı nişanlar verilmesi gerektiğini ifade etmiştir²¹³. Aynı dönemde Almanya Fransızlara karşı mücadele eden bazı aşiret reislerine "Büyük Prusya Nişanı" vermiştir²¹⁴. Bundan sonra Enver Paşa Mevlay Hafız'a bir telgraf

²⁰⁷ DAB, HR. SYS., D 2440, G19(1).

²⁰⁸ Ahmet Tetik, *a.g.e.*, s. 41.

²⁰⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol. K 1859, D 182, F 1.

²¹⁰ DAB, HR. SYS., D 2392, G 5(44).

²¹¹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1849, D 182, F 2.

²¹² DAB, HR. SYS., D 2392, G 5(75).

²¹³ DAB, HR. SYS., D 2392, G 5(90).

²¹⁴ Ahmet Tetik, *a.g.e.*, s. 45.

çekerek ona olan desteğini belirtmiş ve Fas'ı Fransızlardan kurtaracağına emin olduğunu ifade ederek başarı dilemiştir²¹⁵. Enver Paşa Tahir Bey'e çektiği telgrafta ise madalya ve nişan teklifini uygun bulduğunu Harbiye Nezareti'nin girişimlere başladığını ancak ulaşım nedeniyle şimdilik bunların gönderilemeyeceğini ifade etmiştir. Ayrıca meselenin çözümü için elinden gelen herşeyi yapacağını da bildirmiştir²¹⁶.

1915 yılı yaz aylarında Fransız kuvvetleri ile aşiretler arasında çarpışmalar şiddetlenmiştir. Tanca, El Kasser, Larache, Tetouan ve Melilla'daki aşiretler Fransız kuvvetleri ile çatışmaya girmişlerdir. Fransızlar kayıplarına rağmen bölgeden çekilmemişlerdir²¹⁷. Ancak bu dönemde İstanbul'dan Fas'a herhangi bir para yada cephane yardımı yapılmamıştır. Bu durum çatışmaların ciddi boyutlara varmasına engel olmuştur.

Temmuz ayında aşiretler Fransız ordusu karşısında sıkıntıya düşmüşlerdir. Almanya veya Osmanlı Devleti'nden ciddi bir yardım alamayan yerel kuvvetler Fransızlar karşısında gerilemeye başlamışlardır. Bu tarihlerde Fransızlar isyan etmeyen aşiretlere para dağıtmaya başlamışlar bu durum isyanların yayılmasını engellemiştir²¹⁸.

Temmuz ayında Mevlay Hafız da Tahir Bey ile yaptığı görüşmede Almanya ve Osmanlı Devleti'nin vaat ettikleri madalyaları vermemelerini ve söz verdikleri yardımları hala yapmamalarını eleştirmiştir. Ayrıca para ve silah yardımı yapılmazsa Fas'taki aşiretlerin hızlıca Fransız nüfuzuna gireceğini belirterek şikayetlerini iletmıştır²¹⁹. Mevlay Hafız bir yandan kişisel çıkarlarının peşinde koşarken bir yandan da Fas'taki mücadelenin geleceği için gerçekçi isteklerde bulunmuştur. Bu istekler onun bölge aşiretlerini yakından tanıdığını göstermektedir. Mevlay Hafız mücadelenin para ve silah olmadan yürümeyeceğini isabetli bir şekilde ifade etmiş aynı zamanda aşiretlerin şan ve şerefe düşkün olduğunu da ifade etmiştir. Ancak kendisi de bu tarz ödüllendirilmeyi beklemiştir.

²¹⁵ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1830, D 13, F 1.

²¹⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1830, D 13, F 1-8.

²¹⁷ DAB, HR. SYS., D 2392, G 5(97).

²¹⁸ DAB, HR. SYS., D 2392, G 5(125).

²¹⁹ Ahmet Tetik, *a.g.e.*, s 51.

Bütün sorunlara rağmen Fas çarpışmaları Fransızları tedirgin etmiştir. Fas'taki asker sayısı arttırılmış ve Kuzey Afrika'da bulunan kuvvetler özellikle Cezayir'de bulunan birlikler takviye edilmiştir. Böylece Fransa bölgede bulunan askerlerden hiç kimseyi Çanakkale cephesine sevk edememiştir²²⁰.

Osmanlı Devleti Ağustos ayında Mevlay Hafız'ı Fas'a göndererek isyanın başına geçirmek istemiştir. Ancak Fransızların aldığı önlemler bu planı imkansız hale getirmiştir. Tahir Bey eylül ayında Enver Paşa'ya gönderdiği telgrafla Mevlay Hafız'ın Fas'a geçmesinin mümkün olmadığını haber vermiştir²²¹. Aşiretler üzerinde nüfuzu olan Mevlay Hafız'ın Fas'a gönderilmesi şüphesiz isyanın büyümesine yol açacağı ön görülmüştür. Bu girişimin Osmanlı Devleti'ne aşiretler üzerinde daha iyi bir kontrol sağlayacağı da düşünülmüştür. Ancak Fransızların buna engel olması üzerine bu girişim sonuçsuz kalmıştır.

Ekim 1915'te yeterince yardım alamayan aşiretlerin Fransız karşıtı faaliyetleri azalmaya başlamıştır. Diğer taraftan Fransızlar tarafsız olan aşiretlere para yardımını sürdürmüşlerdir. Mevlay Hafız İstanbul'a gönderdiği raporda yaşananlardan Almanya'yı sorumlu tutmuştur. Mevlay Hafız Almanların ellerindeki parayı gerçekçi olmayan hedefler uğrunda harcamalarından da şikayet etmiştir. Tahir Bey İstanbul'a gönderdiği telgrafta aşiretlere dağıtmak üzere para ve silah talep etmiş ayrıca aşiretleri organize etmek için bir miktar Osmanlı subayının gönderilmesi gerektiğini ifade etmiştir²²².

Aynı dönemde Fas'ta Tahir Bey'in başarılı faaliyetleri Fas'ı kendi nüfuz alanı gören Almanya'da endişe yaratmıştır. Alman Büyükelçiliği Mevlay Hafız'ın Almanya'ya tavrı nedeniyle Tahir Bey'i suçlamıştır. Ayrıca Tahir Bey ile Alman Büyükelçisi arasında para meselesi yüzünden de fikir ayrılığı yaşanmıştır²²³.

Kasım ayında İngiltere ve Fransa, İspanya üzerinde baskı kurarak savaşa dahil etmeye çalışmışlardır. İspanya'ya Fransız kontrolündeki Fas'ı işgal etmesini ve Avrupa savaşına asker göndermesini teklif etmişlerdir. Karşılığında toprak vaadinde bulunmuşlardır. Bu sırada Tahir Bey'de aşiretlerden yeniden harekete geçmelerini

²²⁰ Ahmet Tetik, *a.g.e.*, s. 54.

²²¹ DAB, HR. SYS., D 2392, G 5(158).

²²² ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1830, D 13, F 1-85.

²²³ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1830, D 13, F 1-996.

istemmiş ve İstanbul'a bir telgraf göndererek para talep etmiştir. Ancak aldığı cevapta Alman Büyükelçiliği ile görüşerek paranın onlardan temin edilmesi tavsiye edilmiştir²²⁴.

Tahir Bey'in kurduğu organizasyon, Almanların verdikleri sözleri tutmamalarına ve Osmanlı aleyhinde propaganda yapmalarına rağmen oldukça iyi bir şekilde işlemiştir. Tahir Bey ile irtibat halinde olan Fas aşiretleri onun isteklerini mümkün olduğunca gerçekleştirmeye çalışmışlardır. Ayrıca Tahir Bey İspanya hükümeti ile de iyi ilişkiler tesis etmiştir²²⁵. Fas'a yönelik faaliyetlerde İspanya kritik bir öneme sahip olmuştur. Bu nedenle İngiliz ve Fransız baskısına rağmen Tahir Bey'in İspanya hükümeti ile iyi ilişkiler tesis etmesi son derece kritik bir öneme sahip olmuştur.

Almanya kendi nüfuz alanı olarak gördüğü Fas'ta Osmanlı Devleti'nin başarılı faaliyetlerinden rahatsız olmuştur²²⁶. Bölgedeki planın ortak tasarlanmış olmasına rağmen Almanya Tahir Bey'in faaliyetlerini kıskanarak kendi girişimlerine hız vermiştir. Almanya bölgedeki ödemelerin kendi kontrolünde olmasına karar vermiş ve bu durumu Osmanlı Devleti'ne kabul ettirmiştir. İstanbul'dan Tahir Bey'e gönderilen telgrafta "*Almanya Sefaretine bil-müracaat lüzumu olan mebaligh onun vasıtasıyla tesviye edilecektir*" talimatı yer almıştır. Ancak bölgeye gönderilen Alman subaylar aşiretler üzerinde etkili olamamışlardır. Bazı Alman subaylarının aşiretler tarafında rehin alınmaları planın iflasına yol açmıştır²²⁷. Bunun üzerine Almanya Osmanlı Devleti ile ortak yürüttüğü operasyonlarda üzerine düşen sorumlulukları aksatmaya başlamıştır. Özellikle para ve silah vaatlerini yerine getirmemiştir.

Alman Büyükelçiliği'nin Osmanlı Devleti'nden ayrı ve gizli olarak sürdürdüğü girişimler Tahir Bey'i rahatsız etmiştir. Alman Büyükelçi ile yaptığı görüşmelerde aşiretlerin organize edilerek ortak hareket etmeleri gerektiğini eğer böyle yapılmadan silah ve para dağıtılsa bunun amaca hizmet etmeyeceğini belirtmiştir. Ancak Almanlar bu görüşü dikkate almamışlar ve faaliyetlerine devam etmişlerdir²²⁸.

²²⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1830, D 13, F 1-111.

²²⁵ DAB, HR. SYS., D 2393, G 1(79).

²²⁶ Kadir Kon, *Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya'nın İslam Stratejisi*, Küre Yayınları, İstanbul 2013, s. 48.

²²⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1830, D 13, F 1-146.

²²⁸ DAB, HR. SYS., D 2393, G 1(177).

1915 yılı sonlarında Tahir Bey Beni Musavver ve Tetuan'da Beniye, Vadras, Antiata ve Zilal aşiretleri arasında iş birliğini tesis etmiştir. Bu aşiretlerden Fransızlarla ve Fransız yanlısı aşiretler ile mücadele etmeleri konusunda teminat almıştır²²⁹.

Aralık ayında Almanya'nın Tahir Bey'den rahatsızlığı iyice artmıştır. Bunun sonucunda Almanya Osmanlı Devleti'nden Tahir Bey'in geri çağrılmasını talep etmiştir²³⁰. Bu tavır Almanya'nın gerçek niyetini gözler önüne sermiştir. Operasyon beraber planlanmış olmasına rağmen Almanya Osmanlı Devleti'nin başarısından rahatsız olmuştur. Almanya'ya göre operasyonun başarılı olması kadar operasyonda Alman başarısı önem taşımıştır.

Enver Paşa 15 Aralık 1915 günü gönderdiği telgrafta Fas'taki faaliyetlerin Alman Büyükelçiliği emrinde sürdürülmesini emretmiş ve Tahir Bey'i de geri çağırmıştır²³¹. 1916 yılının ocak ayında ise Osmanlı Devleti'nde Genelkurmay Başkanlığı görevini yürüten Alman Bronsart Paşa Umur-ı Şarkiye Dairesi Müdürü Ali Başhampa'dan Tahir Bey'in geri çağırılmasını rica etmiştir²³². Bu talep Almanların isteklerinde ısrarlı olduğunu göstermiştir.

Tahir Bey'in geri dönmemesi üzerine Enver Paşa bir telgraf daha göndererek "*Fas üzerindeki teşebbüslerimizden bu kez bazı sebepler dolayısıyla feraget edilmiş, işler Almanya Hükümetince üstlenilmiştir*" ifadesiyle Fas'taki faaliyetlerin Almanya'ya bırakıldığını belirtmiştir²³³. Tahir Bey İspanya'da kalmaya devam etmiş ancak Fas'a yönelik faaliyetler Osmanlı Devleti'nin rolünün azalması ile birlikte giderek azalarak etkinliğini kaybetmiştir.

Fas'taki faaliyetlerin Alman Büyükelçiliğine devredilmesine ve kendilerinin geri çağrılmalarına rağmen 1917 yılında bile Tahir Bey ile Mülazım İsmet Bey, Mülazım Nuri Bey ve Mülazım Remzi Bey İstanbul'a dönmemişlerdir. Ancak bu durum maddi açıdan sorunlar yaşamalarına yol açmıştır²³⁴. Maddi sıkıntılar da Fas'ta Almanya'dan bağımsız faaliyet yürütülmesini imkansız hala getirmiştir.

²²⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1830, D 13, F 1-137.

²³⁰ DAB, HR. SYS., D 2393, G 1(93).

²³¹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1830, D 13, F 1-135.

²³² DAB, HR. SYS., D 2393, G 1(50).

²³³ DAB, HR. SYS., D 2393, G 1(26).

²³⁴ DAB, HR. SYS., D 2393, G 2.

Bütün bunlara rağmen Osmanlı Devleti yine de Mevlay Hafız ile temasını sürdürmüştür. Madrid maslahatgüzarı İbrahim Ziya Bey, Almanya'nın Mevlay Hafız'ı kazanmak için ona aylık ödemeler yapmaya başladığını İstanbul'a bildirmiştir. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin de eğer Mevlay Hafız'ı kendi yanında tutmak istiyorsa ona aylık ödemeler yapmaya başlamasını tavsiye etmiştir²³⁵. Enver Paşa bu teklifi kabul etmiş ve Teşkilat'-ı Mahsusa aralık 1917'den itibaren Mevlay Hafız'a aylık ödeme yapmakla görevlendirilmiştir²³⁶. Enver Paşa ayrıca Mevlay Hafız'a bir telgraf göndererek ona padişahın övgüsünü ve Osmanlı Devleti'nin duyduğu güveni kendisine iletmiştir²³⁷. Bu durum Osmanlı Devleti'nin her ne kadar Fas faaliyetlerini Almanya'ya devretse de bölgede etkinliğini tamamen kaybetmemek için Mevlay Hafız'ı kendi tarafında tutmaya çalıştığını göstermiştir. Bu olay aynı zamanda iki müttefikin bir birine tam olarak güvenmediğini de bir kez daha gözler önüne sermektedir. Ortadan kalkan işbirliği, sınırlı imkanlarla yürütülen Fas'a yönelik faaliyetleri başarısızlığa mahkum etmiştir.

1917 yılının sonlarında olumsuz gelişmelere rağmen aşiretler Fransızları sıkıştırmaya devam etmişlerdir. Fransa'nın aşiretlere para dağıtımının artmasına rağmen saldırılar sona ermemiştir²³⁸. Ancak aşiretlerin Fransızları Fas'ta tamamen mağlup etmeleri de mümkün olmamıştır. Fransa karşısında aşiret saldırıları zaman zaman artsa da genellikle kontrol edilebilir düzeyde kalmıştır. 1918 yılında artık Almanya ve Osmanlı Devleti'nin savaş gücünün iyice azalmasına paralel olarak Fas'taki girişimler iyice azalmıştır.

Bu veriler dahilinde Osmanlı Devleti ve Almanya'nın, Fransa'ya karşı Fas'tan başlamak üzere Kuzey Afrika'da bir Müslüman ayaklanması çıkartmayı planladıkları görülmektedir. Fas'ta başlayacak isyanın başarılı olması halinde Tunus ve Cezayir'de de benzer girişimlerde bulunulması öngörülmüştür. Fas hareketinde Almanya'nın para ve silah sağlaması Osmanlı Devleti'nin ise bölge aşiretleri üzerinde nüfuz kurması planlanmıştır. Enver Paşa Binbaşı Tahir Bey'i Fas'taki girişimleri yönetmek üzere İspanya'ya göndermiştir. Tahir Bey İspanya'da sürgünde olan Fas eski sultanı Mevlay Hafız ile temas kurmuştur. Mevlay Hafız ile yapılan görüşmelerin başarılı olması üzerine Fas'taki aşiretlere para ve silah dağıtılmasına başlanmıştır. Aşiretlerin Fransız

²³⁵ DAB, HR. SYS., D 2393, G 2.

²³⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1859, D 139, F 5-1.

²³⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1840, D 56, F 16-2.

²³⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1852, D 115, F 2-116.

kuvvetleri ile çatışmaya başlaması üzerine Fransa bölgedeki asker sayısını arttırmak zorunda kalmıştır. Ancak çatışmaların yoğunlaşması Fas'ı kendi nüfuz alanı olarak gören Almanya'yı rahatsız etmiştir. Almanya'nın baskısı üzerine Enver Paşa Tahir Bey'e Fas'taki faaliyetlerin başında Alman Büyükelçisinin olduğunu ifade etmiştir. Ancak Almanya daha da ileri giderek aşiretlere doğrudan para ve silah dağıtarak Osmanlı Devleti'ni devre dışı bırakmaya çalışmıştır. Almanya'nın tek başına yürüttüğü faaliyetler yeterince başarılı olmamıştır. Almanya bundan sonra Osmanlı Devleti üzerinde yeni bir baskı kurarak Tahir Bey'i geri çağırılmıştır. Tahir Bey'in devreden çıkmasından sonra Fas'a yönelik faaliyetler eski hızını kaybetmiştir. İngiltere ve Fransa'nın İspanya'ya baskı yaparak durduramadığı faaliyetler Alman baskısı sonucunda zarar görmüş ve başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Almanya elinde para ve silah olmasına rağmen Mevlay Hafız ve aşiretler üzerinde nüfuz kuramamış, bölgede nüfuz kurabilen Osmanlı Devleti ise elinde silah ve cephane olmadığı için tek başına hareket edememiştir. İki devletin işbirliği içinde çalışamaması bölgede hedeflenen başarının elde edilememesine yol açmıştır.

2.3.2.2. Teşkilat-ı Mahsusa'nın Trablusgarp Faaliyetleri

Osmanlı Devleti Kuzey Afrika'da Fas'ın yanı sıra Trablusgarp'ta da savaş boyunca faaliyet göstermiştir. İtalya'nın 29 Eylül 1911'de Trablusgarp'a çıkması ve Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmesi sonucunda Trablusgarp Savaşı başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin deniz gücünün İtalya'dan zayıf olması ve bölgede yeterince Osmanlı kuvvetinin bulunmaması nedeniyle Osmanlı Devleti bölgede klasik bir savaş yürütememiştir. Bunun üzerine Binbaşı Enver Bey, Binbaşı Ali Fethi Bey, Yüzbaşı Mustafa Kemal Bey, Yüzbaşı Rauf (Orbay) Bey, Yüzbaşı Süleyman Askeri Bey gibi birçok Osmanlı subayı farklı kimliklerle bölgeye gitmişlerdir. Bu kişiler aşiretleri örgütleyerek İtalyanlara karşı gerilla savaşı yürütmüşlerdir²³⁹. Bu subayların Trablusgarp'a seyahatlerini İttihat ve Terakki tarafından kurulan ve başında Kuşçubaşı Eşref'in bulunduğu Arapça bilen bir grup sağlamıştır. Bu grup Birinci Dünya Savaşı sırasında Teşkilat-ı Mahsusa için çalışmış ve Trablusgarp'ta bir kez daha savaş

²³⁹ Ahmet Tetik, *a.g.e.*, s. 108.

başlatılmasına katkı sağlamıştır²⁴⁰. Trablusgarp'ta Osmanlı subaylarının faaliyetleri Avrupa ülkelerinin istihbarat servislerinin dikkatini çekmiş özellikle Almanlar Enver Bey ve faaliyetlerini yakından takip etmişleridir. Almanya Enver Bey'i İslam dünyasına yönelik faaliyetlerde kullanılabilecek bir kişi olarak değerlendirmiştir. Bu girişim ayrıca Enver Bey'de İslam dünyasında yerel kuvvetler kullanılarak İtilaf Devletleri ile mücadele edilebileceği fikrini oluşturmuştur²⁴¹. Bu nedenle Trablusgarp Savaşı, Birinci Dünya Savaşı boyunca Teşkilat-ı Mahsusa'nın yürüteceği operasyonlara kaynak teşkil etmiştir.

Osmanlı subaylarının örgütlediği aşiretler İtalyanlar karşısında başarılı şekilde mücadele etmişler ve İtalya'nın Trablusgarp'ın tamamını kontrol altına almasını engellemişlerdir. Ancak yaşanan para ve cephane sıkıntısı başarının sınırlı kalmasına yol açmıştır. 8 Ekim 1912 günü Balkan Savaşı'nın başlaması üzerin Osmanlı Devleti İtalya ile antlaşmak zorunda kalmıştır. 18 Ekim 1912'de yapılan Uşi Antlaşması ile Trablus İtalya'ya bırakılmış ve bölgedeki Osmanlı subayları İstanbul'a dönmüşlerdir²⁴².

Birinci Dünya Savaşı'nda İtalya'nın taraf değiştirmesi Teşkilat-ı Mahsusa'nın Trablusgarp'ta yeni bir direniş başlatmasına yol açmıştır. Bu operasyon bir yandan İtalya'yı meşgul ederek Avusturya-Macaristan'ı rahatlatma amacı gütmüş diğer yandan ise Mısır'a batıdan saldırarak Süveyş Kanalı'na düzenlenecek seferin şansını arttırmayı amaçlamıştır. Enver Paşa Trablusgarplı Süleyman el-Baruni ve bir miktar Osmanlı subayını 16 Eylül 1914 tarihinde Sellum limanına göndermiştir. Bu ekipten Trablusgarp'ta inceleme yaparak kendisine bir rapor göndermelerini istemiştir²⁴³. Süleyman el-Baruni günümüzde birçok kişi tarafından Teşkilat-ı Mahsusa üyesi sayılmaktadır. Büyük ihtimalle gönderilen subaylar da Teşkilat-ı Mahsusa personeli arasından seçilmişlerdir.

Süleyman el-Baruni bölgeye geldiğinde Ahmet es-Sünusi'nin İtalyanlarla çatışmalarının devam ettiğini görmüştür. Bölgede inceleme yaparak Enver Paşa'ya

²⁴⁰ Arslan Tekin, *a.g.e.*, s. 182.

²⁴¹ Orhan Koloğlu, *a.g.e.*, s. 74.

²⁴² Arslan Tekin, *a.g.e.*, s. 182.

²⁴³ *ATASE Arşivi*, BDH Kol., K 1843, D 70, F 2-34.

aşiretlerin organize şekilde savaşmadıklarını ve merkezi bir otoritenin sağlanmadığını bildirmiştir. Ayrıca cephane ve silah sıkıntısının büyük olduğunu ifade etmiştir²⁴⁴.

Süleyman el-Baruni gönderdiği başka bir raporda bölgede direnişin başarılı olması için 30.000 lira ve bol miktarda cephane gönderilmesini ayrıca direnişin yeniden örgütlenmesini tavsiye etmiştir²⁴⁵. Bu raporlardan sonra Enver Paşa Trablusgarp'taki direnişi örgütlemesi için bölgeye kardeşi Yüzbaşı Nuri Bey'i göndermiştir. Nuri Bey Şubat 1915'te Trablus'a ulaşmıştır. Aşiretler üzerinde etkili olabilmesi için kendisine Fahri Ferik rütbesi verilmiştir²⁴⁶. Enver Paşa böylece büyük önem verdiği bir bölgeyi güvendiği bir kişiye emanet etmiştir. Trablusgarp daha önce kendisi de bölgede savaştığı için kendisinde ayrı bir öneme sahip olmuş olabilir.

Almanya'nın baskısı üzerine Osmanlı Devleti Süveyş Kanalı'na yönelik bir hareket planlamak zorunda kalmıştı. Enver Paşa bu hareketin başarı şansını arttırmak için Mısır'ın batısından İngilizlere karşı bir saldırı daha yapılmasını planlamıştır. İşte bu yüzden Nuri Paşa'nın görevi yalnızca İtalyanlara karşı savaşmak olmamıştır. Ondaki istenen Mısır'a batıdan saldırarak Mısır'da isyan çıkmasını kolaylaştırmak ve İngilizleri iki cepheli bir savaşa maruz bırakarak Süveyş saldırısında başarı şansını arttırmak olmuştur²⁴⁷.

Trablus'ta direnişin başında bulunan Ahmet es-Sünusi ise İtalyanlara karşı yürüttüğü direnişte Mısır'dan malzeme temin ettiği için İngilizlere karşı bir harekate girişmeye karşı çıkmıştır²⁴⁸.

Mart 1915'te Osmanlı Devleti Yusuf Şetvan'ı Trablusgarp'taki mücadeleyi desteklemesi için bölgeye göndermiştir. Yusuf Şetvan Ahmet es-Sünusi ve çevresi ile görüşerek onu Osmanlı Devleti'nin izlediği politikaya katılmaya ikna etmeye çalışmıştır. Bu görüşmeleri de Dahiliye Nezareti'ne bildirmiştir²⁴⁹. Bu durum ilginç bir gerçeği gözler önüne sermiştir. Süleyman el-Baruni Enver Paşa ile iletişim kurarken Yusuf Şetvan daha ziyade Talat Paşa ile iletişim içinde olmuştur. Bu bir bakıma

²⁴⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1843, D 70, F 2-35.

²⁴⁵ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1843, D 70, F 2-36.

²⁴⁶ Nejdîet Karaköse, *a.g.e.*, s. 23.

²⁴⁷ Nejdîet Karaköse, *a.g.e.*, s. 69.

²⁴⁸ Ahmet Tetik, *a.g.e.*, s. 111.

²⁴⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1849, D 103, F 1-6.

İttihatçıların kendilerine bağlı oluşumları bulunduğunu kanıtlamaktadır. Benzer bir gruplaşma Kafkas faaliyetlerinde de yaşanmıştır.

Nuri Paşa emrindeki subayların bazılarını Mısır, Habeşistan ve Sudan'a göndererek Trablus'taki mücadele için gönüllü toplamaya çalışmıştır. Bu bölgelere yönelik cihat propagandası da yapılmıştır. Ayrıca Mısır'a yönelik sabotaj planları hazırlamıştır. Bunun dışında Tunus, Cezayir ve Fas'taki Müslümanların durumu hakkında da bilgi edinmeye çalışmıştır²⁵⁰. Bu çalışmalar Nuri Paşa'nın hedefinin Trablus ile sınırlı olmadığını onun bütün Kuzey Afrika'yı faaliyet alanı olarak değerlendirdiğini göstermektedir. Zaten kendisine Afrika Grupları Kumandanı unvanı verilmiştir.

Afrika Grupları Kumandanlığı bünyesinde birçok Türk subayı görev almıştır. Bu isimler arasında Yarbay Abdurrahman Nafiz Bey (Cumhuriyet döneminde Orgeneral Nafiz Gürman), Yüzbaşı Neşet Bey, Teğmen Halit (Uras) Efendi, Üsteğmen Muharrem Veli (Dağlı) Efendi, Teğmen Hayrettin Efendi, Teğmen Ekrem Remzi Efendi, Yüzbaşı Vasfi Efendi, Yüzbaşı Şerafettin Efendi, Yüzbaşı Mehmet Rifat Efendi, Üsteğmen Salim Efendi (Cumhuriyet döneminde Albay Salim Değer), Teğmen Vahideddin Efendi, Yüzbaşı Haydar Efendi, Yüzbaşı Bilal Efendi, Binbaşı Doktor Hayri Bey, Binbaşı Doktor Osman Bey, Yüzbaşı Doktor Beşir Fuat Efendi, Yarbay Abdülkadir Bey, Binbaşı İshak Bey, Binbaşı Galip Bey, Binbaşı Emin Bey, Binbaşı Sakıp Bey, Binbaşı Sadık Bey, Teğmen Ömer Efendi, Teğmen İlhami Efendi, Yüzbaşı Hasan Efendi, Yüzbaşı Kamil Efendi, Üsteğmen Ahmet Hamdi Efendi, Başçavuş Mahmut Nedim Efendi, Çavuş Sıtkı Efendi, Çavuş Şevki Efendi, Çavuş Veli Efendi, Çavuş Bayram Efendi, Çavuş İbrahim Efendi, Çavuş Hüseyin Efendi gibi kişiler yer almışlardır²⁵¹. Bu kişilerin birçoğu daha sonra Milli Mücadele'ye katılarak ülkeye hizmet etmeyi sürdürmüşlerdir.

Nisan 1915'ten itibaren Nuri Paşa'nın kurduğu organizasyon İtalyanlara karşı mücadeleye başlamıştır. Aşiretler askeri düzene göre organize edilmişler ve bu durum savaşın şiddetini arttırmıştır²⁵². Sünusiler ise Osmanlı Devleti'nden özellikle cephane

²⁵⁰ Nejdet Karaköse, *a.d.e.*, s. 72.

²⁵¹ İhsan Aksoley, *Teşkilat-ı Mahsusa Enver Paşa'nın Sırdaşı Anlatıyor*, Yayına Hazırlayan Mehmet Hastaş, Timaş Yayınları, İstanbul 2016, s. 100-105.

²⁵² Ahmet Tetik, *a.g.e.*, s. 114.

talep etmişlerdir. Para en çok silah satın almak için gerekmiştir. Ancak bölgede silah satın almanın zorluğu genelde silah talep edilmesine yol açmıştır. Bu talep sonrasında Osmanlı Devleti silah gönderemediği için Nuri Paşa'ya Yunanistan üzerinden para göndermeye çalışmıştır²⁵³.

Nuri Paşa İtalyanlara karşı faaliyetleri yoğunlaştırmış ve burada kazandığı başarılar ile bütün Kuzey Afrika'da etkili olmaya çalışmıştır. Özellikle Tunus ve Cezayir üzerine yoğunlaşmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın şiddetlendiği dönemde Osmanlı Devleti de Kuzey Afrika'da İtalyanları ve Fransızları hatta mümkün olursa İngilizleri sıkıştırmak için elinden geleni yapmıştır. Nisan 1915'te Mısır üzerinden bölgeye subay ve propaganda yapacak kişiler gönderilmiştir.²⁵⁴ Bu tarihler de Almanlar da Kuzey Afrika'da etkinlik kazanmak için girişimlere başlamışlardır²⁵⁵.

Enver Paşa 1915 yılı temmuz ayında daha önce Trablusgarp'a giderek bölgenin devlete bağlılığını tekrar sağlamış olan Mustafa Kemal Paşa'ya ordu kumandanı olarak Trablusgarp'a gitmesini önermiştir. Ancak bölgedeki faaliyetlerin başarıya ulaşmayacağını düşünen Mustafa Kemal Paşa teklifi reddetmiştir²⁵⁶.

1915 yılının sonbaharında Osmanlı Devleti bölgede etkinliğini arttırmak için bir Teşkilat-ı Mahsusa bünyesinde bir mürettep piyade taburu kurmuştur. Bu tabur bir Alman denizaltısı koruması altında Trablusgarp'a gönderilmiştir. Bu tabur 22 Ekim 1915 günü Sellum limanına varmıştır²⁵⁷.

Trablusgarp'a gönderecek bir deniz gücü olmayan Osmanlı Devleti bölgeye malzeme sevkiyatında sıkıntı çekmiştir. Bölgeye silah, cephane, personel ve para sevki ancak Alman denizaltıları ile mümkün olabilmiştir. Trablusgarp'ta bulunan kuvvetlerin lojistik ihtiyaçlarının karşılanması işi Teşkilat-ı Mahsusa'ya verilmiştir. Teşkilat-ı Mahsusa tarafından hazırlanan malzemeler Alman denizaltıları ile Trablus'a gönderilmiştir. Trablus'ta bulunan Osmanlı personelinin maaşları, aşiretlere dağıtılacak para ve gerekli cephane bu yolla bölgeye ulaştırılmıştır. Alman denizaltıları sayesinde bölge ile sınırlı da olsa bağlantı kurulabilmiştir. Bu sevkiyatlarda Teşkilat-ı Mahsusa

²⁵³ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1815, D 370, F 2-4.

²⁵⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1849, D 103, F 1-98.

²⁵⁵ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1754, D 165, F 2.

²⁵⁶ Sinan Meydan, *Cumhuriyet Tarihi Yalanları II*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 2010, s. 82.

²⁵⁷ Nejdet Karaköse, *a.g.e.*, s. 75.

personeli de yer almıştır. Bu personelin bir kısmı savaşmak veya propaganda yapmak için bölgeye gönderilmiş bir kısmı ise sadece nakliyata eşlik etmiştir. Bu sevkiyatlar zaman zaman Adriyatik kıyılarından dolaşarak zaman zaman ise Bodrum ve civarından doğrudan Trablus'a yapılmıştır. Hüsametdin Bey bu tarz görevlerde sıklıkla bulunmuş ve bunu anılarında ifade etmiştir²⁵⁸.

Nuri Paşa bölgede İtalyanlarla mücadele ederken ayrıca Mısır'da İngilizlere saldırmak için küçük gerilla birlikleri oluşturmuştur. Nuri Paşa, Süleyman el-Baruni ve Cafer el-Askeri, Ahmet es-Sünusi üzerinde baskı kurarak onunda Mısır'a saldırmasını istemişlerdir²⁵⁹. Şeyh Ahmet es-Sünusi ise Mısır üzerinden yiyecek temin edildiği için İngilizlerle savaşmaya karşı çıkmıştır. Ancak Osmanlı Devleti'nden aldığı yardımı kaybetmemek için Nuri Paşa ile arasını iyi tutmaya da çalışmıştır. Nuri Paşa Enver Paşa'ya gönderdiği telgrafta "*Seyyidin harekata taraftar olmaması ve işe az bir zamanda nihayet bulacak zannıyla başlanması adem-i muvaffakiyete sebep oldu*" sözleri ile Ahmet es-Sünusi'nin İngilizlere karşı pek savaşmadığını ifade etmiştir²⁶⁰. Yine de Nuri Paşa'nın oluşturduğu kuvvetler Mısır'a saldırmaya başlayınca Sünusiler de zaman zaman çatışmalara katılmışlardır. Ancak her çatışma sonrasında Ahmet es-Sünusi hareketlerden haberi olmadığına dair İngilizlere bilgi vermiştir. Bu sıralarda Alman denizaltıları da Mısır civarında İngiliz gemilerine saldırmaya başlamışlardır²⁶¹.

Yine 1915 sonlarında Almanya da Trablusgarp'a subaylar göndererek aşiretler üzerinde nüfuz kazanmaya çalışmıştır. Özellikle Ahmet es-Sünusi'nin yanına personel vermiş, para, silah ve cephane teminini yoğunlaştırmıştır. Almanya Sünusileri kontrol altına alarak Trablusgarp'ta hakim konuma gelmeyi ummuştur²⁶². Bu çalışmalar zaman zaman Osmanlı aleyhine propaganda yapmayı da içermiştir. Bu nedenle Osmanlı Devleti Almanya'nın kendi başına yürüttüğü ve Osmanlı Devleti'ni kötüleyen girişimlerden rahatsız olmuştur. Enver Paşa bu çalışmalarla mücadele etmesi için Nuri Paşa'yı uyarmıştır²⁶³. Trablusgarp'ta da tıpkı Fas'ta olduğu gibi belirli bir aşama kaydettikten sonra Almanya Osmanlı Devleti'nden ayrı ve onun zararına faaliyetler

²⁵⁸ Samih Nafiz Tansu, *a.g.e.*, s. 168.

²⁵⁹ Cafer el-Askeri, *İsyancı Arap Ordusunda Bir Harbiyeli*, Yayına Hazırlayan Necdet Fethi Safvet, Çeviren Halit Özkan, Klasik Yayınlar, İstanbul 2008, s. 45.

²⁶⁰ ATASE Arşivi, BHD Kol., K 1815, D 370, F 4-11.

²⁶¹ Nejdet Karaköse, *a.g.e.*, s. 77-78.

²⁶² ATASE Arşivi, BHD Kol., K 1815, D 370, F 4-12.

²⁶³ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1849, D 103, F 1-37.

yürütmüştür. Müttelikler arasındaki uyumsuzluk sınırlı ulaşım ile birleştiğinde başarının sınırlı kalmasına yol açmıştır.

Trablusgarp'ta en etkin yapılanma olan Sünusileri kazanmak için İngiltere de faaliyette bulunmuştur. İngilizler Ahmet es-Sünusi'ye eğer Birinci Dünya Savaşı sırasında tarafsız kalırsa savaş sonrasında kendisine Mısır'ı bırakacaklarını vaat etmişlerdir. Osmanlı ajanları bunu haber almışlar Nuri Paşa bu bilgiyi Enver Paşa'ya iletmiştir²⁶⁴.

1915 yılının aralık ayından itibaren Trablusgarp'ta bulunan kuvvetler erzak sıkıntısı çekmeye başlamışlardır. Mısır'dan yiyecek temin edebilmek için İngilizlerle çatışmaktan kaçınmak isteyen Ahmet es-Sünusi'nin haklı olduğu görülmüştür. Bu sıralarda İngilizler Sudan şeyhleri aracılığı ile Sünusileri yanlarına çekmek için faaliyetlerine devam etmişlerdir²⁶⁵.

İngilizler aynı tarihlerde Trablusgarp'a gelen malzemelerin en önemli nakliyat limanı olan Sellum'u ele geçirmek için bir saldırı planı hazırlamışlardır. Zırhlı arabalar, uçaklar ve donanma tarafından desteklenen İngiliz piyadeleri Sünusilere ani bir saldırı gerçekleştirmişlerdir. 25 Aralık 1915 günü Sünusi kuvvetlerini Sellum civarından uzaklaştırmışlardır. Ancak iç kesimlere çekilenleri takip etmemişlerdir²⁶⁶.

Nuri Paşa'da aralık 1915'te Enver Paşa'ya gönderdiği telgrafta yine Almanya'nın faaliyetlerinden şikayet etmiştir. Nuri Paşa'ya göre Almanya Türkler ile Araplar arasında ihtilaf çıkarmaya çalışmıştır. Nuri Paşa Alman ajanlarının aşiretlerin Hilafete olan bağımlı zayıflatıp onları Almanya'ya bağlamaya çalışmakla suçlamıştır²⁶⁷.

1916 yılından itibaren Trablusgarp'taki Osmanlı kuvvetlerine ve aşiretlere karşı İngiliz saldırıları yoğunlaşmıştır. Bunun sonucunda Nuri Paşa ve Sünusiler batıya doğru çekilmek zorunda kalmışlardır²⁶⁸. Bu başarısızlık sonrasında aşiretlerde düzen bozukluğu yaşanmaya başlamıştır. Ayrıca artık güçlü bir kuvvet oluşturup Mısır'da İngilizlere saldırma olasılığı oldukça azalmıştır.

²⁶⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1849, D 370, F 4.

²⁶⁵ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1849, D 103, F 1-39b.

²⁶⁶ Nejdet Karaköse, *a.g.e.*, s. 81.

²⁶⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1849, D 103, F 1-31.

²⁶⁸ Nejdet Karaköse, *a.g.e.*, s. 83.

İngiliz saldırıları devam ederken İngiliz donanması da Trablusgarp sahilerine mayın bırakmaya başlamıştır. Bu durum denizaltılarla malzeme sevkinin zora sokmuştur. Bir Alman denizaltısının batması üzerine sevkiyata ara verilmiştir²⁶⁹. Almanya Umur-ı Şarkiyeye Dairesi'ne gönderdiği yazıda malzeme sevkiyatının bölgede az denizaltı bulunması nedeniyle bir süre aksayacağını belirtmiştir²⁷⁰.

1916 yılı ocak ayından itibaren Ahmet es-Sünusi ve Nuri Paşa Mısır ve Sudan'a bazı kişiler göndererek buralarda İngiliz karşıtı isyanlar çıkartmayı denemişlerdir. Bu kişiler aracılığı ile bölgede cihat propagandası yaparak yerel kuvvetler teşkil etmeye çalışmışlardır²⁷¹. Bu kuvvetlerle İngilizleri Mısır'dan çıkarmak fikrinde olmuşlardır. Bu faaliyetler İngilizlerin tedbirleri nedeniyle fazla etkili olmamıştır.

Bu faaliyetlerin çok etkili olmamasında Nuri Paşa ile Ahmet es-Sünusi'nin uyumsuzluğu da etkili olmuştur. Nuri Paşa Enver Paşa'ya gönderdiği telgraflarda Ahmet es-Sünusi'yi sadece çıkar için kendisine yakın davranmakla suçlamıştır. Onu gerektiğinde İngilizlerle yakın ilişki kuran güvenilmez bir kişi olarak tanımlamıştır²⁷².

Osmanlı Devleti'nin Darfur sultanı Ali Dinar ile ilişki kurarak onu İngilizlere karşı kışkırtması ise başarılı olmuştur. Ali Dinar Batı Sudan'da bulunan Darfur üzerinden İngilizlere karşı saldırıya geçmiştir. Ancak Osmanlı Devleti'nin kendisine vaat ettiği personel, para ve mühimmatın gönderilememesi üzerine İngilizler karşısında mağlup olmuştur. İngiltere Kasım 1916'da bölgede hakimiyet sağlamıştır²⁷³. Bu olay Teşkilat-ı Mahsusa'nın propaganda yapmak için uzak coğrafyalara da ulaşabildiğini ancak aynı bölgelere malzeme göndermekte zorluk çektiğini göstermektedir.

Osmanlı Devleti bunun dışında Tunus'ta da benzer girişimlerde bulunmuştur. Nuri Paşa'nın gönderdiği Türk subayları ile iş birliği yapan Halife ibn-Asker topladığı gönüllüler ile Fransızlara isyan etmiştir. Osmanlı Devleti de bu fırsat üzerine bölgeye çok sayıda ajan göndererek Tunus'ta cihat propagandası yapmaya başlamıştır²⁷⁴. Bütün

²⁶⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1021, D 7, F 1-25.

²⁷⁰ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1021, D 7, F 1-26.

²⁷¹ Nejd et Karaköse, *a.g.e.*, s. 87.

²⁷² ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1849, D 103, F 1-88a.

²⁷³ Nejd et Karaköse, *a.g.e.*, s. 89.

²⁷⁴ Nejd et Karaköse, *a.g.e.*, s. 89.

bunlara rağmen Tunus'ta savaş boyunca bazı çatışmalar yaşanmış ancak olaylar fazla büyümemiştir.

İngilizler karşısında başarılı olamayan Nuri Paşa ve Sünusiler Trablusgarp'ta İtalyanlara karşı yürüttükleri faaliyetleri yoğunlaştırmışlardır. Bunun üzerine İtalyanlar da İngilizlere benzer bir şekilde Osmanlı kuvvetlerinin ikmal yollarını kesmeyi denemişlerdir. Bunun sonucunda bölgede para ve cephane sıkıntısının yanı sıra bir de erzak sıkıntısı başlamıştır²⁷⁵.

Bölgede yaşanan sıkıntı üzerine Teşkilat-ı Mahsusa bazı önlemler almaya çalışmıştır. Öncelikle bölgeye Binbaşı Hüsamettin Bey vasıtasıyla acilen para gönderilmiştir. Bu para Adriyatik limanları üzerinden gideceği için Viyana Askeri Ataşeliği'ne bilgi verilmiş ve yardımcı olması istenmiştir²⁷⁶. İki gün sonra ise Trablus'a Avusturya-Macaristan'ın Pola limanı üzerinde askeri malzeme gönderilmesi için harekete geçilmiştir²⁷⁷.

Teşkilat-ı Mahsusa Nuri Paşa'dan gelen raporlar doğrultusunda gerekli malzemeleri temin etmeye çalışmıştır. Ancak asıl sıkıntı hazırlanan malzemelerin Trablusgarp'a gönderilmesi konusunda yaşanmıştır²⁷⁸. İtilaf Devletleri deniz güçlerinin Akdeniz'de hakim konumda olmaları deniz sevkiyatını oldukça sınırlı hale getirmiştir. Ancak denizaltılar ile yapılan sevkiyat mümkün olmuştur. Ancak Almanya'nın Akdeniz'de bulunan denizaltıların az sayıda olması bu sevkiyatların yeterli sayıda olmamasına yol açmıştır.

Bu arada Osmanlı Devleti Trablus'taki mücadeleyi daha sistematik hale getirmeye çalışmıştır. Öncelikle Süleyman el-Baruni Trablusgarp valisi olarak atanmıştır. Bölge halkından vergi alınmamasına, direniş güçlerinin düzenli askeri birlikler haline getirilmesine ve Sünusiler ile ilişkilerin geliştirilmesine karar verilmiştir²⁷⁹.

²⁷⁵ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1843, D 103, F 3-1a.

²⁷⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1815, D 370, F 4-18.

²⁷⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1835, D 32, F 1-93.

²⁷⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1835, D 32, F 1-94.

²⁷⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1021, D 7, F 1-27a.

Teşkilat-ı Mahsusa başkanı Viyana Askeri Ataşeliğine bir sonraki telgrafta bu kez bazı personelin Trablus'a gönderileceğini ifade etmiştir. Bu seferden de yine Hüsametdin (Ertürk) Bey sorumlu olmuştur²⁸⁰.

Ekim 1916'da Hüsametdin Bey aracılığı ile Süleyman el-Baruni'ye 20.000 altın ve bir miktar kağıt para gönderilmiştir. Bu nakliyat sırasında aynı zamanda propaganda ajanları ve evrakları da gönderilmiştir. Aynı tarihlerde Teşkilat-ı Mahsusa tarafından cihat propagandası yapanlara bazı nişanlar verilmiştir²⁸¹.

Nuri Paşa bu sevkiyat sonrasında Trablusgarp'ta savaşı sürdürebilmek ve Mısır, Sudan ve Tunus gibi bölgelere nüfuz edebilmek için daha fazla para, malzeme ve personele ihtiyacı olduğunu Teşkilat-ı Mahsusa'ya bildirmiştir²⁸². Nuri Paşa 26 Ekim 1916 günü Teşkilat-ı Mahsusa Müdürü Ali Başhampa'ya gönderdiği telgrafta İngiliz ve İtalyan donanmalarının faaliyetlerinden ötürü bölgeye küçük gemilerle nakliye imkanının olmadığını bildirmiştir²⁸³. Böylece geriye sadece az sayıda Alman denizaltısı ile nakliyat imkanı kalmıştır. Ancak buda denizaltı sayısının azlığı ve düşman donanmasının engelleme faaliyetleri yüzünden son derece az sayıda mümkün olabilmektedir.

Süleyman el-Baruni ise daha iyimser görünmektedir. Süleyman el-Baruni Harbiye Nezareti'ne gönderdiği raporda *"Bugün Tunus hududundan Sirt'e, Akdeniz'den Fizan ve Nuhat'ın cenub sahillerine kadar her tafarta Osmanlı sancağı sallanmaktadır"* iddiasında bulunmuştur²⁸⁴.

Kasım 1916'da Fethiye'ye nakliye işleri ile ilgilenmek üzere Teşkilat-ı Mahsusa tarafından memur-ı mahsus olarak gönderilen Teğmen Salih Zeki Bey, Ali Başhampa'ya erzak nakliyatında kullanılacak gemiler hakkında bir rapor göndermiştir. Bu raporda bazı gemilerin onarımının sürdüğü malzeme naklinin 15 günü bulabileceğini iletmiştir. Ayrıca göndermek üzere az sayıda erzak kaldığını ifade etmiştir²⁸⁵.

²⁸⁰ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1835, D 32, F 1-95.

²⁸¹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1815, D 370, F 4-14.

²⁸² ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1849, D 103, F 1-117.

²⁸³ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1869, D 177, F 8-11.

²⁸⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1869, D 177, F 8-12.

²⁸⁵ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1021, D 7, F 1-30.

4 Aralık 1916'da Ali Başhampa'ya bir telgraf gönderen Teğmen Salih Zeki Bey, gelen paradan sonra gemi onarımının hızlandığını ayrıca çevreden gerekli miktarda erzak satın alındığını iletmiştir. İstanbul'dan gönderilen malzemelerin de bölgeye ulaştığını ve Trablus'a gönderilmek üzere hazır olduğunu ifade etmiştir²⁸⁶.

8 Aralık 1916 günü Süleyman el-Baruni kendisine eyalet merkezi olarak seçtiği Aziziye'de kendisine verilen fermanı halka okuyarak göreve başlamıştır. Halk, aşiretler ve şeyhler etrafında toplanarak ona itaat etmişlerdir. Aynı tarihlerde İtalyan uçakları da Aziziye'yi bombalayarak bu yönetime son vermeye çalışmışlardır²⁸⁷.

Nakliyatla görevlendirilen Hüsametdin Bey 28 aralık günü Fethiye'den Teşkilat-ı Mahsusa müdüriyetine gönderdiği telgrafta gemilerin ve malzemenin hazır olduğunu ve kısa süre içinde yola çıkılacağını haber vermiştir²⁸⁸.

Aynı tarihlerde Alman askeri ataşesi Osmanlı Devleti'ne Alman denizaltısı ile Tunus'ta kullanılmak üzere Sünusilere malzeme yardımı yapılacağını ve bu yardımların ocak 1917'den itibaren başlayacağını bildirmiştir²⁸⁹.

1917 yılı genellikle İtalyanlarla mücadele ile geçmiştir. 1917 başlarında İtalyanlar topladıkları paralı askerlerin desteği ile bir saldırı başlatmışlar ancak başarılı olamamışlardır²⁹⁰. Birkaç hafta sonra yeniden saldırıya geçen İtalyanlar bir kez daha başarısız olmuşlardır²⁹¹. Bu arada İtalya, Fransa ile görüşüp Tunus üzerinden Fransız kuvvetlerinin saldırıya geçmesini böylece Nuri Paşa'nın kuvvetlerinin iki taraftan sıkıştırılarak imha edilmesini teklif etmiştir. Bunun üzerine Fransa Tunus'ta aşiretlerden kuvvet toplamaya çalışmış ancak başarılı olamamıştır²⁹². Böylece bu plan suya düşmüştür. Bir bakıma Teşkilat-ı Mahsusa'nın aşiretlere yönelik propagandası başarılı olmuştur.

Osmanlı Devleti 1917 yılı ocak ayında Trablusgarp için Teşkilat-ı Mahsusa vasıtasıyla yeni bir malzeme sevkiyatı organize etmiştir. Ancak yola çıkan gemilerden

²⁸⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1021, D 7, F1-22.

²⁸⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1021, D 7, F 1-30a.

²⁸⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1021, D 7, F 1-22.

²⁸⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1021, D 7, F 1-23.

²⁹⁰ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1021, D 7, F 1-30a.

²⁹¹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1870, D 183, F 2-6.

²⁹² ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1021, D 7, F 1-30a.

ilkinin Rodos açıklarında İtilaf donanması tarafından batırılması sevkiyatın durdurulmasına yol açmıştır²⁹³. Bu sevkiyat sırasında batırılan gemi için gemi sahibine Teşkilat-ı Mahsusa tarafından tazminat ödenmiştir²⁹⁴. Bu olay Teşkilat-ı Mahsusa'nın nakliye için Alman denizaltılarının yanı sıra şahıslara ait ticari gemileri de kullandığını göstermektedir.

Yine ocak ayında tıbbi malzeme ve para nakli için bir sevkiyat daha planlanmıştır. Ancak saldırı sonrasında bu sevkiyat denizaltı ile gerçekleştirilmiştir. Bu sevkiyatta bir miktar erzak da Trablusgarp'a yollanmıştır²⁹⁵.

Şubat ayında bu kez silah ve cephane içeren bir denizaltı Trablusgarp'a gönderilmiştir. Aynı denizaltı ile Afrika Grupları Kumandanlığı yardımcılığına Süvari Kaymakam İshak Bey Fahri Mirliya rütbesi ile gönderilmiştir²⁹⁶.

İtalya ocak ayındaki başarısızlıktan sonra şubat ayından itibaren uçak bombardımanına başlamıştır. Fransa'da bu saldırılara kendi uçakları ile destek vermiştir²⁹⁷.

Bu tarihlerde bazı Tunus aşiretleri Süleyman el-Baruni'ye başvurmuşlar ve Osmanlı Devleti'nin Tunus'ta da bir direniş örgütü kurmasını talep etmişlerdir. Süleyman el-Baruni İstanbul'a gönderdiği raporda her ay 20.000 Osmanlı lirası ve gerekli mühimmat gönderilebilirse Tunus'ta bir direniş örgütü kurmanın mümkün olduğunu ifade etmiştir²⁹⁸. Osmanlı Devleti yaşanan nakliyat sıkıntısını göz önüne alarak Tunus'ta bir cephe açmaya teşebbüs etmemiştir.

Trablusgarp'ta yaşanan sıkıntılardan birisi de kuvvetler arasında ve merkez ile hızlı ve güvenli iletişim kurulamaması olmuştur. Bu sorunu çözmek için Almanlar Trablusgarp'a bir telsiz istasyonu kurmuşlardır. Bu istasyon sayesinde Berlin ile iletişim kurulması mümkün olmuştur. Ayrıca Trablus'ta bulunan kuvvetler arasında da telsiz iletişiminin sağlanmasına çalışılmıştır²⁹⁹. Bunu sağlayabilmek için bölgeye Teşkilat-ı

²⁹³ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1870, D 183, F 2-2.

²⁹⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1839, D 49, F 1-267.

²⁹⁵ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1870, D 183, F 2-4.

²⁹⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1870, D 183, F 2-6a.

²⁹⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1870, D 183, F 2-6.

²⁹⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1870, D 183, F 2-5a.

²⁹⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1021, D 7, F 31a.

Mahsus vasıtasıyla eğitimli personel gönderilmiştir. Seçilen kişiler Yarbey Hüsamettin Bey ve Binbaşı Muhtar Bey tarafından gerekli malzemelerle birlikte Teşkilat-ı Mahsus için nakliyat yapan trenle önce Avusturya-Macaristan'ın Pola limanına oradan da Alman denizaltılarıyla Trablusgarp'a gönderilmişlerdir. Bu kişilerden birisi de Cumhuriyet döneminde general olan İhsan (Aksoley) Bey olmuştur³⁰⁰.

Mart ayında İtilaf donanmasının saldırılarına rağmen deniz yoluyla malzeme sevkiyatına devam etmiştir. Nuri Paşa'nın öncelikli ihtiyacı olan erzak ve cephane Teşkilat-ı Mahsus tarafından Trablus'a ulaştırılmaya çalışılmıştır³⁰¹. Osmanlı Devleti malzeme akışının sürdürülmesinin mücadelenin devamı için kritik öneme sahip olduğunu takdir etmiştir.

Nuri Paşa Harbiye Nezareti'ne gönderdiği raporda bölgedeki aşiret liderlerini çıkar için İngilizler, İtalyanlar, Fransızlar, Almanlar ve Osmanlılarla görüşme yapmakla suçlamıştır. Aşiretlerin güvenilmez olduklarını vurgulamıştır³⁰². Bu rapor Nuri Paşa'nın Trablusgarp'ta hala direnişi yeterince örgütleyemediğini göstermektedir.

Mart ayı sonunda Trablus'a önemli miktarda para gönderilmiştir³⁰³. Bu sevkiyat sırasında bir miktar cephane ile birlikte birkaç makineli tüfek ve top da Trablus'a ulaştırılmıştır³⁰⁴.

1917 Mayıs ayından itibaren İtalyanların uçak saldırıları yoğunluk kazanmıştır. Nuri Paşa İstanbul'a gönderdiği raporda uçaklara karşı kullanılacak silah talep etmiştir. Ali Başhampa bunların Almanya'dan temin edilmesini Harbiye Nezareti'nden rica etmiştir³⁰⁵.

Haziran ayında Yarbey Hüsamettin Bey ve Yüzbaşı Ahmet Muhtar Bey sundukları raporda Seyyid İdris'in İngilizlerle anlaşmış olduğunu ve Nuri Paşa'ya karşı savaşmaya hazır halde beklediğini Enver Paşa'ya arz etmişlerdir³⁰⁶. Ancak İngilizler ve İtalyanlarla anlaşan Seyyid İdris'in kuvvetleri Afrika Gruplar Kumandanlığı'nın

³⁰⁰ İhsan Aksoley, *a.g.e.*, s. 19.

³⁰¹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1841, D 59, F 22-6.

³⁰² ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1849, D 103, f 1-178.

³⁰³ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1848, D 97, F 3-3.

³⁰⁴ ATASE Arşivi, BDH Jol., K 1848, D 97, F 3-4.

³⁰⁵ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1870, D 183, F 2-18.

³⁰⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1852, D 117, F 30.

kuvvetleri karşısında mağlup olmuşlardır³⁰⁷. Aynı tarihlerde Almanya Teşkilat-ı Mahsusa'ya Trablusgarp'a malzeme taşınmasını hızlandırmak için iki denizaltı daha görevlendirdiğini bildirmiştir³⁰⁸.

Bu dönemde Almanya aşiret liderleri üzerindeki faaliyetlerini arttırmıştır. Buradaki girişimleri Alman Yüzbaşı Varnes liderlik etmiştir. O ve yanındaki personel özellikle Seyyidler Alman nüfuzu altına almaya çalışmışlardır³⁰⁹.

1917 yılı eylül ayında Nuri Paşa İstanbul'dan özellikle top ve cephaneye talep etmiştir. Bunların aynı ay içinde Pola limanından gönderilmesine karar verilmiştir³¹⁰. Teşkilat-ı Mahsusa bu sevkiyatın gerçekleşmesi için malzemelerin teminine başlamıştır. Ancak Pola civarında İtilaf donanmasının yoğun faaliyetleri bu sevkiyatın daha sonraya bırakılmasına yol açmıştır³¹¹.

Nuri Paşa bundan sonra gerekli personelin temini için Teşkilat-ı Mahsusa'ya ve Harbiye Nezareti'ne bir mektup göndermiştir³¹². Nuri Paşa Teşkilat-ı Mahsusa'dan bölgede çalışabilecek en az dört kişinin acilen gönderilmesini talep etmiştir³¹³.

Nuri Paşa'nın gönderdiği rapora göre eylül ayı boyunca İtalyanlar ile mücadele kesin bir sonuca varmadan devam etmiştir. Bu raporda İtalya sivil halkı katletmekle suçlanmıştır. Nuri Paşa İtalyanların zafer iddialarının ise gerçek olmadığını ifade etmiştir³¹⁴.

Nuri Paşa bir sonraki raporunda eylül ayı boyunca yaşanan yoğun çatışmalardan ötürü cephanesinin tükendiğini ve acilen cephaneye gönderilmesi gerektiğini Teşkilat-ı Mahsusa'ya bildirmiştir. Bu raporda özellikle tüfek mermisi talep edilmiştir³¹⁵.

³⁰⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1852, D 117, F 31.

³⁰⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1021, D 7, F 1-23a.

³⁰⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1870, D 183,2-25.

³¹⁰ ATASE Arşivi, BDH Kol. K 1873, D 183, F 2-28.

³¹¹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1870, D 183, F 2-20.

³¹² ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1859, D 141, F 1.

³¹³ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1859, D 141, F 113.

³¹⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 42, D 195, F 24.

³¹⁵ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1852, D 117, F 44.

Nuri Paşa'nın talep ettiği personel Teşkilat-ı Mahsusa tarafından ekim ayında gönderilebilmiştir. Afrika Gruplar Kumandanlığı Levazım Başkanlığı'na Yüzbaşı Vasfi Bey yardımcılığına Mustafa Efendi atanmıştır³¹⁶.

Nuri Paşa bir başka raporunda Fizan'da hakimiyetin sağlandığını Teşkilat-ı Mahsusa'ya bildirmiştir. Fizan'ın önemli bir hurma merkezi olduğunu ve bölgede beslenmede hurmanın büyük önem taşıdığını ifade etmiştir³¹⁷.

Nuri Paşa ay sonunda tekrar personel ve malzeme eksikliğini belirten bir raporu Teşkilat-ı Mahsusa'ya göndermiştir. Nuri Paşa'ya göre lojistik sıkıntının giderek artması yüzünden mücadele sıkıntıya girmiştir³¹⁸.

Nuri Paşa, İngilizler ve İtalyanlar ile ittifak kuran Seyyid İdris'e karşı Şerif Ahmet es-Sünusi ile olan ilişkilerini mümkün olduğunca geliştirmeye çalışmıştır. Nuri Paşa bu davranışla her ne kadar ona güvenmese de Seyyid İdris karşısında bir denge unsuru yaratarak aşiretleri kendi yanında tutmayı hedeflemiştir³¹⁹.

Teşkilat-ı Mahsusa'dan Nuri Paşa'ya gönderilen yazıda onun para talebi olan 200 bin liradan 150 bin liranın Yüzbaşı Sadık gönderildiği ve 150 bin lira daha temin edildiği ve gönderileceği ifade edilmiştir. Ayrıca diğer taleplerin karşılanması için çalışmaların sürdüğü bilgisi verilmiştir³²⁰. Pola'da bulunan Yüzbaşı Kamil'e Teşkilat-ı Mahsusa'ya bilgi vererek Nuri Paşa'nın bütün isteklerinin depolardan gönderilmesi emredilmiştir. Ayrıca Almanya'ya başvurularak 2 denizaltının daha Trablus'a nakliyatla görevlendirilmesi talep edilmiştir³²¹. Bu durum malzeme temininin gereken hızda ilerlemediğini göstermektedir. Ayrıca asıl sorunun teminden ziyade Trablusgarp'a nakliyat konusunda yaşandığını da gözler önüne sermektedir.

Kasım ayında alınan habere göre İtalyanlar Trablusgarp'ta Osmanlı kuvvetlerini imha ederek kuvvetlerin bir kısmını Avusturya cephesine göndermeyi planlamışlardır³²². Bunun üzerine Enver Paşa Teşkilat-ı Mahsusa aracılığı ile Afrika

³¹⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1859, D 141, F 1-5.

³¹⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1870, D 183, F 2-38.

³¹⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1852, D 117, F 45-1.

³¹⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1843, D 70, F 3-20.

³²⁰ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1842, D 64, F 1-23.

³²¹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1852, D 117, F 46-2.

³²² ATASE Arşivi, BDH Kol., K 42, D 195, F 21-1.

Gruplar Kumandanlığı'na bir emir göndererek İtalyanlara karşı asla cephe savaşı yapılmamasını sadece gerilla savaşına devam edilmesini emretmiştir³²³. Bu emir Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp'ta zafer kazanamasa bile en azından İtalyanları orada tutmak istediğini göstermektedir. Zaten Enver Paşa savaşın Avrupa cephesinde kazanılacağını düşünmüştür. Bu düşünce Almanların beklentilerine de uygundur.

Kasım ayında Ali Başhampa da Nuri Paşa'ya bir mektup göndermiş ve hazırlanarak gönderilen malzemelerin listesini iletmiştir³²⁴. Bu sevkiyat sonrasında Nuri Paşa Teşkilatı Mahsusa'dan tıbbi personel ve malzeme, haberleşme alanında çalışacak personel ve İtalyanca tercüman talep etmiştir³²⁵.

Kasım ayı sonunda Teşkilat-ı Mahsusa Afrika Gruplar Kumandanlığı'na çeşitli yedek parçalar, tüfekler, tüfek mermileri, makineli tüfekler, gaz maskeleri, bir miktar erzak ve para göndermiştir³²⁶.

Malzeme sevkiyatına rağmen Trablus'ta en çok sağlık malzemesi sıkıntısı çekilmiştir. Teşkilat-ı Mahsusa bölgeye yeterli sayıda doktor ve tıbbi malzeme nakliyatında yetersiz kalmıştır³²⁷. Bu durum mücadele sırasında büyük sorun teşkil etmiştir.

Nuri Paşa 1917 yılı içinde İtalyanlarla mücadele etmenin yanı sıra aynı zamanda Sünusiler üzerinde hakimiyet kurarak Trablusgarp'taki direnişi tek bir elde toplamaya da çalışmıştır. Ancak para, personel ve malzeme eksikliği nedeniyle İngilizlerle fazla mücadele edilememiştir. Mevcut sıkıntılara erzak sıkıntısının da eklenmesi üzerine Trablusgarp mücadelesi oldukça zorlaşmıştır. Bütün bunların sonucunda Nuri Paşa yerini mücadeleyi sürdürebilecek bir kişiye bırakarak İstanbul'a dönmek istemiştir. Enver Paşa da onu Kafkasya'ya göndereceği ordu için düşündüğünden geri çağırmıştır. Trablusgarp'ta Osmanlı otoritesinin kaybolmaması için hanedan üyesi Osman Fuat Efendi Trablusgarp'a gönderilmiştir. Nuri Paşa da ocak 1918'de bir Alman denizaltısı

³²³ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 42, D 195, F 22-1.

³²⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1842, D 64, F 1-48.

³²⁵ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 141, D 141, F 1-18, ATASE Arşivi, BDH Kol., K 141, D 141, F 1-21 ve ATASE Arşivi, BDH Kol., K 141, D 141, F 1-22.

³²⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1843, D 69, F 1-10, ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1843, D 69, F 1-11, ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1843, D 69, F 1-12, ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1843, D 69, F 1-13, ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1843, D 69, F 1-14, ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1843, D 69, F 1-15, ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1843, D 69, F 1-16 ve ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1843, D 69, F 1-17.

³²⁷ İhsan Aksoley, *a.g.e.*, s. 68.

ile İstanbul'a dönmüştür³²⁸. Libya'daki mücadele Mondros Ateşkes Antlaşması'na kadar gittikçe zayıflayarak devam etmiştir.

Trablusgarp direnişi bir Teşkilat-ı Mahsusa projesi olarak Almanya ile birlikte hayata geçirilmiştir. Bölgede aşiretlerin örgütlenerek İtalyanlara ve Mısır'daki İngilizlere karşı savaşmaları hedeflenmiştir. Bunun için cihat propagandası yapılmasına karar verilmiştir. Gerek cihat propagandası yapılması gerekse aşiretleri örgütleyecek olan personelin gönderilmesi Teşkilat-ı Mahsusa'nın sorumluluğunda olmuştur. Bölgeye para, silah, cephan ve erzak nakli de Almanya ile koordinasyon içinde Teşkilat-ı Mahsusa tarafından gerçekleştirilmiştir. Ayrıca operasyonun çerçevesinin çizilmesi ve Libya çevresindeki diğer faaliyetlerin planlanması da Teşkilat-ı Mahsusa eliyle yürütülmüştür. Ancak bölgede Almanya ile zaman zaman yaşanan sıkıntılar, deniz nakliyatının yeterli seviyede yapılamaması, İngilizlerin yüksek ateş gücüne sahip kuvvetleri nedeniyle Mısır'a yönelik faaliyetler etkisiz kalmıştır. Malzeme sıkıntısı İtalyanlara karşı olan girişimleri de olumsuz yönde etkilemiştir. Harekat planlandığı gibi gitmese de dört yıl boyunca İngiliz ve İtalyanları bölgede asker buldurmaya zorlamış ve bir bakıma başarılı olmuştur.

2.3.3. Teşkilat-ı Mahsusa'nın Kafkasya Faaliyetleri

Teşkilat-ı Mahsusa'nın kuruluşundan sonra faaliyete geçtiği ilk cephelerden birisi Kafkas cephesi olmuştur. Osmanlı Devleti Almanya ile ittifak imzalandıktan sonra savaşa hemen dahil olmamıştır. Almanya'nın Rus ordularını bölmek için Osmanlı'yı savaşa girmeye zorlaması üzerine Enver Paşa alternatif bir öneri sunmuştur. Teşkilat-ı Mahsusa eli ile yönetilen çetelerin Kafkasya'da eylemlere başlayarak Rus ordularını meşgul etmeleri planlanmıştır. Ayrıca Osmanlı Devleti savaşa girerse bu çetelerin Rus ordusunun lojistik desteğini keserek Osmanlı ordusunun işini kolaylaştırmaları hedeflenmiştir. Aslında bir bakıma Kafkasya'da Rusya'ya karşı harekete geçme zorunluluğu Teşkilat-ı Mahsusa'nın resmi olarak doğmasına yol açmıştır.

³²⁸ Nejdet Karaköse, *a.g.e.*, s. 105.

İttihat ve Terakki genel merkezinde yapılan toplantıda seferberlik ilan edilmesine karar verilen gece aynı zamanda Enver Paşa'nın isteği ile Rusya'ya karşı faaliyet yürütmek üzere Teşkilat-ı Mahsusa'nın kurulmasına karar verilmiştir³²⁹.

Teşkilat-ı Mahsusa'nın Kafkasya operasyonu için öncelikle İttihat ve Terakki içinde etkin olan Doktor Bahattin Şakir Bey ve Mithat Şükrü (Bleda) Bey Erzincan'a gizlilik içinde gönderilmişlerdir. 9 Ağustos 1914 günü Teşkilat-ı Mahsusa üyesi olan Cemal Azmi Bey Trabzon Valiliği'ne atanmıştır³³⁰. 22 Ağustos 1914 tarihinde Cemal Azmi Bey'in gönderdiği telgraf bu kişilerin Erzurum'a ulaştığını İstanbul'a iletmıştır³³¹. Bölgeye daha sonra Nail Bey de gönderilmiştir³³². Ayrıca İttihat ve Terakki üyesi Topal Osman Ağa Rusya'ya karşı sabotaj faaliyeti yürütecek bir çetenin başına getirilmiştir³³³.

Aynı tarihlerde Trabzon'a gelen Kara Kemal Bey Gürcülerle bazı görüşmeler yaparak onlardan çeteler oluşturmaya çalışmıştır. Aynı anda Almanlar da Gürcüler ile çeşitli görüşmeler yapmışlardır³³⁴. Bir bakıma Gürcüler üzerinde bir Osmanlı-Alman rekabeti başlamıştır. Osmanlı Devleti savaşa girmeden önce Trabzon'daki Teşkilat-ı Mahsusa çetelerinin lideri Rıza Bey de Gürcülerle bir görüşme yaparak onları Osmanlı Devleti'nin yanına çekmeye çalışmıştır. Bu görüşmeler sonucunda Batum'da bir teşkilatın temeli atılmıştır. Bunun üzerine Gürcü Nicolas adamları ile beraber Trabzon'a gelerek Osmanlı Devleti ile iş birliği yapmaya başlamıştır. Osmanlı Devleti tarafından teşkilatı genişletmek için Yüzbaşı Koç Bey ve Emir Süleyman Bey Sohum'a, Haydar Bey Tiflis'e gönderilmişlerdir³³⁵.

29 Ağustos günü Doktor Bahattin Şakir Bey Teşkilat-ı Mahsusa aracılığı ile Harbiye Nezareti'ne gönderdiği telgrafta yapılan çalışmalar hakkında bilgi vermiştir. Telgrafta Ömer Naci Bey'in Van üzerinden İran'a doğru yola çıktığını İstanbul'a bildirmiştir. Doktor Bahattin Şakir Bey ayrıca kendisinin de bölgede kuvvet oluşturmaya devam ettiğini ifade etmiştir. Ermenilerin Ruslarla yakın ilişki içinde

³²⁹ Arif Cemil Denker, *a.g.e.*, s. 9.

³³⁰ Mehmet Bilgin, *Teşkilat-ı Mahsusa'nın Kafkasya Misyonu ve Operasyonları*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2017, s. 148.

³³¹ *DAB*, DH. ŞFR., D 438, G 32(1).

³³² Rezzan Ünalp, "Birinci Dünya Savaşı: 1916 Trabzon'un Ruslar Tarafından İşgali", *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı 25, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2015, s. 41.

³³³ Ümit Doğan, *Mustafa Kemal'in Muhafızı Topal Osman*, Kripto Yayınları, İstanbul 2014, s. 23-24.

³³⁴ Arif Cemil Denker, *a.g.e.*, 23.

³³⁵ Abdullah Bay, "Birinci Dünya Savaşı'nda Gürcü Lejyonu Ve Faaliyetleri", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 18, Trabzon 2015, s. 79-80.

olduğunu ancak Ruslara karşı bir zafer kazanılırsa Ermenilerin Osmanlı Devleti'ni destekleyebileceklerini de belirtmiştir³³⁶.

Daha sonra Doktor Bahattin Şakir Bey Mithat Şükrü Bey'e gönderdiği telgrafta oluşturduğu kuvvetler için gereken malzemenin temin edilmesini talep etmiştir³³⁷. Mithat Şükrü Bey bu telgrafa verdiği cevapta birkaç güne kadar Kafkasya'ya gönderilmesi planlanan çetelerin malzeme ihtiyaçlarının karşılanacağını belirtmiştir. Ayrıca Ruslar hazırlıklarını tamamlamadan önce harekete geçme isteğinde olduğunu da ifade etmiştir³³⁸. Bu telgraftan bu kişilerin merkezin talimatı altında çalışmak istemedikleri kendi planlarını kendi başlarına icra etmeyi amaçladıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca Rusları oldukça kolay bir hedef olarak değerlendirdikleri de görülmektedir.

Çete savaşı yapmakla görevlendirilen Doktor Bahattin Şakir Bey, Mithat Şükrü Bey gibi kişilerin bu plana sadık kalmamaları, çete savaşı konusunda herhangi bir eğitime sahip olmamalarına bağlanabilir. Ayrıca bu kişiler eğitimsiz kuvvetleri düzenli ordu gibi kullanarak Ruslara karşı cephe savaşı yapmayı denemişlerdir. Bu büyük bir hata teşkil etmiştir³³⁹.

Eylül ayında Almanya Gürcülerden bir lejyon kurulmasını Osmanlı Devleti'ne teklif etmiştir. Almanya'ya ile Osmanlı Devleti arasında yapılan görüşmeler sonucunda bir lejyon kurulması konusunda anlaşmaya varılmıştır³⁴⁰.

Eylül ayında Doktor Bahattin Şakir Bey harekete geçmek için İstanbul'dan izin istemiştir. Aynı tarihlerde Trabzon'da görevlendirilen Tevfik Bey de Teşkilat-ı Mahsusa'ya gönderdiği telgrafta Trabzon'da hazırlıklarını tamamladığını ve harekete geçmeye hazır olduğunu bildirmiştir³⁴¹. Tevfik Bey Süleyman Askeri Bey'e gönderdiği bir başka telgrafta kayıkçılardan faydalanarak denizden harekete geçecek bir akıncı gücü oluşturduğunu ifade etmiştir³⁴².

³³⁶ DAB, DH. ŞFR., D 439, G 4(1).

³³⁷ DAB, DH. ŞFR., D 439, V 67(1).

³³⁸ DAB, DH. ŞFR., D 439, V 105(1).

³³⁹ Ahmet Tetik, *a.g.e.*, s. 272.

³⁴⁰ Abdullah Bay, *a.g.m.*, s. 81.

³⁴¹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 4.

³⁴² ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 3.

Tevfik Bey, Süleyman Askeri Bey'e gönderdiği bir sonraki telgrafta Bahattin Şakir Bey ile benzer düşünceleri dile getirmiştir. Rusların henüz organize olmadıklarını eğer hızlı hareket edilirse büyük avantaj sağlanacağını dile getirmiştir³⁴³.

Doktor Bahattin Şakir Bey gönderdiği bir raporda kurduğu çeteleri donatmak için yoğun çaba gösterdiğini ifade ederek malzeme talep etmiştir. Ayrıca ordu kumandanlarını kendisine yardım etmemekle suçlamıştır³⁴⁴. Bu olay Teşkilat-ı Mahsusa'da görevlendirilen bazı kişilerin ordu ile sorun yaşamaya başladıklarını göstermektedir.

Teşkilat-ı Mahsusa başkanı Süleyman Askeri Bey, Doktor Bahattin Şakir Bey ile Mithat Şükrü Bey ve Tevfik Bey'in taleplerine karşılık onlara ve Trabzon'da görevli bulunan Rıza Bey'e bir telgraf göndererek kendilerinden beklenenleri hatırlatmıştır. Bu telgrafta onlardan büyük kuvvetler inşa etmelerini değil küçük kuvvetlerle çete savaşı icra etmek için hazırlanmalarını talep etmiştir³⁴⁵. Diğer bir telgrafta Osmanlı Devleti savaşa girerse bu çetelerin düşman ordusunun lojistik hatlarını imha etmelerini ve Rus toprakları içinde isyanları kışkırtmalarını emretmiştir³⁴⁶.

Süleyman Askeri Bey 16 Eylül 1914 günü Doktor Bahattin Şakir Bey'e gönderdiği telgrafta da Rus topraklarında başlayan Rus karşıtı eylemlerin desteklenmesi ve özellikle İran'da bulunan Rus askerlerinin oradan çıkarılması gerektiğini ifade etmiştir³⁴⁷.

Tevfik Bey 21 Eylül 1914 günü Teşkilat-ı Mahsusa merkezine gönderdiği raporda 600 kişiden meydana gelen bir çete oluşturduğunu, nakliyat için elinde kayıklar bulunduğunu ve bütün hazırlıkların iki gün içinde tamamlanacağını bildirerek harekete geçmek için izin istemiştir³⁴⁸.

³⁴³ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 3-1.

³⁴⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-4.

³⁴⁵ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 6.

³⁴⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 6.

³⁴⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-11.

³⁴⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 8.

Tevfik Bey'e benzer şekilde Doktor Bahattin Şakir Bey de İstanbul'a gönderdiği telgrafta bir an önce harekete geçilmesini zaman kaybetmenin Ruslara yarayacağını ifade ederek harekete geçmek için izin istemiştir³⁴⁹.

Aynı zamanda Trabzon Valisi Cemal Azmi Bey de gönderdiği telgrafta tutuklu ve hükümlülerden kuvvet teşkiline başlandığını ve çalışmaların devam ettiğini merkeze bildirmiştir³⁵⁰.

Doktor Bahattin Şakir Bey'in saldırgan davranışları ve çete savaşı ile bağdaşmayacak fikirleri Teşkilat-ı Mahsusa başkanı Süleyman Askeri Bey'i rahatsız etmiştir. Trabzon'da bulunan Rıza Bey'e gönderdiği telgrafta bu rahatsızlığını dile getirmiştir. Süleyman Askeri Bey onlardan güçlü çeteler teşkil ederek Rus geri hatlarında halkı Ruslara karşı kışkırtmalarını istemiştir³⁵¹. Bu telgraf Süleyman Askeri Bey'in Ruslara karşı bir gerilla savaşı planladığını ancak Doktor Bahattin Şakir Bey, Tevfik Bey ve Rıza Bey gibilerin bunun yerine kendi kuvvetlerini oluşturarak Ruslarla savaşmayı planladıklarını göstermektedir. Oysa Teşkilat-ı Mahsusa'nın hedefi Rus ordusunun ikmal hatlarını kesmek Kafkasya'daki halkları Ruslara karşı kışkırtmak böylece Rus ordularının Osmanlı ordusu karşısında zaafa düşmesi olmuştur. Ancak bölgeye gönderilen kişilerin bu planı hayata geçirmeye uygun olmadıkları görülmüştür.

Süleyman Askeri Bey Rıza Bey'e gönderdiği telgrafta büyük kuvvetler oluşturacak kadar malzemeye sahip olunmadığını bu yüzden küçük kuvvetler kurularak bunların halkı ayaklandırması gerektiğini ifade etmiştir. Mevcut malzeme de isyan eden halklara dağıtılmak üzere hazırlanmıştır. Eğer büyük sayıda kuvvet oluşturulursa bunlara yeterli malzemenin temin edilmesinin olanaksız olduğunu ifade etmiştir³⁵².

Süleyman Askeri Bey 30 Eylül 1914 günü Doktor Bahattin Şakir Bey'e gönderdiği telgrafta onun saldırgan planlarının uygun olmadığını mevcut plana sadık kalması gerektiğini kendisine iletmiştir³⁵³. Süleyman Askeri Bey Bahattin Şakir Bey'e Teşkilat-ı Mahsusa raporlarına göre bölgede bulunan Rıza Bey, Nail Bey ve Tevfik Bey ile ortak hareket etmediğinin tesbit edildiğini bildirmiştir. Ondan daha önce planlandığı

³⁴⁹ DAB, DH.ŞFR., D 442, V 31(4).

³⁵⁰ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 9 ve DAB, DH. ŞFR., D 48, G 344.

³⁵¹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 13.

³⁵² ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 13.

³⁵³ ATASE Arşivi, BDH Kol., K246, D 1022, F 1-21.

gibi Kafkasya'da Rusya'ya karşı bir ihtilal çıkartmak üzere çalışmasını istemiştir³⁵⁴. Bu telgraf Teşkilat-ı Mahsusa'nın devlet savaşa girmeden önce Kafkasya'da büyük bir ihtilal çıkartarak Rusları meşgul etmeyi amaçladığını göstermektedir. Böylece Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne saldırma ihtimalinin ortadan kalkması amaçlanmıştır. Eğer Osmanlı Devleti savaşa girerse Rus ordusunun zayıf düşürülmüş olmasının fayda sağlayacağı düşünülmüştür.

Süleyman Askeri Bey telgrafta Doktor Bahattin Şakir Bey'e Van üzerinden Rus ordusuna yapılacak bir saldırının zararlı olacağı, bölgede yağma benzeri hareketlerin de mevcut plana uygun olmadığını hatırlatmıştır³⁵⁵. Süleyman Askeri Bey bir başka telgrafta ise gönderilen malzemelerin Kafkasya'da ayaklananlara dağıtılmak üzere gönderildiğini bunlarla büyük sayıda kuvvetler teşkil edilmemesi gerektiğini Bahattin Şakir Bey'e bir kez daha ifade etmiştir³⁵⁶.

Ekim ayı başında alınan istihbarat raporlarına göre Ruslar Kafkasya'da gönüllülerden askeri birlikler oluşturmaya başlamışlardır. Rus subayları özellikle Ermeniler arasında yoğun propaganda faaliyeti yürütmüşlerdir. Bunun üzerine Süleyman Askeri Bey Doktor Bahattin Şakir Bey'e gönderdiği telgrafta Ermenilere karşı iyi davranılmasını Osmanlı Devleti yanında savaşmasalar bile Rus tarafına geçmelerinin önlenmesini istemiştir³⁵⁷. Ermenilere karşı bu bakış açısına rağmen Teşkilat-ı Mahsusa'nın daha sonra Ermenileri katletmekle suçlanması oldukça ilginç bir durum olarak göze çarpmaktadır.

Süleyman Askeri Bey Kafkasya'ya yönelik girişimleri tek çatı altında toplamak için 5 Ekim 1914 günü Teşkilat-ı Mahsusa'ya bağlı bir Kafkas İhtilal Cemiyeti'nin kurulmasına karar verildiğini Bahattin Şakir Bey'e bildirmiştir. Cemiyetin yönetimine Binbaşı Bekir Bey, Van Polis Müdürü Muhiddin Bey, Doktor Bahattin Şakir Bey ve onun önereceği iki kişinin seçilmesine karar verilmiştir³⁵⁸. Bu girişim Süleyman Askeri Bey'in bölgede görevlendirilen kişilere güvenmediği ve onları disiplin altında tutmak için farklı bir yapılanmaya gittiğini göstermektedir.

³⁵⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-22.

³⁵⁵ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-22.

³⁵⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-23.

³⁵⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-24.

³⁵⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-30.

Kafkas İhtilal Cemiyeti'nin:

1-Rusya'da çeşitli ihtilaller hazırlayarak Rusya'nın çöküşünü hızlandırmasına,

2-Kafkas İhtilal Cemiyeti'nin bir merkezden ve bu merkeze bağlı üç mıntıka teşkilatından oluşmasına,

3-Her mıntikanın iç ve dış teşkilatlar kurarak milis kuvvetler organize etmesine,

4-Her mıntikanın merkeze kesin olarak bağlı hareket etmesine karar verilmiştir³⁵⁹. Kafkas İhtilal Cemiyeti Osmanlı Devleti savaşa girdiği takdirde Rusya'nın yenilgisini hızlandırmak için Kafkasya'da ihtilal çıkartabilmek için özellikle Ermenileri ve Gürcüleri hedef almıştır³⁶⁰.

Süleyman Askeri Bey girişimlerin başarı şansını arttırmak için bölgeyi ve Rusları tanıyan bazı isimleri Kafkasya'ya göndermiştir. Yüzbaşı Süleyman Bey ve Cemal Bey Sohum'a Haydar Bey ise Tiflis'e gönderilmiş ve onlardan Rus ordusuna karşı savaştacak çeteler kurmaları istenmiştir³⁶¹.

Doktor Bahattin Şakir Bey 5 Ekim 1914 günü Dahiliye Nazırı Talat Bey'e çektiği telgrafta Süleyman Askeri Bey'i eleştirmiş ve çetelerin gerilla savaşı yürütmek yerine Rus kuvvetlerine doğrudan saldırılarını savunmuştur. Yapılacak saldırılar ile ele geçirilecek malzemelerin Osmanlı ordusuna büyük kazanç sağlayacağını iddia etmiştir³⁶². Bu telgraf Kafkasya operasyonunu planlayan Teşkilat-ı Mahsusa başkanı Süleyman Askeri Bey ile planı uygulamakla görevlendirilen kişilerin görüş farklılıklarını açık bir şekilde gözler önüne sermiştir. Aynı zamanda Bahattin Şakir gibi bölgede olan kişilerin önceden yapılan plana sadık kalmak yerine kendi düşüncelerine göre hareket edeceklerini de göstermiştir.

Doktor Bahattin Şakir Bey daha sonra Teşkilat-ı Mahsusa yöneticilerinden Atıf Bey'e gönderdiği telgrafta malzeme isteklerinin yerine getirilmediğinden şikayet etmiş

³⁵⁹ Arif Cemil Denker, *a.g.e.*, s. 28.

³⁶⁰ Mustafa Balcıoğlu, "Bolşevik İhtilali Sırasında Teşkilat-ı Mahsusa'nın Rusya'daki Faaliyetleri", *Türk Kültürü Dergisi*, Sayı 350, s. 174.

³⁶¹ *ATASE Arşivi*, BDH Kol., K 249, D 1036, F 1-9 ve *ATASE Arşivi*, BDH Kol., K 249, D 1036, F 1-10.

³⁶² *ATASE Arşivi*, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-26 ve *DAB*, DH. ŞFR., D 443, V 44(1).

ve ihtiyaçlarını bir kez daha iletmiştir. Eğer bu talepleri karşılanmazsa bu plandan vaz geçilmesi gerektiğini de eklemiştir³⁶³.

Kafkas İhtilal Cemiyeti'nin Erzurum merkez şube olarak Erzurum, Trabzon ve Van'da oluşturulmasına karar verilmiştir. Erzurum şubesi yöneticileri olarak Bahattin Şakir Bey, Tahsin Bey ve Hilmi Bey belirlenmiştir. Trabzon şubesinin Rıza Bey, Nail Bey ve daha sonra seçilecek bir kişi tarafından yönetilmesine karar verilmiştir. Van şubesi yönetimi ise Van Polis Müdürü Muhittin Bey, Jandarma Kumandanı Kazım Bey ve Cevdet Bey oluşturmuşlardır³⁶⁴.

Teşkilat-ı Mahsusa'nın Kafkasya faaliyetlerini düzenli bir yapı içine sokmak için Kafkas İhtilal Cemiyeti'nin kurulduğu sırada İttihat ve Terakki yönetimi bir yandan da Gürcülerle ilgili bazı girişimlerde bulunmuştur. Hem Osmanlı Devleti hem de Almanya, Gürcülerden bir kuvvet oluşturarak Ruslara karşı savaştırmak için görüşmeler yapmışlardır. Teşkilat-ı Mahsusa Başkanı Süleyman Askeri Bey'de bir heyet oluşturarak Kafkasya'ya göndermiş ve Rus ordusundaki Gürcüleri isyana teşvik etmeye çalışmıştır³⁶⁵.

13 Ekim 1914 tarihinde Süleyman Askeri Bey Doktor Bahattin Şakir Bey'e gönderdiği telgrafta isteklerinin karşılanmaya çalışıldığını ancak Kafkas İhtilal Cemiyeti olarak tasarruf temelli bir planlama yaparak mümkün olduğunca az malzeme talep etmeleri gerektiğini ifade etmiştir³⁶⁶. Süleyman Askeri Bey daha sonra gönderdiği bir telgrafta da Kafkas İhtilal Cemiyeti'nin görevini özellikle Batum ve Kars üzerinden Kafkasya'ya nüfuz ederek buralarda ihtilalci yapılar kurmak olduğunu bir kez daha hatırlatmıştır³⁶⁷.

Doktor Bahattin Şakir Bey İstanbul'a bir telgraf göndererek Van'da kurulacak teşkilatın görevini sormuştur³⁶⁸. Süleyman Askeri Bey öncelikle Kafkasya'daki faaliyetlerin yerine getirilmesini bölgede hem silahlı çeteler oluşturarak Rusların ikmal yollarının kesilmesini hem de halkı ayaklandırmak için onlara silah dağıtılmasını

³⁶³ DAB, DH. ŞFR., D 444, V 9(1) ve ATASE Arşivi, BDH Kol. K 246, D 1022, F 1-65.

³⁶⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-61.

³⁶⁵ Mehmet Bilgin, *a.g.e.*, s. 168-169.

³⁶⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-37.

³⁶⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol. K 246, D 1022, F 1-12.

³⁶⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-53.

emretmiştir. Bunun dışında İran'a yönelik faaliyetlerin ise İran aşiretlerini kazanmaya yönelik olmasını buraya silahlı çeteler göndermeye gerek olmadığını ifade etmiştir³⁶⁹.

Kasım ayında Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesi ile birlikte Teşkilat-ı Mahsusa çeteleri Rus ordusuna karşı savaşmaya başlamışlardır. Doktor Bahattin Şakir Bey Talat Bey'e gönderdiği telgrafta asıl amacının Ruslarla doğrudan savaşmak olduğunu belli etmiştir³⁷⁰. Rıza Bey de kendi kuvvetleri ile Ruslara cepheden saldırarak onları çekilmeye zorlamış ve ilerlemeye başlamıştır³⁷¹. Bu hareket tarzının kendilerine verilen göreve ve Kafkas İhtilal Cemiyeti'nin amacına uygun olmadığı açıkça görülmektedir. Bu nedenle Teşkilat-ı Mahsusa Kafkas Cephesinde görevlendirdiği personeli doğru seçmediği için eleştirilebilir.

Rıza Bey Ruslarla yaşadığı çatışmalar sonrasında İstanbul'dan personel ve cephane talep etmiştir. Süleyman Askeri Bey bu isteklere tepki göstererek onlardan beklenenin çete savaşı olduğunu askeri birlik gibi cephe savaşı yapmamaları gerektiğini hatırlatmıştır³⁷². Süleyman Askeri Bey daha sonra bu tarz girişimleri destekleyecek miktarda malzemenin Teşkilat-ı Mahsusa'nın elinde bulunmadığını ifade etmiştir³⁷³. Zaten bu kuvvetleri donatacak malzemenin bulunması durumunda çeteler oluşturmaktan ziyade ordunun asker sayısının artırılması tercih edilirdi. Çete kurmaktan amaç az miktarda malzeme ile büyük kazançlar elde etmeye çalışmak olmuştur.

Süleyman Askeri Bey daha sonra gönderdiği bir telgraf ile Rıza Bey'in kalabalık çetelerinin ordu emrine verilmesini, Kafkas İhtilal Cemiyeti'ne bağlı küçük çeteler oluşturularak bunların Rus topraklarında isyanlar çıkartmaya çalışmalarını emretmiştir³⁷⁴.

21 Kasım günü Doktor Bahattin Şakir'in emrindeki kuvvetlere kumanda eden Teşkilat-ı Mahsusa üyesi Galatalı Halil Bey Rusların boşalttığı Artvin'e girmiştir. Bu

³⁶⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-54.

³⁷⁰ DAB,DH. ŞFR., D 447, V 96(1).

³⁷¹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 22.

³⁷² ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 23.

³⁷³ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 21.

³⁷⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 24.

harekat sırasında Rıza Bey ile iletişim kurularak koordinasyon sağlanmıştır. Rıza Bey de aynı tarihlerde Murgul'a girmiştir. Bir miktar kuvvet de Ardanuç'a gönderilmiştir³⁷⁵.

Kasım ayında Teşkilat-ı Mahsusa'da Süleyman Askeri Bey'in yerine Halil Bey geçmiştir. Halil Bey Rıza Bey'in subay isteğine olumlu cevap vermiştir. Erzurum'da bulunan bazı subaylar Rıza Bey'in emrine verilmiştir³⁷⁶.

Enver Paşa 3. Ordu'da bulunan Yarbay Hafız Hakkı Bey'e Doktor Bahattin Şakir Bey'in ordu karargahında bulundurulmamasını, ordu kumandanları ile ilişki içinde olmamasını ve mümkünse Trabzon'a gitmeye ikna edilmesini emretmiştir³⁷⁷. Bu telgraf Enver Paşa'nın Doktor Bahattin Şakir Bey'i pek sevmediğini onu ordudan uzak tutmak istediğini göstermektedir. Zaten Doktor Bahattin Şakir Bey de isteklerini ve fikirlerini genellikle Talat Bey'e göndermiş, Enver Paşa'ya bağlı olan Teşkilat-ı Mahsusa ile sık sık çatışma yaşamıştır.

Aralık ayında bir çete daha oluşturularak Yakup Cemil Bey'in emrine verilmesine karar verilmiştir. Halil Bey Doktor Bahattin Şakir Bey'e Yakup Cemil Bey çetesi için 1200 tüfeğin Trabzon'a gönderilmesini emretmiştir³⁷⁸. Hilal-i Ahmer cemiyetinden yeni kurulacak çete için gerekli tıbbi malzeme istenmiştir³⁷⁹. Halil Bey ayrıca Rıza Bey'e de bir telgraf göndererek Yakup Cemil Bey'in çetesi için malzeme desteği sağlamasını söylemiştir³⁸⁰. Halil Bey Erzurum Valisi Tahsin Bey'e gönderdiği telgrafta da yeni kurulan çete için gereken para ve malzemenin Trabzon'a gönderilmesini emretmiştir³⁸¹. Bu durum Süleyman Askeri Bey'in Teşkilat-ı Mahsusa Başkanlığından ayrılışından itibaren çete savaşının daha da ağırlık kazandığını göstermektedir. Daha önce mevcut çetelerin orduya katılmaları planlanırken artık yeni çeteler teşkil edilmeye başlanmıştır.

Teşkilat-ı Mahsusa personelinin tıbbi malzeme ihtiyacını Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin karşılaması gibi giysi ve yiyecek ihtiyacının karşılanması da Müdafaa-i

³⁷⁵ Mehmet Bilgin, *a.g.e.*, s. 224.

³⁷⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-68.

³⁷⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 2846, D 173, F2.

³⁷⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-71.

³⁷⁹ Ahmet Tetik, *a.g.e.*, s. 317.

³⁸⁰ ATASE arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 21-12.

³⁸¹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 21-13.

Milliye Cemiyeti'nin kurduğu İane Heyetleri tarafından üstlenilmiştir³⁸². Bu heyetleri Doktor Nazım Bey koordine etmiştir³⁸³.

Müdafaa-i Milliye Cemiyeti 1913 yılında İttihat ve Terakki tarafından kurulmuştur. Cemiyetin içinde Talat Paşa, Karaso Efendi, Ubeydullah Efendi, Yusuf Akçura, Hüseyin Cahit (Yalçın), Ömer Naci, Cenap Şahabettin, Aka Gündüz, Mehmet Emin (Yurdakul), Süleyman Nazif, Ahmet Ağaoğlu, Ahmet Rasim, Recaizade Ekrem gibi isimler yer almıştır. Cemiyet İane Heyeti, Tenviri Efkar Heyeti, Gönüllü Alaylar Heyeti, Hastaneler Heyeti ve Faal Heyet gibi beş bölümden oluşmuştur. Cemiyetin kuruluş amacının vatani müdafaa etmek olduğu ilan edilmiştir³⁸⁴. Bu cemiyet savaş döneminde Anadolu içinde topladığı gönüllüleri kısa bir süre eğittikten sonra Teşkilat-ı Mahsusa'ya göndermiştir. Cemiyet ayrıca çetelere malzeme teminin de önemli rol oynamıştır.

Teşkilat-ı Mahsusa'ya Sarıkamış Harekatı sırasında bir görev daha verilmiştir. Teşkilat bünyesinde oluşturulan süvari çetelerinin ordunun ikmal hatlarını korumasına ve cephe gerisinde düzeni sağlamasına karar verilmiştir³⁸⁵.

Doktor Bahattin Şakir Bey bundan sonra Ardahan'ı ele geçirmek için çalışmalara başlamıştır. Teşkilat-ı Mahsusa'ya gönderdiği telgraf ile kendisine kurmay subay gönderilmesini istemiştir³⁸⁶. Halil Bey bu telgrafa cevap vererek İstanbul'dan herhangi bir subay gönderilemeyeceğini eğer gerekirse 3. Ordu ile temas etmesi gerektiğini ifade etmiştir³⁸⁷. Bu istek Doktor Bahattin Şakir Bey'in kuvvetlerini büyütme ve düzenli bir güce çevirmek istediğini göstermektedir. Doktor Bahattin Şakir Bey artık Rusların karşısına düzenli bir kuvvetle çıkarak onları mağlup etme niyetine girmiştir.

Bu tarihlerde Almanya'nın Kafkas operasyonuna katılma isteği üzerine Alman Stange Bey komutasında da bir çete teşkil edilmiştir. Alman subay Stange Bey böylece Doktor Bahattin Şakir Bey ile birlikte savaşıma başlamıştır. Stange Bey bölgede

³⁸² Ayşe Zamacı, (2015), Müdafaa-i Milliye Cemiyeti ve Faaliyetleri, (Basılmamış Doktora Tezi), *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı*, Edirne, s. 238.

³⁸³ Mehmet Bilgin, *a.g.e.*, s. 242.

³⁸⁴ Osman Bilge Kuruca, *Atatürk ve Gerilla Savaşı*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2014, s. 91.

³⁸⁵ Mehmet Bilgin, *a.g.e.*, s. 232.

³⁸⁶ *ATASE Arşivi*, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-77.

³⁸⁷ *ATASE Arşivi*, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-75.

Teşkilat-ı Mahsusa operasyonuna destek olmakla beraber örgüte dahil değildir. Bir bakıma Alman baskısı sonucunda operasyona dahil edilmiştir. Stange Bey Hopa üzerine yürürken bir yandan da 3. Ordu'ya telgraf çekerek ne yapması gerektiğini sormuştur. Gelen cevapta çetesini 10. Kolordu emrine vermesi gerektiği bildirilmiştir³⁸⁸.

Halil Bey Doktor Bahattin Şakir Bey'e bir telgraf göndererek şimdiye kadar yaşananlar ve mevcut durum hakkında bir rapor istemiştir³⁸⁹. 14 Aralık 1914 günü Doktor Bahattin Şakir Bey bu isteğe cevap vermiştir. Emrinde 250 süvari 3000 piyade bulunduğunu şu an Artvin ile Ardahan arasında bulunduğunu ifade etmiştir. Gönüllüye ihtiyacı olmadığını ancak silah ve cephaneye nitelikli personel gönderilmesinin faydalı olacağını belirtmiştir³⁹⁰.

Halil Bey Rıza Bey'e de benzer bir telgraf göndererek rapor istemiştir. Yakup Cemil Bey'in Trabzon'a ulaşip ulaşmadığını sormuştur. Personel ve malzeme naklinin devam edeceğini haber vererek Kafkasya'da Rus karşıtı faaliyetler yürütecek yapıların kurulması gerektiğini ifade etmiştir³⁹¹. Rıza Bey gönderdiği cevapta Yakup Cemil Bey'in 16 Aralık günü Trabzon'a varacağını belirtmiştir. Nitelikli personel gönderilmesi durumunda daha başarılı çeteler kurulabileceğini ifade etmiştir³⁹².

Rıza Bey bölgeye gelen Yakup Cemil Bey'e ortak hareket etmeyi teklif etmiş ancak Yakup Cemil Bey kendi başına harekete geçmiştir. Yakup Cemil Bey kendisine verilen Rus ordusunun ikmal yollarını kesmek ve bölge halkını Rusya'ya karşı kıskırtmak görevini yerine getirmemiştir. Bunun yerine kendi çetesi ile Ruslarla doğrudan savaşmak ve zafer kazanmak peşinde koşmuştur³⁹³.

18 Aralık 1914'te Stange Bey komutasındaki kuvvetler Borçka'yı işgal etmişler ancak Rıza Bey Ruslar karşısında kayıp vermeye başlamıştır. Emrinde düzenli kuvvetler de bulunan Stange Bey bunun üzerine Rıza Bey'e yardım etmeye çalışmıştır³⁹⁴. Ancak 10. Kolordu'dan kendisine gelen emirde çetelere yardım ile uğraşmaması ve Artvin'e

³⁸⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26, F 1-2.

³⁸⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-79.

³⁹⁰ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F. 1-81.

³⁹¹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 34.

³⁹² ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 35.

³⁹³ Arif Cemil Denker, *a.g.e.*, s. 137.

³⁹⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 36.

gitmesi emredilmiştir³⁹⁵. Rıza Bey bu olay üzerine İstanbul'a gönderdiği telgrafta Rus saldırı karşısında kayıp verdiklerini Stange Bey'in kuvvetlerinin önce yardıma gelip sonra geri dönmelerinin çetenin moralini bozduğunu ve firarları arttırdığını ifade etmiştir³⁹⁶.

Stange Bey 21 Aralık 1914 günü 10. Kolordu'ya katılmıştır. Kendisine kolordu Ruslara saldırdığı zaman Rus ordusunun sağ kanadını tehdit etmesi görevi verilmiştir. Ancak hareket için seçilen coğrafyanın iklim şartlarından ötürü verilen görev değişmiştir. Stange Bey kuvvetlerinin Ardahan üzerinden Rus kuvvetlerine baskın yapmaları kararlaştırılmıştır. Doktor Bahattin Şakir Bey'in ve Yakup Cemil Bey'in çeteleri ile Milo Taburu Stange Bey'in emrine verilmiştir³⁹⁷.

Almanya Rus kuvvetlerinin Kafkasya'ya daha fazla ağırlık vermesi için Osmanlı Devleti'nden askeri harekatta bulunmasını istemiştir. Bu olaydan bölgedeki çete faaliyetlerinin istenilen düzeye ulaşmadığı anlaşılmaktadır. Bunun üzerine 22 Aralık 1914 tarihinde Enver Paşa'nın kumandansındaki 3. Ordu'nun Sarıkamış taarruzu başlamıştır. Ancak iklim şartları nedeniyle ordunun ilerleyişi ve malzeme nakli olumsuz etkilenmiştir. Ruslarla yaşanan çatışmalar sonrasında hareket başarısızlıkla sonuçlanmıştır³⁹⁸. Bu olaydan çetelerden istenilen verim alınmadığı için ordunun harekete geçmek zorunda kaldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca çeteler kendilerine verilen görevi doğru şekilde ifa etmemişlerdir. Yani Rus ordusunun ikmal hatlarına saldırmamışlar ve Kafkasya'daki toplulukları Rusya'ya karşı harekete geçirmek için gereken çabayı göstermemişlerdir. Bunlar yapılsaydı belki de Osmanlı ordusu karşısındaki Rus kuvvetleri çok daha zor durumda olacaktı. Ancak çeteler bunun yerine Rus kuvvetleri ile çatışmaya girmişler bunda da başarılı olamamışlardır.

Yaşanan gelişmelere rağmen bölgede çete faaliyetleri devam etmiştir. Teşkilat-ı Mahsusa süvarilerinden oluşan ve Kazım Bey kumandasında olan keşif kolları Rusların Ardahan'a doğru çekildiklerini ve kenti boşaltmaya hazırlandıklarını bildirmişlerdir³⁹⁹. Bunun üzerine 28 aralık günü Stange Bey'in kuvvetleri Ardahan'ı ele geçirmek üzere

³⁹⁵ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26, F 1-3.

³⁹⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 36.

³⁹⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26, F 1-4.

³⁹⁸ Hatice Yalçın, Harp Ceridesi (I. Dünya Savaşı'nda Kafkas Cephesi), (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Tokat 2008, s. 9.

³⁹⁹ Mehmet Bilgin, *a.g.e.*, s. 263.

yola çıkmışlardır⁴⁰⁰. Rıza Bey Stange Bey'e gönderdiği telgrafta Rusların saldırı karşısında eğer düzenli kuvvetler yardıma gelmezse bir iki gün içinde mağlup olacaklarını ifade etmiştir⁴⁰¹. Ardahan'a doğru ilerleyen Doktor Bahattin Şakir Bey'in kuvvetleri Ermeniler ile işbirliği yapan Ruslar tarafından pusuya düşürülerek kayıp vermişlerdir⁴⁰².

Rıza Bey 31 aralıkta İstanbul'a gönderdiği telgrafta Ruslar karşısında büyük sıkıntı çektiğini düzenli kuvvetler karşısında başarılı olamadığını itiraf etmiştir. Rus donanmasının bölgede görülmesinin çetelerin dağılmasına yol açtığını ifade ederek bölgeye düzenli kuvvetler gönderilmesini talep etmiştir⁴⁰³.

Doktor Bahattin Şakir Bey de aralık sonunda Talat Bey'e gönderdiği telgrafta malzeme ve cephane sıkıntısının kendisini kısıtladığını ifade etmiştir. Bölgede en güçlü kuvvete sahip olmasına rağmen lojistik sıkıntılar yüzünden başarı kazanamadığını iddia etmiştir⁴⁰⁴.

1914 yılı aralık ayı sonunda Halil Bey'in Irak cephesine gönderilmesi üzerine hem İstanbul Muhafızlığı'na hem de Teşkilat-ı Mahsusa başkanlığına Yarbay Cevat Bey getirilmiştir⁴⁰⁵.

Doktor Bahattin Şakir Bey ve Yakup Cemil Bey Talat Bey'e gönderdikleri telgrafla 1 Ocak 1915 günü Ardahan'a girdiklerini ifade etmişlerdir. Talat Bey'e katkıları için teşekkür etmişler ve Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'nin sağladığı destekten memnun olduklarını ifade etmişlerdir⁴⁰⁶. Stange Bey de İstanbul'a gönderdiği telgrafta Ardahan'ın ele geçirildiğini ancak çatışmalar sırasında kayıplar verildiğini ifade etmiştir. Ayrıca Rusların bölgede yığınak yapmakta olduklarını da eklemiştir⁴⁰⁷.

Aynı tarihlerde Rıza Bey ise İstanbul'a gönderdiği telgrafta Ruslar karşısında zor durumda olduğunu ifade etmiştir. Rusların toplarının ve makineli tüfeklerinin büyük kayıplara yol açtığını ifade ederek düzenli kuvvetlerin yardıma gelmesini talep etmiştir.

⁴⁰⁰ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26, F 1-9.

⁴⁰¹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26, F 1-9.

⁴⁰² Mehmet Bilgin, *a.g.e.*, s. 264.

⁴⁰³ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 1-39.

⁴⁰⁴ DAB, DH. ŞFR., D 445, V 126(1).

⁴⁰⁵ Ahmet Tetik, *a.g.e.*, s. 333.

⁴⁰⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-82.

⁴⁰⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26, F 1-14.

Eğer yardım gelmezse bölgenin Rusların eline geçeceğini ifade etmiştir⁴⁰⁸. Rıza Bey gönderdiği bir sonraki telgrafta Rusların Hopa'yı tehdit ettiklerini kendi kuvvetlerinde firarlar olduğunu söyleyerek bir kez daha destek istemiştir. Hopa'nın önemli bir lojistik merkez olduğunu kaybının büyük sorunlara yol açacağını ilave etmiştir. Başarısızlığı da Rusların üstün ateş gücüne bağlamıştır⁴⁰⁹.

3 Ocak günü Dahiliye Nezareti Sivas valisine Teşkilat-ı Mahsusa'da görev alanlara erzak temini için bir emir göndermiştir. Sivas valisi gönderdiği cevapta malzemelerin Erzurum'a kadar gönderileceğini gerisini Erzurum valisinin halletmesi gerektiğini ifade etmiştir⁴¹⁰. Bu yazışma 1915 başlarında kış yüzünden malzeme ve sevkiyat sıkıntısı yaşandığını göstermektedir. Bu durum çetelerin mücadeleyi sürdürme azmini oldukça kırmıştır.

5 ocak günü Doktor Bahattin Şakir Bey'e ve Yakup Cemil Bey'e buldukları bölgeden geri çekilme emri verilmiştir. Bu geri çekilme sırasında çetelerde büyük sayıda firarlar görülmüştür⁴¹¹. Bu olay sadece sayıları arttırmak için bir sürü insanın çetelere alınmasının olumsuz bir sonucu olarak görünmektedir. Çete savaşına yatkın olmayan gerekli disiplinden yoksun kişiler buldukları her fırsatta çeteleri terk etmişlerdir.

Aynı tarihlerde Cemal Azmi Bey bulabildiği kadar gönüllüyü, cephane ve malzemeyi Rıza Bey'e göndererek onu desteklemeye çalışmıştır. Rıza Bey de aynı tarihlerde İstanbul'dan personel ve malzeme talep etmeye devam etmiştir⁴¹². Bu durum Rıza Bey'in Ruslar karşısında ciddi sıkıntı içinde olduğunu göstermektedir. Yaşadığı kayıplar ve firarlar yüzünden Rıza Bey sürekli geri çekilmek zorunda kalmıştır.

Yaşanan sıkıntılar yüzünden Stange Bey'in kuvvetleri ocağın ilk haftasında Ardahan'dan çekilmek zorunda kalmıştır. Yakup Cemil Bey'in çetesi de mevcudunun yarısını kaybetmiştir. Rıza Bey ise Borçka'da Ruslarla çatışmaya devam etmiştir⁴¹³. Stange Bey ve Doktor Bahattin Şakir Bey Ardahan'ı boşalttıktan sonra bölgeyi

⁴⁰⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26, F 1-15.

⁴⁰⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol. K 249, D 1036, F 12 ve ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 66-5.

⁴¹⁰ DAB, DH. ŞFR., D 247, V 81(1).

⁴¹¹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26, F 1-18.

⁴¹² ATASE Arşivi, BDH Kol. K 249, D 1036, F 45.

⁴¹³ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26, F 1-19.

Ardanuç'tan savunma fikrini 10. Kolordu Kumandanı Hafız Hakkı Bey'e iletmişlerdir⁴¹⁴. Ardahan'ın boşaltıldığından haberi olmayan Hafız Hakkı Bey ise eğer mümkün olursa bölgenin Ardahan'dan savunulmasını talep etmiştir⁴¹⁵. Bu olay bölgede iletişimin yeterince hızlı olmadığını gözler önüne sermektedir. İletişimin bile sağlıklı yürütülemediği bir bölgede malzeme sevkinin başarılı olması mümkün görünmemektedir.

Ocak ortasında bazı vilayetlerdeki mahkumların silahlandırılıp Teşkilat-ı Mahsusa çetelerine gönderilmeleri düşünülmüştür. Teşkilat-ı Mahsusa'nın başında bulunan Cevat Bey Erzurum valisine Erzurum'da yeterince malzeme olup olmadığını sormuştur⁴¹⁶.

Cevat Bey birkaç gün sonra Rıza Bey'e gönderdiği telgrafta ise talep ettiği subay ve personelin Sivas'tan yola çıktığını kendisine haber vermiştir. Telgrafta kafiyele 28 subay 950 kişi yer aldığı haber verilmiştir. Ayrıca deniz yolu ile malzeme gönderileceği bilgisini de iletilmiştir⁴¹⁷. Cevat Bey bir sonraki telgrafında ise Trabzon savunmasında kullanılmak üzere bir kuvvet gönderilmesinin planlandığını Rıza Bey'e bildirmiştir⁴¹⁸.

Konya valisi 13 ocak günü Dahiliye Nezareti'ne telgrafta Teşkilat-ı Mahsusa için toplanan kuvvetlerin doğuya sevk edildiklerini bildirmiştir⁴¹⁹. Bir başka telgrafta bu kuvvetlerde birçok firar olayı yaşandığı İstanbul'a haber verilmiştir⁴²⁰. 16 ocak günü Dahiliye Nezareti'ne gönderilen telgrafta Niğde'de Teşkilat-ı Mahsusa için toplanan 950 kişinin doğuya sevk edildikleri bilgisi yer almıştır⁴²¹. Cemal Azmi Bey de 16 Ocak 1915 tarihinde İstanbul'a gönderdiği telgrafta Trabzon'da bulunan 850 kişinin Borçka'da bulunan Rıza Bey'in çetesine gönderildiklerini yazmıştır⁴²².

10. Kolordu Kumandanı Hafız Hakkı Bey Stange Bey'e gönderdiği emirde Borçka'da bulunan Rıza Bey çetesi dışındaki bütün çeteleri emri altında toplamasını

⁴¹⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol. K 5257, D 26(2), F 1.

⁴¹⁵ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(2), F 1-1.

⁴¹⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-84.

⁴¹⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 1-51.

⁴¹⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 64.

⁴¹⁹ DAB, DH. ŞFR., D 457, V 103(1).

⁴²⁰ DAB, DH. ŞFR., D 458, V 16(1).

⁴²¹ DAB, DH. ŞFR., D 458, V 97(1).

⁴²² ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 53.

söylemiştir⁴²³. Bunun üzerine Stange Bey Doktor Bahattin Şakir'e bu kararı bildirmiştir⁴²⁴. Doktor Bahattin Şakir Bey, Talat Bey'e gönderdiği bir telgrafla bu durumu şikayet etmiştir⁴²⁵.

Erzurum Valisi Tahsin Bey Talat Bey'e gönderdiği telgraf ile Teşkilat-ı Mahsusa'ya harcanmak için gönderilen paranın bittiğini haber vermiştir. Bu nedenle Dahiliye Nezareti'nden yeni bir ödenek talep etmiştir⁴²⁶. Bu telgraf silah ve erzak sıkıntısının yanı sıra para sorununun da ortaya çıktığını göstermektedir.

18 Ocak 1915 günü Hafız Hakkı Bey Stange Bey'e gönderdiği telgrafla kuvvetlerin Ardanuş'ta toplanmasını Artvin'e çekilmemesini emretmiştir. Ayrıca Doktor Bahattin Şakir Bey'in kuvvetlerini ve Yakup Cemil Bey'in çetesini yöneten Halit (Paşa) Bey'i kendi kuvvetlerine katmasını söylemiştir⁴²⁷.

Stange Bey bu telgrafa verdiği cevapta Ardanuş'u boşaltarak Artvin'e çekildiklerini bildirmiştir. Asker sayısı dolayısıyla hem Artvin-i hem Borçka'yı hem de Ardanuş'u aynı anda savunamayacaklarını ifade etmiştir⁴²⁸.

21 Ocak günü Hafız Hakkı Bey Stange Bey'e yeni bir telgraf göndermiştir. Bu telgrafta Artvin'in şiddetle savunulmasını bütün kuvvetlerin yok olma ihtimali ortaya çıksa bile şehrin boşaltılmamasını emretmiştir⁴²⁹.

23 Ocak günü Cemal Azmi Bey 500 kişilik bir çete oluşturulduğunu ve bunların Rıza Bey'in çetesine katılmak için beklediklerini yazmıştır. Cepheye sevk edilmeden önce bunlara tüfek temin edilmesini İstanbul'dan talep etmiştir⁴³⁰. Erzurum Valisi Tahsin Bey de aynı gün Talat Bey'e gönderdiği bir telgraf ile Teşkilat-ı Mahsusa için para gönderilmesini bir kez daha rica etmiştir⁴³¹.

⁴²³ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(2), F 1-8.

⁴²⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(2), F 1-9.

⁴²⁵ DAB, DH. ŞFR., D 457, V 93(2).

⁴²⁶ DAB, DH. ŞFR., D 458, V 19(1).

⁴²⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(2), F 1-12.

⁴²⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(2), F 1-12.

⁴²⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(2), F 1-13.

⁴³⁰ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 21-25.

⁴³¹ DAB, DH. ŞFR., D 459, V 6(1).

Stange Bey 10. Kolordu'ya gönderdiği telgrafta çetelerin davranışlarından şikayet etmiştir. Çatışma başladığında birçok çetecinin kaçtığını ve özellikle geri çekilme zamanlarında büyük firarların yaşandığını dile getirmiştir. Bu yüzden Stange Bey düzensiz kuvvetlerin askerlerin yanında savaşmalarını zararlı bulduğunu dile getirmiştir⁴³².

Ocak ayı sonlarına doğru Sivas'ta Teşkilat-ı Mahsusa için makineli tüfekleri bulunan bir tabur hazırlanmıştır⁴³³. Taburun Sivas'tan Trabzon'a nakli sorun yaratmış bu konu hakkında Teşkilat-ı Mahsusa başkanı Cevat Bey Trabzon valisi Cemal Azmi Bey ile yazışmalar yapılmıştır⁴³⁴. Sivas valisi Muammer Bey de Dahiliye Nazırı Talat Bey'e gönderdiği telgrafta eğer disiplin sağlanırsa taburun başarılı olabileceğini ancak subaylar arasındaki çekişmelerin taburun disiplinini bozduğunu belirtmiştir⁴³⁵.

Ocak sonunda Cevat Bey bölgede bulunan Teşkilat-ı Mahsusa personelinin durumunu öğrenmek için bir telgraf göndermiştir. Bu telgrafta personelin giysi durumu, hangi cins silahlar kullandıkları, silahlar için ne kadar cephane kaldığı, çetelerin nerelerde buldukları, ele geçirilen ganimetlerin içeriği gibi konular hakkında sorular yer almıştır⁴³⁶. Rıza Bey bu telgrafa verdiği cevapta genelde üç farklı cins tüfek kullandıklarını ifade ederek bunların sayısını ve kalan cephane miktarını Cevat Bey'e bildirmiştir⁴³⁷. Rıza Bey ayrıca çetelerin bulunduğu kasabaları ve buralarda ki sayıyı da İstanbul'a iletmiştir⁴³⁸.

15 Şubat günü Ruslar Murgul'da Rıza Bey'e karşı saldırıya geçmişlerdir. Rıza Bey de fırsat buldukça Rus kuvvetlerine karşı saldırılar düzenlemiştir. Ancak Rusların top üstünlüğü nedeniyle pek bir başarı kazanamamıştır. Rus saldırılarının yavaşlaması üzerine Rıza Bey büyük bir karşı saldırı için izin istemiştir⁴³⁹.

⁴³² ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(2), F 1-18.

⁴³³ DAB, DH. ŞFR., D 459, V 79(1).

⁴³⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 57.

⁴³⁵ DAB, DH. ŞFR., D 460, V 73.

⁴³⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 21-26.

⁴³⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 21-27.

⁴³⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 21-28.

⁴³⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(3), F 1-7.

Binbaşı Halit Bey de 18 şubat günü Gümüşhane civarında Ruslarla çarpışmalar yaşamış ve yaralanarak geri çekilmek zorunda kalmıştır⁴⁴⁰. Halit Bey'in Ardanuç'a çekilmesi üzerine Stange Bey ona yardıma gitmekten vazgeçmiş ve Artin savunmasının güçlendirilmesi için çalışmalarını hızlandırmıştır. Aynı günlerde Doktor Bahattin Şakir Bey Erzurum'a dönmüştür⁴⁴¹.

Yine aynı günlerde Teşkilat-ı Mahsusa başkanı Cevat Bey, Trabzon Valiliği'ne gönderdiği telgrafta komutanlıktan Teşkilat-ı Mahsusa'ya yiyecek gönderileceğini haber vermiştir⁴⁴².

Mart ayında Teşkilat-ı Mahsusa çetelerinin orduya devredilmesi için harekete geçilmiştir. Teşkilat-ı Mahsusa'da Kafkasya ve İran'dan sorumlu olan Ali Rıza Bey Trabzon'a gönderilmiştir⁴⁴³. Ayrıca Üsteğmen Mehmet Ali Bey ve Vasfi Bey de Teşkilat-ı Mahsusa kadrosuna alınmışlardır⁴⁴⁴.

Mart ayında Rıza Bey Trabzon Valisi Cemal Azmi Bey'e çetelerde görevlendirilen subaylara ekstra bir ödeme yapılıp yapılmadığını sormuştur⁴⁴⁵. Cemal Azmi Bey ayrı bir ödeme yapılmadığını ifade etmiştir. Ancak bazı zorunlu ihtiyaçlar olduğunda kendilerine bir ödenek verildiğini belirtmiştir⁴⁴⁶. Bunun üzerine Rıza Bey bu durumun İstanbul Merkez Kumandanlığı'na da sorulması gerektiğini ifade etmiştir⁴⁴⁷. Bu yazışmalar subayların Teşkilat-ı Mahsusa'da görev alsalar bile ordudan maaş almaya devam ettiklerini ve Teşkilat-ı Mahsusa'ya dahil olanların ayrı bir maaş daha almadıklarını göstermektedir. Ancak subaylara bazı durumlar için bir ödenek ayrıldığı da anlaşılmaktadır.

Rıza Bey mart ayı itibarı ile Gürcü ihtilal komiteleri ile de yeniden temas kurmaya başlamıştır. Rıza Bey, İstanbul'a gönderdiği telgrafta Çeratelli ve Papaz Nikola dışındaki Gürcü temsilcilerinin bir etkinliklerinin olmadığını bu

⁴⁴⁰ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(3), F 1-10.

⁴⁴¹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(3), F 1-11.

⁴⁴² ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 21-30.

⁴⁴³ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 1-33.

⁴⁴⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 1-28.

⁴⁴⁵ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 51-38.

⁴⁴⁶ DAB, DH. ŞFR., D 466, V 55(1).

⁴⁴⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 1-40.

maceraperestlerin ciddiye alınmamaları gerektiğini tavsiye etmiştir⁴⁴⁸. Osmanlı kuvvetlerinin Rus ordusu karşısında sıkıştığı bir dönemde Gürcülerin bir ayaklanmasını büyük faydası olacağı düşünülmüş olmalı ki Gürcülerle yeniden temas kurulmuştur.

26 mart günü Ruslar daha önce Ardanuç ve Borçka civarında sıkıştırdıkları Halit Bey çetesine karşı Artvin civarında yeniden bir saldırı düzenlemişlerdir. Halit Bey bu saldırı karşısında çekilmeyi düşünmüş ancak çetesinin dağılmasından endişe ettiği için bu fikirden vaz geçmiştir⁴⁴⁹.

Aynı tarihlerde Rıza Bey çetesini Nail Bey'e devrederek bölgeden ayrılmıştır. Çetenin başına Nail Bey'in geçmesinden sonra çeteye takviye gönderilmiş ve çete mevcudu 1950 kişiye ulaşmıştır⁴⁵⁰.

30 Mart 1915 günü Rus kuvvetleri Artvin'e girmişlerdir⁴⁵¹. Rus ordusu karşısında yaşanan mağlubiyetler ve geri çekilme çetelerde çözümlere yol açmıştır. Aynı gün Trabzon valisi Cemal Azmi Bey ile Teşkilat-ı Mahsusa kuvvetlerini düzene sokmak için bölgeye gönderilen Ali Rıza Bey Teşkilat-ı Mahsusa'da yaşanan firarları ve alınması gereken önlemleri tartışmışlardır. Çetelerden kaçtıktan sonra yakalanan 2000 kişi Erzurum'da tutulmuşlardır. Bunların tekrar Teşkilat-ı Mahsusa çetelerine gönderilmelerine karar verilmiştir⁴⁵². Bunun dışında Teşkilat-ı Mahsusa çetelerini düzen içinde tutmak için daha fazla subaya ihtiyaç olduğuna ve bunun giderilmesi için harekete geçilmesine karar verilmiştir⁴⁵³. Bu telgraflar Teşkilat-ı Mahsusa'ya gönüllü olarak katılanların çete savaşına uygun olmadıklarını, çatışmalar başlayınca veya bir mağlubiyet yaşandığında hemen firar ettiklerini göstermektedir. Bu yazışmalardan uygun olmayan kişilerin çetelere doldurulmasının ciddi sorunlara yol açtığı görülmektedir.

Aynı dönemde Ankara Valisi Talat Bey'e gönderdiği telgrafta Teşkilat-ı Mahsusa çetelerine katılmak üzere Ankara'da toplanan gönüllülerin Erzurum'a sevkleri

⁴⁴⁸ DAB, DH. ŞFR., D 465, V 56(4) ve ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 30-5.

⁴⁴⁹ Mehmet Bilgin, *a.g.e.*, s. 397.

⁴⁵⁰ Mehmet Bilgin, *a.g.e.*, s. 410.

⁴⁵¹ DAB, DH. ŞFR., D 466, V 115(1).

⁴⁵² DAB, DH. ŞFR., D 466, V 115(2).

⁴⁵³ DAB, DH. ŞFR., D 466, V 115(3).

sırasında çapul, yağma ve firar gibi birçok soruna yol açtıklarını iletmiştir⁴⁵⁴. Daha sonra yapılan araştırmada bu grubun Tokat vilayetin hapisanelerinden toplanan gönüllüler oldukları ve başlarında bir idareci bulunmadığı tesbit edilmiştir⁴⁵⁵. Bu olay da maceraperestlerin, tutuklu ve mahkumların çetelere alınmasının sakıncalı sonuçlarını gözler önüne sermiştir.

Nisan ayında Stange Bey'e kurmay başkanı olarak Ali Rıza Bey atanmış ve kendisinden Teşkilat-ı Mahsusa kuvvetlerini düzene sokması istenmiştir⁴⁵⁶. 29 nisan günü Teşkilat-ı Mahsusa alayının 1. Taburu kurulmuştur⁴⁵⁷. Alayın toplam personel sayısı 12 subay, 2963 asker oluşmuştur. Alayda 2439 silah ve 311 sandık cephane yer almıştır⁴⁵⁸. Aynı tarihlerde bölgedeki Teşkilat-ı Mahsusa kuvvetlerinin elinde olan hasarlı silahları tamir etmek üzere bölgeye tüfek ustaları gönderilmiştir⁴⁵⁹. Bu olay tüm sevkiyatlara rağmen malzeme sıkıntısının aşılamadığını ancak sıkıntının giderilmesi için her türlü girişimde bulunulduğunu göstermektedir.

Mayıs ayında Ruslara karşı taarruz planları kapsamında Stange Bey'e fikri sorulmuştur. Stange Bey verdiği cevapta taaruz için mümkünse düzenli ordunun kullanılmasını, jandarmaların ve çetelerin saldırıda yer almamalarını tavsiye etmiştir. Gerekçe olarak bunların çatışma sırasında firar ettiklerini belirtmiştir⁴⁶⁰. 10 mayıs günü 3. Ordu karşısındaki Rus kuvvetlerini azaltmak için Stange Bey'den Ruslara saldırmasını istemiştir⁴⁶¹. Stange Bey verdiği cevapta henüz kuvvetlerin organizasyonu ile uğraştığını ve ciddi miktarda malzeme sıkıntısı olduğunu belirterek taaruz fikrini reddetmiştir⁴⁶².

⁴⁵⁴ DAB, DH. ŞFR., D 475, V 35(1).

⁴⁵⁵ DAB, DH. ŞFR., D 51, V 214(1).

⁴⁵⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(4), F 1-9.

⁴⁵⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(4), F 1-10.

⁴⁵⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 1-47.

⁴⁵⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 1-49.

⁴⁶⁰ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(4), F 1-10.

⁴⁶¹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(4), F 1-11.

⁴⁶² ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(4), F 1-11.

Aynı günlerde Ali Rıza Bey Teşkilat-1 Mahsusa alayının 2. Taburunu da kurmuştur. Alayın toplam mevcudu 70 subay ve 3435 askere ulaşmıştır. Böylece alay artık savaşılabilecek bir duruma gelmiştir⁴⁶³.

Artık elinde Teşkilat-1 Mahsusa çetesi kalmayan Doktor Bahattin Şakir Bey 15 haziran günü Trabzon'dan Talat Bey'e bir telgraf göndererek burada işlerini bitirip 2 gün içinde Erzurum'a gideceğini bildirmiştir⁴⁶⁴.

Temmuz ayında Kafkas cephesinde Ruslarla yaşanan çatışmaların hızı kesilmiştir. Bu sıralarda Teşkilat-1 Mahsusa'nın Dağıstanlı Yusuf Sefer Ali'yi Rusya'ya gönderme girişimi başarısız olmuştur. Bunun üzerine Yusuf Sefer Ali İstanbul'a dönmüştür⁴⁶⁵.

Doktor Bahattin Şakir Bey 19 Temmuz 1915 günü Dahiliye Nazırı Talat Bey'e gönderdiği telgraf ile bir haftadır Erzurum'da bulunduğunu ve kısa bir süre içinde İstanbul'a doğru yola çıkacağını ifade etmiştir⁴⁶⁶.

20 temmuzda Teşkilat-1 Mahsusa alayı için yeni taburlar ve çeteler teşkil edilmiştir⁴⁶⁷. 30 temmuz günü Teşkilat-1 Mahsusa alayı için tabur teşkil edilmesine devam edilmiştir⁴⁶⁸.

Yaralandığı için Trabzon'a tedaviye giden Stange Bey'in yerine müfreze kumandanlığına 7 ağustos günü vekaleten Binbaşı Tefik Bey atanmıştır⁴⁶⁹. 9 ağustos itibarıyla Teşkilat-1 Mahsusa alayının mevcudu 65 subay ve 3627 askere ulaşmıştır⁴⁷⁰.

Teşkilat-1 Mahsusa çeteleri tabur düzenine sokulduktan sonra zaman içinde 3. Ordu'ya bağlı birliklere dağıtılmıştır⁴⁷¹. Böylece 1915 yılı içinde gönüllüler ordu birliklerine dahil edilerek çete savaşı girişiminden vaz geçilmiştir⁴⁷².

⁴⁶³ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(5), F 1-3.

⁴⁶⁴ DAB, DH. ŞFR., D 476, V 44(1).

⁴⁶⁵ DAB, DH. ŞFR., D 2, V 36(1).

⁴⁶⁶ DAB, DH. ŞFR., D 480, V 94(1).

⁴⁶⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(5), F 1-2.

⁴⁶⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(5), F 1-4.

⁴⁶⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(5), F 1-5.

⁴⁷⁰ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(5), F 1-6.

⁴⁷¹ Recep Balkan, *Birinci Dünya Savaşı'nda Doğu Cephesi'nde Sağ Kanat Harekatı*, GenelkurmayBaşkanlığı Yayınları, Ankara 2006, s. 268, 272, 274 ve Levent Ünal, "Birinci Dünya

Kafkasya'daki durum Rusya'da yaşanan gelişmeler nedeni ile bir süre hareketsiz kalmıştır. Ancak Rusya'da yaşanan ihtilal sonrası Kafkasya'yı ele geçirmek için Osmanlı Devleti ile Almanya arasında bir rekabet başlamıştır⁴⁷³. Almanya petrol açısından zengin olan bölgenin hakimiyetini sağlamak için yoğun çaba göstermiştir. Hatta Osmanlı Devleti'nin ilerleyişini durdurmak için Gürcülerden kurduğu kuvvetleri bile Osmanlı ordusuna karşı kullanmayı denemiştir⁴⁷⁴. Yeraltı kaynakları açısından zengin Kafkasya'yı işgal etme ve Gürcüler üzerinde nüfuz kurma meselesi Osmanlı Devleti ve Almanya'nın Kafkasya'ya yönelik işbirliğinin sonunu getirmiştir⁴⁷⁵. Bu olay Almanya'nın ortak operasyon yürütülen diğer bölgelerde olduğu gibi Kafkasya'da da temel hedef olarak kendi başarısını belirlediğini göstermektedir. Önemli olan düşmana karşı başarılı olmak değil başarı sonrası kazanımları Almanya'nın elde etmesidir.

Teşkilat-ı Mahsusa çetelerinin tehcir edilen Ermenileri öldürmekle görevlendirildiklerini iddia eden yazarlar da olmuştur. Ahmet Refik Altınay Suriye'ye gönderilen Ermenilerin teşkilat çeteleri tarafından katledildiklerini öne sürmüştür⁴⁷⁶. Ancak bu konu ile ilgili herhangi bir belge mevcut değildir. Ayrıca Ahmet Refik Altınay'ın bu iddiaları ortaya attığı eserini mütareke sonrasında İttihat ve Terakki düşmanlığı zirvedeyken yazdığı da dikkate alınmalıdır.

Zaten Osmanlı Devleti tehcir sırasında yaşanan olaylarla ilgili suçlu olanları yargılamıştır. Teşkilat-ı Mahsusa üyesi olan Çerkes Ahmet kurduğu çete ile tehcir edilen Ermenilere saldırmıştır. Bu nedenle Cemal Paşa tarafından idam edilmiştir⁴⁷⁷. Bu durum yaşanan olayların merkezden gelen bir emirle gerçekleşmediğini göstermektedir. Bu konu ile ilgili tutuklananların sadece 528 kişisi asker, polis veya Teşkilat-ı Mahsusa personeli olmuştur⁴⁷⁸.

Osmanlı Devleti Almanya ile ittifak antlaşması imzaladıktan sonra Almanya Osmanlı Devleti'ni savaşa girmesi için sıkıştırmaya başlamıştır. Avrupa'da

Savaşı'nda Kafkas Cephesi'nin Bilinmeyen Kahramanlık Öyküsü Bayburt ve Çevresinde Gerçekleşen Muharebeler", *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı 25, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2015, s. 6.

⁴⁷² ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(5), F 1-14.

⁴⁷³ Stanford Shaw, *a.g.e.*, s. 385.

⁴⁷⁴ Hikmet Uluğbay, *İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e Petropolitik*, De ki Yayınları, Ankara 2008, s. 215.

⁴⁷⁵ Mustafa Çolak, *a.g.e.*, s. 246.

⁴⁷⁶ Ahmet Refik Altınay, *İki Komite İki Kıtıl Kafkas Yollarında*, Tarih vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2010, s. 35.

⁴⁷⁷ Hıfzı Topuz, *a.g.e.*, s. 221.

⁴⁷⁸ İlker Başbuğ, *Ermeni Suçlamaları ve Gerçekler*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2015, s. 87.

Almanya'nın durumu kötüleştikçe Osmanlı üzerinde kurulan baskı artmıştır. Savaşa girmeye hazır olmayan Enver Paşa Rus kuvvetlerini bölmek için Kafkasya'da çete savaşı yürütmeye karar vermiştir. Bunun Teşkilat-ı Mahsusa tarafından uygulanması kararlaştırılmıştır. Teşkilat-ı Mahsusa'nın Kafkasya'da yürüteceği çete savaşı Süleyman Askeri Bey tarafından planlanmıştır. Çetelerin Kafkasya'da Rus karşıtı grupları ayaklandırmaları ve bunun Rus ordusunu bölmesi düşünülmüştür. Osmanlı Devleti savaşa girdiğinde ise çetelerin Rus ordusunun lojistik hatlarına saldırımları düşünülmüştür. Ancak planı uygulamak üzere Doktor Bahattin Şakir Bey, Mithat Şükrü Bey, Rıza Bey daha sonra gönderilen Yakup Cemil Bey gibi kişiler plana sadık kalmamışlar ve kendi düşüncelerine göre hareket etmişlerdir. Elleriindeki çeteler ile Rus ordusu ile savaşmışlar başlangıçta ilerleme kaydetmelerde Rus saldırısı karşısında mağlup olmuşlardır. Başarısızlığın temel nedenlerinde biri çete liderlerinin bu tarz bir mücadeleye yatkın olmamaları olmuştur. Planın doğru uygulanmaması bu hafif silahlı çeteleri makineli tüfek ve top kullanan Rus kuvvetleri ile karşı karşıya bırakmıştır. Rusların bu ateş üstünlüğü zaferlerinde önemli bir etken olmuştur. Eğitimsiz çete personelinin disiplinsiz davranışları ve her geri çekilmede dağılmaları da başarısızlıkta rol oynayan bir başka etken olmuştur. Çete liderlerinin plansız bir şekilde üye sayısını arttırmaları da silah, cephane ve erzak sıkıntısına yol açmıştır. Bu durum da başarısızlığı harilayan nedenlerden biri olmuştur. Rusya karşısında savaşan Osmanlı ordusunun yenilgisi de çetelerin mağlubiyetini hızlandırmıştır. Kafkas cephesinde yaşanan sıkıntı üzerine sonunda plandan vaz geçilmiş ve çetelerin elindeki personel orduya devredilmiştir.

2.3.4. Teşkilat-ı Mahsusa'nın İran ve Afganistan Faaliyetleri

Teşkilat-ı Mahsusa'nın Kafkasya'da Rusya'ya karşı yürüttüğü planların bir diğer bölümü de İran'ı hedef almıştır. Yapılan planda bir yandan Kafkasya'da Rus karşıtı grupların isyana teşvik edilmeleri böylece Rus ordusunun meşgul edilmesi, diğer yandan da İran'da toplanan kuvvet ile Rusların Kuzey İran'dan çıkartılmaları hedeflenmiştir. Teşkilat-ı Mahsusa'nın birçok girişimi gibi bu plan da Almanlar ile birlikte tasarlanmıştır. Teşkilat-ı Mahsusa bölgede askeri operasyon yürütmek dışında propoganda faaliyetlerini yönetmiş ve istihbarat toplamak için birçok girişimde de bulunmuştur.

Osmanlı Devleti Kafkasya ve İran'da girişimlerde bulunarak Almanya karşısındaki Rus askerlerinin sayısını azaltmayı ve İngiltere'yi tedirgin etmeyi amaçlamıştır. İran'da kazanılacak bir başarının İngiltere'yi Hindistan ve Mısır'da savunmaya yapmaya zorlayacağı düşünülmüştür⁴⁷⁹. Osmanlı Devleti ve Almanya'nın İran'daki hedeflerinin karşısındaki en büyük engel İngiliz ve Rus nüfuzu olmuştur⁴⁸⁰. İran Körfezi çevresindeki petrol İngiltere'nin petrol ihtiyacını karşılamak için büyük öneme sahip olmuştur⁴⁸¹. Kafkasya'dan güneye inmek isteyen Rusya da İran konusunda İngiltere ile rekabet içinde olmuştur. 1907 yılında bu iki devlet aralarında anlaşarak İran'ı iki nüfuz bölgesine ayırmışlardır⁴⁸². Böylece İran, İngiltere ve Rusya'nın kontrolü altına girmiştir⁴⁸³. İngiltere ve Rusya'nın İran'daki etkinliği karşısında Osmanlı Devleti de Birinci Dünya Savaşı öncesinde önlem almak zorunda kalmıştır. Daha savaştan bir yıl önce Osmanlı Devleti İran'daki İngiliz ve Rus faaliyetleri hakkında bir rapor hazırlamıştır. Bu raporda İngilizlerin İran'ın güneyinde şeyhleri ve aşiretleri satın aldıkları, Rusların ise İran'ı işgale hazırlandıkları bilgisi yer almıştır⁴⁸⁴. Buna benzer istihbarat faaliyetleri savaş boyunca sürmüştür⁴⁸⁵. Bu durum Osmanlı Devleti'nin Almanya ile ittifak imzalamadan önce de bölgeye yönelik girişimler düşündüğünü göstermektedir.

İstihbarat faaliyetleri Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile birlikte hız kazanmıştır. 7 Eylül 1914 günü gönderdiği telgrafta Tahran Sefiri Asım Bey Rus kuvvetlerinin Hive'de toplanmaya başladıklarını bunların muhtemelen İran'ın işgali için kullanılacaklarını haber vermiştir⁴⁸⁶. 10 Eylül günü gönderdiği telgrafta İngiliz kuvvetlerinin Bahreyn'de toplandıklarını ve bu birliklerin İran'da kullanılacağını ifade etmiştir. Ayrıca Basra'da bulunan İngiliz kuvvetleri hakkında bilgi vermiştir. Bu

⁴⁷⁹ Mustafa Çolak, *Alman İmparatorluğu'nun Doğu Siyaseti Çerçevesinde Kafkasya Politikası (1914-1918)*, Türk Tarih Kurumu Ankara, 2014, s. 94.

⁴⁸⁰ Mustafa Arıkan, *Osmanlı Arşiv Vesikalarına Göre Osmanlı-İran İlişkileri (1914-1918)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara 2010, s. 9.

⁴⁸¹ Liddell Hart, *Birinci Dünya Savaşı Tarihi*, Çeviren Kerim Bağrıaçık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2018, s. 202.

⁴⁸² Tuncay Ögün, "Osmanlı Basınında Cihad-ı Ekber: İran Örneği", *Türkiyat Mecmuası*, Cilt 28/1, 2018, s. 92.

⁴⁸³ Ömer Karacagil, "I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin İran'la İttifak Kurma Arayışları", *OTAM*, 36, Ankara 2014, s. 97.

⁴⁸⁴ *DAB*, HR. SYS., D 2316, G 14(3).

⁴⁸⁵ *DAB*, DH. ŞFR., D 47, G 73(1).

⁴⁸⁶ *DAB*, HR. SYS., D 2338, G 15(1).

kuvvetlerin büyük kısmının Hindu ve Müslümanlardan oluştuğunu bildirmiştir⁴⁸⁷. 16 eylül tarihli telgrafta ise Hive’de toplanan Rus kuvvetlerinin İran yerine Kafkasya’da kullanılabileceğini haber vermiştir⁴⁸⁸. Asım Bey 20 eylül günü Hive’deki Rus kuvvetlerinin 6000 piyade ve 1400 süvariden oluştuğunu 20 mitralyöz ve 10 topa sahip olduklarını bildirmiştir⁴⁸⁹. Asım Bey 23 Ekim 1914 tarihinde toplanan bilgileri İstanbul’a iletmiştir. Bu telgrafta İran’ın Rus baskısına uzun süre dayanamayacağını ifade etmiş ve İran politikasını oluştururken bunun dikkate alınmasını rica etmiştir⁴⁹⁰. Tahran’dan gelen bir sonraki istihbarat raporu Kirmanşah’ta yaşanan olayları haber vermiştir⁴⁹¹.

Osmanlı Devleti Almanya ile ittifak imzaladıktan sonra İran’a yönelik olarak propaganda faaliyetlerine önem vermiştir. Cihat propagandası yapmak üzere Irak’a Talip Bey İran’a ise Mevlana Şeyh Sadık ve Süleymaniyeli Seyyit Ömer Bey gönderilmişlerdir. Bu kişilerden aşiret liderleri ile görüşüp onları Osmanlı Devleti’nin yanına çekmeleri ve halka cihat lehine vaazlar vermeleri istenmiştir⁴⁹². Ayrıca Afganistan’a gönderilen kişilerden de önce İran’da sonra Afganistan’da cihat propagandası yapmaları istenmiştir⁴⁹³.

İran’a yönelik olarak planlanan ilk askeri girişim Rauf Bey Müfrezesi olmuştur. 1914 yılı eylül ayında Osmanlı Devleti daha savaşa girmeden önce Enver Paşa Rauf (Orbay) Bey’den İran’da faaliyette bulunmak üzere kurulacak olan müfrezenin başına geçmesini istemiştir⁴⁹⁴. Böylece daha devlet savaşa girmeden önce İran üzerinde girişimler başlamıştır. Enver Paşa Rauf Bey’den İran’da topladığı kuvvetlerle Afganistan’a ulaşarak Afganistan’ı savaşa sokması istenmiştir. Bu gerçekleşirse Hindistan’da İngiltere’ye karşı bir ayaklanma başlatılabileceği düşünülmüştür. Bu operasyonun Almanlar ile ortak yürütülmesine karar verilmiştir. Almanya bu müfreze

⁴⁸⁷ DAB, HR. SYS., D 2338, G 13(3).

⁴⁸⁸ DAB, HR. SYS., D 2338, G 15(3).

⁴⁸⁹ DAB, HR. SYS., D 2338, G 18(1).

⁴⁹⁰ DAB, HR. SYS., D 2338, G 31(1).

⁴⁹¹ DAB, HR. SYS., D 2338, G 37(1).

⁴⁹² Servet Avşar, “Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Devleti’nin Cihat İlanı ve Propaganda”, *Askeri Tarih Bülteni*, Sayı 51, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2001, s. 46.

⁴⁹³ Barış Metin, Birinci Dünya Savaşı Savaşı’nda İran Coğrafyasında Etnik, Dini ve Siyasi Nüfuz Mücadeleleri, (Basılmamış Doktora Tezi), *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı*, Ankara 2007, s. 48.

⁴⁹⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 3610, D 30, F 1-2.

için İran'ı iyi tanıyan Wasmuss ve Yüzbaşı Niedermayer'i görevlendirmiştir. Ayrıca bir bütçe oluşturmuştur⁴⁹⁵. Rauf Bey'in komutası altındaki bu müfreze Ömer Fevzi Bey, Yüzbaşı Kemal, Yüzbaşı Tefvik, Yüzbaşı İsmail Hakkı, Yüzbaşı Tahir, Yüzbaşı Fikret, Yüzbaşı Şevket, Üsteğmen Rusuhi, Üsteğmen Osman Nuri, Üsteğmen Hakkı Ali, Üsteğmen Şükrü, Üsteğmen Nüzhet, Üsteğmen Ethem, Üsteğmen Fahrettin, Teğmen Nurettin, Teğmen Sadık, Teğmen Hasan Fehmi, Afganistanlı Abdurrahman, Afganistan'ı bilen Fazlı ve İsmail Hami, Yüzbaşı Muhittin, Yüzbaşı Cemal, Yedek Subay Baha Sait, Rasim, Şükrü, İsmail Hakkı Beylerden ve birkaç Alman subaydan oluşmuştur⁴⁹⁶. Almanya ayrıca Afganistan'a ulaşmaları için Otto Werner von Hentig, Schünemann ve Klein gibi isimleri İran'a göndermiştir⁴⁹⁷.

Bu müfrezede Ömer Fevzi (Mardin) Bey'in yer alması müfreze ile Teşkilat-ı Mahsusa'nın bağlantısını göstermektedir. 1915 yılında Rauf Bey Müfrezesi geri çağrıldığında Ömer Fevzi Bey ataşe militer olarak kalmış ve müfrezenin bir kısmı onun emrine verilmiştir⁴⁹⁸. Ömer Fevzi Bey İran'a gönderilen Teşkilat-ı Mahsusa ajanlarını da yönetmiştir. Ayrıca Teşkilat-ı Mahsusa'nın kurduğu çeteler merkez ile onun üzerinden iletişim kurmuşlardır.

Müfreze üç kola ayrılarak eylül ortasında İstanbul'dan Halep'e doğru yola çıkmıştır. Bu yolculuk sırasında Alman subaylar ile Osmanlı subayları arasında fikir ayrılıkları yaşanmıştır. Halep'te toplanan müfreze sonraki hedef olarak Bağdat'ı seçmiştir⁴⁹⁹. Bağdat yolculuğu sırasında da benzer sorunlar devam etmiş bunun üzerine Osmanlı personeli ile Alman personeli İran'a ayrı ayrı gitmeye karar vermişlerdir. Enver Paşa Rauf Bey'den mevcut durum nedeni ile önce İran'ın güneyine yönelmesini istemiştir. Bu bölgedeki aşiretler üzerinde nüfuz kurmanın önemli olduğunu iletmiştir⁵⁰⁰.

Rauf Bey müfrezesi için gönüllü toplamaya ve toplanan gönüllüleri bir savaş gücü haline getirmeye çalışmıştır. Aşiret kuvvetlerinin başına Yedek Subay Baha Sait'i

⁴⁹⁵ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 3610, D 30, F 1-5.

⁴⁹⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 3610, D 30, F 1-1.

⁴⁹⁷ Colmar Goltz, *Mareşal Colmar Freiherr Von Der Goltz'un Hatıraları*, Çeviren ve Yayına Hazırlayan Mehmet Mert Çam, İlgü Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2018, s. 77.

⁴⁹⁸ Ömer Fevzi Mardin, *Osmanlı Gayrinizami Harp Doktrini*, Yayına Hazırlayan Ali Güneş, Dergah Yayınları, İstanbul 2016, s. 16-17.

⁴⁹⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 7, D 37, F 2.

⁵⁰⁰ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 7, D 37, F 12.

aşiret süvarilerinin başına da Üsteğmen Ethem'i getirmiştir. Rauf Bey mart ayında Hanikin'e girmiş ve burada da gönüllü toplamaya çalışmıştır. Bir yandan da İranlılara kendilerine düşman olmadıklarını anlatmaya çalışmıştır⁵⁰¹. Bu durum İngiliz ve Rusların Osmanlı Devleti aleyhine yaptıkları propagandanın etkili olduğunu göstermektedir.

Bu dönemde Reşit Bey “Çete ve İran Aşairi Kumandanı” sıfatıyla İran'dan Dahiliye Nezareti'ne bir rapor göndermiş ve Urmiye'ye girdiğini bildirmiştir. Urmiye'de kargaşa olduğunu kendisinin düzeni sağladığını ifade etmiştir⁵⁰². Dahiliye Nezareti Harbiye Nezareti'ne böyle bir mevki olup olmadığını sormuştur⁵⁰³. Aynı zamanda Van Valisi Cevdet Bey'den de olayı araştırmasını istemiştir⁵⁰⁴. Cevdet Bey bu kişinin Ömer Naci Bey müfrezesi ile gelen ve daha sonra süvarilerin başına geçirilen Çerkes Reşit olduğunu İstanbul'a bildirmiştir⁵⁰⁵. Bu sırada Reşit Bey ise Ruslardan korktuğu için Urmiye'den çekilmiştir⁵⁰⁶. Bu olay Teşkilat-ı Mahsusa içinde bazı kişilerin verilen göreve uygun eğitimlerinin olmadığını göstermektedir. Maceracı birçok kişi bu tarz görevlere katılmış ve kendi kafalarına göre hareket ederek planlara sadık kalmamışlardır. Bu durum girişimlerin başarı şansını azaltmıştır.

1915 yılında Osmanlı Devleti propaganda yapmaları için İran'a bazı kişiler göndermeye devam etmiştir. Alim Haydan, Mirza Mehmet Rıza İran halkını Osmanlı Devleti lehine kazanmak ve cihat propagandası yapmak üzere bölgeye gönderilmişlerdir⁵⁰⁷.

6 Ocak 1915 günü İstanbul'a gönderilen istihbarat raporunda Rus kuvvetlerinin Mazanderan ve Astrabad'ı boşaltmaya hazırlandıkları bu kuvvetlerin Hive'de toplanacakları haber verilmiştir⁵⁰⁸. Tahran Elçiliği'nden 11 Ocak 1915 günü gönderilen telgrafta İran yönetiminin Osmanlı Devleti'nin bölgedeki askeri faaliyetlerinden rahatsız olduğu haber verilmiş ve İran'ı rahatlatmak için adımlar atılması istenmiştir⁵⁰⁹.

⁵⁰¹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 7, D 37, F 9.

⁵⁰² DAB, Dahiliye Emniyet-i Umumi 2. Şube (DH. EUM. 2. ŞB.), D 5, V 90(6).

⁵⁰³ DAB, DH. EUM. 2. ŞB., D 5, V 90(5).

⁵⁰⁴ DAB, DH. EUM. 2. ŞB., D 5, V 90(4).

⁵⁰⁵ DAB, DH. EUM. 2. ŞB., D 5, V 90(2).

⁵⁰⁶ DAB, DH. EUM. 2. ŞB., D 5, V 90(3).

⁵⁰⁷ Servet Avşar, *a.g.m.*, s. 47.

⁵⁰⁸ DAB, HR. SYS., D 2338, G 47(4).

⁵⁰⁹ DAB, HR. SYS., D 2337, G 3(24).

Hariciye Nezareti de Asım Bey'den İran nezdinde girişimlerde bulunarak askeri girişimlerden hedefinin İran olmadığını iletmesini istemiştir⁵¹⁰. Bu olay İngiliz ve Rus propagandasının İran yönetici kademesinde de etkili olduğunu göstermektedir.

İstanbul'a 23 Ocak 1915 günü gönderilen istihbarat raporunda İran'daki Rus kuvvetleri hakkında bilgiler yer almıştır. Raporda Rus askerlerinin Kazvin yönünde ilerledikleri ve bu durumun Osmanlı ordusuna haber verildiği ifade edilmiştir⁵¹¹. Asım Bey çete faaliyetlerinin etkisiz kaldığını ve Rusya'nın İran'a asker göndermeye devam ettiğini belirtmiş bu nedenle mümkün olursa İran'a düzenli asker gönderilmesini tavsiye etmiştir⁵¹². 30 Ocak günü gönderilen raporda İran'da Rus askerleri ile aşiretler arasında yaşanan çatışmalar İstanbul'a iletilmiştir⁵¹³. Bu raporlar Osmanlı Devleti'nin İran'da askeri faaliyetler yürütürken ve propaganda yaparken bir yandan da mümkün olduğunca iyi şekilde bilgi edinmeye çalıştığını da göstermektedir.

Tahran Sefiri Asım Bey İstanbul'a 17 Mart 1915 günü gönderdiği telgrafta Rusya'da faaliyet gösteren bir çetenin merkezden talimat beklediğini haber vermiştir⁵¹⁴. Bu olay Rusya'da yürütülen faaliyetlerinin bazılarının Tahran Sefareti üzerinden sürdürüldüğünü göstermektedir. 20 Mayıs günü gönderdiği raporda ise İran yönetiminin Osmanlı Devleti'nin İran'da yürüttüğü çete faaliyetlerinden rahatsız olduğunu haber vermiştir⁵¹⁵. Bu olay büyük ihtimalle İngiltere ve Rusya'nın propagandası sonucu yaşanmıştır.

Mayıs ayında Rauf Bey Müfrezesi İran'da aşiretler ile anlaşmaya çalışırken bir yandan da Kirmanşah'a doğru ilerlemiştir. Asım Bey 6 Nisan 1915 tarihli telgrafında Rauf Bey Müfrezesi'nin Kirmanşah'a ulaştığını ancak malzeme sıkıntısını başladığını İstanbul'a bildirmiştir⁵¹⁶. Bir sonraki telgrafta ise gönüllü sayısının 6000 kişiye ulaştığı ve malzeme sıkıntısının devam ettiği haber verilmiştir⁵¹⁷. Enver Paşa Rauf Bey'e bir telgraf göndermiş ve ondan gönüllü toplamaya devam ederek Afganistan'a doğru

⁵¹⁰ DAB, HR. SYS., D 2337, G 3(44) ve DAB, HR. SYS., D 2337, G 3(45).

⁵¹¹ DAB, HR. SYS., D 2338, G 94(9).

⁵¹² DAB, HR. SYS., D 2338, G 94(10).

⁵¹³ DAB, HR. SYS., D 2338, G 94(7).

⁵¹⁴ DAB, DH. ŞFR., D 2347, G 187(1).

⁵¹⁵ DAB, HR. SYS., D 2337, G 3(1) ve DAB, HR. SYS., D 2337, G 3(3).

⁵¹⁶ DAB, HR. SYS., D 2337, G 3(7).

⁵¹⁷ DAB, HR. SYS., D 2337, G 3(9).

ilerlemesini istemiştir⁵¹⁸. Enver Paşa Asım Bey'e de bir telgraf göndererek Rauf Bey Müfrezesi'nin tüm ihtiyaçlarının elçilik tarafından karşılanması için çaba göstermesini istemiştir⁵¹⁹. Bu dönemde Almanlar ile Osmanlı kuvvetleri arasında rekabet başlamıştır. Alman Deniz Ataşesi Hans Humann Enver Paşa'ya sık sık Rauf Bey'i şikayet etmiştir⁵²⁰. Almanlar İran Şahı ile görüşerek müfrezenin faaliyetlerinden rahatsızlıklarını dile getirmişlerdir. Rauf Bey de Enver Paşa 'ya gönderdiği telgrafta bu durumdan şikayetçi olmuştur. Ancak Enver Paşa kendisine Almanlarla uzlaşmasını tavsiye etmiştir. Yine aynı ay içinde Sencabiler Rauf Bey Müfrezesi'ne saldırmışlardır. Bu saldırı püskürtülmüş ancak malzeme sıkıntısı doğmuştur⁵²¹. Tahran Sefiri Asım Bey de İstanbul'a gönderdiği raporda İngiliz ve Rusların faaliyetlerinden bahsetmiştir. Özellikle İngilizlerin İran'ın dini yapısını Osmanlı aleyhine kullandıklarını ifade etmiştir. Ayrıca Asım Bey de Rauf Bey gibi Almanların faaliyetlerinin Osmanlı aleyhinde olduğunu ifade etmiştir⁵²². Bu durum Almanya'nın İran'da Osmanlı Devleti ile birlikte yapılan plana sadık kalmadığını İran'da kendi çıkarlarının peşinde koştuğunu göstermektedir. Müttelikler arasındaki bu uyumsuzluk zaten İngiliz ve Rus nüfuzu altında olan İran'da başarı şansını oldukça düşürmüştür.

Rauf Bey'in daha sonra gönderdiği telgrafta müfrezesine saldıran Sencabilerin içinde Schuneman isimli bir Alman görevlinin bulunduğu bilgisi yer almıştır⁵²³. Asım Bey bunun üzerine İran'daki Alman büyükelçi ile görüşmüş ve ondan bu adamın başka bir yere gönderilmesini istemiştir. Ancak Almanlar bu fikri reddetmişlerdir⁵²⁴.

Ömer Fevzi Bey 24 Mayıs 1915 günü gönderdiği telgrafta alınan istihbaratı İstanbul'a iletmiştir. Telgrafta 2500 kişilik bir Rus kuvvetinin destek beklediğini süvarilerin katılımı ile birlikte Tahran'a yürüyeceklerini bildirmiştir⁵²⁵. Asım Bey de 27 Mayıs günü Necef bölgesinde bazı ayaklanmalar çıktığını İstanbul'a haber vermiştir⁵²⁶.

⁵¹⁸ DAB, HR. SYS., D 2337, G 3(13).

⁵¹⁹ DAB, HR. SYS., D 2337, G 3(15).

⁵²⁰ Sezen Kılıç, "Alman Deniz Ataşesi Humann'ın Mektuplarında Enver Paşa", *Bilig*, 77, Ankara 2016, s. 117.

⁵²¹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 7, D 37, F 67.

⁵²² DAB, HR. SYS., D 2397, G 12(58).

⁵²³ Ahmet Tetik, *a.g.e.*, s. 238.

⁵²⁴ DAB, HR. SYS., D 2337, G 12(62).

⁵²⁵ DAB, HR. SYS., D 2338, G 66(1).

⁵²⁶ DAB, HR. SYS., D 2316, G 15(5).

4 haziran günü gönderilen telgrafta ise Rusların Savuçbulak'a girdikleri iletilmiştir⁵²⁷. Aynı gün bir başka telgrafta İran'ın kuzeyinde Rus kuvvetlerinin sayısının azaldığı bilgisi yer almıştır⁵²⁸. Asım Bey'in haziran başında gönderdiği bir sonraki telgrafta ise Necef bölgesindeki ayaklanmanın İran'ın güneyine yayıldığı ifade edilmiştir. Ayrıca İngilizlerin olayı Irak'a doğru genişletmek istedikleri vurgulanmıştır⁵²⁹. Bu telgraflar Osmanlı Devleti'nin İran'da İngilizlerin ve Rusların faaliyetlerini dikkatle takip etmeye çalıştığını gözler önüne sermektedir.

Asım Bey ağustos ayında İstanbul'a bir telgraf göndererek Almanların Sencabileri silahlandırarak Osmanlı kuvvetleri aleyhine kışkırttıklarını iddia etmiştir. Asım Bey'in bu şikayeti üzerine Osmanlı Devleti Berlin Büyükelçiliği vastasıyla Alman Dışişleri Bakanlığı'na şikayette bulunmuştur. Osmanlı Devleti Almanya'dan İran'daki büyükelçisinin Asım Bey ile ortak hareket etmesi emrini vermesini talep etmiştir⁵³⁰. Alman Dışişleri Bakanlığı verdiği cevapta iddiaların doğru olmadığını sorunların Asım Bey'in uyumsuzluğundan kaynaklandığını iddia etmiştir. Çözüm olarak da Rauf Bey'in yerine başkasının gönderilmesi önermiştir⁵³¹. Bu cevap Almanların Rauf Bey üzerinde istedikleri gibi nüfuz kuramadıkları için iş birliğinden kaçındıklarını göstermiştir. Rauf Bey yerine kendilerinin etki edebileceği birisini getirebilmek için İran'da Osmanlı kuvvetleri aleyhine girişimlerde bulunmaktan kaçınmamışlardır.

Eylül 1915'te Rauf Bey Müfrezesi'nin lağvedilmesine karar verilmiştir. Müfrezeye Kirmanşah'ta kalmış ve Afganistan'a gidememiştir. Bundan sonra Enver Paşa'nın Rauf Bey'i Afganistan'a askeri ataşe olarak göndermeye karar verdiği iddia edilmektedir. Enver Paşa müfrezeye personelini de Irak'taki Osmanlı ordusuna göndermeye karar vermiştir. 23 Eylül 1915 günü müfrezeye İran'dan çıkmıştır. Almanlar da kendi başlarına yürüttükleri faaliyetlerde başarılı olamamışlardır. Ayrıca Osmanlı Devleti aleyhine hareket ederek ortak hareketin başarısızlığına da yol açmışlardır. Bunun sonucunda Güney İran'da İngiliz nüfuzu artmıştır⁵³². 1915 yılı aralık ayından itibaren de Kuzey İran'da Rus askeri varlığı iyice artmış ve Ruslar Tahran'ı tehdit etmeye

⁵²⁷ DAB, HR. SYS., D 2338, G 69(1).

⁵²⁸ DAB, HR. SYS., D 2338, G 70(1).

⁵²⁹ DAB, HR. SYS., D 2316, G 15(3).

⁵³⁰ DAB, HR. SYS., D 2337, G 12(41).

⁵³¹ DAB, HR. SYS., D 2337, G 12(44).

⁵³² Ahmet Tetik, *a.g.e.*, s. 245.

başlamışlardır⁵³³. Böylece İran üzerindeki Osmanlı-Alman planı İngiliz ve Rus nüfuzunu kıramamıştır. İngilizler Osmanlı ve Alman girişimlerini İran'da durdurarak Afganistan'ın tarafsız kalmasını sağlamışlardır. Böylece Hindistan'ın güvenliği sağlanmıştır.

Osmanlı Devleti 1915 yılından itibaren İran üzerinde yazılı metinlerle de propaganda yapmaya başlamıştır. Bunun için Bağdat'ta basılan Farsça beyannamelerin İran'a gönderilmesine başlanmıştır. İran halkını etkileyebilmek için Caferi din adamlarından da faydalanılmaya çalışılmıştır. Teşkilat-ı Mahsusa Başkanı Süleyman Askeri Bey İran aşiretlerini kullanabilmek için 6 Şubat 1915 tarihinde aşiret liderlerine hilatlar göndermiştir⁵³⁴. Bu durum İran'da propaganda meselesinin Teşkilat-ı Mahsusa tarafından ne kadar önemsendiğini göstermektedir.

Osmanlı Devleti Tahran'daki temsilcileri Asım Bey ve Ömer Fevzi Bey vasıtasıyla İran'da siyasi çekişmelere de müdahale etmiştir⁵³⁵. Savaş süresince İran'da sık sık hükümet değişiklikleri olmuş ve İngiltere, Rusya, Almanya ve Osmanlı Devleti kendi taraftarlarını iş başına getirmeye çalışmışlardır. Bu mücadele sırasında Osmanlı Devleti ile Almanya arasında da müttefik olmalarına rağmen bir rekabet yaşanmıştır. Asım Bey zaman zaman Almanya'nın girişimlerini İstanbul'a şikayet etmiştir⁵³⁶. Bu olay Almanya ile Osmanlı Devleti'nin İran politikasının çoğu zaman örtüşmediğini göstermektedir.

Asım Bey İran Şahı ile görüşerek onu baskılara karşı direnmeye ikna etmiştir⁵³⁷. İstanbul'a da bu bilgiyi ve İran'da Osmanlı yanlısı bir hükümet kurulacağını haber vermiştir⁵³⁸. Asım Bey ve Ömer Fevzi Bey bir telgraf daha göndererek Almanya'nın Tahran Büyükelçisi Reuss'u Ruslarla iş birliği yaparak Osmanlı Devleti aleyhine çalışmakla suçlamışlardır⁵³⁹. Bu olay İran'da Osmanlı Devleti ile Almanya'nın rekabetinin şiddetlendiğini göstermektedir. Asım Bey İran hakkında bir rapor göndererek İran ile bir ittifak yapılmasını da önermiştir. Almanya ve Avusturya-

⁵³³ DAB, HR. SYS., D 2339, G 16(3).

⁵³⁴ Servet Avşar, *a.g.m.*, s. 49-50.

⁵³⁵ DAB, HR. SYS., D 2337, G 12(68) ve DAB, HR. SYS., D 2337, G 12(69).

⁵³⁶ DAB, HR. SYS., D 2337, G 12(41) ve DAB, HR. SYS., D 2337, G 12(42).

⁵³⁷ DAB, HR. SYS., D 2337, G 12(49).

⁵³⁸ DAB, HR. SYS., D 2337, G 12(50).

⁵³⁹ DAB, HR. SYS., D 2337, G 12(51).

Macaristan'ın da dahil edilmesi ile İran'ın toprak bütünlüğünü garanti eden bir antlaşma yapılmasını önermiştir⁵⁴⁰.

Ömer Naci Bey İran'da gönüllülerden bir çete oluşturarak Ruslarla savaşmak üzere bölgeye gönderilmiştir. Ruşeni (Barkın) Bey, Tahsin (Uzer) Bey, Cevdet Bey, Kazım (Orbay) Bey, Çerkes Ethem ve Çerkes Reşit de çeşitli faaliyetlerde bulunmak üzere İran'a gönderilmişlerdir⁵⁴¹. Çerkes Ethem daha sonra Irak'a gönderilmiştir⁵⁴². Daha sonra Ömer Naci Bey'in Almanlarla ortak hareket etmesine karar verilmiştir. Böylece Ömer Naci Bey Alman subay Scheubner ile birlikte 23 Eylül 1915 günü İran'a doğru yola çıkmıştır. Ancak çete Cizre'ye geldiğinde Ermeni isyanı ile karşılaşmıştır. Halil Paşa'nın isteği üzerine çete bölgede Ermeni isyanlarını bastırmakla uğraşmıştır⁵⁴³. Kasım 1915'te Enver Paşa 3. Ordu'ya isyanlarla uğraşan Ömer Naci Bey'e destek göndermesini emretmiştir. Ayrıca 500 kişilik bir çete ile Çerkes Ethem'de yardıma gönderilmiştir⁵⁴⁴. Destek alan Ömer Naci Bey Hezek köyündeki isyanı da bastırmıştır⁵⁴⁵.

Ömer Naci Bey'e daha sonra Musul'a gitmesi emri verilmiştir. Musul üzerinden daha sonra İran'a hareket etmesi planlanmıştır⁵⁴⁶. Ömer Naci Bey'den İran içinde aşiretlerden kuvvet oluşturarak Kuzey İran'daki Ruslarla savaşması istenmiştir⁵⁴⁷. Ömer Naci Bey'in girişimlerinin Kafkasya'daki girişimlerle eş zamanlı yürümesi planlanmıştır. Böylece Rusların Kafkasya'dan atılması öngörülmüştür. Ancak Ömer Naci Bey Musul'dan sonra 1916 yılı ocak sonunda Savuçbulak'a gönderilmiştir⁵⁴⁸. Burada Rusların saldırısına karşı savunma yapmak zorunda kalmıştır⁵⁴⁹. Musul Kumandanı Haydar Bey Ömer Naci Bey'den Rayet'i savunmasını talep etmiş ancak kar nedeni ile Ömer Naci Bey bölgeye gidememiştir⁵⁵⁰. Ömer Naci Bey Enver Paşa'ya

⁵⁴⁰ DAB, HR. SYS., D 2337, G 12(30).

⁵⁴¹ Cemil Koçak, *a.g.e.*, s. 128.

⁵⁴² Sinan Meydan, *Cumhuriyet Tarihi Yalanları I*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 2010, s. 367.

⁵⁴³ Ahmet Tetik, *a.g.e.*, s. 245-246.

⁵⁴⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 17, D 81, F 31.

⁵⁴⁵ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 17, D 81, F 35-9.

⁵⁴⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 17, D 81, F 31-2.

⁵⁴⁷ Sadık Sarısamam, "Ömer Naci Bey Müfrezesi", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt 4, Sayı 16, Ankara 1995, s. 503.

⁵⁴⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 17, D 84, F 29.

⁵⁴⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 17, D 83, F 4-2.

⁵⁵⁰ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 17, D 83, F 10.

gönderdiği telgrafta ilkbahara kadar iki çete kurulmasını ve bu çetelerin İran'da İngiliz ve Ruslara karşı harekete geçmesini istemiştir. Tebriz üzerinden Rusları sıkıştırarak Kafkasya'ya Kirmanşah üzerinden İngilizleri sıkıştırarak da İran'ın güneyine doğru gidilebileceğini iddia etmiştir⁵⁵¹. Bu tarihlerde Almanya'nın İran sorumlusu Albay Bop ise İran'da çok sayıda Rus kuvveti olduğunu Alman askerleri kullanmadan sadece çetelerle başarılı olunamayacağını iddia etmiştir⁵⁵². Bu cevap Almanya'nın İran'da Osmanlı Devleti'nin tek başına operasyon yürütmesine karşı olduğunu göstermektedir. Ancak Almanya aynı tarihlerde İran'da aşiretleri kazanabilmek için yüklü miktarda para harcamış fakat istediği kuvveti toplayamamıştır⁵⁵³.

Mart ayında Ömer Naci Bey ile Ruslar arasında çatışmalar devam etmiştir. 9 martta başlayan çatışmayı Ömer Naci Bey kazanmıştır. Mart ayı boyunca süren mücadele sonunda nisanda Savuçbulak tekrar Ömer Naci Bey'in eline geçmiştir. Mayıs ayı başında Rusların taarruzu nedeniyle Ömer Naci Bey geri çekilmek zorunda kalmıştır. Mayıs ayı boyunca yaşanan çatışmalarda çetenin bir kısmı dağılmıştır⁵⁵⁴. Bu olay düzensiz kuvvetlerin pek güvenilir olmadığını göstermiştir.

Haziran ayında Halil Paşa Ömer Naci Bey'den ordunun taarruzu öncesinde Rusları Perçvin'de oyalamasını istemiştir⁵⁵⁵. Bölgeye giden Ömer Naci Bey ile Rus kuvvetleri arasında şiddetli çatışmalar yaşanmıştır. Bu çatışmalarda başarılı olan Ömer Naci Bey Ruslara taarruza devam etmiştir. Bir süre sonra çatışmadan ve malzeme eksikliğinden dolayı çetenin bir kısmı firar etmiştir. Bu nedenle Ruslar karşısında mağlup olan Ömer Naci Bey Perçvin'e geri çekilmiştir. Bu mağlubiyet üzerine kendisi Bağdat'a çağırılmıştır⁵⁵⁶. Ancak Bağdat'a giderken Kerkük'te 31 Temmuz 1916 tarihinde tifüsten hayatını kaybetmiştir⁵⁵⁷.

İran'a askeri faaliyet yürütmek için Rauf Bey ve Ömer Naci Bey dışında bazı Teşkilat-ı Mahsusa ajanları da gönderilmişlerdir. İran'da gözlem yaparak çete savaşı için gerekenleri tesbit etmek üzere Şuayipoğlu Ali Mürteza, Muhyiddin Butay, Teymur

⁵⁵¹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 17, D 84, F 2.

⁵⁵² DAB, HR. SYS., D 2339, G 45(1).

⁵⁵³ DAB, HR. SYS., D 2339, G 49(1).

⁵⁵⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 3644, D 43, F 1-21.

⁵⁵⁵ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 3644, D 44, F 1-42.

⁵⁵⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 3644, D 43, F 1-32.

⁵⁵⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 199, D 838, F 23.

Han, Hacı Hüseyinoğlu Nur Mehmet ve Adapazarlı Cemal Efendi bölgeye gönderilmişlerdir. Bu kişiler yaptıkları gözlemlerin sonucunu İstanbul'a bildirmişlerdir. Bundan sonra Tahran'a sabotaj faaliyetleri örgütlemek üzere Şerif Efendi gönderilmiştir. Ömer Fevzi Bey'in emrinde çalışan Abdurrahman Efendi 1915 yılı boyunca İngiliz ve Rus kontrolü altındaki bölgelerde istihbarat toplamıştır. 1916 yılında ise cihat propagandası yapmak üzere Afganistan'a gönderilmiştir⁵⁵⁸.

1915 yılının aralık ayında Ömer Fevzi Bey İran'a ataşe militer olarak atanmıştır. Bundan sonra bölgede yürütülen askeri girişimlerle Ömer Fevzi Bey ilgilenmiştir. Kendisinden bölgedeki Almanlar ile görüşerek onları ortak hareket etmeye ikna etmesi de istenmiştir⁵⁵⁹. Ömer Fevzi Bey İran'dan kendisine özel görev veren Enver Paşa'ya bir rapor göndermiştir. Bu raporda Asım Bey ile birlikte Almanlar ile görüşerek iş birliği sağlamaya çalıştıklarını ifade etmiştir. Almanların İran ile gizli bir anlaşmaya yapmaya çalıştıklarını bildirerek kendilerinin de İran ile gizli bir anlaşma yapmaya çalıştıklarını haber vermiştir⁵⁶⁰. Bu durum İran konusunda Osmanlı Devleti ile Almanya'nın birlikte çalışmasının imkan dahilinde olmadığını her iki devletin de İran'da nüfuz kazanmak için rekabet içinde olduklarını göstermektedir.

Tahran Sefiri Asım Bey İstanbul'a gönderdiği raporda İran, Afganistan ve Hindistan üzerinde etkili olabilmek için İran ile ittifak yapılmasını önermiştir. Böyle bir durumda Afganistan'a ve oradan da Hindistan'a nüfuz etmenin mümkün olacağını bunu da İngilizlere büyük sorun çıkartacağını ifade etmiştir⁵⁶¹. İran Şihı ittifak için İran'ın siyasi varlığının garanti edilmesini, uzun süreli bir savunma antlaşması yapılmasını, İran'a borç verilmesini, silah ve cephane temin edilmesini istemiştir⁵⁶².

Asım Bey İstanbul'a gönderdiği telgrafta İran ile ittifak yapılmasının önemini vurgulamıştır. Telgrafta İran savaşa girmedikçe İngiliz ve Rus engellemeleri nedeniyle İran'a gönderilen müfrezelerin Afganistan'a ulaşmalarının mümkün olmadığını ifade

⁵⁵⁸ Sadık Sarısan, "Birinci Dünya Savaşı Sırasında İran Elçiliğimiz İle İrtibatlı Bazı Teşkilat-ı Mahsusa Faaliyetleri", *OTAM*, 7, Ankara 1996, s. 209.

⁵⁵⁹ *DAB*, HR. SYS. D 2338, G 84(4).

⁵⁶⁰ *DAB*, HR. SYS. D 2338, G 84(3).

⁵⁶¹ *DAB*, HR. SYS., D 2337, G 12(24).

⁵⁶² *DAB*, HR. SYS., D 2337, G 12(25).

etmiştir. Afganistan'a gönderilen heyetlerin de İran tarafsızken Afganistan'ı savaşa sokmalarının zor olduğunu vurgulamıştır⁵⁶³.

Asım Bey aralık ayında İstanbul'a gönderdiği telgrafta Alman büyükelçinin ve Alman personelin faaliyetlerinden duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Asım Bey Almanları Osmanlı Devleti'nin ve İslamiyetin nüfuzunu kırmakla ve bunlar aleyhinde propaganda yapmakla suçlamıştır⁵⁶⁴. Bu olay Almanya'nın Fas ve Trablusgarp'ın yanı sıra İran'da da güç kazanmak için kendi müttefiki aleyhine faaliyet yürüttüğünü gözler önüne sermiştir.

1916 yılında Osmanlı Devleti ataşe militer Ömer Fevzi Bey ile birlikte çalışarak İran halkını ve İran'daki ulemayı cihata ikna etmek üzere bölgeye Ağa-yı Nur'u göndermiştir. 15 Ekim 1916'da Kirmanşah'a gelen Ağa-yı Nur faaliyetleri hakkında Ömer Fevzi Bey ve 6. Ordu kumandanı Halil Paşa'yı bilgilendirmiştir⁵⁶⁵.

1917 yılından itibaren İngilizler ve Ruslar İran'da Osmanlı Devleti'nin İran'dan toprak istediğine dair propaganda yapmaya başlamışlardır⁵⁶⁶. Rauf Bey Müfrezesi ile İran'a gelen ve daha sonra ataşe militerlik emrinde çalışmaya devam eden Nüzhet Bey İran'da İngiliz ve Rus propagandasının İran halkını ve yöneticilerini etkilediğini İstanbul'a bildirmiştir⁵⁶⁷. Bu sorunu çözen için Osmanlı Devleti Rus ve İngiliz nüfuzuna karşı propaganda yapmak, İran halkını Osmanlı Devleti Almanya lehine çevirmek, aşiretleri elde etmek, gerekli yerlere bilgi ulaştırmak, düşman hakkında raporlar hazırlamak için bazı temsilciler görevlendirmiştir⁵⁶⁸.

1917 yılı ocak ayında Ömer Fevzi Bey İran'da yaşanan sorunlar hakkında bir raporu Enver Paşa'ya göndermiştir. Bu raporda bölgedeki sıkıntının sistemsizlik ve dağınıklık olduğunu vurgulamıştır. Başarı için bölgeye nitelikli ve yetenekli kişilerin gönderilmesini ve nüfuz kazanmak için İttihad-ı İslam propagandasının yoğunlaştırılması gerektiğini iddia etmiştir⁵⁶⁹. Ömer Fevzi Bey ayrıca Osmanlı Devleti, İran ve Afganistan arasında üçlü bir antlaşma yapılmasını İstanbul'a önermiştir. Ömer

⁵⁶³ DAB, HR. SYS., D 2337, G 12(8-9).

⁵⁶⁴ DAB, HR. SYS., D 2393, G 1(169).

⁵⁶⁵ Servet Avşar, *a.g.m.*, s. 47.

⁵⁶⁶ DAB, HR. SYS., D 2340, G 5(1).

⁵⁶⁷ DAB, HR. SYS., D 2340, G 8(1).

⁵⁶⁸ DAB, HR. SYS., D 2340, G 10(3).

⁵⁶⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1834, D 25, F 21-166.

Fevzi Bey antlaşmanın süresiz olmasını, üç devletin birbirlerinin toprak bütünlüklerini ve bağımsızlıklarını garanti etmelerini, kalkınmak için iş birliği yapmalarını, ordularını ıslah etmede birbirlerine yardım etmelerini önermiştir⁵⁷⁰. Antlaşmadan doğacak masraflar için Almanya'dan borç alınmasını, Almanya'nın antlaşmaya dahil edilmemesini tavsiye etmiştir⁵⁷¹.

Bu arada Teğmen Kazım Bey ve Hindli Melavi İran üzerinden Afganistan'a gönderilmişlerdir. Daha önce Afganistan'a gönderilen Yüzbaşı Hayri Bey ise Hindistan sınırındaki aşiretler üzerinde propagandaya başlamıştır⁵⁷². Hayri BeyGönderdiği raporda bölge aşiretlerinin cihata olumlu yaklaştıklarını Afgan halkı ve yönetiminin Osmanlı Devleti'ne olumlu baktıklarını ifade etmiştir. Afganistan'ın cephane ve silah eksikliği nedeniyle savaş dışında kaldığını bildirmiştir⁵⁷³. Bir başka raporda eğer Osmanlı ordusu İran'da başarı kazanıp Afganistan'a girerse memnuniyetle karşılanacağını ve malzeme desteği sağlanırsa Afganistan'ın savaşa gireceğini ifade etmiştir⁵⁷⁴.

1917 yılında İran'da İngiliz ve Rus nüfuzu giderek artmıştır. İran'ı savaş öncesinde iki nüfuz bölgesine ayıran bu devletler savaş sırasında ise adım adım nüfuz alanlarındaki hakimiyetlerini güçlendirmişlerdir⁵⁷⁵. Bu durum Osmanlı Devleti'nin İran'da başarılı olmasını ve İran üzerinden Afganistan'a ulaşmasını engellemiştir.

Rusya İran'da nüfuz kazanmanın yanı sıra bazı şehirleri de işgal etmiştir. Çaresiz olan İran Şahı 1917 yılında Osmanlı Devleti'nden askeri yardım istemiştir. Osmanlı ve İran'ın savaş sırasında ve sonrasında iş birliği yapmasını teklif etmiştir. Enver Paşa bu teklifi olumlu karşılamıştır⁵⁷⁶. İran'da bulunan Rus kuvvetleri hakkında bir araştırma yapılmıştır⁵⁷⁷. Ancak Osmanlı Devleti'nin savaş içindeki durumu nedeniyle Osmanlı Devleti'nin Rusları İran'dan çıkartmak için bir ordu göndermesi mümkün olmamıştır. Bunun yerine farklı yollar denenmiştir.

⁵⁷⁰ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1834, D 25, F 21-167.

⁵⁷¹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1834, D 25, F 21-168.

⁵⁷² ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1834, D 25, F 21-171.

⁵⁷³ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1834, D 25, F 21-172.

⁵⁷⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1834, D 25, F 21-174.

⁵⁷⁵ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1834, D 25, F 35-4.

⁵⁷⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1834, D 25, F 21-161.

⁵⁷⁷ DAB, HR. SYS., D 2417, G 48.

Tahran'ın Ruslar tarafından işgalinden sonra Nizam-üs Saltana geçici bir İran hükümeti kurmuştur. Bundan sonra Osmanlı Devleti ile yakın ilişkiler kuran Nizam-üs Saltana üzerinde Alman baskısı başlamıştır. Enver Paşa bu duruma tepki göstermiştir⁵⁷⁸. Bu olay iki müttefikin İran üzerinde rekabete girdiğini İngiliz ve Ruslara karşı ortak hareket edemediklerini gözler önüne sermiştir.

Almanya'nın İran'da yürüttüğü faaliyetlere tepki olarak Ruslar işgallerini genişletmişlerdir. Schuneman ve çetesi Ruslar karşısında mağlup olarak geri çekilmek zorunda kalmıştır. Ruslar Kirmanşah'a kadar ilerlemişlerdir⁵⁷⁹. Buna cevap olarak Osmanlı ordusu da Hemedan'a kadar ilerlemiştir. Daha sonra Rusların çekildiği Kirmanşah'a kadar gidilmiştir. Almanya Osmanlı ordusunun kurtardığı bölgelerde yeniden çete toplama faaliyetlerine başlamıştır. Ayrıca Nizam-üs Sultana üzerinde baskı yaparak onu Almanya lehine bir anlaşmaya razı etmeye çalışmıştır⁵⁸⁰.

Osmanlı Devleti Nizam-üs Saltana sayesinde İran'da etkili olabilmek için onunla ilişkilerini sıcak tutmaya çalışmıştır. Ömer Fevzi Bey bu göreve memur edilmiştir. Mart 1917'de Nizam-üs Saltana Osmanlı Devleti'ne davet edilmiş ve Ömer Fevzi Bey ile beraber Kerkük'e gelmiştir⁵⁸¹. Buradan Musul'a geçilmiştir. Talat Bey Osmanlı personeline misafirlere iyi davranılması hakkında bir emir göndermiştir⁵⁸². Bu uyarı Osmanlı Devleti'nin misafirine verdiği önemi göstermektedir. Osmanlı Devleti İran üzerinde etkinlik kazanabilmek için Nizam-üs Saltana üzerinde nüfuz kurmaya karar vermiştir.

Osmanlı Devleti Nizam-üs Saltana'dan İran halkını İngiliz ve Ruslara karşı kışkırtmasını böylece İran'da hakimiyeti eline geçirmesi istemiş ve destek vermeyi taahhüt etmiştir. Ancak Nizam-üs Saltana Osmanlı ordusunun desteği olmadan sadece halk ile yürütülecek girişimlerin başarısız olacağını ifade ederek bu planı reddetmiştir⁵⁸³. Ömer Fevzi Bey Enver Paşa'ya Nizam-üs Saltana'nın İstanbul'a davet edilmesini önermiştir⁵⁸⁴. Böylece onun hem Osmanlı Devleti'ne daha da bağlanacağını

⁵⁷⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1834, D 25, F 32-1.

⁵⁷⁹ DAB, HR. SYS., D 2338, G 2(3).

⁵⁸⁰ DAB, HR. SYS., D 2338, G 2(4).

⁵⁸¹ DAB, HR. SYS., D 2492, G 90.

⁵⁸² DAB, HR. SYS., D 2340, G 23(1).

⁵⁸³ DAB, HR. SYS., D 2340, G 23(3).

⁵⁸⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1837, D 41, F 1-36.

hem de Almanlarla görüşüp arasındaki sorunları çözebileceğini iddia etmiştir⁵⁸⁵. Ömer Fevzi Bey başka bir telgrafında Nizam-üs Saltana'nın Musul veya Kerkük'te kalmasının şu an için bir fayda sağlamadığını ifade etmiştir⁵⁸⁶.

Ömer Fevzi Bey'in önerisi üzerine Enver Paşa Nizam-üs Saltana'yı İstanbul'a davet etmiş Ömer Fevzi Bey'e de ona eşlik etme görevi vermiştir⁵⁸⁷. Umur-ı Şarkiyeye dairesi Nizam-üs Saltana'nın İstanbul'a güven içinde getirilmesini 6. Ordu'dan istemiştir⁵⁸⁸. Bu durum Teşkilat-ı Mahsusa'nın Nizam-üs Saltana'ya önem verdiğini onun üzerinden İran'a yönelik planlar yaptığını göstermektedir.

Bu tarihlerde Musul valisi Haydar Bey İran'dan Musul'a gelen göçmenler hakkında Harbiye Nezareti'ne bilgi vermiştir. İran ulemasından Mevlana Sadık isimli önemli bir kişinin de Musul'da bulunduğunu bu kişiye maddi yardım yapılarak etki edilmesini tavsiye etmiştir⁵⁸⁹. Enver Paşa bu teklifi olumlu karşılamıştır. Ayrıca bu kişinin adı Teşkilat-ı Mahsusa ile de paylaşılmıştır⁵⁹⁰.

Nizam-üs Saltana ve ailesi Halep, Adana, Konya, Eskişehir üzerinden İstanbul'a gelmiştir. Kendisine bütün bu şehirlerde itibar gösterilmiş ve maddi destek sağlanmıştır⁵⁹¹. Nizam-üs Saltana'nın İstanbul'da kaldığı süre boyunca masraflarının Teşkilat-ı Mahsusa tarafından karşılanmasına karar verilmiştir⁵⁹². Bu durum Teşkilat-ı Mahsusa'nın İran'da Nizam-üs Saltana vasıtasıyla halk ve aşiretler üzerinde etkinlik kurmaya yönelik planlar yaptığını düşündürmektedir. Zaten bu tarihlerde daha önce İran'a gönderilip sonra 6. Ordu'ya dönen subaylara İran'da bağlantı kurdukları kişilerle ilişkilerini devam ettirmeleri ve Osmanlı topraklarında bulunan İranlı subaylarla iyi ilişkiler tesis etmeleri emredilmiştir⁵⁹³. Bu olay da Teşkilat-ı Mahsusa'nın İran'a yönelik girişimler planlamaya devam ettiğini göstermektedir.

⁵⁸⁵ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1837, D 41, F 1-37.

⁵⁸⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 3656, D 244, F 7-2.

⁵⁸⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1852, D 116, F 7-2.

⁵⁸⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1837, D 41, F 1-41.

⁵⁸⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1852, D 116, F 9.

⁵⁹⁰ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1852, D 116, F 9-1.

⁵⁹¹ DAB, DH. ŞFR., D 79, G 1229(1).

⁵⁹² ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1839, D 49, F 1-352.

⁵⁹³ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 3656, D 244, F 6-5.

İstanbul'da Ömer Fevzi Bey ile Nizam-üs Saltana arasında İran'da yürütülecek faaliyetler hakkında bir antlaşma yapılmıştır. Bu antlaşmaya göre İran'da faaliyet yürütmek üzere Genel Kuvvetler Kumandanlığı kurulmasına ve başına Yarbay Şevket Bey'in geçirilmesine karar verilmiştir. Bu kumandanlığın İran'da kullanılacak subayları eğitmesine ve eğitimi tamamlanan subaylar vasıtasıyla bir savaş gücü oluşturmaya hükmedilmiştir⁵⁹⁴. Bu kuvvetlerin İran'da Rus ve İngilizlere karşı savaşırken Nizam-üs Saltana sayesinde İran halkının desteğini alacağı düşünülmüştür. İran kurtarılsa da Nizam-üs Saltana'nın yönetime getirilmesi ve böylece İran'da büyük nüfuz kazanılması öngörülmüştür.

İran'a saldırı planının başarılı olması için İran'daki düşmanın durumunun daha iyi analiz edilmesi düşünülmüştür. Bunun için Ömer Fevzi Bey 6. Ordu'dan bölgeyi iyi bilen Mahmut Bey'in bilgi toplamak için İran'a gönderilmesini rica etmiştir⁵⁹⁵. Mahmut Bey'in ve bilgi toplamak için faydalanacağı kişilerin masraflarının Teşkilat-ı Mahsusa tarafından ödenmesine karar verilmiştir⁵⁹⁶. Ömer Fevzi Bey Teşkilat-ı Mahsusa'ya gönderdiği raporda İngilizlerin ve Rusların İran'da yaptıkları Osmanlı karşıtı propaganda ile de mücadele edilmesi gerektiğini aksi takdirde İran'da nüfuz kazanmanın zor olacağını ifade etmiştir⁵⁹⁷.

Aynı tarihlerde Teşkilat-ı Mahsusa tarafından İranlı Caferizade Baki Bey yanında bir miktar para ve özel görev ile Musul'a gönderilmiştir⁵⁹⁸. Teşkilat-ı Mahsusa Baki Bey'in Musul'a kadar güven içinde gidebilmesi için gerekli önlemlerin alınmasını Dahiliye Nezareti'nden rica etmiştir⁵⁹⁹. Teşkilat-ı Mahsusa 6. Ordu'dan da Baki Bey'in İran'a geçişinde kendisine yardım edilmesini talep etmiştir⁶⁰⁰. Ayrıca 6. Ordu'ya İran'dan altı politikacı, Fatin-ül Mülk ve Serdar Sait'in İstanbul'a gelmek için sınırı geçecekleri bilgisi verilmiştir⁶⁰¹.

Teşkilat-ı Mahsusa 1917 yılı haziran ayında Osmanlı Devleti ile Nizam-üs Saltana arasında bir antlaşma yapılmasını planlamış ve bir taslak hazırlamıştır. Bu

⁵⁹⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 3656, D 244, F 7-8.

⁵⁹⁵ DAB, HR. SYS., D 2340, G 25(1).

⁵⁹⁶ DAB, HR. SYS., D 2340, G 25(2).

⁵⁹⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1853, D 118, F 1-24.

⁵⁹⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1841, D 62, F 1-1.

⁵⁹⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1852, D 116, F 8-1.

⁶⁰⁰ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1841, D 62, F 1.

⁶⁰¹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1852, D 116, F 8-3.

taslakta Osmanlı Devleti ve İran'ın birbirlerini savunmaları, savunma amaçlı olarak Avrupa devletlerinin de ittifaka katılabileceği, iki devletin İslam ülkelerini özgürleştirmek üzere çalışmaları ve İran'ın Osmanlı halifesini Osmanlı Devleti'nin de Caferi mezhebini tanınması gibi maddeler yer almıştır⁶⁰².

Daha önce bilgi toplamak için İran'a gönderilen Mahmut Bey edindiği bilgileri İstanbul'a göndermeye başlamıştır. Böylece devlet aleyhindeki propagandalara karşı önlem alınmaya çalışılmıştır⁶⁰³. Musul'a ulaşan Caferizade Baki Bey'in İran'a geçmesi için 6. Ordu'ya Harbiye Nezareti'nden emir gönderilmiştir⁶⁰⁴.

Bu tarihlerde Ömer Fevzi Bey Harbiye ve Hariciye Nezaretlerine doğu dünyası hakkında bir rapor sunmuştur. Raporda Avrupa'nın İslam ülkeleri aleyhine çalıştığı bu nedenle İslam dünyası arasında beraberliğin ve işbirliğinin artırılması gerektiği öne sürülmüştür⁶⁰⁵.

Haziran ayında Musul'dan Ruşeni (Barkın) Bey ve Caferizade Baki Bey Teşkilat-ı Mahsusa tarafından İran'a gönderilmişlerdir⁶⁰⁶. Ruşeni Bey aşiretlerle görüşerek ilerlemiş ve temmuz ayında Kirmanşah'a gelmiştir. Buradan 6. Ordu'ya bir rapor göndererek gözlemlerini paylaşmıştır⁶⁰⁷. Bu rapor ordu tarafından Teşkilat-ı Mahsusa'ya ulaştırılmıştır⁶⁰⁸. Raporda Ruşeni Bey Rusların İran'da iklim ve lojistik sorunlarla uğraştığını ayrıca bazı aşiretlerle sorun yaşadıklarını ifade etmiştir. Rusların bu nedenle şu sıralarda aşiretleri kazanmak için çabaladıklarını bildirmiştir. İngilizlerin aşiretleri kazanmak için yoğun çaba gösterdiklerini de haber veren Ruşeni Bey İran'daki mevcut politik durum hakkında bilgi vererek bazı tavsiyelerde bulunmuştur. İran'da Demokrat Fırka mensupları ile iyi ilişkiler kurmak için zamanın çok uygun olduğunu iddia etmiştir⁶⁰⁹. Ruşeni Bey bundan sonra Sencabiler ile görüşerek onlardan bir kuvvet oluşturmak istemiştir. Caferizade Baki Bey de ona katılarak aşiretlerle görüşmüştür⁶¹⁰.

⁶⁰² ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1831, D 18, F 1-14.

⁶⁰³ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1839, D 40, F1-61.

⁶⁰⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1841, D 62, F 1-6.

⁶⁰⁵ DAB, HR. SYS., D 2340, G 41.

⁶⁰⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol.,K 1841, 62, F 1-10.

⁶⁰⁷ ATASE Arşivi, BDH Gol., K 1855, D 123, F 6-2.

⁶⁰⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1855, D 123, F 6.

⁶⁰⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1855, D 123, F 6-1.

⁶¹⁰ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1837, D 41, F 1-74.

Musul'da bulunan İranlı politikacılar Teşkilat-ı Mahsusa başkanı Ali Başhampa'ya bir telgraf göndererek gördükleri konukseverlik nedeniyle teşekkür etmişler ve Rus işgali altındaki ülkelerini kurtarmak için yardım istemişlerdir⁶¹¹. Ali Başhampa yardım teklifini kabul etmiş ve İran ile Osmanlı Devleti arasında dostluk ve iş birliğini arttırmak için İran ve Osmanlı Cemiyeti'nin kurulacağını ifade etmiştir⁶¹². Cemiyetin amacı İran ile Osmanlı Devleti arasında kalıcı bir ittifak kurulmasının zeminini hazırlamak olarak belirlenmiştir. Bunun için İran ve Osmanlı halkını ittifaka ikna edecek basın ve sivil toplum faaliyetlerinin yürütülmesi planlanmıştır⁶¹³.

1917 yılı ağustos ayında Ruşeni Bey ve Caferizade Baki Bey Kirmanşah'ta Sencabileri İngiliz ve Rus nüfuzundan kurtararak Osmanlı Devleti'nin yanına çekmek için faaliyetlerini sürdürmüşlerdir⁶¹⁴. Ruşeni Bey İran'da yapılması planlanan seçim nedeniyle İngilizler ve Ruslar arasında sürtüşmeler başladığını İstanbul'a bildirmiştir⁶¹⁵. Ruşeni Bey ayrıca İran'da bulunan Rus kuvvetlerinin sürekli olarak zayıfladıklarını haber vermiştir⁶¹⁶.

Ruşeni Bey Kirmanşah'tan sonra Salahiye'ye gitmiştir. Buradan gönderdiği raporda Rusya'da yaşanan devrimin İran'da karışıklığı arttırdığını ifade etmiştir. İran'da Rus askeri varlığı azalmış yerini devrimci fikirleri yaymaya çalışan Rus çeteleri almıştır. Raporda Rus devrimcilerinin İranlılarla iyi ilişkiler tesis ettikleri İngilizlerle ise mücadele içinde oldukları bilgisi yer almıştır⁶¹⁷. Ruşeni Bey İran'da İngilizlerin etkinliğinin arttığını daha fazla para harcadıklarını ve İran'ı nüfuzları altına almak için daha fazla çalıştıklarını bildirmiştir. Ömer Fevzi Bey ve Nizam-üs Saltana'nın planlarının başarısız olduğunu Nizam-üs Saltana'nın İran'da pek bir etkinliğinin kalmadığını haber vermiştir. Rusların Demokrat Fırka üzerinde etkinlik kurmaya çalıştıklarını ifade ederek Osmanlı Devleti'nin derhal Demokrat Fırka ile anlaşması

⁶¹¹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1837, D 41, F 1-116.

⁶¹² ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1834, D 25, F 27-1.

⁶¹³ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1837, D 41, F 1-117.

⁶¹⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1841, D 62, F 1-13.

⁶¹⁵ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1841, D 62, F 1-14.

⁶¹⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1841, D 62, F 1-12.

⁶¹⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1855, D 123, F 6-9.

gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca İran'a yetenekli ve etkin bir elçi gönderilmesini tavsiye etmiştir⁶¹⁸.

Bu arada Ömer Fevzi Bey Harbiye Nezareti'ne İran ordusunun kuruluşunda Osmanlı Devlet'nin oynaması gereken rol hakkında bir rapor göndermiştir. Bu raporda daha önce Nizam-üs Saltana ile yapılan antlaşmanın dikkate alınmasını rica etmiştir⁶¹⁹. Harbiye Nezareti bu rapor sonrasında İran ordusunu teşkilatlandırmak üzere Teşkilat-ı Mahsusa içinde bir bölüm oluşturulmasına karar vermiştir. Tahran ataşe militerinin bu bölümün başına geçmesine karar verilmiştir. Çalışmaların gizli olarak yürütülmesine hükmedilmiştir⁶²⁰. Ayrıca İran'a bir sağlık heyeti gönderilmesine ve Nizam-üs Saltana'nın ailesine nişan verilmesine karar verilmiştir⁶²¹. Bu girişimler Osmanlı Devleti'nin İran'ı nüfuzu altına alabilmek için çeşitli yollar denediğini göstermektedir.

Ömer Fevzi Bey daha sonra Harbiye ve Hariciye Nezaretlerine bir rapor sunmuştur⁶²². Bu raporda İran'da geçirdiği süreyi değerlendirmiştir. İranlıların Osmanlı Devleti'ne karşı olmadıklarını işbirliğine hazır olduklarını ifade etmiştir. İran halkının yabancı işgallere direndiğini işgalcilerle işbirliği yapmadığını belirtmiştir⁶²³. Raporda göreve başladığı tarihten itibaren kendisine en çok Almanların sorun çıkardığını vurgulamıştır. Almanların yüksek meblağlar harcayarak Osmanlı Devleti aleyhine propaganda yaptıklarını ve İran'ı sadece kendi nüfuzları altına almaya çalıştıklarını ifade etmiştir⁶²⁴. Ömer Fevzi Bey Almanya'nın doğu politikasının sadece kendi başarısına odaklanan ve uzlaşma kabul etmez bir yapıda olduğunu belirtmiş ve Almanya ile ortak planların hayata geçirilmesinin zorluğunu vurgulamıştır⁶²⁵. Ömer Fevzi Bey başarı için İslam ülkeleri arasında ilişkilerin gelişmesini, ortak bir amaca hizmet edilmesini, bunu sağlayacak bir teşkilat kurulmasını ve hilafetin nüfuzunun artırılmasını önermiştir⁶²⁶.

⁶¹⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1855, D 123, F 6-10.

⁶¹⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1837, D 41, F 1-89.

⁶²⁰ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1837, D 41, F 1-95.

⁶²¹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 40, F 1-90.

⁶²² DAB, HR. SYS., D 2340, G 44(1).

⁶²³ DAB, HR. SYS., D 2340, G 44(3).

⁶²⁴ DAB, HR. SYS., D 2340, G 44(5).

⁶²⁵ DAB, HR. SYS., D 2340, F 44(7).

⁶²⁶ DAB, HR. SYS., D 2340, G 44(9).

İran'a istihbarat toplamak için gönderilen Mahmut Bey ekim ayında Ömer Fevzi Bey'e bir rapor göndererek topladığı bilgileri iletmiştir. Raporda Osmanlı nüfuzunu yaymak için kurulan İttihad-ı İslam Cemiyeti'ne karşı İngilizlerin İttihad-ı Caferi Cemiyeti'ni kurdukları ve İran'daki Kürt aşiretlerine para dağıttıkları bilgisi yer almıştır⁶²⁷. Ömer Fevzi Bey daha sonra gelen bilgilerle beraber Enver Paşa'ya İngilizlerin İran'da mezhep çatışması üzerinden nüfuz kazanmaya çalıştıkları iletmiştir⁶²⁸.

1917 yılı ekim ayında Osmanlı Telgraf İdaresi'nin İran'da faaliyet gösterebilmesi için Teşkilat-ı Mahsusa tarafından her ay ödeme yapılmasına karar verilmiştir. Bu ödemelerin Musul Vilayeti üzerinden İran'a gönderilmesine hükmedilmiştir⁶²⁹. Yine ekim ayında Nizam-üs Saltana ile beraber gelen İranlılara aylık ödeme yapılmasına karar verilmiş ve isim listesi Ali Başhampa tarafından Harbiye Nezareti'ne gönderilmiştir⁶³⁰. Ali Başhampa bu kişiler için yapılacak aylık ödemeleri hesaplamış ve bunun için Harbiye Nezaretin'den ödenek talep etmiştir⁶³¹. Böylece Osmanlı Devleti kendisine sığınan İranlı politikacılar vasıtasıyla İran'da nüfuzunu arttırmaya çalışmıştır.

İran'ın güney batısında Osmanlı Devleti ile işbirliği içinde Ruslara karşı savaşan İran aşiretleri Mahmut Bey vasıtasıyla Osmanlı Devleti'nden silah ve cephane istemişlerdir. Ömer Fevzi Bey bu istekleri Harbiye Nezareti'ne iletmiştir⁶³². Ömer Fevzi Bey aynı tarihlerde Iraklı Abdurrahman Efendi aracılığıyla İran'dan bilgi toplamaya çalışmıştır. Bu kişiyi daha sonra propaganda yapması için Afganistan'a göndermiştir⁶³³.

Nizam-üs Saltana Ömer Fevzi Bey'e gönderdiği telgrafta Almanya'nın Osmanlı Devleti'nden habersiz ve İran'daki hükümetten izinsiz olarak bölgeye askeri bir misyon göndereceği bilgisini edindiğini haber vermiştir. Bu durumun kabul edilemez olduğunu

⁶²⁷ DAB, HR. SYS., D 2340, G 48(4).

⁶²⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1848, D 99, F 1-9.

⁶²⁹ DAB, DH. ŞFR., D 80, G 155.

⁶³⁰ DAB, DH. EUM., D 39, G 14.

⁶³¹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1852, D116, F 9-4.

⁶³² ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1848, d 99, F 1-16.

⁶³³ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1837, D 41, F 1-99.

vurgulamıştır⁶³⁴. Bu durum Almanya'nın İran'ı Osmanlı Devleti'ne kaptırmamak için harekete geçtiğini göstermektedir.

Osmanlı Devleti bu dönemde İran dışındaki aşiretleri de mercek altına almış ve çeşitli raporlar hazırlatmıştır. Binbaşı Remzi Bey tarafından hazırlanan raporda Aneze ve Şammar dışındaki Arap aşiretlerinin kısmen yerleşik yaşama geçtikleri ifade edilmiştir. Raporda Milli, Bakara, Cubur, Akidat ve Nusaybin aşiretleri hakkında bilgi verilmiştir. Remzi Bey aşiretler üstünde otorite kurmanın tek yolunun güç kullanmak olduğunu yazmıştır. Remzi Bey aşiretlerin Hasbece merkez olmak üzere Nusaybin, Sincar, Resulayn ve Viranşehir'de yerleştirilmelerini önermiştir⁶³⁵. 6. Ordu Kumandanı Halil Paşa da Şammar aşireti hakkında hazırladığı raporu Teşkilat-ı Mahsusa'ya göndermiştir. Raporda Derbeziye ile Musul arasındaki bölgede aşirete Uceymi Bey'in Musul'un güneyindeki kısma ise kardeşi Hamidi Bey'in liderlik ettiği belirtilmiştir. Raporda Şammar aşiretinin Bağdat ile Musul arasında göçebe olarak yaşadığı ifade edilmiştir. Ayrıca aşiretin İngilizler ile temasının bulunmadığı bilgisi verilmiştir⁶³⁶. 7. Ordu Kumandanı Mustafa Kemal Paşa ise Fırat Nehri havzasında bulunan Aneze ve Şammar aşiretleri hakkında hazırladığı raporu Başkumandanlık Vekaleti'ne ve Teşkilat-ı Mahsusa'ya göndermiştir. Bu raporda Aneze Aşireti'nin Halep ve Şam'ın doğusundan Fırat Nehri'nin kıyısına kadar olan bölgede yaşadığı, yaz döneminde Deyrizor-Cerablus hattının ilerisine kadar gittikleri belirtilmiştir. Raporda aşiretin Fed'an kolunun başında Mahcim, Harase kolunun başında Mezud ve Seba'a kolunun başında Bercis adlı kişilerin buldukları bilgisi yer almıştır. Paşa bu aşiretin 15.000 haneden oluştuğunu ve 20.000 civarı bir süvari kuvveti oluşturabildiğini ifade etmiştir. Mustafa Kemal Paşa raporunda Hammam ile Ani Nehri arasındaki bölgede Şadi isimli bir aşiretin bulunduğunu ve bu aşiretin Aneze Aşireti'ne vergi vererek varlığını sürdürdüğünü belirtmiştir. Bölgede Akidat, Bakara Cubur ve Elbusray gibi küçük aşiretler bulunduğu bilgisi de raporda yer almıştır. Rapordan, bölgede Berazi isimli bir Kürt aşireti olduğu da anlaşılmaktadır⁶³⁷. Mustafa Kemal Paşa raporunda Şammar Aşireti hakkında da bilgi vermiştir. Rapora göre bu aşiret Mezopotamya'ya yayılmıştır. Genelde Cezire, Nusaybin, Resulay, Samara ve Decail gibi şehirlerde yoğunlaşmışlardır. Şammar Aşireti

⁶³⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1664, D 38, F 9-1.

⁶³⁵ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1855, D 123, F 2-3.

⁶³⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1855, D 123, F 3-1.

⁶³⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1855, D 123, F 4.

güç olarak Aneze Aşireti'ne yakındır. Bölgede ayrıca zengin bir aşiret olan Delim Aşireti bulunmaktadır. Mustafa Kemal Paşa Aneze lideri ile görüşüp ondan hakim olduğu coğrafyada asayiş sağlmasını, başka bölgelerde çıkan sorunların çözülmesine de yardım etmesini talep ettiğini bildirmiştir⁶³⁸.

Mustafa Kemal Paşa aşiretler ile yaptığı görüşmelerini anlatan ikinci bir raporunu 3 Ekim 1917 günü Başkumandanlık Vekaleti'ne göndermiştir. Paşa, Aneze aşiretinin lideri Mücemmim ve kardeşi Muhammed ile görüşmüş ve onlardan bölgelerinde asayiş temin etmelerini ve Osmanlı kuvvetlerinin lojistik hatlarını korumalarını istemiştir. Mustafa Kemal Paşa onlara zararlarının ödeneceğine dair teminat da vermiştir. Bu rapor da değerlendirilmek üzere Teşkilat-ı Mahsusa'ya iletilmiştir⁶³⁹. Bu olaydan Osmanlı Devleti'nin aşiretlere karşı uyguladığı politikanın Teşkilat-ı Mahsusa tarafında tesbit edildiği anlaşılmaktadır. Aşiretler hakkında edinilen bilgiler Teşkilat-ı Mahsusa'da toplanmış ve bilgiler ışığında aşiretlere yönelik politikalar oluşturulmuştur.

Mustafa Kemal Paşa daha sonra Deyrizor ile Resulayn civarındaki Şammar topluluklarının en etkili ismi olan Meşal Bey ile görüşerek onun devlete bağlılığını sağlamış ve kendisine bir madalya vermiştir. Daha sonra ise Neval bin Salih ile görüşmüş onu da Osmanlı Devleti'nin yanına çektikten sonra kendisine bir madalya vermiş ve erzak yardımı vaat etmiştir⁶⁴⁰.

Kasım ayında Osmanlı topraklarında bulunan bazı İranlı politikacıların tekrar İran'a gönderilmeleri görevi Teşkilat-ı Mahsusa'ya verilmiştir⁶⁴¹. Nizam-üs Saltana tarafından teşkilata bazı kişilerin isimleri verilmiştir. Bu kişilerin İran'a gidişleri için çalışmalar başlamıştır⁶⁴².

Bu tarihlerde Mahmut Bey İran'dan edindiği bilgileri Ömer Fevzi Bey'e göndermeye devam etmiştir. Gönderdiği son raporda Rusların Sine, Kirmanşah ve Savuçbulak'ta bulunan kuvvetlerini geri çektiklerini haber vermiştir. Ancak bölgede hala az sayıda Rus kuvvetinin bulunduğunu detaylı bilgi almak için casuslar

⁶³⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1855, D 123, F 4-2.

⁶³⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1855, D 123, F 4-4.

⁶⁴⁰ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1855, D 123, F 4-8.

⁶⁴¹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1664, D 38, F 14-1.

⁶⁴² ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1664, D 38, F 14-2.

gönderdiğini belirtmiştir. İran'a gönderilecek kişiler için hayvan ve malzeme temin ettiğini de ifade etmiştir⁶⁴³.

Kasım ayında daha önce düşünülen İran'a bir sağlık ekibi gönderme projesi hayata geçirilmiştir. Ömer Fevzi Bey'in oluşturduğu heyetin ilaç, malzeme ve alet ihtiyaçları Teşkilat-ı Mahsusa tarafından karşılanmıştır⁶⁴⁴.

Mahmut Bey Ömer Fevzi Bey'den Osmanlı basınında İran hakkında çıkan haberlerin Farsça'ya çevrilecek İran'a gönderilmesini istemiştir⁶⁴⁵. Böylece basın üzerinden İran'da propaganda yapılması amaçlanmıştır. Ömer Fevzi Bey bu isteği Teşkilat-ı Mahsusa'ya iletmiştir⁶⁴⁶.

1917 yılı aralık ayında ülkelerine dönecek olan politikacıların İran'a gönderilmeleri başlamıştır. Nizam-üs Saltana da İran'a gitmiş ve faaliyetlerini burada sürdürmeye başlamıştır⁶⁴⁷. Nizam-üs Saltana'nın İstanbul'da kalan oğlu ve birkaç İranlı eğitim ve iş için Berlin'e gönderilmişlerdir⁶⁴⁸.

Ömer Fevzi Bey aralık ayında da İran hakkında hazırladığı bir raporu Enver Paşa'ya göndermiştir. Raporda Osmanlı Devleti ile İran arasında tarih boyunca rekabet yaşandığı ancak artık ilişkilerin yakın şekilde tesis edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu durumun iki ülke çıkarına olacağını vurgulamıştır⁶⁴⁹.

Aralık ayında Rusların Kirmanşah, Sine, Savuçbulak ve Sakez'de bıraktıkları az sayıdaki kuvvetlerini çektikleri öğrenilmiştir⁶⁵⁰. Daha sonra ise Rus askerlerinin Hemedan'dan da çekilerek Kazvin'de toplandıkları tesbit edilmiştir⁶⁵¹. Bunun üzerine Teşkilat-ı Mahsusa tarafından Osmanlı-İran dostluğunun nasıl genişletileceğine dair bir rapor hazırlanmıştır⁶⁵².

⁶⁴³ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1664, D 38, F 16-1.

⁶⁴⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol.i K 1664, D 38, F 3-2.

⁶⁴⁵ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1664, D 38, F 18.

⁶⁴⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1664, D 38, F 18-1.

⁶⁴⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1863, D 155, F 1-14.

⁶⁴⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1664, D 38, F 21-1.

⁶⁴⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1664, D 38, F 17-5 ve DAB, HR. SYS., D 2340, G 76(1).

⁶⁵⁰ DAB, HR. SYS., D 2340, G 75(1).

⁶⁵¹ DAB, HR. SYS., D 2340, G 77(1).

⁶⁵² ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1834, D 25, F 37-1.

Aralık ayı sonlarında Ruşeni Bey İstanbul'a bir telgraf göndermiş ve Caferizade Baki Bey ile beraber Tahran'a vardıklarını bildirmiştir. Aşiretlerle görüşmeler yaparak Kafkasya'ya doğru gideceklerini haber vermiştir.⁶⁵³ Ruşeni Bey daha sonra gözlemlerini ve tavsiyelerini içeren bir rapor göndermiştir. Raporda Rusya'da yaşanan gelişmelerin İran'ı etkilediğini, İran'da Rus ve İngiliz yanlılarının zor durumda olduklarını ifade etmiştir. İran halkının Osmanlı Devleti'ne olumlu baktığını belirtmiştir. İran'da Demokrat Fırka'nın büyük etkinlik kazandığını vurgulamış bu nedenle Osmanlı Devleti'nin onlarla anlaşmak için harekete geçmesini tavsiye etmiştir. Ruşeni Bey raporunda Osmanlı elçiliğinin yetersizliğinden ve etkisizliğinden de şikayet etmiş ve İran'da nüfuz kazanma fırsatının kaçırıldığını iddia etmiştir⁶⁵⁴.

Osmanlı Devleti İran üzerinden Afganistan ve Hindistan'a yönelik propaganda faaliyetleri de yürütmüştür. Afganistan ve Hindistan'ın durumunu araştırmak üzere gönderilen Yüzbaşı Wagner bir rapor hazırlamıştır. Raporunda Afganistan'ın Osmanlı ordusunu kabul etmeye hazır olduğunu, Afgan halkının cihata meyilli olduğunu ve Hindistan'ın kuzeyinde de cihata meyilli topluluklar bulunduğunu ifade etmiştir⁶⁵⁵. Osmanlı Devleti Afganistan'a elçi olarak Abdullah Bey'i göndermiştir. Abdullah Bey'den Afganistan'da cihat propagandası yapmasını ve Afgan emirini Osmanlı Devleti'nin yanına çekmesini istemiştir. Bu nedenle Abdullah Bey ile beraber bir miktar para ve bazı hediyeler Afganistan'a gönderilmiştir. Ancak Abdullah Bey İran'da İngilizler tarafından yakalanmıştır⁶⁵⁶.

1915 yılından itibaren Hindistan'a yönelik faaliyetler hız kazanmıştır. Bir yandan Irak cephesinde esir alınan Hintli ve müslüman askerler için propaganda yapılırken diğer yandan da Afganistan üzerinden Hindistan'daki Müslümanlar üzerinde propaganda yapılmaya çalışılmıştır. Bunun için beyannameler hazırlanmış ve bu beyannameler aynı zamanda İngiliz ordusunun içinde bulunan müslüman askerlere ulaştırılmaya çalışılmıştır⁶⁵⁷. İngiltere bu duruma önlem olarak, cihatın İslama sonradan sokulduğunu, hilafetin Araplara ait olduğunu Osmanlı Devleti'nin hilafeti gasp ettiğini,

⁶⁵³ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1841, D 62, F 1-15.

⁶⁵⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K1841, D 62, F 1-16 ve ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1841, D 62, F 1-17.

⁶⁵⁵ Vahdet Keleşılmaz, *Teşkilat-ı Mahsusa'nın Hindistan Misyonu (1914-1918)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1999, s. 105.

⁶⁵⁶ Barış Metin, *a.g.e.*, s. 68-71.

⁶⁵⁷ Servet Avşar, *a.g.m.*, s. 51.

Hindistan'ın Müslümanların dinleri saygılı bir ülke olduğunu bu nedenle Hint Müslümanlarının ayaklanmasına gerek olmadığını iddia eden bir propaganda başlatmıştır⁶⁵⁸. Bu propagandanın amacı temelde Arapları daha genel olarak Müslümanları Osmanlı Devleti'ne destek olmaktan uzak tutmak olarak belirlenmiştir. Ayrıca halifenin İttihat ve Terakki'nin elinde esir olduğunu bu nedenle cihatın bir değeri olmadığını duyurmuştur.

İran'a gönderilen Rauf Bey Müfrezesinin asıl amacı Afganistan'a ulaşmak ve bu ülkeyi Osmanlı ve Almanya'nın yanında savaşa sokmak olmuştur. Afganistan'ın savaşa girmesi ile birlikte Afgan ordusu ve Afganistan'dan toplanan gönüllülerle birlikte Hindistan'da büyük bir ayaklanma çıkarılması planlanmıştır⁶⁵⁹. Bu nedenle Rauf Bey müfrezesini de Afganistan'a yönelik bir girişim olarak kabul etmek gerekir. Rauf Bey dışında Ubeydullah Efendi liderliğinde bir grubun Afganistan'a giderek cihat propagandası yapmaları planlanmıştır. Ancak bu ekip Afganistan'a ulaşamamıştır. Bunun dışında birkaç deneme daha yapılmış ancak İngilizler girişimleri haber alarak engel olmuşlardır⁶⁶⁰. Asım Bey 16 Mart 1915 tarihinde gönderdiği telgrafta Afganistan'a yönelik çete faaliyetlerinin başarılı olması için bölge ile sağlıklı bir iletişim kurulması gerektiğini dile getirmiştir. Bunun için Afganistan'a kadar telgraf bağlantısı kurulmasını önermiştir⁶⁶¹. Ancak bunun uzun zaman gerektirmesi İran'ın karışık durumu, gerekli malzemelerin bulunmaması gibi nedenlerden ötürü bu plandan vazgeçilmiştir⁶⁶².

Teşkilat-ı Mahsusa Hindistan hakkında bir rapor hazırlaması için Tevfik Bey'i bölgeye göndermiştir. Tevfik Bey raporunda Hindular ile Müslümanlar arasında büyük din farklılıkları olduğunu bu iki kitlenin bir arada çalışmasının imkansız olduğunu ifade etmiştir. Bunun yanı sıra Müslümanların da kendi aralarında tek bir örgüt olamadıklarını birçok fırkaya bölündüklerini vurgulamıştır⁶⁶³. Bu durum Hindistan'da İngiliz karşıtı büyük bir ayaklanmanın çıkma ihtimalini ortadan kaldırmıştır.

⁶⁵⁸ Vahdet Keleşyılmaz, *a.g.e.*, s. 41.

⁶⁵⁹ Ahmet Tetik, *a.g.e.*, s. 225.

⁶⁶⁰ Ahmet Tetik, *a.g.e.*, s. 245, 251.

⁶⁶¹ *DAB*, HR. SYS., D 2407, G 31(3).

⁶⁶² *DAB*, HR. SYS., D 2407, G 31(6).

⁶⁶³ Vahdet Keleşyılmaz, *a.g.e.*, s. 52-54.

Teşkilat-ı Mahsusa İran, Afganistan ve Hindistan ile meşgul olurken Türkistan hakkında da bilgi edinmeye çalışmıştır. Bu çalışmalar kapsamında Eşref Bey'in kardeşi Hacı Sami Bey Türkistan'a gönderilmiştir⁶⁶⁴. Ayrıca Rodoslu Habibzade Ahmet Kemal Bey Doğu Türkistan'a gönderilmiştir⁶⁶⁵. Bunlar dışında başka bazı Teşkilat-ı Mahsusa ajanları da bölgede faaliyet yürütmüşlerdir⁶⁶⁶. Bu nedenle 1916 yılında Ruslara karşı başlayan Yedisu İsyanı'nda Teşkilat-ı Mahsusa'nın etkisi olduğu düşünülebilir⁶⁶⁷.

Mayıs 1915'ten itibaren Teşkilat-ı Mahsusa ile Hintli Har Dayal arasında Hindistan hakkında yapılan görüşmeler hız kazanmıştır. Mayıs ayı sonunda Har Dayal Hindistan'ı İngilizlerden kopartmak için hazırladığı planı Osmanlı Devleti'ne sunmuştur⁶⁶⁸. Daha sonra bu plan çerçevesinde Hindistan'da faaliyet göstermek üzere Genç Hindistan Cemiyeti, Seyfi Hindistan Cemiyeti ve Hind Uhuvvet-i İslam Cemiyeti gibi cemiyetler kurulmuştur. Hindistan'a yönelik basın faaliyetleri de yürütülmüştür. Bu kapsamda kurulan gazetelerden biri Cihan-ı İslam'dır. Bu gazete 1915 yılından itibaren Hintli Ebu Said El-Arabi tarafından Hindistan'da cihat propagandası yapmak için Teşkilat-ı Mahsusa'nın desteğiyle çıkartılmıştır. Gazete aracılığıyla Hindistan'daki Müslümanlar İtilaf Devletlerine karşı savaşa davet edilmişlerdir. Gazete ayrıca İslam birliği propagandası da yapmıştır⁶⁶⁹. Yine Teşkilat-ı Mahsusa ile Ebu Said El-Arabi iş birliğiyle Uhuvvet isimli bir gazete daha kurulmuştur. Teşkilat-ı Mahsusa'nın yaptığı ödemeler ile gazete üç yıl boyunca yayın hayatına devam etmiştir. Bu gazete de tıpkı Cihan-ı İslam gibi cihat ve İslam birliği propagandası yapmıştır. Teşkilat-ı Mahsusa Hindulara da hitap edebilmek için 1916 yılında İstanbul'da Champakaraman Pillai isimli bir kişiye Hind Haber Ajansı'nı kurdurmuştur. Böylece Hintli milliyetçilere ve Hindu esirlere yönelik propaganda faaliyetleri hız kazanmıştır⁶⁷⁰.

Teşkilat-ı Mahsusa Almanya'da bulunan esir Hintlilere yönelik propaganda faaliyeti yürütmüştür. Almanya'da bulunan Müslüman esirlere dağıtılmak üzere çeşitli

⁶⁶⁴ Galip Vardar, *a.g.e.*, s. 551.

⁶⁶⁵ Nergishan Tekin, *a.g.e.*, s. 308.

⁶⁶⁶ Murat Bardakçı, *Enver*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015, s. 306-307.

⁶⁶⁷ Salih Özkan, "Teşkilat-ı Mahsusa'nın 1916 Yedisu/Türkistan İsyanlarındaki Rolü", *Cappadocia Journal Of History And Social Sciences*, Sayı 8, 2017, s. 272.

⁶⁶⁸ Vahdet Keleşılmaz, *a.g.e.*, s. 57.

⁶⁶⁹ Vahdet Keleşılmaz, *a.g.e.*, s. 116.

⁶⁷⁰ Vahdet Keleşılmaz, *a.g.e.*, s. 124-125.

bildiriler hazırlanmıştır. Teşkilat ayrıca Kut'ül Amare'de alınan Hindu ve Müslüman esirlere yönelik de propaganda faaliyeti yürütmüştür⁶⁷¹.

Aynı tarihlerde Afganistan'a ajan gönderme çalışmaları da devam etmiştir. Ancak İngiliz ve Rus engellemeleri nedeniyle bu konuda pek başarılı olunamamıştır. Asım Bey 18 Aralık 1915 günü gönderdiği telgrafta Mahmut Nedim Bey ve Celal Bey'in Afganistan'a geçmeyi başaramadıklarını haber vermiştir. Asım Bey bu kişilerin İran'da görevlerinin bulunmadığını bu nedenle İstanbul'a geri çağrılmalarını rica etmiştir⁶⁷². Bundan sonra Ruşeni Bey Afganistan ve Hindistan hakkında bir rapor hazırlamıştır. Bu raporda Hindistan'da yürütülecek faaliyetler için mutlaka Afganistan'ın desteğinin sağlanması gerektiğini ifade etmiştir. Afganistan'da kullanılacak çok sayıda aşiret olduğu bilgisini vermiştir. Rusya'nın zayıflaması durumunda Afganistan'ın elde edilmesinin kolaylaşacağını vurgulamıştır. Bunun dışında Afgan emirinin elde edilmesi için bazı tavsiyelerde bulunmuştur⁶⁷³.

Osmanlı Devleti Hindistan'da Osmanlı yanlısı kişileri tesbit etmek ve bunlarla görüşerek ortak bir plan hazırlamak üzere Yüzbaşı Murat ve Teğmen Nurettin Beyleri tüccar kılığında Hindistan'a göndermiştir. Bu kişiler Osmanlı yanlısı olduğunu düşündükleri şahıslarla görüşmeler yapmaya başlamışlardır. Ancak İngiliz istihbaratı tarafından tesbit edilerek etkisiz hale getirilmişlerdir⁶⁷⁴. Böylece bu girişim sonuçsuz kalmıştır.

Hindistan'a yönelik faaliyetlerin Almanya ile birlikte yürütülmesi düşünülmüştür. Almanya ile ortak planlama yapabilmek için Ali Başhampa Berlin'e kadar gitmiştir⁶⁷⁵. Bu arada Türkistan'a yönelik faaliyetler de devam etmiştir. Balkan Savaşları'ndan itibaren daha sonra Teşkilat-ı Mahsusa'da yer alacak ekibin içinde olan ve teşkilat kurulduktan sonra teşkilata dahil olan Adil Hikmet Bey dört arkadaşı ile birlikte Türkistan'da propaganda yapmak üzere bölgeye gönderilmiştir⁶⁷⁶.

⁶⁷¹ Vahdet Keleşyılmaz, *a.g.e.*, s. 131-132.

⁶⁷² DAB, HR. SYS., D 2339,c G 16(3).

⁶⁷³ Vahdet Keleşyılmaz, *a.g.e.*, s. 111.

⁶⁷⁴ Orhan Koloğlu, *Curnalcilikten Teşkilat-ı Mahsusa'ya*, s. 115.

⁶⁷⁵ Vahdet Keleşyılmaz, *a.g.e.*, s. 71.

⁶⁷⁶ Adil Hikmet, *a.g.e.*, s. 15, 22.

Teşkilat-ı Mahsusa 1916 yılından itibaren Genç Hindistan Cemiyeti yöneticilerinden Ata Muhammet ile temas kurmuştur. Ata Muhammet Teşkilat-ı Mahsusa'ya telgraf göndererek projelerini anlatmış ve yardım istemiştir⁶⁷⁷.

Teşkilat-ı Mahsusa Seyyit Abdülvahid ile de temas kurmuştur. Bu kişi Hindistan hakkındaki projelerini Teşkilat-ı Mahsusa'ya sunmuştur. Bu projede Berlin'de bulunan Hindlilerin eğitilerek Hindistan'a gönderilmeleri, Afganistan'a bir heyet gönderilerek Afganistan'ın savaşa sokulması ve Afganistan üzerinden Hindistan'da ayaklanmalar çıkartılması yer almıştır. Seyyit Abdülvahid Hindistan'da İngilizlerin sıkıntı yaşamalarının Mısır'da Osmanlı Devleti için avantaj olacağını ifade etmiştir⁶⁷⁸.

Almanya'nın İran ve Afganistan'a yönelik yaptığı planlar mevcut durum ile örtüşmediğinden ve Almanya'nın ekonomik gücü ile bağdaşmadığından başarısızlığa mahkum olmuştur⁶⁷⁹. Bu duruma bir de Almanya ile Osmanlı Devleti'nin rekabeti eklenince istenilen başarı elde edilememiştir.

Bu bilgiler ışığında Teşkilat-ı Mahsusa'nın İran'da gönüllü toplayarak çete savaşı yürütmeye çalıştığı, propaganda faaliyetlerinde bulunduğu ve istihbarat topladığı görülmektedir. Teşkilat-ı Mahsusa'nın İran planları, bir yandan Kafkasya'daki planlar ile diğer yandan ise Afganistan ve Hindistan'a yönelik planlarla uyum içinde olmuştur. İran için yapılan planlar İngiltere ve Rusya'yı hedef almıştır. İran'da kurulacak kuvvetlerle Rusya'nın İran ve Kafkasya'dan atılması düşünülmüş bundan sonra İran üzerinden Afganistan'a ulaşmak planlamıştır. Afganistan üzerinden Hindistan'ın İngiltere aleyhine ayaklandırılması tasarlanmıştır. Bu planların hayata geçirilmesi için Osmanlı Devleti ile Almanya ortak hareket etmeye karar vermişlerdir. Ancak iki devlet arasında askeri girişimlerde, propaganda alanında ve diplomatik girişimlerde iş birliği kısa sürmüş ve rekabet başlamıştır. Bu durum planların başarılı olmasını zorlaştırmıştır. Rusya'nın İran'daki askeri varlığı, İngilizlerin İran'daki aşiretler üzerinde nüfuz kurmaları ve propaganda faaliyetleri Osmanlı Devleti'nin İran'daki girişimlerinin sonuçsuz kalmasına yol açmıştır. İngilizlerin Irak'ta ilerlemeleri de İran'a yönelik girişimleri olumsuz etkilemiştir.

⁶⁷⁷ Vahdet Keleşyılmaz, *a.g.e.*, s. 76-77.

⁶⁷⁸ Vahdet Keleşyılmaz, *a.g.e.*, s. 86-88.

⁶⁷⁹ Mustafa Çolak, *a.g.e.*, s. 39.

2.3.5. Teşkilat-ı Mahsusa'nın Rusya Faaliyetleri

Teşkilat-ı Mahsusa Kafkasya'ya yönelik planlarında temel olarak Rusya'yı hedef almıştır. Ancak Rusya'ya yönelik faaliyetler Kafkasya'daki girişimlerden ibaret olmamıştır. Bir de Rusya'nın içinde yaşayan azınlıkları ve Orta Asya'da yaşayan Türkleri ayaklandırmaya yönelik planlar yapılmıştır. Teşkilat-ı Mahsusa'nın Rusya'ya yönelik faaliyetleri üç farklı noktadan yönetilmiştir. Birincisi Kafkasya üzerinden çete faaliyetleri, ajan ve propagandacı gönderilmesi olmuştur. İkincisi Türkistan'a propaganda yürütecek kişilerin gönderilmesi olmuştur. Üçüncü olarak da Stockholm Elçiliği üzerinden Rusya'ya propaganda malzemeleri ve ajanlar gönderilmiştir.

Aslında İttihat ve Terakki'nin iktidara gelmesinden sonra Rusya'da bulunan Müslümanlara yönelik planlar yapılmaya başlanmıştır. Rusya'daki Türk milliyetçiliğini körüklemek için diplomatik temsilciliklere istihbarat toplamakla görevli kişiler gönderilmiştir⁶⁸⁰. Bu Birinci Dünya Savaşı sırasında Teşkilat-ı Mahsusa'nın yürüteceği faaliyetler için temel teşkil etmiştir.

Teşkilat-ı Mahsusa Rusya'ya yönelik faaliyetlerde Rusya'dan kaçan kişileri kullanmaya çalışmıştır. Bunlardan ilki Rusya'dan kaçarak Osmanlı Devleti'ne sığınan Abdürreşid İbrahim Efendi olmuştur⁶⁸¹. İbrahim Efendi 1913 yılında Osmanlı vatandaşlığına kabul edilmiştir⁶⁸². İbrahim Efendi Birinci Dünya Savaşı boyunca Teşkilat-ı Mahsusa'nın Rusya'ya yönelik faaliyetlerinde birçok görev almıştır.

Teşkilat-ı Mahsusa Rusya'da bulunun Türk topluluklarını Rusya'ya karşı kışkırtmak için "Rusya'da Sakin Müslüman Türk-Tatarların Haklarını Müdafaa Cemiyeti" adıyla bir cemiyet kurmuştur⁶⁸³. Bu cemiyet 14 Kasım 1915 tarihinde bir bildiri yayımlayarak Rusya'daki müslüman topluluklarının bağımsızlıklarına kavuşmaları için çalışacağını ilan etmiştir⁶⁸⁴. Bu cemiyetin Kazan şubesi Abdürreşid İbrahim Efendi, Halim Sabit Efendi, Abdülbari Efendi ve Yusuf Akçura'dan oluşmuştur. Kırım şubesini Mirza Said Bey, Hacı Mesut Efendi, Tevfik Nureddin Bey

⁶⁸⁰ Stanford Shaw, *a.g.e.*, s. 344-345.

⁶⁸¹ Mustafa Balcıoğlu, *Teşkilat-ı Mahsusa'dan Cumhuriyet'e*, Nobel Yayınları, İstanbul 2001, s. 36.

⁶⁸² Ahmet Tetik, *a.g.e.*, s. 168-169.

⁶⁸³ *ATASE Arşivi*, BDH Kol., K 1836, D 38, F 1.

⁶⁸⁴ *ATASE Arşivi*, BDH Kol., K 268, D 1105, F 1-5.

ve Esat Bey teşkil etmiştir. Türkistan şubesinde Beycan Bey ve Alimzade Ömer Efendi yer almışlardır. Kazakistan şubesinde ise Teylek Kabul Efendi görevlendirilmiştir⁶⁸⁵.

18 kasım günü Umur-ı Şarkıyye Dairesi Dairesi müdürü Ali Başhampa Berlin ve Viyana elçilerine Almanya ve Avusturya-Macaristan'da görüşmeler yapmak üzere bir heyetin yola çıktığını haber vermiştir. Fuat Paşa liderliğindeki bu heyete Kafkasya'da Rus karşıtı faaliyetler konusunda müttefiklerle uzlaşma görevi verilmiştir⁶⁸⁶. Bu heyetten bir kaç gün sonra Kırım ve Türkistan meselesini görüşmek üzere ikinci bir heyet aynı şehirlere gönderilmiştir. İkinci heyet Yusuf Akçura, Hüseyinzade Ali Bey, Esad Bey ve Beycan Bey'den oluşmuştur⁶⁸⁷. Bu heyetler yaptıkları görüşmeleri raporlar halinde Umur-ı Şarkıyye Dairesi'ne göndermişlerdir⁶⁸⁸. Bu durum Teşkilat-ı Mahsusa'nın Rusya'da izlenecek politikayı oluşturmakla görevlendirildiğini göstermektedir. Aynı zamanda müttefiklerle ortak hareket etmenin arzulandığını da gözler önüne sermektedir.

Gönderilen heyetler önce yol üzerindeki Budapeşte'ye uğrayarak Macar politikacılarla görüşmüşlerdir. Macar siyasetçilerle yapılan görüşmeler oldukça olumlu geçmiştir⁶⁸⁹. Heyet bu görüşmeleri rapor olarak Teşkilat-ı Mahsusa'ya da göndermiştir⁶⁹⁰. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu içinde kendi meclisi olan Macaristan'da destek sağlamanın imparatorluk politikası üzerinde etkili olacağı düşünülmüştür. Bu nedenle Viyana ziyareti öncesinde Budapeşte'de bu görüşmeler yapılmıştır.

Kırım ve Türkistan meselesini görüşmek için gönderilen heyet 14 Aralık 1915 günü Viyana'ya ulaşmıştır⁶⁹¹. Heyet burada Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanlığı'ndan yetkililerle görüşmeler yapmıştır. Ancak buradaki görüşmeler Macaristan'daki kadar başarılı olmamıştır. Avusturya yönetimi bu tarz planları savaş sonunda görüşülecek konular olarak değerlendirmişdir. Buna rağmen heyetin tasarılarını reddetmemiştir. Heyet daha sonra Avusturya-Macaristan Başbakanı ile bir görüşme

⁶⁸⁵ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-4.

⁶⁸⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-1.

⁶⁸⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-2.

⁶⁸⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-9.

⁶⁸⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-9a.

⁶⁹⁰ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-6.

⁶⁹¹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-17a.

yapmıştır. Bu görüşmede de heyetin planları savaş sonrası uygulanabilecek fikirler olarak değerlendirilmiştir. Başbakan heyetin isteklerinin ancak Rusya'nın kesin yenilgisi sonrasında uygulanabileceğini ifade etmiştir⁶⁹². Heyet Viyana'da bir bildiri yayımlamıştır. Bu bildiride şu ifadeler yer almıştır: *“Rusya Türk ve Müslüman ahaliyi en ibtidai ve mukaddes hukukundan mahrum bırakmış ve bu bedbaht akvamda hasail-i medeniye hayatiyeyi imhaetmek istemişlerdir. Aslen Kazanlı, Kırım ve Türkistanlı olan ve bu muhtıraya vazı-i imza bulunan biz Türkler, dinleri, lisanları ve ırkları nokta-i nazarından bir kitle-i mütecanise teşkil eden bu akvamın mesai-i milliyesini teşci için teşekkül etmiş olan komitenin murahhasları sıfatıyla ricamızı bütün alem-i medeniyetin enzarına arz ediyoruz. Ricamız yalnız huku-ı akvamı paymal eden müstebit Rusya'nın muzaffer muhasımlarına değildir. İsveç, Norveç, Danimarka ve Cemahir-i Müttefika-i Amerika gibi bitaraf hükümetlere de tevcih edilmiştir.”* Heyet bu çalışmalarını Teşkilat-ı Mahsusa'ya bir rapor ile bildirmiştir⁶⁹³.

Heyet burada Avusturya yöneticileri dışında Ukraynalı milliyetçiler ile de görüşmüştür. Bu görüşmede hem onların hedeflerini anlayarak uzlaşmaya çalışmış hem de organizasyonları incelemiştir. Bu durumu telgraf ile Teşkilat-ı Mahsusa'ya bildirmişlerdir⁶⁹⁴.

Viyana'da temaslarını tamamlayan heyet 24 aralık günü Berlin'e gitmiştir⁶⁹⁵. Kafkasya meselesini görüşmek üzere gönderilen Fuat Paşa liderliğindeki heyet 26 aralık günü şimdiye kadar yaptıklarını anlatan bir rapor göndererek talimat istemiştir⁶⁹⁶. Teşkilat-ı Mahsusa cevaben Kafkasya konusunda kesin bir uzlaşaya varılmasa da Osmanlı Devleti aleyhine planlar yapılmasının önlenmesi ve Kafkasya'nın güneyinin Osmanlı faaliyet alanı olarak kabul ettirilmesini istemiştir⁶⁹⁷. Kırım ve Türkistan meselesi için Berlin'e giden heyet ise planladığı görüşmeleri tamamlamak için ek süre

⁶⁹² ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-17.

⁶⁹³ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-16.

⁶⁹⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-17.

⁶⁹⁵ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-19.

⁶⁹⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 1-31.

⁶⁹⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 1-32.

istemiştir⁶⁹⁸. Bunun üzerine süre uzatılmış ve masrafların Teşkilat-ı Mahsusa tarafından ödenmesine karar verilmiştir⁶⁹⁹.

1916 yılından itibaren Berlin ve Stockholm elçilikleri üzerinden Rusya hakkında istihbarat İstanbul'a ulaştırılmaya başlamıştır. Berlin'den gönderilen 17 Ocak 1916 tarihli telgrafta Rusya'da savaşa devam etmek isteyenler ile savaştan çekilmeye taraftar olanlar arasında mücadele başladığı bilgisi İstanbul'a iletilmiştir⁷⁰⁰. 19 ocakta Stockholm'den gönderilen telgrafta elçi Cevat Bey Rus subay ve askerlerinin savaşmak istemediklerini ülkenin asker kaçakları ile dolduğunu ve Çarın ihtilal yaşanmasından korkmaya başladığını İstanbul'a bildirmiştir. Ayrıca halkın savaştan bıktığını Rus ekonomisinin her geçen gün kötüye gittiğini haber vermiştir⁷⁰¹. Cevat Bey tarafından Rus köylüsünün çok kötü durumda olduğu, tarımsal üretimin sürekli azaldığı ancak bunlara rağmen henüz büyük bir ayaklanmanın yaşanmadığı İstanbul'a iletilmiştir⁷⁰².

Cevat Bey bir sonraki telgrafında Rus hanedanı arasında savaşa taraftar olanlar ile savaştan çekilmeyi savunanlar olarak iki grubun oluştuğunu haber vermiştir. Almanların Petersburg'a yaklaşmaları halinde Rusya'nın teslim olacağını iddia etmiştir⁷⁰³. Cevat Bey Rusya'da Harbiye, Hariciye ve Maliye nazırları dışında hükümet üyelerinin barışa taraftar olduklarını ifade etmiştir⁷⁰⁴. Bu raporlar Osmanlı Devleti'nin Rusya'nın sıkıntılı durumunu yakından takip etmeye çalıştığını ve buna göre politikalar oluşturduğunu düşündürmektedir.

Yusuf Akçura Rusya'daki azınlıların durumunun tartışıldığı konferansta Rusya'da bulunan topluluklar için bağımsızlık istemiştir⁷⁰⁵. Bu istek karşısında konferans başkanı Baron von der Ropp şu şekilde konuşmuştur: "*Rusya'nın merkezinde ve Rus cemaati arasında yaşayan akvam için Ruslardan tahlis teşebbüsâtı büsbütün neticesiz kalacaktır. Bu sebepten heyet-i ittihadiye vesait-i mümkinenin kaffesine müracaatle milletiniz için Rusya dahilinde daha serbest bir mevcudiyet-i milliyeye*

⁶⁹⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-20.

⁶⁹⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-21.

⁷⁰⁰ DAB, HR. SYS., D 2376, G 31(2).

⁷⁰¹ DAB, HR. SYS., D 2376, G 31(4).

⁷⁰² DAB, HR. SYS., D 2376, G 31(5).

⁷⁰³ DAB, HR. SYS., D 2376, G 31(3).

⁷⁰⁴ DAB, HR. SYS., D 2376, G 31(1).

⁷⁰⁵ Yusuf Akçura, *Hatıralarım*, Hece Yayınları, İstanbul 2019, s. 121.

*teminine hasr-ı mesai edecektir*⁷⁰⁶.” Bu sözlerden Almanya’nın Rusya’ya yönelik politikası ile Osmanlı Devleti’nin politikası arasında bazı farklar olduğu görülmektedir.

Kırım ve Türkistan meselesi için Berlin’e gönderilen heyet çalışmalarını tamamlayarak 23 ocak günü Berlin’den ayrılmıştır. Avrupa’da kaldığı sürece gerçekleştirdiği temasları genel bir rapor halinde bir kez daha Teşkilat-ı Mahsusa’ya sunmuştur⁷⁰⁷. Heyet bu raporda aralık sonunda Berlin’de müslüman toplulukların liderleri ile ve bazı Alman akademisyenlerle görüştüğünü aynı gün Alman Doğu İstihbarat Bürosu üyeleri ile bir görüşme yapmışlardır. Doğu İstihbarat Bürosu Müdürü Schabinger heyete yardım vaadinde bulunmuştur⁷⁰⁸. Heyet raporunda Almanya Sömürge Bakanı ile görüştüğünü bakanın Rusya’nın yenilgisi derecesine göre Müslüman toplulukların özgür kalabileceğini ifade ettiğini belirtmiştir⁷⁰⁹. Bu durum Osmanlı Devleti’nin planlarına Almanya’nın tam olarak katılmadığını göstermektedir.

Berlin’den dönüş yolunda Sofya’ya da uğrayan heyet burada da bazı görüşmeler yapmıştır. Bu görüşmeleri 4 Şubat 1916 günü bir rapor halinde Teşkilat-ı Mahsusa’ya göndermiştir. Bu raporda Bulgar devlet yöneticilerinin heyete olumlu yaklaştığı bilgisi yer almıştır. Ayrıca Bulgar aydınları ile yapılan görüşmelerin olumlu geçtiği ifade edilmiştir⁷¹⁰.

Heyetin İstanbul’a dönüşünden sonra Yusuf Akçura, Hüseyinzade Ali Bey, Esat Bey ve Beycan Bey Teşkilat-ı Mahsusa Başkanı Ali Başhampa’ya yaptıkları gezi sonucunda edindikleri izlenimleri anlatan bir rapor sunmuşlardır⁷¹¹. Raporunda gezi sayesinde bu ülkelerde Rusya’daki azınlıklara bakışın öğrenildiği, Türk-Tatarların durumunun Avrupa’da dile getirildiği ve savaşın kazanılması durumunda bu topluluklara bazı haklar verilmesi konusunda söz alındığı ifade edilmiştir. Ayrıca bundan sonra başarılı olmak için nasıl bir yöntem izlenmesi gerektiği konusunda fikir edinildiği vurgulanmıştır⁷¹². Bu kişiler gezi sonrasında gezilen ülkeler hakkında da değerlendirme yapmışlardır. Avusturya’nın Rusya’daki topluluklara fazla ilgili

⁷⁰⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-26.

⁷⁰⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-27.

⁷⁰⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-23.

⁷⁰⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-26.

⁷¹⁰ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-29.

⁷¹¹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-34.

⁷¹² ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-32.

olmadığını ancak Macarların konuya ilgi gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Almanya'nın ise Ruslarla uzlaşmak uğruna Osmanlı Devleti'ni bu girişimlerde yalnız bırakabileceğini iddia etmişlerdir. Ayrıca çalışmalarını yürütebilmek için kendilerine bir büro tahsis edilmesini istemiştir⁷¹³. Bunun üzerine Teşkilat-ı Mahsusa tarafından Rusya'da Sakin Müslüman Türk-Tatarların Haklarını Müdafaa Cemiyeti'ne bir bina bulunmuştur⁷¹⁴.

Şubat ayında Cevat Bey Stockholm'dan gönderdiği raporda Rusya'da ekonomik sorunların derinleştiğini, Rusya'nın Amerika'dan borç alma girişiminin başarısızlığa uğradığını ve Rusların İsveç'in Almanya'nın yanında savaşa girmesinden endişe duyduklarını İstanbul'a haber vermiştir⁷¹⁵. Mart ayında ise Rusya'da savaşın kazanılacağına dair inancı olanların az sayıda olduklarını herkesin ülkenin halini kötü gördüğünü iletmiştir⁷¹⁶. Bu raporlardan Rusya'da ihtilal ortamının oluştuğu anlaşılmaktadır. Şüphesiz Almanya ve Osmanlı Devleti Rusya'daki karışıklıkları büyük bir fırsat olarak görmüşlerdir.

Mart ayında Türk-Tatar Cemiyeti Rusya'daki Müslümanlar için propaganda metinleri hazırlamak ve Rus basınını takip etmek için Teşkilat-ı Mahsusa'dan bütçe talep etmiştir⁷¹⁷.

Nisan ayında Cevat Bey gönderdiği raporda Rusya'da iktidar mücadelesinin başladığını ve savaş karşıtlığının arttığını Hariciye Nezareti'ne bildirmiştir⁷¹⁸. Rusya meselesinin önem kazanması üzerine Rusya'ya karşı faaliyetler organize etmesi için İttihat ve Terakki üyesi İsmail Canbolat'ın Stockholm Elçiliği'ne atanması düşünülmüştür⁷¹⁹. Bunun üzerine 27 Nisan 1916 tarihinde Stockholm Elçiliği'ne İsmail Canbolat atanmıştır⁷²⁰.

Cevat Bey'in Rusya hakkındaki bir diğer raporu ise mayıs tarihlidir. Bu raporda Rusya'da halk ve yöneticiler arasında savaş karşıtlığının iyice arttığı, halkın hayatını sürdürmesinin imkansız hale geldiği ifade edilmiştir. Cevat Bey ayrıca Almanya ile

⁷¹³ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-33.

⁷¹⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 38, F 1.

⁷¹⁵ DAB, HR. SYS., D 2376, G 32(3).

⁷¹⁶ DAB, HR. SYS., D 2376, G 33(1).

⁷¹⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 5-1.

⁷¹⁸ DAB, HR. SYS., D 2376, G 34(1).

⁷¹⁹ DAB, DUIT, D 49, G 84(1).

⁷²⁰ DAB, DUIT, D 49, G 84(2).

Romanya arasında yapılan ticaret antlaşmasının Rusya'da büyük tepkiye neden olduğunda İstanbul'a haber vermiştir⁷²¹.

Haziran ayında Teşkilat-ı Mahsusa bazı temaslarda bulunmak üzere Sait Paşa'yı Avrupa'ya göndermiştir. Hariciye Nezareti'ne bir yazı göndererek de Sait Paşa'nın yolculuğu sırasında kendisine yardımcı olunmasını rica etmiştir⁷²².

Teşkilat-ı Mahsusa haziran 1916'da Lozan'da yapılacak olan III. Milliyetler Konferansı'nda esir Müslüman halkların haklarını savunmak için girişimde bulunmuştur. Kırım Tatarlarını temsil için Tefik Nurettin Bey, Kazan Tatarlarını temsil için Yusuf Akçura, Kumaklar için Ahmet Saip Bey, Çağataylar için Beycan Bey, Kırgızlar için Mehmet Safa Efendi, Dağıstanlılar için Sait Tahir Bey, Çerkesler için Aziz Bey, Tunuslular için Mehmet Başhampa ve Mısır için Ferit Bey Teşkilat-ı Mahsusa tarafından konferansa gönderilmişlerdir⁷²³. Bu olay Teşkilat-ı Mahsusa'nın propaganda için uluslararası bir konferansı nasıl kullandığını göstermektedir.

Konferans sonrasında Yusuf Akçura Umur-ı Şarkiyeye Dairesi'ne bir rapor sunmuştur. Bu raporda konferansa katılan milletlerin birçoğunun İngiltere, Fransa ve özellikle Rusya'dan şikayetçi olduklarını böylece Rusların Müslüman azınlıklara uyguladığı baskının dünya kamuoyuna duyurulduğunu ifade etmiştir⁷²⁴. Yusuf Akçura ayrıca İsviçre'de Fransızca yayın yapan gazetelerin konferansa az yer verdiklerini ve konferansı Almanya karşıtı gibi göstermeye çalıştıklarını Almanca yayın yapan gazetelerin ise konferansı detaylı şekilde duyurdukları bildirmiştir. Ayrıca Almanca gazetelerin de Müslüman toplulukların etkisini önemsiz gösterdiklerini belirtmiştir⁷²⁵.

Yusuf Akçura İsveç üzerinden Rusya'daki Müslümanlara yönelik propaganda faaliyetleri yürütülmesini önermiştir. Bunun için Teşkilat-ı Mahsusa personelinin İsveç Elçiliği'ne atanmaları düşünülmüştür⁷²⁶. Teşkilat-ı Mahsusa ağustos ayında Almanya'daki Müslüman esirlere propaganda yapması için Abdülaziz Çaviş Berlin'e

⁷²¹ DAB, HR. SYS., D 2376, G 37(2).

⁷²² DAB, HR. SYS., D 2422, G 18(1).

⁷²³ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 38, F 26-1 ve ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 38, F 7.

⁷²⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 38, F 17-2.

⁷²⁵ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 38, F 17-3.

⁷²⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 38, F 17-5.

gönderilmiştir⁷²⁷. Abdülaziz Çaviş Berlin’de esirlere yönelik aylık bir dergi çıkartmak için ödenek talep etmiştir⁷²⁸. Teşkilat-ı Mahsusa dergi ücretinin Berlin Elçiliği tarafından ödenmesini istemiştir⁷²⁹. Ancak sonunda paranın Harbiye Nezareti bütçesinden Teşkilat-ı Mahsusa aracılığıyla gönderilmesine karar verilmiştir⁷³⁰. Bundan sonra dergi yayımlamak için bir ekip kuran Abdülaziz Çaviş Berlin’den dönmeyi teklif etmiştir⁷³¹. Derginin yayımlanması için gereken malzemenin alınmasında kullanılacak para Teşkilat-ı Mahsusa tarafından hesaplanmıştır⁷³². İhtiyaçlar için 9.245 Mark ayrılmıştır⁷³³. Bu para ocak 1917’de Berlin’e gönderilmiştir⁷³⁴.

1917 yılı başlarında Rusya’da huzursuzluk giderek armıştır. Türkistan’da Rusya karşıtı ayaklanmalar başlamıştır⁷³⁵. Teşkilat-ı Mahsusa bu fırsatı kaçırmak istememiştir. Teşkilat-ı Mahsusa doğu şubesi çalışanlarından Mehmet Fuat (Köprülü) Bey 5 Mart 1917 günü Harbiye Nezareti’ne Türkistan hakkında bir eylem planı sunmuştur. Bu planda Türkistan’a bazı kişiler göndererek mevcut organizasyonların İstanbul’a bağlı hale getirilmelerini, teşkilat kurulmamış bölgelerde ise teşkilat kurulmasının sağlanmasını önermiştir. Mehmet Fuat Bey ayrıca Türkistan’daki teşkilatların tek bir vücut haline getirilmesinin başarılı olmak için ne kadar önemli olduğunu vurgulamıştır⁷³⁶. Raporunda ayrıca Rusya içlerinde birçok küçük teşkilat kurulması, bu teşkilatların İstanbul’dan talimat alarak aynı hedefe odaklanmalarının sağlanması ve bu işi yönetecek kişinin Stockholm’e gönderilmesi önerilmiştir⁷³⁷.

Ali Kemal Bey de Rusya’da yaşayan Müslümanlara yönelik girişimler hakkında bir rapor hazırlamıştır⁷³⁸. Raporunda öncelikle Rusya Müslümanlarının başarılı olabilmek için Osmanlı yardımına muhtaç oldukları vurgulanmıştır. Raporunda Rusya’ya gönderilecek kişilerin daha önce orada bulunmuş ve halk üzerinde nüfuz sahibi kişiler

⁷²⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1839, D 48, F 1-32.

⁷²⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1839, D 48, F 1-46.

⁷²⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1839, D 48, F 1-44.

⁷³⁰ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1839, D 48, F 1-44a.

⁷³¹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1839, D 48, F 1-47.

⁷³² ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1839, D 48, F 1-50 ve ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1839, D 48, F 1-51.

⁷³³ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1839, D 48, F 1-52.

⁷³⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1839, D 48, F 1-57.

⁷³⁵ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 4290, D 95, F 66-4.

⁷³⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 1-11.

⁷³⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 1-12.

⁷³⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1862, D 152, F 1-2.

olmaları gerektiği bu şekilde daha başarılı olabilecekleri ifade edilmiştir. Raporda gönderilecek kişiler arasında merkezle iletişim sağlayacak kişilerin bulunmasının çok önemli olduğu belirtilmiştir. Ali Kemal Bey merkezle sağlıklı bir iletişim sağlanması için teşkilatların Kırım, Kafkasya gibi sınır bölgelerinden başlayıp Rusya içlerine doğru genişletilmelerini tavsiye etmiştir⁷³⁹. Ayrıca hem siyasi hem askeri faaliyetler yürütülmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bölgede müslüman subayların eğitilmeleri için askeri personel gönderilmesini aynı zamanda çete faaliyeti yürütecek ve propaganda yapacak kişilerinde gönderilecek kafilere dahil edilmelerini önermiştir. Ali Kemal Bey Osmanlı topraklarına Rusya'dan gelen Müslümanlar arasında bu tarz görevlerde kullanılabilecek pek çok kişi bulunduğunu iddia etmiştir⁷⁴⁰.

Birinci Dünya Savaşı'nın üçüncü yılında ekonomik açıdan çok kötü durumda olan Rusya'da mart ayında ayaklanmalar çıkmış ve bunun sonucunda 14 Mart 1917 günü geçici hükümet kurulmuş ve Rus Çarı tahttan çekilmiştir⁷⁴¹. Şüphesiz bu olay Rusya'ya yönelik faaliyetler yürüten Teşkilat-ı Mahsusa için büyük bir fırsat olmuştur.

Rusya'da bulunan azınlıkların temsilcileri 20 Mart 1917 tarihinde Stockholm'de bir kongre toplamaya karar vermişlerdir. Teşkilat-ı Mahsusa bu kongreden faydalanmak için Abdürreşid İbrahim Efendi, Hüseyinzade Ali Bey ve Yusuf Akçura'ya görevlendirmiştir⁷⁴².

Rusya'da yaşanan olaylar kongrenin daha sonraya bırakılmasına yol açmıştır. Kongre için seçilen heyet Rusya'daki yeni durum hakkında bir rapor hazırlayarak Teşkilat-ı Mahsusa'ya sunmuştur. Bu raporda Rusya'daki karışık durumun artması için çaba gösterilmesi tavsiye edilmiştir⁷⁴³. Ali Başhampa Abdürreşid İbrahim Efendi'yi kongre toplanıncaya kadar Berlin'e Yusuf Akçura ve Hüseyinzade Ali Bey'i ise Rusya'nın durumu hakkında bilgi toplamak üzere Stockholm'e göndermiştir⁷⁴⁴.

Rusya'da yaşanan karışıklıklar azınlıklara bağımsızlık için girişimde bulunma fırsatı vermiştir. Kazan'da Müslümanlar bağımsızlık için örgütlenmeye başlamışlardır.

⁷³⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1862, D 152, F 1-1.

⁷⁴⁰ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1862, D 152, F 1-2.

⁷⁴¹ Ahmet Tetik, *Teşkilat-ı Mahsusa (Umur-ı Şarkiyye Dairesi) Tarihi*, Cilt 2, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2018, s. 71.

⁷⁴² ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1944, D 73, F 1-15.

⁷⁴³ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1944, D 73, F 1-16.

⁷⁴⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 39, F 1-1.

Teşkilat-ı Mahsusa bu fırsatı kaçırmamıştır. Ruslara esir düştükten sonra serbest kalan Hayri Gökçay da Müslümanları kendi devletlerini kurmaları konusunda tahrik etmiştir. İttihat ve Terakki üyesi olan Hayri Gökçay'ın Teşkilat-ı Mahsusa üyesi olması da ihtimal dahilindedir⁷⁴⁵.

Bu tarihlerde Abdülaziz Çaviş tarafından Rusya'daki Müslümanlara yönelik "*El-Alem-ül İslam*" isimli bir dergi çıkartılması için Berlin'e para gönderilmiştir⁷⁴⁶. Bu olaydan Teşkilat-ı Mahsusa'nın Rusya'daki Müslümanlara yönelik yazılı propagandaya devam ettiği anlaşılmaktadır.

Avrupa'da kalan Abdürreşid İbrahim Efendi, Hüseyinzade Ali Bey ve Yusuf Akçura Rus basınının takip ederek Rusya hakkında hazırladıkları bir raporu Teşkilat-ı Mahsusa'ya sunmuşlardır. Bu raporda Rusların Çar taraftarları, meşrutiyetçiler ve işçi partisi şeklinde üç gruba ayrıldıkları belirtilmiştir⁷⁴⁷. Raporda Rus olmayan grupların da kendi partilerini kurmaya başladıkları ifade edilmiştir. Çar taraftarları ile meşrutiyetçilerin savaşa devam fikrinde oldukları işçi partisinin ve Rus olmayan toplulukların ise barış istedikleri vurgulanmıştır⁷⁴⁸. Rusya'da yaşanan ayaklanmanın temelinde Çarı ve çar taraftarlarını hedef aldığı belirtilmiştir⁷⁴⁹. Rusya'da müslüman toplulukları temsil eden yapının Rusya Müslümanları İttifakı isimli parti olduğu dile getirilmiştir⁷⁵⁰. Raporda Müslümanların yapması gerekenler de tesbit edilmiştir. Müslümanların barışa taraftar olan yapıyı desteklemeleri, Rusya'daki krizin derinleşmesi için çalışmaları ve mevcut haklarının genişletilmesi için çaba göstermeleri gerektiği vurgulanmıştır⁷⁵¹. Bunların başarılması için Müslümanların daha iyi şekilde teşkilatlanmaları, kendilerine en uygun partiyi iktidara getirmeye çalışmaları, dini makamlara haklarını savunacak kişileri getirmeleri ve Osmanlı Devleti ile yakın ilişkiler içinde olmaları önerilmiştir⁷⁵². Bu rapor Teşkilat-ı Mahsusa'nın Rusya politikasını belirlemeden önce Rusya'nın durumunu ve kullanılabilecek yapıları mümkün olduğunda iyi şekilde öğrenmeye çalıştığını göstermektedir. Şüphesiz Rusya'da yaşanan

⁷⁴⁵ Cemil Koçak, *Geçmiş Ayrıntıda Saklıdır*, Timaş Yayınları, İstanbul 2012, s. 98.

⁷⁴⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1839, D 48, F 1-59.

⁷⁴⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 1-1.

⁷⁴⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 1-2.

⁷⁴⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 1-3.

⁷⁵⁰ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 1-5.

⁷⁵¹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 1-6.

⁷⁵² ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 1-7.

devrim Osmanlı Devleti için büyük bir fırsat olmuştur. Berlin’de bulunan İbrahim Efendi ayrıca Teşkilat-ı Mahsusa’ya Almanya’daki müslüman savaş esirlerinden bazılarının Osmanlı Devleti’nde iş gücü olarak kullanılmasını öneren bir proje sunmuştur⁷⁵³. Buna benzer projeler savaş boyunca düşünülmüş ancak başarılı bir şekilde hayata geçirilememiştir.

Yusuf Akçura, Abdürreşid İbrahim Efendi ve Hüseyinzade Ali Bey Osmanlı Devleti’ne Rusya’daki Müslümanlar üzerinde etkili olabilecek kişilerin Stockholm’e gönderilerek bir propaganda ofisi kurmayı önermişlerdir. Böylece Rusya’daki Müslümanların Osmanlı Devleti lehine kullanılabileceklerini ifade etmişlerdir⁷⁵⁴. Bu teklifi kabul eden Enver Paşa, Ali Başhampa’ya şöyle bir emir göndermiştir: *“Akçuraoğlu Yusuf Bey ile rüfekasının Berlin’de bulunmaktan ziyade Rusya’ya daha yakın bulunmak suretiyle vazifelerine devamlarını daha münasib görüyorum. Kendilerine Stockholm’e gitmelerini tebliğ eyledim. Onların namına, Berlin Sefaretine beş yüz liralık kredi açdırınız. Stockholm Sefaretine de tebligatta bulununuz”*⁷⁵⁵.

Teşkilat-ı Mahsusa nisan ayında Yusuf Akçura ve Hüseyinzade Ali Bey’in bir süre daha Stockholm’de kalarak çalışmalarına devam etmelerini istemiştir⁷⁵⁶. Aynı zamanda İstanbul’da bulunan Ukraynalılardan bir heyet oluşturularak sosyalist kongresine gönderilmesi düşünülmüştür⁷⁵⁷.

Yine nisan ayında Ruşeni Bey de Kafkasya’da Rusya’ya karşı yapılacaklar hakkında bir rapor sunmuştur. Raporunda Kafkasya’da Müslümanların hemen örgütlenmelerinin sağlanmasını, Müslümanlar ile Gürcüler arasında ittifak kurulmasının temin edilmesini, Müslümanların Rus işçi partisi ile iş birliği yapmalarını önermiştir. Ayrıca eğer Rusya savaştan çekilmezse Müslümanların barış propagandası yapmak için kullanılmalarını teklif etmiştir⁷⁵⁸.

Abdürreşid İbrahim Bey Ali Başhampa’ya gönderdiği raporda Rusya’da Müslümanların organize olabilmek için çeşitli toplantılar yaptıklarını haber vermiştir.

⁷⁵³ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1846, D 83, F 1-84.

⁷⁵⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 1-7.

⁷⁵⁵ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 1-8.

⁷⁵⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 39, F 1-10.

⁷⁵⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-22.

⁷⁵⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 1-21.

Ayrıca Rusya'nın atadığı din adamlarına karşı halkın kendi temsilcilerini seçmeye başladığını ifade etmiştir⁷⁵⁹. İbrahim Bey daha sonra Berlin'den Stockholm'e giderek görevine buradan devam etmiştir. Rusya'dan kaçan kişiler ile görüşerek Rusya hakkında bilgi toplamaya çalışmıştır⁷⁶⁰. İbrahim Bey Rus ve Alman sosyalistlerinin Stockholm'de görüşeceklerini ve kendisinin de bu görüşmeye katılmak istediğini İstanbul'a haber vermiştir⁷⁶¹.

Mehmet Fuat (Köprülü) Bey Teşkilat-ı Mahsusa'nın Rusya'ya yönelik faaliyetlerini yürütmek için Stockholm'e bir görevli atanmasını önermiştir. Fuat Bey Rusya'dan bilgi toplamak, Rusya'daki Müslümanlara yönelik propaganda yapmak ve Teşkilat-ı Mahsusa'nın emirlerini bölgede bulunan personele iletmek için Stockholm'de bir büro açılmasını da teklif etmiştir⁷⁶². Fuat Bey İbrahim Efendi'den Rus basınına düzenli olarak takip etmesini ve edindiği bilgileri kendisine göndermesini istemiştir. Ayrıca ondan Rusya'daki Müslümanlara teşkilatlarını geliştirmelerini ve barış için propaganda yapmalarını tavsiye etmesini istemiştir⁷⁶³.

Abdürreşid İbrahim Efendi mayıs ayından itibaren Rus basınından elde ettiği bilgilerin yanı sıra bağlantıları sayesinde topladığı bilgileri de Teşkilat-ı Mahsusa'ya göndermeye başlamıştır. İbrahim Efendi Rusya'da durumun karışık olduğunu, Rusya'nın uzun süre savaşa devam edemeyeceğini, Finlandiya ve Ukrayna'nın Rusya'dan kopmaya başladıklarını İstanbul'a bildirmiştir⁷⁶⁴. Ayrıca ordudan kaçanların sayısının hızla arttığını, Lenin ve çevresindekilerin gittikçe güçlendiklerini haber vermiştir⁷⁶⁵. İbrahim Efendi Almanya'dan getirttiği birkaç müslüman savaş esirini casusluk için Rusya'ya göndereceğini de ifade etmiştir⁷⁶⁶. İbrahim Efendi mayıs ayı boyunca Rusya'daki Müslümanlarla sağlıklı bir iletişim kuramadığını İstanbul'a bildirmiştir⁷⁶⁷. İbrahim Efendi Rusya'dan gelenlerle yaptığı görüşmeler sonrasında

⁷⁵⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-10.

⁷⁶⁰ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-84.

⁷⁶¹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-1.

⁷⁶² ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 1-14.

⁷⁶³ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 1-18.

⁷⁶⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-4.

⁷⁶⁵ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-5.

⁷⁶⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-11.

⁷⁶⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-15.

Rusya'da anarşinin hakim olduğunu ve ciddi açlık sorunları yaşandığını öğrenerek İstanbul'a bildirmiştir⁷⁶⁸.

Yaptığı çalışmalar nedeniyle İbrahim Efendi'nin Stockholm'deki görev süresi biraz daha uzatılmıştır⁷⁶⁹. Bu tarihlerde Kafkasya'dan gelen Dr. Ali Abbas benzer bir görevde bulunmak için Teşkilat-ı Mahsusa bünyesine alınmıştır⁷⁷⁰. Ayrıca İsveç'teki sosyalist kongresine katılmak isteyen Ukraynalılara Osmanlı pasaportu verilmesi kararlaştırılmıştır⁷⁷¹.

Osmanlı Devleti kongrede konuşulan konuları takip etmek için kongreye bazı isimler göndermeyi de düşünmüştür. Nesim Mazliyah Efendi, Hüseyinzade Ali Bey ve Akil Muhtar Bey kongreye gönderilecek isimler olarak belirlenmiştir⁷⁷².

Budapeşte'den Ahmet Hikmet Bey de edindiği bilgiler üzerinden Rusya hakkında bir rapor hazırlamıştır. Bu raporda Rusya'da karışıklıkların giderek arttığı böyle devam ederse ikinci bir ihtilalin yaşanabileceği bilgisini vermiştir⁷⁷³. Böyle bir durumun Rusya'daki Müslümanların lehine olacağını bu nedenle Rusya'daki karışıklıkların artması için çalışılması gerektiğini ifade etmiştir. Bunun başarılması için Rusya'dan kaçan kişilerin propaganda için Rusya'ya gönderilmelerini tavsiye etmiştir⁷⁷⁴.

Haziran ayında Abdülaziz Çaviş tarafından Rusya'da bulunun Müslümanlara yönelik dergi çıkartma faaliyetlerine devam edilmiştir. Bunun için Teşkilat-ı Mahsusa tarafından Abdülaziz Çaviş'e gereken para gönderilmiştir⁷⁷⁵. Ayrıca Stockholm'de Rusya karşıtı faaliyetler yürütmek üzere Teşkilat-ı Mahsusa tarafından bir büro kurulmuştur. Burada Yüzbaşı Mehmet Nuri Bey ve tercüman Ferit Efendi görevlendirilmişlerdir⁷⁷⁶.

⁷⁶⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-16.

⁷⁶⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 39, F 1-22.

⁷⁷⁰ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 39, F 1-20.

⁷⁷¹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 39, F 1-49.

⁷⁷² DAB, HR. SYS., D 2395, G 9(9).

⁷⁷³ DAB, Dahiliye Kalem-i Mahsus Müdüriyeti (DH. KMS.), D 44, G 50(3).

⁷⁷⁴ DAB, DH. KMS., D 44, G 50(1).

⁷⁷⁵ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 48, F 1-63.

⁷⁷⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 39, F 1-18.

Abdürreşid İbrahim Efendi Umum Rusyalı Müslümanlar Kongresi hakkında edindiği bilgileri Ali Başhampa'ya göndermiştir⁷⁷⁷. Bu raporda kongrenin Rusya'da federal devlet istediği, azınlıkların haklarının korunmasını talep ettiği, Ruslarla azınlıkların eşit haklara sahip olmaları gerektiğini vurguladığı ve savaşa son verilmesi çağrısı yaptığı bilgileri yer almıştır⁷⁷⁸.

Yüzbaşı Mehmet Nuri Bey Stockholm'den Teşkilat-ı Mahsusa'ya bir rapor göndermiştir. Raporda henüz Rus basını dışında bir haber alma kaynağı bulamadığını ifade etmiştir⁷⁷⁹. Mehmet Nuri Bey gönderdiği ikinci raporda Rusya'da karışıklığın artmakta olduğunun ve geçici hükümetin sorunlara çözüm getiremediğini belirtmiştir⁷⁸⁰.

Yüzbaşı Mehmet Nuri Bey Teşkilat-ı Mahsusa'ya gönderdiği bir sonraki raporda Doktor Ali Abbas ve Beycan Bey hakkında bir değerlendirme yapmıştır. Mehmet Nuri Bey Ali Abbas Bey'in iyi Rusçasına rağmen propaganda yapacak nitelikte olmadığını iddia etmiştir. Beycan Bey'in ise devrim hakkında propaganda yapmak için gerekli bilgi düzeyine sahip olmadığını ifade etmiştir⁷⁸¹.

Abdürreşid İbrahim Bey temmuz ayında gönderdiği raporda Rusya'daki durum hakkında görüşlerini paylaşmıştır. Kafkasya'da müslüman toplulukların organize olmaya başladıklarını, ancak diğer topluluklara göre çalışmalarının çok zayıf olduğunu İstanbul'a iletmiştir⁷⁸². Ayrıca Rusya'da bulunan azınlıklar içinde en kalabalık ve etkin olanın Ukraynalılar olduğunu Rusya'ya yönelik faaliyetleri için Ukraynalıları kazanmanın büyük önem taşıdığını ifade etmiştir⁷⁸³. İbrahim Bey bu nedenle sürgündeki Ukraynalılarla görüşmeler yaptığını ve bu çeşit faaliyetlere devam edeceğini İstanbul'a bildirmiştir. Görüşmelerin şimdiye kadar olumlu geçtiğini de belirtmiştir⁷⁸⁴.

Ferit Bey Umur-ı Şarkiyye Dairesi'ne gönderdiği telgrafta tanıdığı üç kişinin Stockholm'de görevlendirilmelerini önermiştir⁷⁸⁵. Bu teklifi kabul edilmiştir⁷⁸⁶. Bunun

⁷⁷⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-31.

⁷⁷⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-32.

⁷⁷⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-35.

⁷⁸⁰ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-34.

⁷⁸¹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-53.

⁷⁸² ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-86.

⁷⁸³ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-87.

⁷⁸⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-88.

⁷⁸⁵ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-175.

üzerine Ferit Bey önerdiği kişileri ekibine katmak için Berlin'e gitmiştir⁷⁸⁷. Yüzbaşı Mehmet Nuri Bey de Rusya'ya gönderilen kişilerle iletişim kurulması hususunda Stockholm'de yaşayan Tatar İbrahim Bey'in kullanılabileceğini ifade etmiştir⁷⁸⁸. Mehmet Nuri Bey ayrıca Rus basını üzerinden Rusya'daki gelişmeleri takip etmeye devam etmiştir⁷⁸⁹.

Abdürreşid İbrahim Bey gönderdiği başka bir raporda Rusya'da milliyetçiliğin giderek etkin hale geldiğini azınlıkların kendi devletlerini kurmak için faaliyetlerini yoğunlaştırdıklarını Teşkilat-ı Mahsusa'ya haber vermiştir⁷⁹⁰. İbrahim Bey Rusya'da yalnız Müslümanları değil bütün azınlıkları Rusya'ya karşı kışkırtmak için harekete geçilmesini önermiştir. Böylece Rusya'nın savaşa devam etmesinin imkansız hale geleceğini savunmuştur. İlerleyen dönemde ise milliyetçiliğin başta İngiltere olmak üzere diğer düşmanlara karşı da kullanılması gerektiğini ileri sürmüştür⁷⁹¹.

İsveç'te bulunan Beycan Bey Rusya'ya karşı yürüteceği görev konusunda İstanbul ile anlaşmazlık yaşamış ve kendisine verilen görevi kabul etmeyerek Rusya'ya gitmemiştir. Bunun üzerine İstanbul'a geri çağırılmıştır⁷⁹². Bu olay onun hakkında olumsuz değerlendirme yapan Mehmet Nuri Bey'i haklı çıkartmıştır.

Doktor Ali Abbas'ta Rusya'da Osmanlı casusu olarak çalışma teklifini kabul etmemiştir⁷⁹³. Bu olay Mehmet Nuri Bey'in bir diğer değerlendirmesinde de haklı olduğunu gözler önüne sermiştir. İstanbul'a dönen Ali Abbas Bey Avrupa'da yaptıkları hakkında Teşkilat-ı Mahsusa'ya bir rapor sunmuştur⁷⁹⁴. Bu raporda maddi sıkıntılardan ve Abdürreşid İbrahim Bey'in yetersiz çalışmalarından şikayet etmiştir⁷⁹⁵. Raporun sonunda Ali Abbas Bey Stockholm'de geniş bir heyet kurarak Rusya'da yaşanan olayların çeşitli açılardan değerlendirilmesini önermiştir. Bundan sonra ise Rusya'da

⁷⁸⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 39, F 1-57.

⁷⁸⁷ DAB, HR. SYS., D 2395, G 9(13).

⁷⁸⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-55.

⁷⁸⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-77.

⁷⁹⁰ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-74.

⁷⁹¹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-75.

⁷⁹² ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-83.

⁷⁹³ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-68.

⁷⁹⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-73.

⁷⁹⁵ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-69 ve ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-71.

bulunan Müslümanlara ve Kafkasya’da bulunan topluluklara Rus karşıtı propaganda yapılmasını teklif etmiştir⁷⁹⁶.

Yusuf Akçura temmuz ayında gönderdiği bir başka raporda Rusya’da karışıklığın iyice arttığını hemen hemen bütün azınlıkların daha fazla hak elde etmek veya bağımsız olmak için harekete geçtiklerini Teşkilat-ı Mahsusa’ya haber vermiştir. Bu nedenle Rusya’daki Müslümanlara yönelik faaliyetlerin hızlandırılmasını ve Avrupa’da bu toplulukların durumunu anlatacak yayınların yapılmasını önermiştir⁷⁹⁷. Ayrıca daha savaşın ilk yıllarında kurulan Rusya’da Sakim Müslüman Türk-Tatarların Haklarını Müdafaa Cemiyeti’nin mevcut şartlara göre yeniden düzenlenmesini talep etmiştir⁷⁹⁸.

Abdürreşid İbrahim Bey ağustos başında Ali Başhampa’ya gönderdiği raporda Rusya’dan haber alma konusunda iyi ve güvenli bir teşkilat kurduğunu haber vermiştir. İbrahim Bey Rusya’da durumun giderek kötüleştiğini, karışıklığın arttığını ve hükümetin sorunları çözmekte yetersiz kaldığını ifade etmiştir⁷⁹⁹. Ayrıca Kiev’de Rus askerleri ile Ukraynalılar arasında çatışmaların başladığını ve olayların giderek büyüdüğünü bildirmiştir⁸⁰⁰.

Yine ağustos ayı başında Ali Başhampa Stockholm’de bulunan Mehmet Nuri Bey’e bin lira göndermiştir⁸⁰¹. Bu paranın propaganda yapacak olan gazetelere İbrahim Bey aracılığıyla gönderilmesi istenmiştir⁸⁰². Bu olay Osmanlı Devleti’nin Rusya’daki karışık durumu fırsat bilerek müslüman topluluklara yönelik propaganda faaliyetlerini hızlandırmaya çalıştığını göstermektedir. Böylece bir an önce Rusya’nın savaş dışına itilmesi amaçlanmıştır.

19 Ağustos 1917 günü Abdürreşid İbrahim Bey’in gönderdiği raporda Rusya’da karışıklıkların zirveye çıktığı ve bu nedenle Rusya’dan bilgi almanın imkansız hale geldiği bilgisi yer almıştır⁸⁰³. Raporda Rusya’nın müttefikleri İngiliz ve Fransızların

⁷⁹⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-73.

⁷⁹⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1843, D 67, F 1-38.

⁷⁹⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1843, D 67, F 1-39.

⁷⁹⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-127.

⁸⁰⁰ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-128.

⁸⁰¹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-135.

⁸⁰² DAB, HR. SYS., D 2438, G 85(1).

⁸⁰³ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-130.

Rusya aleyhine bazı topluluklarla yakın ilişki kurdukları ifade edilmiştir. İbrahim Bey İngilizlerin Ukraynalılar ve Ermeniler ile Fransızların ise Estonya ile ilgilendiğini belirtmiştir⁸⁰⁴. Ayrıca Rusya’da bulunan müslüman toplulukların Osmanlı Devleti’nin desteğine muhtaç ve oldukça istekli olduklarını vurgulamıştır⁸⁰⁵.

Teşkilat-ı Mahsusa düzenlenecek olan sosyalist kongresine katılmak için bir heyet oluşturmuştur. Bu heyette Doktor Fuat Bey, Ahmet Saib Bey, Şeyh Salih Efendi, Şeyh Salih eş-Şerif Efendi, Yusuf Şetvan, Şeyh İsmail Efendi, Mehmet el-Atabi Efendi, Ali Ziya Efendi, Abdülsettar Hayri Efendi, Tunuslu Yusuf Bey ve Abdurrahman Efendi gibi isimler yer almıştır⁸⁰⁶. Sosyalist kongresine din adamlarından oluşan bir kadronun gönderilmesi daha çok Müslümanlara yönelik propaganda yapılacağına göstergesi olmuştur. Ayrıca emperyalist devletlere karşı Müslümanlar ile sosyalistler arasında yaklaşma sağlanabileceği düşünülmüş olmalıdır.

Mehmet Nuri Bey gönderdiği telgrafta kendisine gönderilen paranın gazetelere dağıtıldığını ifade etmiştir⁸⁰⁷. Ayrıca fırsat bulunduğu Rum Fokyon Efendi’nin Rusya’ya gönderilerek Rusya hakkında bilgi edinmeye çalışacağını bildirmiştir⁸⁰⁸. Buradan da anlaşılacağı üzere Teşkilat-ı Mahsusa zaman zaman gayrimüslimlerden de faydalanmıştır.

Eylül ayında toplanması düşünülen sosyalist kongresi daha sonraki bir tarihe ertelenmiştir⁸⁰⁹. Daha sonra ise kongrenin bir yıl sonra yapılmasına karar verildiği açıklanmıştır⁸¹⁰. Ancak yine de kongre heyetine seçilen bazı kişiler İsveç’e gönderilmişlerdir. Stockholm’e gelen Yusuf Şetvan Ali Başhampa’ya kongrenin toplantı tarihinin belli olmadığını haber vermiştir⁸¹¹. Ali Başhampa Stockholm’de bulunan Mehmet Nuri Bey’e Abdülaziz Çaviş ve beraberindekilere propaganda için harcanmak üzere gereken ödemenin yapılmasını emretmiştir⁸¹². Böylece Teşkilat-ı

⁸⁰⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-131.

⁸⁰⁵ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-133.

⁸⁰⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 39, F 1-79.

⁸⁰⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-114.

⁸⁰⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-107.

⁸⁰⁹ DAB, HR. SYS., D 2395, G 9(83).

⁸¹⁰ DAB, HR. SYS., D 2395, G 9(87).

⁸¹¹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-163.

⁸¹² DAB, HR. SYS., D 2395, F 9(157).

Mahsus kongre toplanmasa bile Avrupa kamuoyuna ve şehre gelen sosyalist temsilcilere propaganda yapmaya çalışmıştır.

Ruslara esir düştükten sonra Rusya'dan kaçan Yüzbaşı Mehmet Zeki Bey edindiği bilgileri bir rapor halinde Harbiye Nezareti'ne sunmuştur. Raporda Rus halkının ve askerlerinin savaştan bıktıkları, geçici hükümetin hiçbir sorunu çözemediği, ülkede büyük bir açlık sorunu yaşandığı, Rus ordusunda düzenin bozulduğu gibi bilgiler yer almıştır. Raporda ayrıca Çar taraftarları ile devrimciler arasında çatışmalar yaşandığı, asker kaçaklarının ciddi sorunlar yarattıkları ve Rusya'daki Müslümanların Osmanlı Devleti ile işbirliğine istekli oldukları belirtilmiştir⁸¹³. Böylece Rusya'nın karışık döneminde Rusya içinden gelen Mehmet Zeki Bey sayesinde güvenilir bilgiler elde edilmiştir.

Kasım ayında İsveç'te "Gasp Edilen İslam Memleketleri" isimli bir kongre düzenlenmesine karar verilmiştir. 7 Kasım günü düzenlenecek bu kongre ile müslüman toplulukların durumunun dünya kamuoyuna duyurulması amaçlanmıştır. Kongrede barış sürecinde Mısır'ın durumunun gözden geçirilmesi, Fransa'nın Tunus ve Cezayir'i boşaltması, Hindistan'ın bağımsız olması, İtalyanların Trablusgarp'ı tahliye etmeleri, Türkistan'da bir federasyon kurulması ve Kafkas topluluklarının özerk olmaları talep edilmiştir⁸¹⁴.

Yusuf Şetvan kongre hakkında Ali Başhampa'ya bir rapor göndermiştir. Kongrede alınan kararları iletmiş ve toplantıda yaşananlar hakkında bilgi vermiştir. Ayrıca kongre kararlarının Fransızca ve İsveççe olarak basına dağıtıldığını ifade etmiştir⁸¹⁵. Bu rapor düzenlenen kongre ile Umur-ı Şarkiyye Dairesi'nin bağımlı göstermektedir. Rusya'nın çöküşü yaklaştıkça Osmanlı Devleti Rusya'nın durumunu kötüleştirmek ve Rusya parçalanırsa müslüman toplulukların belirli haklar elde etmeleri için faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır.

Kasım ayında Abdülaziz Çaviş gönderdiği raporda Yahudiler, Ermeniler ve Rusya'daki durum hakkında değerlendirmeler yapmıştır. Raporda Yahudilerin ekonomik alanda ve basında etkili olduklarını İngilizler ile yakınlaşarak devlet kurmaya

⁸¹³ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1848, D 99, F 1-14.

⁸¹⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 1-33a.

⁸¹⁵ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-93.

çalıştıklarını ifade etmiştir. Ermenilerin ise eğer Rus hükümeti azınlıklara özerklik verirse Rus işgali altındaki Kafkasya ve Doğu Anadolu topraklarına göz diktiklerini belirtmiştir. Rusya'daki geçici hükümetin Rusya'yı bir arada tutabilmek için çeşitli milletlerden oluşan bir federasyona sıcak baktığını da ilave etmiştir⁸¹⁶.

İngiltere de aynı tarihlerde İsviçre merkez olmak üzere yürüttüğü faaliyetler ile Osmanlı Devleti ile Almanya'nın faaliyetlerine engel olmaya çalışmıştır. Ayrıca yine tarafsız olan bu ülke üzerinden yürüttüğü girişimlerle Osmanlı Devleti'nin diplomatik girişimlerini önceden öğrenmeye çalışmıştır⁸¹⁷.

Aynı ay içinde Yüzbaşı Mehmet Nuri Bey de bir rapor göndererek Rusya'ya hakkındaki fikirlerini paylaşmıştır. Rus halkının eski yönetimi ve savaşın devamını istemediğini belirtmiştir. Mevcut yönetimin hiçbir sorunu çözemediğini Rus ordusunda düzenin kalmadığını vurgulamıştır⁸¹⁸. Rusya'da Çar taraftarları ile devrimciler arasında gerilimin hızla arttığını bu durumun çatışmaya dönüşeceğini ifade etmiştir⁸¹⁹.

Yüzbaşı Mehmet Nuri Bey bir sonraki raporunda Lenin'in iktidarı ele geçirmesinden sonraki durumu değerlendirmiştir. Raporda Bolşeviklerin iktidarı tamamen ele geçirdiklerini, İngiltere ve Fransa ile olan ittifakı tanımadıklarını, barışa hazır olduklarını ifade edilmiştir. İngiltere ve Fransa'nın eski rejimi geri getirmek için çaba gösterdiklerini ancak şimdilik bu girişimlerin etkili olmadığını belirtmiştir⁸²⁰.

Teşkilat-ı Mahsusa Bolşevik Devrimi sonrasında ortaya çıkan karışıklıklardan faydalanmaya çalışmıştır. Rusya'da bulunan müslüman topluluklar da aynı fırsatı değerlendirmek için harekete geçmişlerdir⁸²¹. Rusya'da karışıklıklar ve iktidar mücadelesi sırasında müslüman topluluklar örgütlenmeye devam etmişlerdir. Abdürreşid İbrahim Bey Ali Başmahpa'ya gönderdiği telgrafta bu durumu haber vermiş, ayrıca Kafkasya ve Türkistan'da çalışmak için gönderilmek üzere beş kişi

⁸¹⁶ DAB, HR. SYS., D 2395, G 9(161) ve DAB, HR. SYS., D 2395, G 9(162).

⁸¹⁷ Abdullah Lülecı, I. Dünya Savaşı Yıllarında Osmanlı Devleti'nde Casusluk Faaliyetleri (1914-1918), (Basılmamış Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2014, s. 46.

⁸¹⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-195.

⁸¹⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-196.

⁸²⁰ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-199.

⁸²¹ Mustafa Balcıoğlu, "Bolşevik İhtilali Sırasında Teşkilat-ı Mahsusa'nın Rusya'daki Faaliyetleri", *Türk Kültürü Tarihi*, Sayı 350, s. 184.

önermiştir⁸²². Raporun devamında Rusya'da Rus olmayan toplulukların devletten kopmaları için yoğun propaganda yapılması gerektiğini bunun için durumun çok uygun olduğunu ifade etmiştir. Ruslar ile Ukraynalıların arasının açılması için çalışılmasını, Beyaz Rusların, Lehlerin ve Litvanyalıların Ruslara karşı kışkırtılmalarını tavsiye etmiştir. Rusya'da yaşanan krizden faydalanılarak Müslümanların bir araya getirilmelerini önermiştir⁸²³.

İbrahim Bey Rus ekonomisinin çöktüğünü, fabrikaların kapandığını ve demiryolu ulaşımının kesildiğini belirtmiştir. Bu durumun anarşiye, yağmaya ve silahlı çatışmalara yol açtığını ifade etmiştir⁸²⁴. Şüphesiz Rusya'nın bu duruma düşmesi Almanya ve Osmanlı Devleti için büyük bir fırsat teşkil etmiştir.

Rusya'da yaşanan gelişmeler üzerine Teşkilat-ı Mahsusa Doğu Şubesi Fahri Müdürü olan Mehmet Fuat Bey aralık ayında bir rapor hazırlamıştır. Bu raporda Rusya'nın savaştan çekilmesinin kesin olduğunu vurgulamıştır⁸²⁵. Mehmet Fuat Bey savaştan sonra Rusya'ya karşı izlenecek politika hakkında da bir rapor hazırlamıştır. Bu raporda Rusya'da bulunan Müslümanların düzene sokularak tek merkezden yönetilmelerini, bunun için gizli ve açık olmak üzere iki farklı politika yürütülmesini talep etmiştir. Gizli olarak yürütülecek politika kapsamında öncelikle Müslüman nüfusun silahlandırılmalarını daha sonra ise gizli bir örgüt kurularak bu örgüt vastasıyla Osmanlı Devleti ile ortak hareket etmelerinin sağlanmasını önermiştir. Açık siyasette ise bu topluluklara yönelik olarak kültürel girişimlerde bulunulmasını teklif etmiştir⁸²⁶. Bu rapordan Fuat Bey'in Rusya'ya yönelik uzun vadeli planlar yaptığı görülmektedir. Ancak Osmanlı Devleti bu raporun hazırlanmasından bir yıl sonra savaştan çekilmek zorunda kalmıştır. Dolayısıyla bu planları uygulayacak zamanı olmamıştır.

Rusya'daki Müslümanların tesire açık olduğuna dair istihbarat alınması üzerine Şeyhülislamlık makamı tarafından savaşın çıkmasından Çarlığı sorumlu tutan bir bildiri yayımlanmıştır⁸²⁷. Bu bildiride Rusya'daki Müslümanlardan Rus hükümetini barışa

⁸²² ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1843, D 67, F 1-47.

⁸²³ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1843, D 67, F 1-49.

⁸²⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1854, D 120, F 1-249.

⁸²⁵ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1854, D 120, F 1-63.

⁸²⁶ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1854, D 120, F 1-64.

⁸²⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1854, D 120, F 1-65.

zorlamak için çalışmaları talep edilmiştir⁸²⁸. Şartların zorlaması sonucunda Rusya kısa süre sonra İttifak Devletleri ile barış antlaşması yaparak savaştan çekilmiştir. Ancak Almanya ve Osmanlı Devleti'nin de savaşı kaybetmeye başlaması nedeniyle Rusya'ya yönelik faaliyetler sürdürülememiştir.

Özetlersek Teşkilat-ı Mahsusa Birinci Dünya Savaşı'nın başında Rusya'ya karşı önce Kafkasya'da harekete geçmiştir. Bir yandan Rus kuvvetlerine karşı çete savaşı yürütülmüş diğer yandan ise Kafkasya'daki topluluklar Rusya'ya karşı kışkırtılmıştır. Bu girişimlerin başarısız olması üzerine çete savaşından vazgeçilmiştir. 1916 yılı itibarı ile Rusya'da karışıklıkların başlaması üzerine Rusya'ya yönelik yeni faaliyetler başlamıştır. Rusya'dan kaçan kişiler vasıtasıyla Rusya'daki müslüman topluluklar üzerinde propaganda yapılmıştır. Çarlığın devrilmesi sonrasında bu tarz faaliyetler hız kazanmıştır. Bir yandan Kafkasya'daki halklar Rusya aleyhine kışkırtılmış diğer taraftan Rusya'nın içindeki Müslümanlarla temas kurulmuştur. Ayrıca Türkistan'a yönelik de bazı girişimlerde bulunulmuştur. Bolşevik Devrimi ile beraber bu girişimler devam etmiş ancak birçok konuda Almanya ile rekabet yaşanması sorun yaratmıştır. 1918 yılı ile beraber Almanya ve Osmanlı Devleti'nin savaşı kaybetmeye başlaması nedeniyle Rusya'ya yönelik faaliyetler somut sonuçlar vermeden sona ermiştir.

2.3.6. Teşkilat-ı Mahsusa'nın Orta Doğu Faaliyetleri

Teşkilat-ı Mahsusa'nın faaliyet yürüttüğü coğrafyalardan birisi de Orta Doğu olmuştur. Teşkilat öncelikle Kanal Harekatı sırasında Osmanlı kuvvetlerini desteklemekle görevlendirilmiş bundan başka Irak'ta İngilizleri durdurmaya çalışmıştır. Bunlar dışında Suriye'de istihbarat faaliyeti yürüterek ayrılıkçı akımları engellemeye çalışmıştır. Ayrıca Orta Doğu'da faaliyet gösteren İngiliz ajanlarıyla mücadele etmiştir.

Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşı'na girerken Irak'a bir saldırı beklemediği için buradaki kuvvetlerin büyük bir kısmını diğer cephelere göndermiştir⁸²⁹. Ancak Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na dahil olmasından kısa bir süre sonra

⁸²⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1854, D 120, F 1-66.

⁸²⁹ Mehmet Özdemir, "Birinci Dünya Savaşı'nda Irak Cephesi'nde Propaganda ve Casusluğa Karşı Alınan Tedbirler", *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı 4, Ankara Ağustos 2004, s. 55.

İngiltere Irak'a asker çıkartmış böylece Irak'ta Osmanlı-İngiliz savaşı başlamıştır⁸³⁰. İngilizler bu saldırı ile Irak aşiretlerinin Osmanlı Devleti'nin yanında savaşmalarını engellemek istemişlerdir. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin Irak üzerinden İran'a girerek Hindistan'ı tehdit etmesine mani olmayı düşünmüşlerdir. Bunlardan başka petrol açısından zengin olan bölgeyi kontrol altında tutmayı hedeflemişlerdir⁸³¹. Bu tarz stratejik hedefleri dikkate almamış olan Osmanlı Devleti de İngiliz saldırısına hazırlıksız yakalanmıştır.

Osmanlı Devleti'nin Irak'taki askeri varlığının son derece sınırlı olması nedeniyle İngilizler Basra'yı kolayca ele geçirmişler ve Bağdat'a doğru ilerlemeye başlamışlardır⁸³². Bu durum Osmanlı Devleti için ciddi bir kriz oluşturmuştur. Osmanlı Devleti Irak aşiretlerinin İngiliz nüfuzu altına girmemeleri için bölgede cihat propagandası yapmaya çalışmıştır. Bunun için bölgeye Seyyit Talib Bey gönderilmiştir⁸³³. Irak'a göndermek için yeterli sayıda asker olmadığından dolayı Teşkilat-ı Mahsusa başkanı Süleyman Askeri Bey Irak'a gönderilmiştir. Kendisinden bölgedeki aşiretlerden gönüllü toplayarak İngilizleri Irak'ta durdurması istenmiştir⁸³⁴. Süleyman Askeri Bey yanında az sayıdaki düzenli kuvvetle Irak'a gelmiş ve aşiretlerden bir kuvvet oluşturmuştur. Süleyman Askeri Bey 20 Ocak 1915 günü İngilizlerle yaptığı çarpışmada başarılı olmuştur. Bu durum onu İngilizleri Irak'tan atabileceği konusunda umutlandırmıştır⁸³⁵. Uceymi Sadun Paşa ile ona bağlı olan aşiret Süleyman Askeri Bey'e bu çarpışmalarda büyük destek sağlamışlardır. Ancak birçok aşiret Osmanlı kuvvetlerini desteklememiştir. Daha sonra Şuayyibe'de yaptığı taarruzun başarısız olması ve kuvvetlerinin dağılması üzerine Süleyman Askeri Bey intihar etmiştir⁸³⁶. Eşref Bey'e göre Süleyman Askeri Bey Irak'ta sadece birkaç aşiretten destek görmüştür. Birçok aşiret İngiltere'den para alarak tarafsız kalmıştır⁸³⁷. Bu durum başarısızlığın temel nedeni olmuştur. Bundan sonra Irak'ta Teşkilat-ı Mahsusa

⁸³⁰ Kadir Ekim, Birinci Dünya Savaşı'nda Irak Cephesi Kut'ül-Amare Muharebesi (29 Nisan 1916-16 Şubat 1917), (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı*, Kahramanmaraş 2015, s. 10.

⁸³¹ Rifat Üçarol, *Siyasi Tarih 1789-2001*, Der Yayınları, İstanbul 2006, s. 557.

⁸³² Tülay Baran, "Birinci Dünya Savaşı ve Irak Cephesi", *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı 25, Ankara Mayıs 2015, s.68.

⁸³³ Servet Avşar, *a.g.m.*, s. 42.

⁸³⁴ Mehmet Özdemir, *a.g.m.*, s. 56.

⁸³⁵ Nurettin Şimşek, *a.g.e.*, s. 156.

⁸³⁶ Hamza Osman Erkan, *Bir Avuç Kahraman*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1946 s. 12, 14.

⁸³⁷ Philip Stoddart, *a.g.e.*, s. 106.

girişimleri farklı noktalara yönelmiştir. İngilizlerle doğrudan mücadele düzenli orduya bırakılmıştır. Teşkilat-ı Mahsusa aşiretlerin İngilizler tarafından satın alınmasını engellemekle meşgul olmuştur.

Böylece Irak'ta Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında propaganda savaşı başlamıştır. Teşkilat-ı Mahsusa Irak'taki aşiretler üzerinde cihat propagandası yapmış, İngiliz ajanları ise bu çalışmayı etkisiz hale getirmek için uğraşmıştır. İngilizler aşiretleri para ile satın almak için uğraşmışlar Teşkilat-ı Mahsusa da bunu engellemek için faaliyet yürütmüştür. Ayrıca İngilizlerin Irak'ta bulunan kuvvetleri arasındaki Hintli ve müslüman askerlere yönelik propaganda yapılmıştır⁸³⁸. Teşkilat-ı Mahsusa ayrıca casusluğu engellemek için de faaliyette bulunmuş ve bazı El Ahid üyesi ayrılıkçı Arap subaylarını tesbit etmiştir⁸³⁹. Ancak Osmanlı Devleti'nin tüm çabasına rağmen İngilizler birçok aşiret ile iyi ilişkiler tesis etmeyi başarmışlardır. Özellikle İngiliz ajanı Leachman aşiretler ile yakınlık kurmuştur. Bu aşiretler her ne kadar Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanmamış olsalar da Irak'taki İngiliz ordusuna saldırı düzenlememişler ve lojistik destek vermişlerdir⁸⁴⁰. İngiltere özellikle Şii aşiretleri din farklılığı üzerinden Osmanlı Devleti'ne karşı kışkırtmaya çalışmıştır⁸⁴¹.

Süleyman Askeri'nin intiharından sonra Irak'a düzenli ordu gönderilmesine karar verilmiştir. Bölgedeki kuvvetlerin başına ilk olarak Albay Nurettin Bey atanmıştır. İngilizlerin Irak'taki kuvvetlerini arttırarak Bağdat'ı tehdit etmeleri üzerine bölgeye Halil Paşa gönderilmiştir. Halil Paşa'nın Kut'ül-Ammare savaşında İngilizleri durdurması Irak'taki İngiliz ilerlemesine son vermiştir⁸⁴². Irak cephesi savaşın son dönemine kadar hareketsiz kalmış ancak savaşın sonuna doğru İngiliz ileri hareketi neticesinde Osmanlı Devleti'nin Irak'taki varlığı son bulmuştur⁸⁴³.

Osmanlı Devleti Teşkilat-ı Mahsusa eliyle Irak'ta İngiliz taarruzunu durdurmaya çalıştığı tarihlerde ayrıca Mısır'da bulunan İngilizlere karşı bir saldırı planlamıştır. Bu

⁸³⁸ Mehmet Özdemir, *a.g.m.*, s. 59.

⁸³⁹ Ergun Hiçyılmaz, *Teşkilat-ı Mahsusa'dan MİT'e*, Varlık Yayınları, İstanbul 1990, s. 19 ve Ergun Hiçyılmaz, *Teşkilat-ı Mahsusa ve Casusluk Örgütleri*, Kemer Yayınları, İstanbul 1996, s. 65.

⁸⁴⁰ Mim Kemal Öke, Orhan Koloğlu ve diğerleri, *Kutsal Topraklarda Casuslar Savaşı*, İrfan Yayınları, İstanbul 2013, s. 103.

⁸⁴¹ Sinan Marufoğlu, "II. Meşrutiyet'ten Birinci Dünya Savaşı'na Osmanlı Arap Vilayetlerinde Sömürgeci Avrupa Devletlerinin Siyasi Faaliyetleri", *History Studies*, Cilt 4, Sayı 3, 2012, s. 102

⁸⁴² Tülay Baran, *a.g.m.*, s. 70 .

⁸⁴³ Mahir Küçükvatan, "İngiliz Basımında Osmanlı'nın Kut'ül-Amare Zaferi", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt XIII, Sayı 26, 2013, s. 83.

saldırını temelde ordunun yapması planlanmış ancak saldırının başarı şansını arttırmak için Teşkilat-ı Mahsusa'nın bu harekate destek olması kararlaştırılmıştır. Eşref Kuşçubaşı, İzmitli Mümtaz, Sapançalı Hakkı gibi bazı Teşkilat-ı Mahsusa görevlileri Filistin'e gönderilmiş orada yerel aşiretlerden gönüllüler toplayarak askeri birlikler kurmakla görevlendirilmişlerdir. Eşref Bey bu göreve giderken Enver Paşa'nın emri ile İzmir'e uğrayarak Rumlara karşı faaliyette bulunmak üzere bir Teşkilat-ı Mahsusa hücreyi kurmuştur⁸⁴⁴. Bu olay Osmanlı Devleti'nin Batı Anadolu kıyılarında yaşayan Rum nüfustan şüphelendiği ve onlara karşı bazı önlemler aldığını göstermektedir.

Almanya'nın baskısı sonucunda Kanal Harekatı'nın düzenlenmesine kasım ayında kesin olarak karar verilmiştir. Böylece ordunun hazırlığı başlamıştır. Osmanlı Devleti bu saldırıda Süveyş Kanalı'nı ele geçirmeyi ve mümkün olursa İngilizleri Mısır'dan çıkartmayı hedeflemiştir. Almanya ise mümkün olduğu kadar çok sayıda İngiliz askerini Avrupa dışında tutmayı düşünmüştür⁸⁴⁵. Ordunun hazırlığa başlamasını Teşkilat-ı Mahsusa'nın girişimleri takip etmiştir. Eşref Kuşçubaşı, İzmitli Mümtaz ve Sapançalı Hakkı gibi kişiler Suriye ve Filistin'de aşiretlerden bazı birlikler meydana getirmişlerdir. Onlardan Kanal Harekatı sırasında Süveyş Kanalı'na ve civarındaki İngiliz birliklerine sabotajlar düzenlemeleri istenmiştir. Teşkilat-ı Mahsusa aynı tarihlerde Mısır'da İngiliz karşıtı bir ayaklanma çıkartmak için de Mısır'a ajanlar sokmayı denemiştir⁸⁴⁶. Kanal Harekatı boyunca Teşkilat-ı Mahsusa Mısır'da ayaklanma çıkartmak, bölgede istihbarat toplamak ve aşiretlerden gönüllü toplamak için 600 kişilik bir kadro görevlendirmiştir⁸⁴⁷. Bu durum Teşkilat-ı Mahsusa'nın Kanal Harekatı'nın başarısı için yoğun çaba gösterdiğini gözler önüne sermektedir. Aynı tarihlerde Almanlar da Mısır konusunda çalışmaya başlamışlardır⁸⁴⁸. Ayrıca Kanal Harekatı'nın başarılı yönetilmesi için iletişim malzemeleri göndermeye karar vermişlerdir⁸⁴⁹. Bunun dışında İstanbul ile daha sağlıklı iletişim kurmak için telgraf sisteminin geliştirilmesi

⁸⁴⁴ Benjamin Fortna, *Kuşçubaşı Eşref Efsane Teşkilat-ı Mahsusa Subayının Hayatı*, Çeviren Selçuk Uygur, Timaş Yayınları, İstanbul 2017, s. 202.

⁸⁴⁵ Polat Safi, *a.g.e.*, s. 40.

⁸⁴⁶ Benjamin Fortna, *a.g.e.*, s. 217.

⁸⁴⁷ Polat Safi, *The Ottoman Special Organization Teşkilat-ı Mahsusa; An Inquiry into its Operational and Administrative Characteristics*, (Basılmamış Doktora Tezi), *Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara 2012, s. 46.

⁸⁴⁸ *Das Bundesarchiv*, R901/80818, 32.

⁸⁴⁹ *Das Bundesarchiv*, R85/820, 99.

düşünmüşlerdir⁸⁵⁰. Bu olaylar Kanal Harekatı'nın Almanya için büyük önem taşıdığını göstermektedir.

İngiltere deniz yolu ile Mısır'a her an asker gönderme imkanına sahip olduğu için Mısır'da güçlü bir savunma teşkil etmişti. Ayrıca Süveyş Kanalı civarındaki savunma demiryolu ile desteklenmiş ve birçok modern silah bölgeye taşınmıştı⁸⁵¹. Yine de bu dönemde İngiltere Mısır'da bir ayaklanma çıkmasından endişelenmiş ve savunmada kalarak dikkatini ülke içine yoğunlaştırmıştır. Mısır'da isyan çıkmasını engellemek ve Osmanlı kuvvetlerini Süveyş Kanalı'ndan uzak tutmak İngiltere'nin temel stratejisi olmuştur⁸⁵².

Teşkilat-ı Mahsusa çeteleri zaman zaman İngiliz kuvvetleri ile küçük çatışmalara girerek onlar hakkında bilgi toplamaya çalışmışlardır. Özellikle ele geçirilen Hintli askerler vasıtasıyla Mısır'da İngiliz kuvvetlerinin durumu öğrenilmeye çalışılmıştır⁸⁵³. Bu çatışmalarda ayrıca düşmanın sayısı, disiplini ve ateş gücü tesbit edilmiştir. Bu tarz çatışmalar sırasında ciddi kayıplar yaşanmadan birçok bilgi toplanmıştır. Bu konuda Eşref'in çetesinde Afgan mücahitlerin başında Mehmet Tevfik Bey oldukça başarılı olmuştur⁸⁵⁴. Bunun dışında Teşkilat-ı Mahsusa çeteleri Süveyş Kanalı'nı geçmeye çalışmışlardır. Bu girişimlerin başında İzmitli Mümtaz, Sapancalı Hakkı, Çorumlu Aziz, Çerkez Ziya, Abdurrahman Paşa, Şeyh Esat Efendi ve Eşref Kuşçubaşı gibi isimler yer almışlardır. Ayrıca Hilmi Müsellimi, Fuat Selim Bey, Abdülhamit Bey, Doktor Ahmet Fuat Bey ve Emir Şekip Arslan bölgede Teşkilat-ı Mahsusa için ajanlık yapmışlardır⁸⁵⁵. Aynı tarihlerde Almanya Kanal Harekatı'na malzeme temin edilmesi ve Mısır'ın durumu hakkında bilgi toplanması çalışmalarına hız vermiştir⁸⁵⁶.

⁸⁵⁰ *Das Bundesarchiv*, R85/820, 164.

⁸⁵¹ Liman Von Sanders, *Türkiye'de Beş Yıl*, Çeviren Eşref Benggi Özbilen, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2018, s. 41.

⁸⁵² Mim Kemal Öke, Orhan Koloğlu ve diğerleri, *a.g.e.*, s. 162.

⁸⁵³ Yusuf Alper Eliri, Cemal Paşa'nın Askeri Kişiliği ve Askeri Faaliyetleri, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı*, Kırıkkale 2008, s. 86.

⁸⁵⁴ Benjamin Fortna, *a.g.e.*, s. 239-240.

⁸⁵⁵ Polat Safi, *The Ottoman Special Organization Teşkilat-ı Mahsusa: A Historical Assessment With Particular Reference To Its Operations Against British Occupied Egypt (1914-1916)*, s. 44. ve Şekip Arslan, *İttihatçı Bir Arap Aydınının Anıları*, Çeviren Halit Özkan, Klasik Kitaplar, İstanbul 2005, s. 148.

⁸⁵⁶ *Das Bundesarchiv R901/80818*, 33.

Teşkilat-ı Mahsusa bir de Yafa'da bir hücre kurmuş ve buradan Mısır'a karşı faaliyet yürütmüştür. Buradaki faaliyetlerin başına Jandarma Kumandanı Binbaşı Hasan Bey ve Yarbay Manastırlı Bahattin Bey getirilmişlerdir. Süleyman Askeri Bey daha 18 Eylül 1914 günü Hasan Bey'e gönderdiği telgrafta Yafa'da bir organizasyon kurmasını bu organizasyonun Mısır'a ajan göndermek ve Mısır'dan bilgi almakla görevlendirilmesini istemiştir. Ayrıca çeteler teşkil edilmesini talep etmiştir⁸⁵⁷. Bu telgraf Osmanlı Devleti'nin daha savaşa girmeden önce Mısır'a yönelik saldırı planları yaptığını göstermektedir. Aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin Almanya ile ittifak imzaladıktan sonra savaşa girmeye kesin kararlı olduğunda gözler önüne sermektedir.

Bundan sonra Teşkilat-ı Mahsusa'dan Hasan Bey'e organizasyon kurması için 300 lira gönderilmiştir⁸⁵⁸. Hasan Bey 1 Ekim 1914 tarihinde Süleyman Askeri Bey'e bir telgraf göndermiştir. Bu telgrafta Teşkilat-ı Mahsusa yapılanmasını İngilizlerin dikkatini çekmeyecek şekilde gizlilik içinde oluşturulduğunu ifade etmiştir. Faaliyetlerin sürdürülebilmesi için en az 2000 lira daha gerektiğini haber vermiştir⁸⁵⁹.

Teşkilat-ı Mahsusa çetelerine malzeme temin etmek üzere Süleyman Askeri Bey tarafından Ahmet Rıfat Efendi ve İbrahim Efendi Yafa'ya gönderilmişlerdir. Bu kişilere ayrıca yerel bağlantılarını kullanarak Mısır'dan istihbarat toplama görevi de verilmiştir⁸⁶⁰. Daha sonra Kuşçubaşı Eşref'in çetesi de Hasan Bey'in Yafa'da kurduğu organizasyona dahil edilmiştir⁸⁶¹.

Süleyman Askeri Bey ekim ayı ortasında Hasan Bey'e bir telgraf göndermiştir. Telgrafta hazırlanan çetelerin Sina'ya ve Mısır'a gönderilmelerini emretmiştir. Ancak çetelerin faaliyetlerini gizlilik içinde sürdürmelerini İngilizlerin dikkatini çekmemelerini istemiştir⁸⁶². Bu telgraf Osmanlı Devleti'nin daha savaşa girmeden önce Kanal Harekatı için hazırlık yaptığının kanıtıdır.

Teşkilat-ı Mahsusa aynı tarihlerde Mısır'a gönderdiği Abdülaziz Çavuş, Doktor Fuat Bey, Doktor Nasır Bey, Ferit Bey ve Doktor Tabit Bey vasıtasıyla Mısır hakkında

⁸⁵⁷ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 35, F 1-2.

⁸⁵⁸ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 35, F 1-2.

⁸⁵⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 35, F 1-4.

⁸⁶⁰ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 35, F 1-12.

⁸⁶¹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 35, F 1-13.

⁸⁶² ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 35, F 1-16.

istihbarat toplamaya çalışmıştır⁸⁶³. Bu durum Teşkilat-ı Mahsusa'nın Kanal Harekatı öncesinde Mısır hakkında mümkün olduğunca bilgi toplamaya çalıştığını göstermektedir. Ayrıca teşkilatın hareket sırasında Mısır'da bir isyan çıkması için çaba gösterdiği anlaşılmaktadır.

Ordu istihbaratı Kanal Harekatı öncesinde bölgedeki Teşkilat-ı Mahsusa ajanlarından Mısır hakkında bilgi talebinde bulunmuştur. Ajanlara Mısır'da ne kadar İngiliz askeri olduğu, bunların ne kadarının Hintli olduğu, Kanal civarında ne kadar kuvvet bulunduğu, Mısır içinde gerginlik olup olmadığı ve Müslüman halkın silahlı olup olmadığı sorulmuştur⁸⁶⁴. Bu talepten Osmanlı Devleti'nin Kanal Harekatı sırasında Mısır'da bir ayaklanma beklediğini anlamak mümkündür.

Almanya'da Kanal Harekatı'na önem verdiği için bölgede istihbarat faaliyeti yürütmüştür. Alman Gizli Servisi'nin başı Albay Walther Nikolay bazı Alman ajanlarını hareket öncesinde bölgeye göndermiştir⁸⁶⁵. Almanya ayrıca Kanal Harekatı için gereken lojistik desteğin sağlanması için İstanbul ile sık sık iletişim kurmuştur⁸⁶⁶. Bu durum Almanya'nın Kanal Harekatı'na verdiği önemi göstermektedir. Ayrıca Almanya'nın Osmanlı Devleti'ni bu girişime ikna ettiği de anlaşılmaktadır. Almanya istihbarat faaliyetlerini Mısır ile sınırlı tutmamış Suriye ve Filistin'de de çeşitli girişimlerde bulunmuştur⁸⁶⁷. Bundan sonra Almanya Osmanlı Devleti'nin Orta Doğu'da başarılı olması için Suriye ve Arabistan'da telgraf hatlarını geliştirmeyi de önermiştir⁸⁶⁸. Mısır halkını İngiltere aleyhine kışkırtan bir kitapçıkta hazırlanmıştır⁸⁶⁹.

Kasım ayından itibaren Teşkilat-ı Mahsusa çeteleri Süveyş Kanalı civarında bulunan İngiliz kuvvetlerine saldırılar düzenlemeye başlamışlardır. 1915 yılı başında Cemal Paşa İzmitli Mümtaz'dan Süveyş Kanalı'nın batı yakasına geçilmesini istemiştir. Aynı günlerde Eşref Bey'den ise bölgedeki İngiliz kuvvetlerinin iletişim hatlarının

⁸⁶³ Philip Stoddart, *a.g.e.*, s. 68-69.

⁸⁶⁴ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1868, D 174, F 1.

⁸⁶⁵ Polat Safi, *a.g.e.*, s. 68.

⁸⁶⁶ *Das Bundesarchiv*, R901/80818, 51, *Das Bundesarchiv*, R901/80818, 52 ve *Das Bundesarchiv*, R901(80816, 87.

⁸⁶⁷ *Das Bundesarchiv*, R85/820, 50.

⁸⁶⁸ *Das Bundesarchiv*, R85/820, 229 ve *Das Bundesarchiv*, R85/820, 237.

⁸⁶⁹ *Das Bundesarchiv*, R703/21, 9, *Das Bundesarchiv*, R703/21, 10 ve *Das Bundesarchiv*, R703/21, 15.

kesmesi istenmiştir⁸⁷⁰. Bu faaliyetler sürerken Almanya'dan malzeme gönderimi de devam etmiştir⁸⁷¹.

Cemal Paşa 2 Şubat 1915 tarihinde 4. Ordu'dan yaklaşık 13.000 asker ve 1500 gönüllüden oluşan bir kuvvet ile Süveyş Kanalı'nda bulunan İngiliz kuvvetlerine taarruz etmiştir. Bu saldırıda İngilizleri önce Süveyş Kanalı'ndan daha sonra da Mısır'dan çıkartmak amaçlanmıştır. Ancak Osmanlı kuvvetleri kendisinden daha kalabalık ve ateş gücü daha yüksek İngiliz kuvvetleri karşısında başarısız olmuş ve fazla kayıp vermemek için geri çekilmek zorunda kalmıştır. Böylece I. Kanal Harekatı başarısızlıkla sonuçlanmıştır⁸⁷².

Ordunun başarısız olmasına rağmen Teşkilat-ı Mahsusa çetelerinin ve ajanlarının faaliyetleri devam etmiştir. 1915 yılı boyunca Süveyş Kanalı'na yönelik birçok küçük saldırı yapılmıştır⁸⁷³. Teşkilat-ı Mahsusa aynı zamanda Mısır'ın batı sınırından da bir saldırı düzenleyebilmek için Libya'da faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır⁸⁷⁴. Böylece İngilizlerin iki cephe arasında sıkışması ve Mısır'da genel bir ayaklanma başlaması hedeflenmiştir.

Enver Paşa İngiltere'nin Çanakkale'ye asker göndermesini engellemek için Süveyş Kanalı'na bir kez daha saldırı düzenlenmesini düşünmüştür⁸⁷⁵. İlk harekatta yaşanan mağlubiyet sonrasında daha geniş çaplı bir hazırlık süreci başlatılmış ve daha gerçekçi hedefler belirlenmiştir⁸⁷⁶. Harekat öncesinde Teşkilat-ı Mahsusa ajanları vasıtasıyla Mısır hakkında mümkün olduğunca bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Mısır'da bulunan Müslüman ve Hintli askerleri isyana teşvik etmek için bazı çalışmalar yürütülmüştür⁸⁷⁷.

Yapılan hazırlıklar sonrasında 16 Temmuz 1916 günü II. Kanal Harekatı başlamıştır. Bu kez Süveyş Kanalı'nın doğu tarafının ele geçirilmesi hedeflenmiştir. Böylece kanalın trafiğe kapatılması ve kanalın batısında büyük bir İngiliz ordusu

⁸⁷⁰ Polat Safi, *a.g.e.*, s. 70-71.

⁸⁷¹ *Das Bundesarchiv*, R901/80816, 88.

⁸⁷² Sait Yılmaz, *Türk İngiliz İstihbarat Savaşları 1914-1918*, Kripto Yayınları, İstanbul 2017, s. 100.

⁸⁷³ Polat Safi, *a.g.e.*, s. 77.

⁸⁷⁴ Polat Safi, *a.g.e.*, s. 83.

⁸⁷⁵ Yusuf Alper Eliri, *a.g.e.*, s. 90.

⁸⁷⁶ Sait Yılmaz, *a.g.e.*, s. 101.

⁸⁷⁷ Yusuf Alper Eliri, *a.g.e.*, s. 98.

bulunmasının zorunlu hale getirilmesi planlanmıştır. Ancak 5 Ağustos 1916 günü yapılan taarruzda başarı sağlanamamıştır. Böylece Osmanlı ordusu bir kez daha geri çekilmek zorunda kalmıştır. Ancak Şerif Hüseyin isyanı ile birlikte başlayan İngiliz karşı taarruzu 1917 nisanında Gazze’de durdurulmuştur⁸⁷⁸. Böylece bu cephede İngilizler hakim konuma gelmişlerdir. Osmanlı Devleti’nin Mısır’a yönelik saldırı girişimleri son bulmuş bütün enerjisi Filistin ve Suriye’yi savunmaya yönelmiştir.

Kanal Harekatı’nın başarısız olmasında İngiltere’nin aldığı önlemler, Mısır’da bir isyan başlamaması ve İngiliz ordusunun gücünün önemsenmemesi gibi faktörler etkili olmuştur. Ayrıca Osmanlı Devleti toplanan gönüllülerin savaş gücünü olduğundan fazla hesaplamıştır⁸⁷⁹.

Bu tarihlerde Orta Doğu’da birçok ayrılıkçı Arap örgütü Osmanlı Devleti’ne karşı faaliyet yürütmüştür. El Cemiyetü’ş Şarkıyye, El Cemiyetü’l İlmîyetü’s Suriyye, El Külliyyetü’s Suriyy’li Protestaniyye, Rabitatü’l Vatan’il Arabi, Cemiyet’ün Nehdetü’l Arabiye, Suriye Diriliş Cemiyeti ve El Mündediü’l Ebebi’l Arabi gibi cemiyetler Arap milliyetçiliğini savunarak Osmanlı Devleti aleyhine faaliyet yürütmüşlerdir. Bunlar dışında Hizbu’l La Merkeziyeti’l İdarriyeti’l Osmani, El Cemiyetü’l Umumiyyetü’l İslahiyye, El Ahd ve Cemiyetü’s Sevriyyetü’l Arabiyye gibi liberal cemiyetler de Osmanlı Devleti aleyhine faaliyet yürütmüşlerdir⁸⁸⁰. Buna karşın Araplar içinde Osmanlı Devleti’ne bağlı kalmayı savunanlar da olmuştur⁸⁸¹.

Enver Paşa Cemal Paşa’dan Suriye’de Osmanlı aleyhine çalışan Arap örgütlerinin ortadan kaldırılmasını istemiştir⁸⁸². Bunun üzerine Kanal Harekatı sonrasında Eşref Kuşçubaşı ve İzmitli Mümtaz Suriye’de İngiliz ve Fransızlarla işbirliği yapan ayrılıkçıların tesbit edilmesi için görevlendirilmişlerdir. Bu ikili bu görev için Suriye’de Teşkilat-ı Mahsusa hücreleri oluşturmuşlardır. Bu hücreler düşmanla işbirliği yaptığından şüphelenilen kişileri takip etmişlerdir. Bu takip sırasında Şam’da Fransız konsolosluğuna baskın yapılarak birçok belge ele geçirilmiştir. Bu belgeler ışığında bazı

⁸⁷⁸ Sait Yılmaz, *a.g.e.*, s. 102.

⁸⁷⁹ Philip Stoddart, *a.g.e.*, s. 154.

⁸⁸⁰ Yaşar Demir ve Kenan Şen, “Doğuş Dönemi İtibariyle Türk-Arap Milliyetçiliği: İşbirliğinden Çatışmaya”, *Akademik Orta Doğu*, Cilt 5, Sayı 2, 2011, s. 115.

⁸⁸¹ Davut Hut, “Osmanlı Arap Vilayetleri, Arabizm ve Arap Milliyetçiliği”, *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1 Orta Doğu Özel Sayısı, 2018, s. 141.

⁸⁸² Nevzat Artuç, Ahmet Cemal Paşa (1872-1922) Askeri ve Siyasi Hayatı, (Basılmamış Doktora Tezi), *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı*, Isparta 2005, s. 271.

Arap subaylar ve Arap eşraf düşmanla işbirliği ile suçlanarak yargılanmışlardır⁸⁸³. Bu Teşkilat-ı Mahsusa'nın düzenlediği en büyük iç güvenliğe yönelik istihbarat operasyonu olmuştur.

Yapılan yargılamalar sonucunda suçlu bulunan 11 kişi 21 Ağustos 1915 günü idam edilmişlerdir⁸⁸⁴. Bunun dışında düşman ile ilişki kurduğu düşünülen birçok aile önlem olarak Anadolu'ya gönderilmişlerdir⁸⁸⁵. Bu ailelerin tesbitinde büyük ihtimalle Teşkilat-ı Mahsusa görev almıştır.

Arap ayrılıkçı örgütleriyle mücadele bundan sonra da devam etmiştir⁸⁸⁶. 1916 yılı boyunca düşmanla işbirliği yapan kişileri tesbit etme çalışmaları devam etmiştir. Bu çalışmalar kapsamında İngiltere ve Fransa ile bağlantıları tesbit edilen ihtilalciler idama mahkum edilmişlerdir. Bu grup 6 Mayıs 1916 tarihinde idam edilmiştir⁸⁸⁷. Düşmanla işbirliği yapan kişilerin tesbit ederek yakalanmalarında Teşkilat-ı Mahsusa önemli rol oynamıştır.

Osmanlı Devleti savaş sırasında Şerif Hüseyin'in isyanı ile uğraşmak zorunda kalmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile beraber İngiltere'nin Orta Doğu'ya yönelik faaliyetleri büyük hız kazanmıştır. Aslında İngiltere'nin Araplara yönelik girişimleri çok daha erken tarihlerde başlamıştı. 1860'lı yıllardan itibaren İngiltere Arap milliyetçiliğinden faydalanmayı düşünmeye başlamıştır⁸⁸⁸. Yapılan incelemeler sonucunda daha 1900 tarihinde İngiltere'nin Şam konsolosu W. Richards Bedeviler hakkında bir rapor hazırlamıştı. Bu raporda Richards Bedevileri savaşçı olarak nitelemiş ve Osmanlı Devleti'nin ikmal ve iletişim hatlarına verdikleri zararlardan bahsetmişti⁸⁸⁹. Bu rapor İngiltere'nin Bedevileri Osmanlı Devleti'ne karşı kullanmak için çalışmalarına çok önceden başladığını göstermektedir. İngiltere'nin Orta Doğu'daki istihbarat faaliyetlerini yürütme görevi Tümgeneral Francis Reginald Wingate'e verilmiştir.

⁸⁸³ Benjamin Fortna, *a.g.e.*, s. 258-260.

⁸⁸⁴ Cahit Kayra, *Arap İhtilali ve Şam Mahkemesi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2008, s. 136.

⁸⁸⁵ Nevzat Artuç, *a.g.e.*, s. 274.

⁸⁸⁶ Seydi Vakkas Toprak, "Cemal Paşa'nın Emriyle Aliye Sıkıyönetim Mahkemesince İdam Edilen Arap İleri Gelenlerinin Arap Ayrılıkçı Hareketlerine Etkisi", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 27, Sayı 2, 2017, s. 301.

⁸⁸⁷ Nevzat Artuç, *a.g.e.*, s. 280..

⁸⁸⁸ Yaşar Demir ve Kenan Şen, *a.g.e.*, s. 112.

⁸⁸⁹ Orhan Koloğlu, *a.g.e.*, s. 65.

İngiliz istihbaratı Arapça konuşan toplulukları Osmanlı Devleti aleyhine kışkırtmak için Araplara bağımsızlık vaadinde bulunmaya başlamıştır⁸⁹⁰.

Bu konuda İngiliz ajanlar arasında bir rekabet yaşanmıştır. Lawrence Şerif Hüseyin ile yakınlaşmış ve onu Arapların lideri yapmaya çalışmıştır. Buna karşılık Shakespear İbni Suud ile temas kurmuş ve Arapları onun liderliği altında toplamaya çalışmıştır. Teşkilat-ı Mahsusa bu durum karşısına harekete geçmiş Necid valisi yapılan İbni Suud'un isyan etmesi engellenmiştir⁸⁹¹. Osmanlı Devleti ayrıca Teşkilat-ı Mahsusa eliyle İbni Suud'un rakibi İbni Reşit'e maddi yardımda bulunarak onu devlete bağlı tutmuştur. Böylece İbni Suud'un kontrol altında tutulması düşünülmüştür⁸⁹².

Birinci Dünya Savaşı başladıktan sonra uzun bir süre İngilizler ile görüşmeler yapan Şerif Hüseyin sonunda 1916 yılı haziran ayında Osmanlı Devleti'ne isyan etmiştir⁸⁹³. Bu isyanın başlamasında Suriye'de bazı Arap milliyetçilerinin idam edilmeleri de etkili olmuştur. Şerif Hüseyin sıranın kendisine gelmesinden korkmuştur⁸⁹⁴. Ancak isyan onun beklediği gibi bütün Arap dünyasına yayılmamıştır. İsyanın devam etmesi ancak İngilizlerin Suriye-Filistin Cephesi'nde Osmanlı Ordusu ile mücadele etmeleri sayesinde gerçekleşmiştir.⁸⁹⁵ Osmanlı Devleti'nin Şerif Hüseyin isyanını bastıramamasında İngiltere'nin deniz üstünlüğü sayesinde isyancılara destek vermesi, Osmanlı Devleti'nin Mekke'ye gönderecek askeri birliği olmaması ve ulaşım zorluğu gibi faktörler de etkili olmuştur⁸⁹⁶. Bu isyan da İngilizlerin Filistin'de Osmanlı Ordusu karşısında zafer kazanmalarına belli ölçüde katkı yapmıştır.

İngiltere 1914 yılı kasım ayında Şerif Hüseyin'e savaş sırasında Osmanlı Devleti'ne isyan etmesi karşılığında bağımsız devlet kurmasına yardım etmeyi önermiştir⁸⁹⁷. İngiltere ile işbirliği yapan Şerif Hüseyin 1915 yılı boyunca ve 1916 yılı başlarında oğlu Faysal'dan İstanbul'da ve Suriye'de İngiltere lehine casusluk yapmasını

⁸⁹⁰ Servet Avşar, "Birinci Dünya Savaşı'nda Irak Cephesi'nde Aşiretler ve Casusluk Faaliyetleri", *Askeri Tarih Bülteni*, Sayı 52, Ankara Ağustos 2002, s. 130.

⁸⁹¹ Mim Kemal Öke, Orhan Koloğlu ve diğerleri, *a.g.e.*, s. 14.

⁸⁹² Sait Yılmaz, *a.g.e.*, s. 25.

⁸⁹³ David Fromkin, *Barışa Son Veren Barış Modern Orta Doğu Nasıl Yaratıldı?*, Yayına Hazırlayan Şemsi Yeğin, Epsilon Yayınları, İstanbul 2004, s. 212.

⁸⁹⁴ Sait Yılmaz, *a.g.e.*, s. 118.

⁸⁹⁵ Ömer Umar, "Arap Milliyetçilik Akımının Doğuşu ve Gelişimi", *Askeri Tarih Bülteni*, Sayı 51, Ankara Ağustos 2001, s. 84.

⁸⁹⁶ İsmail Köse, *İngiliz Arşiv Belgelerinde Arap İsyanı*, Kronik Yayınları, İstanbul 2018, s. 16.

⁸⁹⁷ Nevzat Artuç, *a.g.e.*, s. 284.

istemiştir. Özellikle Osmanlı kuvvetleri hakkında edindiği bilgileri İngiltere ile paylaşmıştır⁸⁹⁸. 1916 yılı şubat ayında İngilizlerden isyan için para, silah, cephane ve malzeme talep etmiş ayrıca Osmanlı Ordusu hakkında edindiği bilgileri bir kez daha paylaşmıştır⁸⁹⁹. Ayrıca II. Kanal Harekatı'na hazırlanan Osmanlı Ordusu hakkında bilgi toplayarak bunu Mısır'daki İngiliz Yüksek Komiserliğine ulaştırmıştır⁹⁰⁰. Hüseyin daha sonra İngilizlerden isyan başlamadan önce Osmanlı Devleti'nin elindeki limanların bombalanmasını ve bölgeye asker sevkinin engellenmesini talep etmiştir. İsyanı bütün Arabistan'a ve Suriye'ye yayabilmek için de daha fazla para ve silah istemiştir⁹⁰¹. İngiltere'nin Mısır'daki Yüksek Komiseri McMahon Hüseyin'den Osmanlı Devleti'nin Süveyş Kanalı'na yönelik mayınlama faaliyetleri hakkında bilgi toplamasını istemiştir. Ayrıca kanalı geçmek için ne tarz planlar yapıldığının öğrenilmesini talep etmiştir⁹⁰².

Şerif Hüseyin daha sonra isyan bayrağını açmıştır. 10 haziran günü Mekke'yi 16 haziran günü de Cidde'yi ele geçirmiştir. Ancak Medine'yi işgal etmeyi başaramamıştır⁹⁰³. Hüseyin isyanı Suriye'ye doğru genişletmek istemiş ancak İngilizler ondan kuvvetlerini çok geniş bir coğrafyaya yaymamasını istemişlerdir⁹⁰⁴. İngiltere Hüseyin'in kuvvetlerinin sayısını geniş bir coğrafyada faaliyet yürütmek için yeterli görmemiştir. İngiltere'nin desteği ile bazı başka Arap aşiretleri de Cidde'ye saldırmışlardır⁹⁰⁵. Ancak isyanı bütün Araplara yayma girişimi de başarısız olmuştur.⁹⁰⁶ Bundan sonra Arap kuvvetleri Lawrence ile birlikte Osmanlı Devleti'nin ikmal hatlarına saldırmışlar, telgraf hatlarını ve demiryollarını tahrip etmişlerdir⁹⁰⁷. Şerif Hüseyin'in oğlu Faysal'a bağlı kuvvetler de II. Kanal Harekatı sırasında ve sonrasında Osmanlı kuvvetlerine saldırmışlardır⁹⁰⁸.

İngiliz savaş kabinesinde yapılan toplantıda Şerif Hüseyin isyanına verilecek destek ve onun Medine'yi ele geçirmesi için yapılacaklar tartışılmıştır. Toplantıda

⁸⁹⁸ *The National Archives*, Katalog No: FO/371/2781.

⁸⁹⁹ *The National Archives*, Katalog No: FO/371/2486.

⁹⁰⁰ *The National Archives*, Katalog No: FO/371/2817.

⁹⁰¹ *The National Archives*, Katalog No: FO/371/6237.

⁹⁰² *The National Archives*, Katalog No: FO/371/2768.

⁹⁰³ *The National Archives*, Katalog No: FO141/461/1199.

⁹⁰⁴ *The National Archives*, Katalog No: FO/371/2782.

⁹⁰⁵ *DAB*, HR. SYS., D 2112, G 11(16-17).

⁹⁰⁶ Orhan Koloğlu, *Lawrence Efsanesi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2016, s. 79-80.

⁹⁰⁷ Sait Yılmaz, *a.g.e.*, s. 59.

⁹⁰⁸ İsmail Köse, *a.g.e.*, s. 168.

isyana para ve malzeme desteğinin devam etmesi ve gerekirse askeri destek verilmesi kararlaştırılmıştır⁹⁰⁹. Bir sonraki toplantıda ise isyan hakkında edinilen bilgiler incelenmiştir⁹¹⁰.

İsyan başladıktan sonra Şerif Hüseyin İngilizlerden para, silah ve cephane taleplerine devam etmiştir. İngilizler bu isteklere olumlu cevap vermişlerdir⁹¹¹. Ancak İngilizlerin gönderdiği malzemeler rağmen Hüseyin ele geçirdiği alanları genişletmekte zorluk çekmeye başlamıştır⁹¹². Bu tarihlerde daha önce Osmanlı ordusundan kaçarak İngilizlere sığınan Arap subay Muhammet Faruki Hüseyin'in Mısır temsilcisi olarak Hüseyin ile İngilizler arasında iletişimi sağlamaya başlamıştır⁹¹³. Bu olay isyan sonrasında İngilizler ile Hüseyin arasında sağlam bir iletişim kurma çabasının bir yansıması olmuştur.

İngiltere Osmanlı kuvvetleri ile mücadele eden Şerif Hüseyin'i desteklemek için Türk kuvvetlerine karşı hava saldırılarına da başlamıştır. 1917 yılı ocak ayında yapılan savaş kabinesi toplantısında bu saldırıların etkisi analiz edilmiştir⁹¹⁴. Daha sonraki toplantıda Şerif Hüseyin'in oğulları Abdullah ve Faysal'ın Medine'ye yönelik saldırıları değerlendirilmiştir. İsyancıların demiryollarına yaptıkları sabotajlar başarılı bulunmuştur⁹¹⁵. Ocak ayı sonunda yapılan bir başka toplantıda ise isyanın gelişimi değerlendirilmiş ve Hicaz konusunda Fransızlarla görüşmeler yapılmasına karar verilmiştir⁹¹⁶.

İngiltere Hüseyin ile iletişimi hızlandırmak ve Hüseyin'e rehberlik etmek üzere Bölgeye Albay Wilson'ı göndermiştir. Wilson'dan ayrıca diğer Arap kabileleri arasında uzlaşma sağlayarak onları da isyana dahil etmesi istenmiştir⁹¹⁷. Bu girişim İngiltere'nin Hüseyin'i yeterince başarılı bulmadığı ayrıca isyanı kontrol altında tutmak istediğini

⁹⁰⁹ *The National Archives*, Katalog No: CAB/23/1, İmaj No: 0001, 6.

⁹¹⁰ *The National Archives*, Katalog No: CAB/23/1, İmaj No: 0002, 3 ve *The National Archives*, Katalog No: CAB/23/1, İmaj No: 0012, 1.

⁹¹¹ *The National Archives*, Katalog No: FO/141/461/1198.

⁹¹² *The National Archives*, Katalog No: FO/371/2779.

⁹¹³ *The National Archives*, Katalog No: FO 371/6237.

⁹¹⁴ *The National Archives*, Katalog No: CAB/23/1, İmaj No: 0032, 2.

⁹¹⁵ *The National Archives*, Katalog No: CAB/23/1, İmaj No: 0043, 1.

⁹¹⁶ *The National Archives*, Katalog No: CAB/23/1, İmaj No: 0050, 3-4.

⁹¹⁷ *The National Archives*, Katalog No: FO371/3042.

göstermektedir. Ayrıca diğer kabileleri de isyana dahil ederek Osmanlı Devleti'ne daha büyük bir darbe vurma isteğini de yansıtmaktadır.

İngilizler Şerif Hüseyin isyanı sırasında diğer Arap aşiretlerini de ayaklandırmak ve aşiretler vasıtasıyla istihbarat toplamak için yoğun girişimlerde bulunmuşlardır. İngiltere İbni Suud ile bir antlaşma imzalamış ve böylece Orta Arabistan'da da nüfuz kazanmıştır⁹¹⁸. Bu sayede Şerif Hüseyin'in daha rahat hareket etmesi de sağlanmıştır. İngilizler diğer aşiretlere de bol miktarda para dağıtmışlar ve bağımsızlık sözü vermişlerdir⁹¹⁹. Osmanlı Devleti İngiltere'nin bu faaliyetlerine engel olmak için Teşkilat-ı Mahsusa vasıtasıyla çalışmalar yürütmüştür. Bir yandan aşiretlere para ve hediyeler göndererek onların devlete bağlı kalmalarını sağlamaya çalışmış diğer taraftan da İngilizlere hizmet eden casusları engellemeye çalışmıştır⁹²⁰.

İngiltere Osmanlı Devleti'ne oranla çok daha fazla parayı aşiretleri satın almak için harcamıştır. İngiltere'nin sadece Şerif Hüseyin isyanı için harcadığı para 11 milyon sterlini bulmuştur. Ayrıca dağıttığı paranın büyük bir kısmını aşiretlere silah ve cephane satarak geri almıştır. Osmanlı Devleti ise maddi sıkıntılar nedeniyle daha az harcama yapabilmıştır. Üstelik dağıttığı parayı herhangi bir şekilde geri alamamıştır. İngiltere ve Fransa'nın deniz ablukası ve demiryolu ulaşımının sınırlı olması Osmanlı Devleti'nin bölgeye satacak ürün getirmesine engel olmuştur⁹²¹.

Bu faaliyetler sürerken bir yandan da Arap coğrafyasında yoğun istihbarat faaliyetine devam eden İngiltere Osmanlı kuvvetlerinin yerlerini, sayılarını ve durumlarını öğrenmeye çalışmıştır⁹²². Böylece Hüseyin'in en uygun yere saldırması sağlanmıştır.

1917 yılında Hicaz Kuvvetleri Kumandanı olarak bölgede bulunan Fahrettin Paşa Medine Muhafızı olarak atanmıştır⁹²³. Hüseyin'in kuvvetleri Medine'ye birkaç kez saldırmış ancak kenti bir türlü ele geçirememiştir. Bunun üzerine Medine'ye malzeme

⁹¹⁸ İsmail Köse, *a.g.e.*, s. 89.

⁹¹⁹ Servet Avşar, *a.g.m.*, s. 131.

⁹²⁰ Servet Avşar, *a.g.m.*, s. 138.

⁹²¹ Orhan Koloğlu, *a.g.e.*, s. 128, 133.

⁹²² *The National Archives*, Katalog No: FO/371/2979.

⁹²³ Nevzat Artuç, *a.g.e.*, s. 291.

gelişini engellemek için Hicaz demiryolunu tahrip etmeye çalışmıştır⁹²⁴. 14 Şubat 1917 günü yapılan İngiliz savaş kabinesi toplantısında Şerif Hüseyin'in kuvvetlerinin sabotaj faaliyetleri değerlendirilmiştir. Bu toplantıda saldırılar sonucunda üç hafta boyunca Medine'ye giden demiryolunun kapalı kaldığı belirtilmiştir⁹²⁵. Ayrıca İngiliz istihbaratının çalışmaları sayesinde Medine civarındaki bütün Arap kabileleri Hüseyin'in kuvvetlerini desteklemiştir⁹²⁶. Böylece Medine kuşatması şiddetlenmiştir ve kentin ikmal yolları kesilmiştir⁹²⁷. İngiliz istihbaratı mart ayında Osmanlı Devleti'nin bölgeyi boşaltacağını tahmin etmiştir⁹²⁸. Ancak şehir yine de teslim olmamıştır.

Medine'yi ele geçiremeyen isyancılar Lawrence yönetiminde demiryollarını tahribat ve ikmal hatlarını kesme çalışmalarına hız vermişlerdir⁹²⁹. 1917 ortalarında isyancıların Medine'ye yönelik saldırıları şiddetlenmiştir⁹³⁰. Ancak Osmanlı Devleti demiryolunu defalarca tamir ederek Şam ile Medine arasındaki bağlantıyı uzun süre açık tutmayı başarmıştır⁹³¹. Fakat Arap isyancılar Medine'ye gönderilen her nakliyata saldırmaya devam etmişlerdir⁹³². Bu durum şehirde malzeme sıkıntısına yol açmıştır⁹³³. İngilizler bu tarihlerde Suriye-Filistin Cephesi'ndeki Osmanlı kuvvetlerine yönelik istihbarat faaliyetlerini de yoğunlaştırmışlardır⁹³⁴. Bu olay onların sadece Hüseyin'in isyanına bel bağlamadıklarını Osmanlı askerlerini hala bir tehdit olarak gördüklerini göstermektedir.

Özellikle İngiliz ordusunun Osmanlı kuvvetleri karşısında ilerlemesi Lawrence ve Arap aşiretlerinin saldırılarını daha başarılı hale getirmiştir. Şerif Hüseyin'in kuvvetleri bir taraftan Osmanlı ordusunun ikmal hatlarına saldırarak lojistik desteği engellemiş diğer taraftan İngiliz ordusu karşısında çekilen Osmanlı kuvvetlerinin

⁹²⁴ *The National Archives*, Katalog No: FO/141/817.

⁹²⁵ *The National Archives*, Katalog No: 23/1, İmaj No: 0065, 2.

⁹²⁶ *The National Archives*, Katalog No: FO/371/3012.

⁹²⁷ *The National Archives*, Katalog No: FO/882/16.

⁹²⁸ *The National Archives*, Katalog No: CAB/23/2, İmaj No: 0005, 2.

⁹²⁹ *The National Archives*, Katalog No: FO/882/6.

⁹³⁰ *The National Archives*, Katalog No: CAB/23/3, İmaj No: 0058, 2 ve *The National Archives*, Katalog No: CAB/23/4, İmaj No: 0009, 2.

⁹³¹ *The National Archives*, Katalog No: FO/371/3393.

⁹³² *The National Archives*, Katalog No: CAB/23/4, İmaj No: 0013, 2.

⁹³³ *The National Archives*, Katalog No: FO/371/3042.

⁹³⁴ *The National Archives*, Katalog No: CAB/23/4, İmaj No: 0002, 4 ve *The National Archives*, Katalog No: CAB/23/4, İmaj No: 0073, 2.

çekilişini bozguna dönüştürmüştür. Lawrence bu konudaki başarıları nedeniyle Yarbay yapılmıştır⁹³⁵. Şerif Hüseyin'in Medine'ye yönelik saldırıları 1918 yılı boyunca da devam etmiştir⁹³⁶. Diğer taraftan da İngiliz ordusu Osmanlı kuvvetlerini kuzeye doğru sürmeye devam etmiştir⁹³⁷.

İngiliz ordusunun “Military Operation in Egypt and Palestine” isimli resmi yayınında Şerif Hüseyin'in saldırılarının toplamda 25.000 Osmanlı askerini savaş dışı bıraktığı bilgisi yer almıştır⁹³⁸.

İngilizler Arapların isteklerine herhangi bir sempati duymamışlar sadece onlardan faydalanmışlardır. Şerif Hüseyin'in isyanını İslam dünyası içinde Osmanlı'nın cihat ilanı karşısında kullanarak onu etkisileştirmeye çalışmışlardır⁹³⁹. Zaten kendi çıkarlarına uygun olarak Fransızlarla yaptıkları Sykes-Picot Antlaşması ile Orta Doğu'yu aralarında bölüşmüşlerdir⁹⁴⁰. İngiltere ayrıca Siyonistlerle işbirliği yaparak Orta Doğu'da Yahudilere bir vatan kurmaya da karar vermiştir⁹⁴¹. İngiltere daha sonra ise İbni Suud'u destekleyerek Şerif Hüseyin'i Mekke'den çıkartmıştır⁹⁴².

Teşkilat-ı Mahsusa'nın bir operasyonu da Şerif Hüseyin ayaklanması nedeniyle bağlantı kesilen Yemen'e para ulaştırmak olmuştur. Aslında Osmanlı Devleti daha savaş başında Yemen'de bazı önlemler alma ihtiyacı hissetmişti⁹⁴³. Ancak Şerif Hüseyin'in isyan etmesi Yemen'deki durumu daha da kötüleştirmiştir. Yemen görevi için Kuşçubaşı Eşref seçilmiştir. Eşref kfilesini iki parçaya ayırmış kendisi kalabalık grup ile Şerif Hüseyin'in kuvvetleri ile çarpışmaya girmiştir. Küçük grup ise paranın büyük bölümü ile beraber Yemen'de Teşkilat-ı Mahsusa ile işbirliği yapan aşiretlere ulaşmıştır. Ancak Hayber'de yaşanan çatışmada Eşref esir düşmüştür⁹⁴⁴.

⁹³⁵ Orhan Koloğlu, a.g.e., s. 19.

⁹³⁶ *The National Archives*, Katalog No: CAB/23/5, İmaj No: 0045, 2.

⁹³⁷ *The National Archives*, Katalog No: CAB/23/5, İmaj No: 0047, 2.

⁹³⁸ Orhan Koloğlu, a.g.e., s. 145.

⁹³⁹ Orhan Koloğlu, a.g.e., s. 147.

⁹⁴⁰ *The National Archives*, Katalog No: WO/33/969.

⁹⁴¹ Mim Kemal Öke, *Saraydaki Casus*, İrfan Yayıncılık, İstanbul 2017, s. 238.

⁹⁴² *The National Archives*, Katalog No: FO/195/2486, 291.

⁹⁴³ Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, *Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi*, Cilt I, İstanbul 2013, s. 49.

⁹⁴⁴ Benjamin Fortna, a.g.e., s. 293.

Birinci Dünya Savaşı'nın ortalarından itibaren İngiltere ile Yahudiler arasında bir yakınlaşma meydana gelmiştir. İngiltere'nin Filistin'de bir Yahudi devleti kurulmasına sıcak bakması üzerine bölgedeki Yahudiler ile İngilizlerin ilişkileri artmıştır. Yahudiler Suriye ve Filistin'de Nili isimli bir örgüt kurarak İngilizlere istihbarat sağlamaya başlamışlardır⁹⁴⁵. Teşkilat-ı Mahsusa bu örgüt ile de mücadele etmek zorunda kalmıştır. Örgütün varlığından haberdar olunması ve onunla mücadele edilmesi teşkilatın kısmi bir başarı kazandığının göstergesidir. Ancak İngilizlere birçok bilginin aktarılması ve bilgi akışına engel olunamaması ise teşkilatın tam olarak başarı kazanamadığını göstermektedir.

Anlaşılabacağı üzere Teşkilat-ı Mahsusa Orta Doğu'da birkaç cephede mücadele etmiştir. Öncelikle Irak'ta ilerleyen İngilizleri durdurmak için bölgeden gönüllüler toplanmış ve askeri bir güç oluşturulmuştur. Ancak bu girişim başarısızlıkla sonuçlanmış bölgeye düzenli ordu göndermek gerekmiştir. Teşkilat bundan sonra Irak'ta casusluk faaliyetlerine mani olmak için çalışmıştır. Ayrıca aşiretlerin İngiliz tarafına geçmeyerek Osmanlı Devleti'ne bağlı kalmaları için mücadele etmiştir.

Teşkilat-ı Mahsusa aynı tarihlerde ordunun düzenlediği Kanal Harekatı'nı desteklemekle de görevlendirilmiştir. Bu görev sırasında teşkilat topladığı gönüllüler ile Süveyş Kanalı'na saldırılar düzenlemiş ve Mısır'da ayaklanma çıkartmaya çalışmıştır. Kanala yapılacak saldırı öncesinde mümkün olduğunca çok bilgi edinmeye çalışmıştır. Ayrıca kanalı gemi trafiğine kapatmayı da denemiştir. Ancak İngilizler Mısır'da düzeni sağlamışlar ve Süveyş Kanalı'na düzenlenen saldırıyı püskürtmüşlerdir. Ordunun istenilen başarıyı sağlayamaması teşkilatın Mısır'a yönelik faaliyetlerinin azalmasına yol açmıştır. Ancak Teşkilat-ı Mahsusa'nın faaliyetlerinin de orduya düşünüldüğü kadar katkı yapmadığını kabul etmek gerekir.

Teşkilat-ı Mahsusa Suriye'de ayrılıkçı Arapları tesbit etmekle de görevlendirilmiştir. Düşmanla işbirliği yapan birçok kişinin yakalanmasında teşkilatın önemli rolü olmuştur. Teşkilat bunun dışında İngilizlerin Orta Doğu'da aşiretleri satın alma girişimlerine engel olmaya çalışmıştır. Bu konuda İngilizler ile büyük rekabet yaşanmıştır. Ancak İngilizler Şerif Hüseyin'in isyan etmesini sağlamayı başarmışlardır. Ayrıca İbni Suud ile bir antlaşma imzalamışlardır. Teşkilat Şerif Hüseyin isyanı

⁹⁴⁵ Celil Bozkurt, "I. Dünya Savaşı'nda Filistin-Suriye Cephesi'nde Nili Casusluk Örgütünün Faaliyetleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt XXX, Sayı 88, Mart 2014, s. 94.

dolayısıyla bağlantının kesildiği Yemen'e de para göndermek gibi görevlerle de ilgilenmiştir.

Görüldüğü gibi Teşkilat-ı Mahsusa Orta Doğu coğrafyasında hem savunmaya yönelik hem de saldırı amaçlı bazı faaliyetler yürütmüştür. İngilizlerin Irak'a saldırısı karşısında Teşkilat-ı Mahsusa aşiretlerden kuvvetler oluşturarak İngilizleri durdurmak istemiştir. Bu planın başarısız olması üzerine İngilizlerle mücadele orduya bırakılmış Teşkilat-ı Mahsusa Irak'taki aşiretlerin İngiltere tarafından satın alınmalarını engellemeye çalışmıştır. İngilizlere karşı düzenlenen Kanal Harekatı sırasında Teşkilat-ı Mahsusa aşiretlerden çeteler kurarak İngiliz kuvvetlerini taciz etmiştir. Ayrıca Mısır'da bir ayaklanma çıkartmak için bölgeye ajanlar göndermiştir. İngilizler hakkında istihbarat toplamak görevi de yine teşkilatın sorumluluğunda olmuştur. Teşkilat-ı Mahsusa'nın iç güvenliğe yönelik istihbarat çalışmaları sırasında Suriye'de birçok Arap ayrılıkçısı da tesbit edilmiştir. Teşkilat Şerif Hüseyin isyanının diğer aşiretlere yayılmaması ve İngiltere'nin aşiretleri elde etmemesi için yoğun mesai harcamıştır. Teşkilat-ı Mahsusa bu faaliyetlerinin yanı sıra gerektiğinde para ve malzeme sevkinde kullanılmıştır. Şerif Hüseyin isyanı nedeniyle bağlantı kesilen Yemen'e malzeme sevkiyatı teşkilat tarafından gerçekleştirilmiştir. Savaşın başında yoğun olan faaliyetler devletin savaşı kaybetmeye başlaması ile birlikte hızla azalmıştır. Bu durumda devletin elinde yeterince para ve malzemenin kalmamış olmasının yanı sıra İngiltere'nin bölgede gitgide daha fazla faaliyet göstermesinin de rolü olmuştur. Savaşın sonunda ordunun mağlubiyeti üzerine Osmanlı Devleti bölgeyi tamamen kaybetmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MİLLİ MÜCADELE'DE TEŞKİLAT-I MAHSUSA'NIN FAALİYETLERİ

Teşkilat-ı Mahsusa Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte resmen ortadan kaldırılmıştır. Teşkilatın ortadan kaldırılması sonrasında eski üyeleri aleyhine bazı soruşturmalar yürütülmüştür. Ancak birçok eski Teşkilat-ı Mahsusa üyesi teşkilat resmen ortadan kaldırılmış olmasına rağmen Milli Mücadele sırasında da ülkeye hizmet etmeye devam etmişlerdir. Ayrıca Teşkilat-ı Mahsusa mirası Milli Mücadele ve Cumhuriyet dönemi istihbaratına önemli katkıda bulunmuştur. Bu bölümde Teşkilat-ı Mahsusa'nın ortadan kaldırılması, teşkilat hakkında yürütülen soruşturma, eski teşkilat üyelerinin Milli Mücadele dönemindeki faaliyetleri ve Teşkilat-ı Mahsusa'nın kendisinden sonra gelen istihbarat örgütlerine nasıl katkı yaptığı incelenmiştir.

3.1. Teşkilat-ı Mahsusa'nın Dağıtılması

Osmanlı Devleti'nin Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalaması öncesinde İttihat ve Terakki hükümeti istifa etmiştir⁹⁴⁶. İttihat ve Terakki iktidarının sona ermesi ile birlikte Teşkilat-ı Mahsusa'nın da sonu gelmiştir. Hüsamettin Ertürk anılarında Enver Paşa'nın yurtdışına çıkmadan önce kendisini teşkilat başkanlığına getirdiğini ve teşkilatı ülke dışından kendisinin idare edeceğini söylediğini iddia etmiştir⁹⁴⁷. Ancak bunun ne kadar doğru olduğu tartışmalıdır. Enver Paşa yurt dışına çıktıktan sonra ülkeyle ilişkisi kesilmiş, Hüsamettin Ertürk ise Ankara'da bulunan Mustafa Kemal Paşa'ya katılmıştır. Enver Paşa'yla ilişkilerini sürdürmek isteyen kişiler ise Kara Kemal önderliğinde Karakol cemiyeti adı altında toplanmışlardır⁹⁴⁸.

Ateşkes antlaşması imzalandıktan sonra yaşanan hükümet değişikliği sonrasında Teşkilat-ı Mahsusa resmen ortadan kaldırılmasına karar verilmiştir. 15 Aralık 1918

⁹⁴⁶ Osman Demirbaş, İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Milli Mücadele, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul 1999, s. 44.

⁹⁴⁷ Samih Nafiz Tansu, *a.g.e.*, s. 180-181.

⁹⁴⁸ Ergun Hiçyılmaz, *Teşkilat-ı Mahsusa*, s. 111.

tarihinde Harbiye Nezareti teşkilatın tasfiye edilmesini emretmiştir⁹⁴⁹. Hüsamettin (Ertürk) Bey teşkilatın ortadan kaldırılması için kurulan komisyonun başına geçirilmiştir⁹⁵⁰. Bu nedenle Hüsamettin Bey, Teşkilat-ı Mahsusa başkanı değil teşkilatı dağıtmakla görevlendirilen komisyonun başkanı olmuştur.

Teşkilat-ı Mahsusa'yı tasfiye etmekle görevli olan komisyon görevine devam ederken Hariciye Nezareti Harbiye Nezareti'nden teşkilatın Birinci Dünya Savaşı sırasında yaptıkları ve alınan neticeler hakkında bir rapor hazırlanmasını rica etmiştir⁹⁵¹. Bu rapor muhtemelen barış görüşmeleri sırasında Müttefiklerin suçlamalarına karşı savunma hazırlamak amacıyla talep edilmiştir.

Bu istek üzerine Hüsamettin Bey başkanlığındaki komisyon uzun bir rapor hazırlamıştır. Bu raporda öncelikle İslam dünyasının Batı karşısında zaafa düşmesinin ve Osmanlı Devleti'nin giderek zayıflamasının Avrupa için büyük bir fırsat haline dönüştüğü tesbiti yapılmıştır. Bu durum karşısında gerek devleti kötü durumdan kurtarmak gerekse İslam dünyası arasında dayanışmayı geliştirmek amacıyla bir teşkilat kurulduğu ifade edilmiştir. Raporda Teşkilat-ı Mahsusa'nın amacının Osmanlı Devleti'ni iç ve dış düşmanlardan korumak ve İslam dünyasını Avrupa'nın boyundurluğu altından kurtarmak olduğu ifade edilmiştir. Bu amacı gerçekleştirmek için Teşkilat-ı Mahsusa'nın Birinci Dünya Savaşı boyunca bütün İslam coğrafyasında çeşitli faaliyetler yürüttüğü belirtilmiştir⁹⁵². Raporda Teşkilat-ı Mahsusa'nın kuruluşunun Osmanlı Devleti ve İslam dünyasını savunmakla ilgili olduğu iddia edilmiştir. Böylece Müttefiklerin suçlamalarının önüne geçilmek istenmiştir.

Harbiye Nezareti İstanbul Muhafızlığı'na gönderdiği emirde Teşkilat-ı Mahsusa ortadan kaldırılırken elinde bulunanların çeşitli kurumlara gönderilmesini istemiştir. Bu nedenle teşkilatın elindeki evraklar Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti'ne teslim edilmiştir. Teşkilatın elindeki para, mali evraklar ile mali alanda çalışan personel Muhasebat Genel Müdürlüğü'ne yollanmıştır. Teşkilatın elindeki askeri malzemeler Levazım Müdürlüğü'ne devredilmiştir. Teşkilat-ı Mahsusa'nın kalan personeli ise

⁹⁴⁹ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 55, D 271, F 1-135.

⁹⁵⁰ ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1846, D 79, F 13-4.

⁹⁵¹ DAB, HR. SYS., D 2461, G 31(1).

⁹⁵² ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1846, D 79, F 13-1,2,3.

İstanbul Muhafızlığı kadrosuna dahil edilmiştir⁹⁵³. Teşkilat-ı Mahsusa başkanlığına bir süre İstanbul Muhafızı olan kişilerin vekalet ettiklerini de dikkate alırsak bu olay Teşkilat-ı Mahsusa ile İstanbul Muhafızlığı arasındaki ilginç bağı yansıtmaktadır.

Özetlemek gerekirse Enver Paşa ve İttihat ve Terakki ile büyük bağı olan Teşkilat-ı Mahsusa, İttihat ve Terakki'nin iktidarı kaybetmesi ve üst düzey yöneticilerinin yurtdışına çıkması üzerine varlığını devam ettirememiştir. Yeni hükümet Teşkilat-ı Mahsusa'nın ortadan kaldırılmasına karar vermiştir. Enver Paşa'nın teşkilatı yurtdışından yönetme isteği ise pek başarılı olmamıştır. Ancak Teşkilat-ı Mahsusa üyelerinin birçoğu gerek Karakol Cemiyeti'ne katılarak gerek de Anadolu'ya giderek mücadeleye devam etmişlerdir.

3.2. Teşkilat-ı Mahsusa'nın Yargılanması

İttihat ve Terakki'nin hükümetten çekilmesi ve partinin önde gelen isimlerinin yurtdışına kaçmaları sonrasında iktidara Hürriyet ve İtilaf Fırkası gelmiştir⁹⁵⁴. Sadrazam Damat Ferit Paşa gerek İttihat ve Terakki'ye olan düşmanlığı gerekse Müttefik devletlere hoş görünmek için ülkede kalan İttihat ve Terakki üyelerinin yargılanmasına karar vermiştir. Bunun için özel bir mahkeme kurulmuştur. Yürütülen soruşturma sırasında eski İttihat ve Terakki üyeleri Teşkilat-ı Mahsusa vasıtasıyla bazı katliamlar yapmakla suçlanmışlardır. Böylece Teşkilat-ı Mahsusa bu mahkemelerde bir süre gündemi meşgul etmiştir.

Ferik Nazım Paşa başkanlığında kurulan Divan-ı Harb-i Örfi'de İttihat ve Terakki Partisi Teşkilat-ı Mahsusa aracılığıyla Ermenileri katletmekle suçlanmış⁹⁵⁵. Böylece Ermeni meselesinin İttihat ve Terakki üzerine yıkılması ve bu kişileri cezalandırarak da Müttefik devletlere hoş görülmesi düşünülmüştür.

İttihat ve Terakki üyelerini yargılamak için başlayan davada birçok kişiye Teşkilat-ı Mahsusa ile ilgili sorular sorulmuştur. Sadrazam Sait Halim Paşa'ya Teşkilat-

⁹⁵³ Ahmet Tetik, *Teşkilat-ı Mahsusa (Umur-ı Şarkiyye Dairesi) Tarihi*, Cilt I, s. 19.

⁹⁵⁴ Vahdettin Engin, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Tarihi Devamlılık*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2016, s. 89.

⁹⁵⁵ Osman Selim Kocahanoğlu, *İttihat ve Terakki'nin Sorgulanması ve Yargılanması*, Temel Yayınları, İstanbul 1998, s. 43.

ı Mahsusa hakkında bir şey bilip bilmediği sorusu yöneltmiştir. Paşa teşkilatın hükümet kararı ile kurulmadığını, Enver Paşa'ya bağlı olarak ortaya çıktığını kendisinin bu yapıdan daha sonra haberdar olduğunu ifade etmiştir⁹⁵⁶. Bu ifade Teşkilat-ı Mahsusa'nın devlet içinde yer almasına rağmen İttihat ve Terakki'ye özellikle de Enver Paş'ya bağlı olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda Teşkilat-ı Mahsusa'nın hükümetten gizlendiğini iddia eden Eşref Kuşçubaşı'nın sözleri doğru kabul edilmelidir.

Nafia Nazırı Mahmut Paşa'ya teşkilatın Doğu Anadolu'daki faaliyetleri sorulmuştur. Mahmut Paşa ifadesinde teşkilatı Enver ve Talat Paşa'nın kontrol ettiğini, teşkilat aracılığıyla Ruslara karşı savaşmak üzere Kürtlerden çeteler oluşturulduğunu bu durumun bazı kayıplara yol açtığını belirtmiştir. Paşa ayrıca teşkilatın girişimleri ile ilgili detaylı kayıt tutulmadığını da ifade etmiştir⁹⁵⁷. Bu ifade kabine üyelerinin bazılarının Teşkilat-ı Mahsusa konusunda fazla bilgi sahibi olmadıklarını göstermektedir. Büyük ihtimalle teşkilattan sadece İttihat ve Terakki'nin üst düzey yöneticileri haberdar olmuşlardır. Bu ifadeden ayrıca teşkilat üzerinde Enver Paşa dışında Talat Paşa'nın da etkisi olduğu anlaşılmaktadır.

Mahkeme çeteler meselesi ile ilgili Halep Mebusu Ali Münif Bey'in de ifadesine başvurmuştur. Ali Münif Bey Enver Paşa'ya bağlı olan Teşkilat-ı Mahsusa'nın birçok çete teşkil ettiğini ve bu çetelerin zaman zaman katliam yaptıklarını iddia etmiştir. Ancak kendisinin teşkilat hakkında detaylı bilgiye sahip olmadığını da ifade etmiştir⁹⁵⁸. Bu ifade de teşkilatın sadece küçük bir grup tarafından bilindiğini göstermektedir. Teşkilat-ı Mahsusa gerçekten doğu cephesinde Ruslara karşı savaşmak için çeteler teşkil etmiştir⁹⁵⁹. Ancak bu çetelerin halka yönelik katliamlar yaptığına dair herhangi bir belge mevcut değildir. Fakat disiplinsiz kuvvetlerin bazı sıkıntılara yol açtıkları düşünülebilir.

Mahkeme heyeti İttihat ve Terakki'yi suçlamak için partinin Teşkilat-ı Mahsusa'yı kurduğunu ve sözde savaş için kurulan bu örgütün partinin düşmanlarını ortadan kaldırmak için kullanıldığını iddia etmiştir. Teşkilatın faaliyetlerinden ötürü Doktor Bahattin Şakir Bey, Atıf Bey, Rıza Bey, Aziz Bey, Doktor Nazım Bey ve Cevat

⁹⁵⁶ Osman Selim Kocahanoğlu, *a.g.e.*, s. 93-94.

⁹⁵⁷ Osman Selim Kocahanoğlu, *a.g.e.*, s. 129.

⁹⁵⁸ Osman Selim Kocahanoğlu, *a.g.e.*, s. 393.

⁹⁵⁹ Ergun Hiçyılmaz, *Teşkilat-ı Mahsusa*, s. 17.

Bey suçlanmıştır. Teşkilat-ı Mahsusa'nın Enver Paşa'ya bağlı bulunduğu Enver Paşa'nın amcası Halil Paşa'nın da örgüt içinde görev aldığı ifade edilmiştir. Teşkilatın savaş boyunca çeşitli sabotaj faaliyetlerinde bulunduğu tesbit edilmiştir⁹⁶⁰. Mahkeme ayrıca teşkilatın Doğu Anadolu'da Ermenilere yönelik saldırılarda bulunduğu iddia edilmiştir⁹⁶¹. Ancak Teşkilat-ı Mahsusa üyesi olupta Ermenilere yönelik suçlardan ceza alan kişi sayısının son derece az olması bu durumun teşkilat politikası olmadığını göstermektedir⁹⁶². Teşkilat-ı Mahsusa'ya Ermenilere saldırı düzenlenmesi hakkında bir emir gönderilmemiş olması da teşkilatın Ermenilere yönelik sistematik bir saldırı politikasının olmadığını göstermektedir. Zaten doğuda bulunan Teşkilat-ı Mahsusa çeteleri daha tehcir kararından önce Rus ordusu ile mücadele etmeye başlamışlardır. Bu durumda cepheden ayrılarak ülke içinde saldırılar düzenlemeleri pek mümkün görünmemektedir.

Mahkeme heyetinin bu suçlamalarına karşılık olarak sanık avukatlarından Celalettin Arif Bey Teşkilat-ı Mahsusa'nın Harbiye Nezareti'ne bağlı bir daire olarak kurulduğunu ve belirlenen resmi sınırlar içinde çalıştığını ifade etmiştir. Teşkilatın sadece devlet bünyesi içinde kendisine verilen emirleri ifa ettiğini belirtmiştir⁹⁶³. Gerçekten de Teşkilat-ı Mahsusa devlet yapısı içinde yer alan ve birçok faaliyeti hakkında belgeler bulunan resmi bir kuruluştur. Ancak bu durum teşkilatın kayıt altına alınmamış faaliyetleri bulunabileceği ihtimalini de ortadan kaldırmamaktadır.

İstanbul Muhafızı olduğu dönemde bir süre Teşkilat-ı Mahsusa başkanlığı da yapan Cevat Bey de mahkemeye ifade vermiştir. İfadesinde kendisi İstanbul Muhafızı olunca Harbiye Nezareti'ne bağlı bir Teşkilat-ı Mahsusa olduğunu öğrendiğini, vekaleten bu kuruluşa da başkanlık yaptığını ifade etmiştir. Kendisinin görevi Halil (Kut) Bey'den devraldığını ve teşkilat yönetiminde Doktor Nazım Bey, Atıf Bey ve Aziz Bey'in bulunduğunu belirtmiştir. Kendi döneminde teşkilatın Kafkasya'da çeteler oluşturmakla uğraştığını ve kendisinin sadece bu uygulamalara nezaret ettiğini iddia etmiştir. Cevat Bey ayrıca Teşkilat-ı Mahsusa çetelerinin ordu kumandanlıklarına bağlı olduklarını, bunların iaşelerinin ordu tarafından karşılandığını ve çetelerin başında

⁹⁶⁰ Osman Selim Kocahanoğlu, *a.g.e.*, s. 515-516.

⁹⁶¹ Osman Selim Kocahanoğlu, *a.g.e.*, s. 5118.

⁹⁶² İlker Başbuğ, *a.g.e.*, s. 87.

⁹⁶³ Osman Selim Kocahanoğlu, *a.g.e.*, s. 533.

bulunan subayların kadrolarının orduda bulunduğunu söylemiştir⁹⁶⁴. Cevat Bey'in ifadesinden Teşkilat-ı Mahsusa'nın resmi bir kurum olduğu, İstanbul Muhafızlığı ile yakın ilişkisi bulunduğu ve birçok açıdan ordu ile iç içe olduğu anlaşılmaktadır. Sonuçta teşkilatın Harbiye Nazırı ve Başkumandan Vekili olan Enver Paşa'nın kontrolü altında olduğu göz önüne alındığında bu durum normal karşılanmalıdır.

Mahkeme daha sonra Atıf (Kamçıl) Bey'i sorgulamıştır. Atıf Bey Teşkilat-ı Mahsusa hakkında kendisine sorulan sorulara verdiği cevapta kendisinin Harbiye Nezareti tarafından görevlendirildiğini ve böylece teşkilata dahil olduğunu ifade etmiştir. Süleyman Askeri Bey liderliğinde bir yönetim komisyonu kurulduğunu ve buna kendisinden başka Doktor Nazım Bey ile Aziz Bey'in üye olduğunu belirtmiştir. Teşkilat-ı Mahsusa'nın görevini Rusya içindeki Müslüman topluluklara propaganda yapmak ve Kafkasya'da Rusya'ya karşı savaşmak olarak özetlemiştir. Ayrıca Atıf Bey kendisinin İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi üyesi olmadığını ve bu yüzden İttihat ve Terakki yönetiminin aldığı kararları detaylı şekilde bilmediğini de eklemiştir. Atıf Bey Teşkilat-ı Mahsusa yönetimi hakkında da bilgi vermiştir. Atıf Bey Süleyman Askeri'nin Irak cephesine gönderilmesinden sonra Halil (Kut) Bey ve Cevat Bey'in bir süre komisyon başında bulunduğunu belirtmiştir. Göreve Ali Başhampa'nın gelişi ile beraber komisyonun ortadan kalktığını kendisinin Doktor Nazım Bey ve Aziz Bey'in yönetim dışında kaldıklarını ifade etmiştir. Atıf Bey teşkilatın ihtiyaçlarının ordu malzemelerinden sağlandığını da eklemiştir⁹⁶⁵. Bu ifade Teşkilat-ı Mahsusa'nın Umur-ı Şarkıyye Dairesi'ne dönüşmesi ile beraber yönetiminde ve hareket tarzında değişiklik meydana geldiğini göstermektedir. Teşkilatın isminin Umur-ı Şarkıyye Dairesi'ne dönüşmesi sırasında yönetim komisyonu ortadan kaldırılmış ve göreve sivil bir başkan getirilmiştir. Bu durum örgütü daha merkezi ancak daha az askeri bir hale getirmiştir. Teşkilatın çete ve sabotaj faaliyetlerinin azalması buna karşın propaganda faaliyetlerinin artması da bu döneme denk gelmektedir.

Özetlemek gerekirse İttihat ve Terakki hakkında açılan davalar siyasi nitelikli olduğu için yargılamaların tarafsız yürütüldüğü düşünülmemelidir. Zaten bu davaların amacı İttihat ve Terakki'yi cezalandırarak İtilaf Devletleri'ne hoş görünmek olmuştur. Bu nedenle bu soruşturmalar sırasında Teşkilat-ı Mahsusa hakkında ortaya atılan

⁹⁶⁴ Osman Selim Kocahanoğlu, *a.g.e.*, s. 576-583.

⁹⁶⁵ Osman Selim Kocahanoğlu, *a.g.e.*, s. 589-591.

iddialar ve yapılan suçlamalar belgelere dayanmamıştır. Genelde bazı kişilerin ifadeleri iddianameye temel oluşturmuştur. Bu nedenle sanıkların savunmalarının da bütün gerçekleri içermediğini kabul etmek gerekmektedir.

3.3. Eski Teşkilat-ı Mahsusa Üyelerinin Milli Mücadele Dönemindeki Faaliyetleri

Mütareke döneminde İngiliz istihbaratı Osmanlı coğrafyasında yoğun istihbarat faaliyeti yürütmeye başlamıştır⁹⁶⁶. Böylece İngiltere barış antlaşması imzalanmadan önce Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu şartları en iyi şekilde öğrenmek istemiştir. Müttefik işgallerinin yayılması, azınlıkların işgalcilerle işbirliği yapmaları⁹⁶⁷ ve barış antlaşmasının gecikmesi Anadolu'da bazı direniş gruplarının örgütlenmesine imkan vermiştir⁹⁶⁸. Bunun yanı sıra İstanbul'da da bazı örgütler kurulmuştur. Bu tarz girişimlerin bazılarında eski Teşkilat-ı Mahsusa çalışanları yer almışlardır.

3.3.1. Karakol Cemiyeti'nin Kurulması

İngiliz istihbaratı çalışmalarını İstanbul ile sınırlamamış işgal edilen ve işgal edilmesi düşünülen bütün coğrafyalarda faaliyet yürütmeye başlamıştır⁹⁶⁹. İttihat ve Terakki'nin kendisini feshetmesi ve Teşkilat-ı Mahsusa'nın kaldırılması sonrasında birçok eski İttihat ve Terakki ile Teşkilat-ı Mahsusa üyesi İtilaf Devletleri'nin işgallerine karşı direnmeyi düşünmüşlerdir. Bunu başarabilmek için gizli bir örgüt kurulmasına karar verilmiştir. Bu örgütün hayata geçirilmesinde Teşkilat-ı Mahsusa deneyiminin de önemli katkısı olmuştur⁹⁷⁰. Böylece Karakol Cemiyeti ortaya çıkmıştır.

Karakol Cemiyeti'nin kurulması hakkında çeşitli görüşler mevcuttur. Bunlardan birincisine göre İstanbul'da kalan İttihat ve Terakki mensupları kendilerini

⁹⁶⁶ *The National Archives*, Katalog No: CAB/24/21, İmaj No: 0076, 4.

⁹⁶⁷ Norman Stone, *Birinci Dünya Savaşı*, Çeviren Ahmet Fethi Yıldırım, Ketebe Yayınları, İstanbul 2019, s. 14.

⁹⁶⁸ Kerim Altıay, Cumhuriyet Dönemi İstihbarat Örgütleri, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı*, Manisa 2013, s. 18.

⁹⁶⁹ Salahi Sonyel, *Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisi'nin Türkiye'deki Eylemleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013, s. XVII.

⁹⁷⁰ Ergun Hiçyılmaz, *Türk Devrimi'nde Bir Gizli Örgüt Karakol*, Destek Yayınları, İstanbul 2012, s. 15.

savunabilmek için böyle bir örgütlenmeye gitmişlerdir. İkinci görüşe göre ise Karakol Cemiyeti Talat Paşa'nın isteğiyle Kara Kemal Bey öncülüğünde kurulmuştur⁹⁷¹. Tarık Zafer Tunaya'ya göre Karakol Cemiyeti'nin çekirdeğini Albay Kara Vasıf Bey, Albay Galatalı Şevket Bey, Yarbay Edip Bey, Yarbay Kemalettin Sami Bey, Yarbay Çolak Selahattin Bey, Binbaşı Ali Rıza Bey, Yüzbaşı Baha Sait Bey, Avukat Refik İsmail Bey, Doktor Adnan (Adıvar) Bey gibi isimler oluşturmuştur. Tunaya'ya göre örgüt 1919 yılı kasım ayında kurulmuştur. Temel amacı Müdafaa-i Hukuk kuruluşlarına destek olmak olarak belirlenmiştir⁹⁷². Mehmet Arif Bey'in anılarına göre ise Albay Kara Vasıf Bey liderliğinde Albay Galatalı Şevket Bey, Yarbay Kemalettin Sami Bey, Yarbay Edip Bey, Binbaşı Ali Rıza Bey, Yüzbaşı Baha Sait Bey ve Refik İsmail Bey'in harekete geçmesi ile Karakol Cemiyeti ortaya çıkmıştır. Hüseyin Dağtekin Karakol Cemiyeti'nin kuruluşuna İzmir'in işgal edilmesinin yol açtığını iddia etmiştir⁹⁷³. Genelkurmay Başkanlığı tarafından yayımlanan “*Türk İstiklal Harbi*” isimli eserde de Karakol Cemiyeti'nin kuruluşu kasım 1919 olarak gösterilmektedir⁹⁷⁴. Ancak bu oldukça geç bir tarihtir. İttihat ve Terakki üyelerinin teşkilatlanma yeteneklerini göz önüne alırsak Karakol Cemiyeti'nin daha önce kurulduğunu düşünmek mümkündür. Bu şekilde düşünen araştırmacılar da mevcuttur. Erik Jan Zürcher Karakol Cemiyeti'nin kuruluş tarihi olarak 1918 yılı ekim ayını ileri sürmüştür⁹⁷⁵. Mesut Aydın 1918 yılı kasım ayını işaret etmektedir⁹⁷⁶. Fethi Tevetoğlu da Karakol örgütünün kuruluşunu 1918 yılı ekim ayı sonu yada kasım ayı başı olarak iddia etmiştir⁹⁷⁷. Teşkilat üyelerinin geçmişleri göz önüne alındığında 1918 yılı daha makul görünmektedir.

Hüsamettin Ertürk'ün anılarına göre Kara Kemal Bey, Albay Kara Vasıf Bey ile görüşerek Talat Paşa'nın kendisine verdiği talimattan bahsetmiş ve böylece örgütün kurulmasına karar verilmiştir⁹⁷⁸. Kurulan örgütün amacının ülkenin kurtarılması olduğu ifade edilmiştir. Bundan sonra İstanbul'dan Anadolu'ya silah, cephane ve personel nakli

⁹⁷¹ Vahdettin Engin, *Hesaplaşma*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2011, s. 17.

⁹⁷² Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasi Partiler*, Arba Yayınları, İstanbul 1952, s. 520.

⁹⁷³ Betül Aslan, “Yeni Belgeler Işığında Karakol Cemiyeti, Uşak Kongresi ve Karakol Cemiyeti'nin Bolşeviklerle Yaptığı Antlaşma”, *Atatürk Dergisi*, Cilt IV, Sayı 1, s. 30.

⁹⁷⁴ *Türk İstiklal Harbi*, Cilt II, Kısım 2, Genelkurmay Başkanlığı ATASE Yayınları, Ankara 1999, s. 50

⁹⁷⁵ Erik Jan Zürcher, *a.g.e.*, s. 126.

⁹⁷⁶ Mesut Aydın, *Milli Mücadele Döneminde TBMM Hükümeti Tarafından İstanbul'da Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1992, s. 25.

⁹⁷⁷ Fethi Tevetoğlu, *Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988, s. 3.

⁹⁷⁸ Samih Nafiz Tansu, *a.g.e.*, s. 205.

ve İstanbul ile Ankara arasında iletişim kurabilmek için Kocaeli civarında bir teşkilat kurulmasına karar verilmiştir⁹⁷⁹. Birçok kaynakta örgütün kurucusu Albay Kara Vasıf Bey olarak gösterilmiştir. Albay Kara Vasıf Bey Birinci Dünya Savaşı sırasında Teşkilat-ı Mahsusa için çalışmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın başlarında Trabzon'da bulunmuş ve Teşkilat-ı Mahsusa'nın Kafkasya'ya yönelik operasyonlarında görev almıştır⁹⁸⁰. Kara Kemal Bey de Trabzon'a giderek Gürcü liderlerle görüşmüş ve Teşkilat-ı Mahsusa'ya destek için kurulması düşünülen Gürcü Lejyonları projesinde görev almıştır. Karakol Cemiyeti'nin kurulmasında bu iki ismin ön plana çıkması eski Teşkilat-ı Mahsusa üyelerinin Milli Mücadele sırasındaki çalışmalarına iyi bir örnek teşkil etmektedir. Aynı zamanda Teşkilat-ı Mahsusa deneyiminin Karakol Cemiyeti üzerindeki etkisini de gözler önüne sermektedir.

Büyük ihtimalle Karakol Cemiyeti'nin yönetim kademesinde Albay Galatalı Şevket Bey, Albay Kara Vasıf Bey, Kara Kemal Bey, Yarbay Edip Servet Bey, Albay Kemalettin Sami Bey, Binbaşı Ali Rıza Bey, Refik İsmail Bey, Yüzbaşı Baha Sait Bey yer almışlardır⁹⁸¹. Bu isimler Karakol hakkındaki birçok eserde öne çıkan kişilerdir. Bunların birçoğunun asker olması örgütün Teşkilat-ı Mahsusa'ya benzerliğini göstermekte ve silahlı mücadeleye hazırlandığını düşündürmektedir.

Karakol Cemiyeti içinde birçok önemli isim yer almıştır. Bunlardan bazıları şunlardır: Albay Kara Vasıf Bey, Kara Kemal Bey, Mebus Sadi Bey, Mebus Arif Bey, Albay Galatalı Şevket Bey, Albay Kemalettin Sami Bey, Albay Ömer Lütfi Bey, Ali (Çetinkaya) Bey, Çerkes Reşit Bey (Çerkes Ethem'in abisi), Muhittin Bey (Kara Vasıf Bey'in kardeşi), Yarbay Hüsamettin (Ertürk) Bey, Yarbay Mustafa (Muğlalı) Bey, Yarbay Arif Hikmet Bey, Yarbay Rıza Bey, Binbaşı Hüseyin Kadri Bey, Binbaşı Naim Cevdet Bey, Binbaşı Rıza Bey, Çolak İbrahim Bey, Yüzbaşı Mesut Bey, Yüzbaşı Baki Bey (eski Teşkilat-ı Mahsusa üyesi Sapançalı Hakkı'nın kardeşi), eski Teşkilat-ı Mahsusa üyesi Ahmet Hilmi Bey, Yenibahçeli Şükrü Bey ve Doktor Esat Bey⁹⁸². Bu isimlerden Karakol örgütü içinde bazı eski Teşkilat-ı Mahsusa üyelerinin yer aldığı

⁹⁷⁹ Vahdettin Engin, *a.g.e.*, s. 17.

⁹⁸⁰ Emel Akal, Milli Mücadele'nin Başlangıcında Mustafa Kemal, İttihat ve Terakki ve Bolşevizm, (Basılmamış Doktora Tezi), *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı*, Ankara 2001, s. 165.

⁹⁸¹ Ergun Hiçyılmaz, *a.g.e.*, s. 60.

⁹⁸² Ergun Hiçyılmaz, *a.g.e.*, s. 36-37.

anlaşılmaktadır. Ayrıca Teşkilat-ı Mahsusa ile İttihat ve Terakki mirasının da bu yapılanmada önemli rol oynadığı kabul edilmelidir.

Galatalı Şevket Bey'in daha sonra açıkladığı listeye göre ise şu isimler Karakol cemiyeti içinde yer almışlardır: Tasvir-i Efkar gazetesi sahibi Velid Bey, Göz doktoru Esat Bey, Halit Bey, Ferit Cevat Bey, Aziz Bey, Emin Bey, Yüzbaşı Mehmet Ali Efendi, Yüzbaşı Memduh Bey, Yüzbaşı Aziz Efendi, Salih Reis, Murat Bey, Ali Bey, Manastırlı Salih Bey, Nusret Bey, Moralı Halit Bey, Nail Bey, Adil Bey, Veli Bey, Ali Bey, Kaptan Sait Bey, Zekeriya Bey, Osman Bey, Hüsamettin (Ertürk) Bey, Mehmet Ali Bey, Ahmet Bey, Halit Bey, Ragıp Bey, Arif Bey, İsmail Hakkı Bey, Fevzi Bey, Murat Bey, Binbaşı Halit Bey, Nazım Bey, Binbaşı Rıfat Bey, Binbaşı Ziya Bey, Kemal Bey Hamdi Bey, Şevket Bey, Yüzbaşı Muhittin Efendi, Ekrem Bey, Yüzbaşı İhsan Efendi. Bu isimlerden Velid Bey gazetesinde propoganda amaçlı yazılar yazmıştır. Esat Bey örgüt için önemli casusluk faaliyetlerinde bulunmuştur. Halit Bey Sait Molla'yı izlemekle görevlendirilmiştir. Emin Bey İtilaf Devletleri temsilcileri ile dostluk kurarak bilgi toplamaya çalışmıştır. Salih Reis Karakol cemiyeti için çalışan hamallara liderlik etmiştir. Yüzbaşı Aziz Efendi azınlıkların kurduğu çetelerle mücadele etmiştir. Manastırlı Salih Bey Anadolu ile İstanbul arasındaki iletişimi sağlamakla uğraşmıştır. Nusret Bey önemli bilgileri Ankara'ya göndermekten sorumlu olmuştur. Moralı Halit Bey örgüt için maddi kaynak sağlamıştır. Adil Bey ile Veli Bey propaganda faaliyetlerinde çalışmışlardır. Kaptan Sait Bey Anadolu'ya yapılan malzeme sevkiyatlarını gerçekleştirmiştir. Daha önce Teşkilat-ı Mahsusa'da Hüsamettin (Ertürk) Bey örgüt için önemli hizmetlerde bulunmuştur. Binbaşı Rıfat Bey askeri malzeme sevkiyatı ile ilgilenmiştir. İhsan Bey örgütün istihbarat çalışmalarında önemli katkılarda bulunmuştur⁹⁸³. Bu liste Karakol yapılanması içinde eski Teşkilat-ı Mahsusa üyelerinin varlığını göstermekte ve Karakol Cemiyeti'nin Teşkilat-ı Mahsusa'ya benzer girişimlerde bulunduğunu göstermektedir.

Karakol Cemiyeti tıpkı Teşkilat-ı Mahsusa gibi çeşitli bölümlere ayrılarak çalışmıştır⁹⁸⁴. Ali Rıza Bey örgütün basın bölümünden sorumlu olmuştur. Bu kapsamda İleri gazetesinde yazılar yazarak halkı mücadeleye teşvik etmiştir. Cemiyetin propaganda bölümü Albay Kemalettin Sami Bey'in kontrolünde olmuştur. Bu bölüm

⁹⁸³ Ergun Hiçyılmaz, *a.g.e.*, s. 87-89.

⁹⁸⁴ Osman Demirbaş, *a.g.e.*, s. 57.

hem İstanbul halkına hem de İngiliz, Fransız ve İtalyan kamuoyuna yönelik propaganda yapmaya çalışmıştır. Casusluk bölümü ise Yarbay Edip Servet Bey tarafından yönetilmiştir. Bu bölüm İtilaf Devletleri ve İstanbul Hükümeti aleyhine bilgi toplamaya çalışmıştır. Ali Galip'in Sivas'a gönderileceği, İngilizlerin Erzurum'a bazı ajanlar gönderdikleri, Tevfik Paşa'nın iktidardan uzaklaştırılacağı gibi bilgilerin öğrenilmesi bu bölümün önemli başarılarından sayılabilir. Örgütün bir diğer bölümü ise İstanbul'dan Anadolu'ya insan, para, silah ve cephane nakliyatından sorumlu olmuştur. Bu bölümde Şevket Paşa (Harbiye Nezareti Zat İşleri Müdürü), Cemal Paşa (Esliha Şubesi Müdürü), Binbaşı Naim Cevat Bey (Harbiye Nezareti Harp Dairesi Başkanı), Binbaşı Hakkı Bey, Ali Rıza Bey, Mustafa (Muğlalı) Bey gibi isimler yer almışlardır⁹⁸⁵.

Karakol Cemiyeti'nin en önemli faaliyetleri Sadrazam Damat Ferit Paşa'nın çevresinden edindiği bilgileri Ankara'ya aktarmak olmuştur⁹⁸⁶. Bunun dışında Gelibolu'da Fransız kontrolündeki Türk cephaneliğinin basılarak önemli miktarda silah ve cephanenin Anadolu'ya kaçırılması da dikkat çekici bir gelişme olarak kayda geçmiştir⁹⁸⁷.

Karakol Cemiyeti'nin bir diğer önemli faaliyeti ise Amasya Tamimi'nin ilgili kişilere ulaştırılmasını sağlamak olmuştur. Ali Fuat Cebesoy'un anılarına göre Amasya'da alınan kararlar Karakol cemiyeti vasıtasıyla ilgililere dağıtılmıştır⁹⁸⁸.

Karakol Cemiyeti Teşkilat-ı Mahsusa'dan esinlenerek birçok çeteler oluşturmuştur. Bu çetelerin düşmanla mücadele etmeleri zaman zaman baskınlar yaparak silah ve cephane kaçırmaları ön görülmüştür. Bu çeteler içinde İpsiz Recep Müfrezesi Eşref Kuşçubaşı'nın çetesi, Küçük Aslan Birliği, Büyük Aslan Müfrezesi, Bulgar Sadık Çetesi, Jandarma Binbaşı Rıfat Bey Çetesi, Yüzbaşı Nail Bey Çetesi, Yalovalı İbrahim Çetesi, Gebzeli Rıfat Kaptan Çetesi ön plana çıkanlar olmuştur. Bu çeteler Karakol Cemiyeti'nin direktifleri doğrultusunda düşmanla mücadele etmişlerdir. Bu çetecilerin birçoğu daha önce Teşkilat-ı Mahsusa içinde de yer almışlardır⁹⁸⁹. Bu olay Karakol Cemiyeti'nin Teşkilat-ı Mahsusa'nın misyonunu devraldığını

⁹⁸⁵ Ergun Hiçyılmaz, *a.g.e.*, s. 69-70.

⁹⁸⁶ Erik Jan Zürcher, *a.g.e.*, s. 132.

⁹⁸⁷ Ali Arslan, *Milli Mücadele'de Polisler*, Paraf Yayınları, İstanbul 2011, s. 142.

⁹⁸⁸ Ali Fuat Cebesoy, *Milli Mücadele Hatıraları*, Temel Yayınları, İstanbul 2017, s. 115.

⁹⁸⁹ Ergun Hiçyılmaz, *a.g.e.*, s. 38.

göstermektedir. Zaten bu faaliyetleri yürütenlerin birçoğu da yine eski Teşkilat-ı Mahsusa üyeleri olmuşlardır.

Mustafa Kemal Paşa Anadolu'ya geçmeden önce İstanbul'da altı aya yakın bir süre kalmıştır. Bu süre içinde ülkenin durumunu tartışmak üzere çeşitli görüşmeler yapmış ve bunun sonucunda "Ayyıldız" gizli bir yapılanma ortaya çıkmıştır. Bu örgüt hükümeti değiştirmeyi amaçlamıştır. Bu örgüt içinde eski Teşkilat-ı Mahsusa üyesi Kara Kemal ve İsmail Canbolat gibi isimler de yer almışlardır⁹⁹⁰. Bu olay Mustafa Kemal Paşa'nın eski teşkilat üyeleriyle temasına güzel bir örnektir. Paşa hedefine ulaşmak için gerektiği zaman eski Teşkilat-ı Mahsusa üyeleriyle çalışmaktan çekinmemiştir.

Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya geçmesi ve Milli Mücadele'nin başlaması sonrasında da Karakol Cemiyeti faaliyetlerine devam etmiştir. Bu dönemde İstanbul'da edinilen bilgiler, silah ve mühimmat ile Anadolu'ya gitmek isteyen personel Karakol Cemiyeti vasıtasıyla Ankara'ya gönderilmiştir⁹⁹¹. Mustafa Kemal Paşa da Kocaeli bölgesini önemli gördüğü için daha İstanbul'dayken bölgeyi kontrol altında tutmak için girişimlerde bulunmuştu. Bölgeyi kontrol etmek için yaveri Cevat Abbas (Gürer) Bey'i bir teşkilat kurmakla görevlendirmişti⁹⁹². Cevat Abbas Bey'in çalışmaları sonrasında bölgede eski Teşkilat-ı Mahsusa üyesi Yahya Kaptan liderliğinde bir teşkilat kurulmuştu⁹⁹³. Bu olay Mustafa Kemal Paşa'nın da Karakol Cemiyeti gibi eski Teşkilat-ı Mahsusa üyelerinden faydalandığını göstermektedir. Bu örgüt kısa bir süre sonra dağılmıştır.

Karakol Cemiyeti'nin kurulmasından sonra Kocaeli bölgesi üzerinde bir rekabet başlamıştır. Mustafa Kemal Paşa Karakol Cemiyeti'ni İttihat ve Terakki'ye yakın olduğu için şüpheyle karşılamıştır. Yahya Kaptan'ın Kocaeli bölgesindeki başarıları Karakol örgütünü kışkırtmış İstanbul Hükümeti'ni ise endişelendirmiştir. İstanbul Hükümeti Yahya Kaptan'ı ortadan kaldırmak için harekete geçmiştir. İstanbul

⁹⁹⁰ İlker Başbuğ, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Güç Odaklarının Mücadelesi*, s. 327.

⁹⁹¹ Erik Jan Zürcher, *a.g.e.*, s. 129.

⁹⁹² Turgut Gürer, *Atatürk'ün Yaveri Cevat Abbas Gürer*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2018, s. 119-120.

⁹⁹³ Ergun Hiçyılmaz, *Teşkilat-ı Mahsusa*, s. 200.

tarafından gönderilen kuvvetler Yahya Kaptan'ı yakalayıp öldürmüşlerdir⁹⁹⁴. Yahya Kaptan'ın öldürülmesinden Mustafa Kemal Paşa Karakol Cemiyeti'ni sorumlu tutmuştur⁹⁹⁵. Mustafa Kemal Paşa ile Karakol Cemiyeti arasındaki bir başka sorun Ege bölgesi nedeniyle yaşanmıştır. Karakol cemiyetinin Uşak'ta bir kongre düzenlemesi ve Ege bölgesinde yoğun faaliyet göstermesi Müdafaa-i Hukuk kuruluşlarını kendi liderliği altında birleştirmeye çalışan Mustafa Kemal Paşa'yı sinirlendirmiştir⁹⁹⁶. Paşa bir bakıma örgütü kendisine rakip olarak görmüştür. Böylece Paşa ile Karakol Cemiyeti arasında adeta Milli Mücadele'nin liderliği rekabeti başlamıştır.

Mustafa Kemal Paşa Karakol Cemiyeti'nin orduya yönelik faaliyetlerinden de rahatsız olmuştur. Paşa Karakol Cemiyeti'nin orduyu ele geçirmeye çalıştığından şüphelenmiş olmalıdır. Cemiyetin ordu komutanlarına telgraf göndermesi Anadolu'da ciddi tepki çekmiştir. Sivas Kongresi sırasında Albay Kara Vasıf Bey ile görüşen Mustafa Kemal Paşa cemiyetin bu faaliyetlerini eleştirmiştir⁹⁹⁷. Bu olay Mustafa Kemal Paşa ile Karakol Cemiyeti arasındaki bir başka gerginlik olmuştur. Paşa cemiyetin orduyu ele geçirerek Milli Mücadele'yi kendi kontrolü altına almaya çalıştığına kanaat getirmiştir.

Karakol Cemiyeti ile Mustafa Kemal Paşa arasında yaşanan bir başka sorun Mustafa Sagir meselesi olmuş ve bu olay sonrasında ise ilişkiler büyük ölçüde kopmuştur. Karakol Cemiyeti tarafından Anadolu'ya geçirilen Mustafa Sagir'in daha sonra İngiliz ajanı olduğu ortaya çıkmıştır. Mustafa Kemal Paşa'yı öldürmek için geldiğini itiraf eden Mustafa Sagir idam edilmiştir⁹⁹⁸. Ancak bu olay Mustafa Kemal Paşa'yı İstanbul'da kendine bağlı bir istihbarat yapılanması kurmak için harekete geçirmiştir. Bu olay Ankara'nın Karakol Cemiyeti'ne neredeyse tamamen yüz çevirmesine yol açmıştır.

Mustafa Kemal Paşa ile Karakol Cemiyeti arasında bir uyumsuzluk da yürütülen mücadelenin niteliği konusunda olmuştur. Karakol Cemiyeti mücadeleyi kendi içine

⁹⁹⁴ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, Yayına Hazırlayan Kemal Gurulkan, Truva Yayınları, İstanbul 2007, s. 290-291.

⁹⁹⁵ Turgut Gürer, *a.g.e.*, s. 129.

⁹⁹⁶ Betül Aslan, *a.g.m.*, s. 42.

⁹⁹⁷ Betül Aslan, *a.g.m.*, s. 39.

⁹⁹⁸ Ümit Doğan, *Atatürk'ü Öldürme Planları Suikast ve Darbe Girişimleri*, Kripto Yayınları, İstanbul 2017, s. 72.

kapanık bir kadronun gizli şekilde yürütmesi gerektiğini savunmuştur. Bu durum cemiyetin, İttihat ve Terakki ile Teşkilat-ı Mahsusa'ya ait zihniyeti hala devam ettirdiğini göstermektedir. Mustafa Kemal Paşa ise Müdafaa-i Hukuk kuruluşları vasıtasıyla mücadeleyi bütün halka yayarak olabildiğince şeffaf şekilde hareket etmek istemiştir⁹⁹⁹. Bu tarz bir fikir ayrılığı da Anadolu'daki yönetim ile Karakol Cemiyeti'nin arasının açılmasına katkı yapmıştır.

Mustafa Kemal Paşa Karakol Cemiyeti içinde birçok eski İttihat ve Terakki üyesi bulunduğu için bu örgüte hiçbir zaman tam olarak güvenmemiştir. Karakol Cemiyeti'nin Sovyet Rusya ile görüşmeler yaparak bir antlaşma imzalaması bu konudaki endişeleri en üst düzeye çıkartmıştır¹⁰⁰⁰. 11 Ocak 1920 tarihli bu antlaşma Anadolu'da ciddi bir kızgınlık yaratmıştır¹⁰⁰¹. Bu olay Ankara ile Karakol Cemiyeti arasındaki bağı tamamen kopartmıştır. Ancak Ankara'nın tavrı Karakol Cemiyeti yönetimine olmuştur. Bazı Karakol Cemiyeti üyeleri Anadolu'ya geldiklerinde kendilerinden faydalanılmıştır. Karakol Cemiyeti adına Bolşeviklerle antlaşma imzalayan Yüzbaşı Baha Sait Bey'in Anadolu'ya geldiğinde kendisine görev verilmesi buna bir örnektir¹⁰⁰².

18 Mart 1920 tarihinde Kara Kemal Bey ve Albay Kara Vasıf Bey'in birçok kişi ile birlikte İngilizler tarafından Malta'ya sürülmesi Karakol Cemiyeti için büyük bir darbe olmuştur¹⁰⁰³. Albay Kara Vasıf Bey'in adı birçok kaynakta Karakol Cemiyeti'nin lideri olarak geçmektedir. Bu doğru ise örgüt İstanbul'un işgali sonrasında lidersiz kalmıştır. Ancak onun işgal sırasında Rauf Bey'den talimat beklemesi üzerine Karakol Cemiyeti'nin lideri olarak Rauf Bey ismini öne sürenler de olmuştur¹⁰⁰⁴. Bu oldukça ilginç bir iddiadır. Sivas Kongresi sırasında ve sonrasında Mustafa Kemal Paşa ile Rauf Bey arasında örtülü bir rekabet başlamıştır. Böyle bir durumda Mustafa Kemal Paşa ile sorunu olan Karakol Cemiyeti'nin Rauf Bey ile yaklaşması veya onu lideri yapması akla yakın görünmektedir. Bu da ikili arasındaki rekabeti oldukça farklı boyutlara taşımaktadır. Ancak İstanbul'un işgali sırasında Albay Kara Vasıf Bey'in Rauf Bey'e

⁹⁹⁹ Orhan Koloğlu, *a.g.e.*, s. 163.

¹⁰⁰⁰ Ergun Hiçyılmaz, *Türk Devrimi'nde Bir Gizli Örgüt Karakol*, s. 75.

¹⁰⁰¹ Betül Aslan, *a.g.m.*, s. 48.

¹⁰⁰² Betül Aslan, *a.g.m.*, s. 54.

¹⁰⁰³ Vahdettin Engin, *a.g.e.*, s. 17.

¹⁰⁰⁴ Emel Akal, *a.g.e.*, s. 152.

fikir danışması olayı nedeniyle Rauf Bey'i Karakol Cemiyeti'nin lideri kabul etmek kolay değildir. Her halükarda büyük bir darbe yiyen örgüt, Ankara'nın kendisine yüz çevirmesi ve kendi istihbarat gruplarını kurması sonrasında ortadan kalkmıştır.

Karakol Cemiyeti yerini zaman içinde önce Zabitan Grubu'na daha sonra ise Yavuz Grubu'na bırakmıştır. Bu gruplara Yarbay Mustafa (Muğlalı) Bey liderlik etmiştir. Bu guruplarda General Ali Rıza (Artunkal), Yarbay Nidai Bey, Yarbay Kasım Bey, Yarbay Reşat Bey, Binbaşı İbrahim Bey, Yüzbaşı Latif Bey, Yüzbaşı Halim Bey gibi isimler yer almışlardır. Bu gruplara Ankara temkinli yaklaşmıştır. Ancak buna rağmen bu örgütler faydalı hizmetlerde bulunmuşlardır¹⁰⁰⁵. Yine de bu durum Karakol Cemiyeti vasıtasıyla Teşkilat-ı Mahsusa'nın Milli Mücadele ve Cumhuriyet dönemi istihbaratına etkilerini gözler önüne sermektedir. Ankara yönetimi bu yapılara fazla güvenmemiş ancak onlardan faydalanmıştır. Ancak her şeye rağmen Ankara kendi istihbarat gruplarını kurmayı da ihmal etmemiştir.

Mustafa Kemal Paşa Karakol Cemiyeti'ne üye olanları ve daha sonra farklı isimler ile Karakol Cemiyeti'nin faaliyetlerini devam ettirenleri tamamıyla dışlamamıştı. Zaten Karakol Cemiyeti varlığını sürdürdüğü süre boyunca Mustafa Kemal Paşa ile iletişim içinde kalmıştı. Bazı iddialara göre Paşa'nın yaveri Cevat Abbas (Gürer) Bey vasıtasıyla cemiyetin liderliği Paşa'ya teklif edilmişti¹⁰⁰⁶. Bu ilişkiye bir başka örnek olarak Zabitan ve Yavuz gruplarından faydalanılması ve Karakol Cemiyeti'nin önemli isimlerinden Albay Galatalı Şevket Bey Anadolu'ya geldiğinde kendisi 22. Kolordu Kumandanlığı'na atanması olayı verilebilir. Şevket Bey de daha sonra kendisinin Mustafa Kemal Paşa'nın emri ile hareket ettiğini ifade etmiştir¹⁰⁰⁷. Bu olay Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyet'e istihbarat kurumları arasındaki ortak mirası göstermektedir.

Karakol Cemiyeti İstanbul'da bulunan İsmet (İnönü) Bey ile de temas halinde bulunmuştur. Eski Teşkilat-ı Mahsusa üyesi Fuat Balkan anılarında kendisinin Karakol Cemiyeti tarafından Trakya'ya gönderildiğini ve bu durumdan Mustafa Kemal Paşa'nın adamı olan İsmet Bey'in de haberdar edildiğini belirtmiştir¹⁰⁰⁸. Bu olay da Ankara ile

¹⁰⁰⁵ Ergun Hiçyılmaz, *a.g.e.*, s. 34.

¹⁰⁰⁶ Emel Akal, *a.g.e.*, s. 157.

¹⁰⁰⁷ Ergun Hiçyılmaz, *a.g.e.*, s. 70.

¹⁰⁰⁸ Emel Akal, *a.g.e.*, s. 158.

Karakol Cemiyeti arasındaki işbirliğini yani Eski Teşkilat-ı Mahsusa üyelerinin Milli Mücadele'ye katkılarını göstermektedir.

Milli Mücadele sırasında ve sonrasında önemli görevler üstlenen Kazım (Özalp) Paşa da Birinci Dünya Savaşı sırasında Teşkilat-ı Mahsusa'nın Kafkasya ve İran'da yürüttüğü faaliyetlerde yer almıştı. Milli Mücadele sırasında da Karakol Cemiyeti'nden Albay Galatalı Şevket Bey ile iletişimi sağlamıştır¹⁰⁰⁹. Bu olay da eski Teşkilat-ı Mahsusa üyelerinin Milli Mücadele'ye katkılarına bir başka örnektir.

Karakol Cemiyeti'nin büyük ölçüde zayıflaması sonrasında Mustafa Kemal Paşa İstanbul'da kendisine bağlı bir yapılanma kurmak için harekete geçmiştir. Bu doğrultuda 1920 yılı nisan ayında Hamza Grubu kurulmuştur. Bu grupta Yüzbaşı Seyfettin (Akkoç) Bey, Yüzbaşı Neşet Bey, Yüzbaşı Şakir Muzaffer Bey, ve Yüzbaşı Hilmi Bey öne çıkan isimler olmuşlardır. Yüzbaşı Seyfettin Bey Yunan ordusu hakkında bilgi toplamakla görevlendirilmiştir. Yüzbaşı Neşet Bey Saray ve işgal kuvvetleri hakkında istihbarat toplamaktan sorumlu olmuştur. Yüzbaşı Şakir Muzaffer Bey mühimmat temini ile ilgilenmiştir. Hamza grubu kurulduktan birkaç ay sonra Mücahit grubuna dönüşmüş daha sonra ise Muharip adını almıştır. Muharip grubunun faaliyetlerini Teşkilat-ı Mahsusa'nın önemli isimlerinden Hüsamettin (Ertürk) Bey yönetmiştir¹⁰¹⁰. Sadece bu isim bile Teşkilat-ı Mahsusa mirasının Milli Mücadele ve Cumhuriyet dönemi istihbarat faaliyetlerine katkısını göstermektedir.

Mustafa Kemal Paşa'nın isteğiyle Muharip Grubu dışında bir istihbarat örgütü daha kurulmuştur. Felah isimli bu yapıya Binbaşı Ekrem (Baydar) Bey liderlik etmiştir. Felah grubu istihbarat faaliyeti dışında özellikle İstanbul'dan Anadolu'ya silah ve cephane kaçırılması meselesiyle ilgilenmiş ve önemli başarılar kazanmıştır¹⁰¹¹. Bütün bu gruplar dışında bir de Milli Müdafaa Grubu kurulmuştur¹⁰¹². Bu grubun çekirdeğini Kemal Bey, Yüzbaşı Hakkı Bey, Yüzbaşı Bilal Bey, Yüzbaşı Saffet Bey, Üsteğmen Abdülvehap Bey, Üsteğmen Burhan Bey, Ahmet Bey gibi isimler oluşturmuşlardır¹⁰¹³. Bu olaylar Mustafa Kemal Paşa'nın bütün istihbarat faaliyetlerini tek bir örgütte toplamak yerine birkaç farklı örgüte paylaştırdığını göstermektedir. Muhtemelen bir

¹⁰⁰⁹ Emel Akal, *a.g.e.*, s. 207.

¹⁰¹⁰ Ergun Hiçyılmaz, *a.g.e.*, s. 186-188.

¹⁰¹¹ Ergun Hiçyılmaz, *a.g.e.*, s. 204.

¹⁰¹² Kerim Altıay, *a.g.e.*, s. 30.

¹⁰¹³ Ergun Hiçyılmaz, *a.g.e.*, s. 207.

yapının açığa çıkması durumunda bütün faaliyetlerin çökmesi ihtimaline karşı önlem alınmıştır.

İstihbaratın ve karşı istihbaratın önemini bilen Mustafa Kemal Paşa İstanbul dışında da kendisine bağlı bir örgüt kurmaya karar vermiştir. Bunun üzerine Anadolu'da çalışarak düşmanın buradaki faaliyetlerini engellemek üzere 18 Temmuz 1920 günü Askeri Polis Teşkilatı kurulmuştur. Teşkilatın temel hedefi ordu içinde casusluk faaliyetlerine engel olmak olarak belirlenmiştir¹⁰¹⁴. Askeri Polis Teşkilatı 1 Nisan 1921 tarihinde ortadan kaldırılmış ve yerine Tetkik Heyeti Amirlikleri kurulmuştur. Tetkik Heyeti Amirlikleri'nin görevi ordu içinde casusluk faaliyetlerine engel olmanın yanı sıra Ankara'nın kontrolü altındaki bölgelerde düşmanın her türlü istihbarat faaliyetine engel olmak olarak belirlenmiştir¹⁰¹⁵.

Elde edilen veriler ışığında eski Teşkilat-ı Mahsusa üyelerinin bir kısmının Birinci Dünya Savaşı sona erdikten ve teşkilat kaldırıldıktan sonra çalışmalarına Karakol Cemiyeti'ni kurarak devam ettikleri anlaşılmaktadır. Bu cemiyetin İstanbul'dan Anadolu'ya silah, cephane ve personel göndermek gibi Milli Mücadele'ye önemli katkıları olmuştur. Ayrıca cemiyet edinilen önemli bilgileri de Mustafa Kemal Paşa'ya göndermiştir. Karakol Cemiyeti'ni kuran kişiler cemiyetin dağılmasından sonra ortaya çıkan yeni gruplar içinde çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Ayrıca Ankara yönetiminin İstanbul'da kurduğu istihbarat örgütlerine dahil olmuşlardır. Bunlar dikkate alındığında eski Teşkilat-ı Mahsusa üyelerinin Milli Mücadele'ye önemli katkıları olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca Teşkilat-ı Mahsusa mirasının da Milli Mücadele ve Cumhuriyet dönemi istihbaratına büyük katkı yaptığını kabul etmek gerekir.

3.3.2. Eski Teşkilat-ı Mahsusa Üyelerinin Anadolu'daki Faaliyetleri ve Teşkilat-ı Mahsusa Mirası

Eski İttihat ve Terakki ile Teşkilat-ı Mahsusa üyeleri Karakol Cemiyeti dışında da bazı faaliyetlerde bulunmuşlardır. İtilaf Devletleri'nin ateşkes antlaşması sonrasında ülkenin çeşitli bölgelerini işgal etmeleri ve yeni işgaller yaşanacağı söylentileri bu

¹⁰¹⁴ Ümit Doğan, *Kurtuluş Savaşı'nda Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri Milli Ajanlarımız*, Kripto Yayınları, İstanbul 2017, s. 54.

¹⁰¹⁵ Ümit Doğan, *a.g.e.*, s. 55.

kişileri önlem alma konusunda harekete geçirmiştir. Ülke topraklarının farklı devletlere bırakılacağı endişesi sonucunda Trakya’da, Batı Anadolu’da, Doğu Anadolu’da ve diğer bölgelerde Müdafaa-i Hukuk kuruluşları ortaya çıkmaya başlamıştır¹⁰¹⁶. Ülkenin çeşitli noktalarında Müdafaa-i Hukuk cemiyetlerinin kurulmasında eski Teşkilat-ı Mahsusa ve İttihat ve Terakki üyeleri etkili olmuşlardır. Bundan başka Yunan işgali sonrasında Yunan ordusuna karşı ortaya çıkan çetelerin temelini de yine eski Teşkilat-ı Mahsusa üyeleri teşkil etmişlerdir. Birinci Dünya Savaşı’nın sonuna doğru savaşın kaybedilmesi ve ülkenin işgal edilmesi durumunda gerilla savaşı yürütmek üzere Teşkilat-ı Mahsusa tarafından ülkenin çeşitli yerlerinde silah ve cephane depolanmıştır. Ayrıca direniş çeteleri oluşturma görevi de Teşkilat-ı Mahsusa üyelerine verilmiştir¹⁰¹⁷. İşgaller sırasında kurulan çeteler Ankara tarafından düzenli ordu kuruluncaya kadar önemli hizmetlerde bulunmuşlardır. Ayrıca Teşkilat-ı Mahsusa’nın Birinci Dünya Savaşı sonunda depoladığı silahlar bu tarz direniş hareketleri için büyük öneme sahip olmuştur¹⁰¹⁸. Bir bakıma Müdafaa-i Hukuk kuruluşlarının ve silahlı direnişin ortaya çıkmasında Teşkilat-ı Mahsusa’nın önemli rolü olmuştur.

Eski Teşkilat-ı Mahsusa üyeleri Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında, daha önceki tarihlerde Osmanlı Devleti’nin elinden çıkmış olan Kars ve Batum’da da direniş örgütlemişlerdir. Bu doğrultuda 5 Kasım 1918 tarihinde “Kars İslam Şurası” toplanmıştır. Başkanlığına eski İttihat ve Terakki üyesi Cihangiroğlu İbrahim Bey getirilmiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda 18 Ocak 1919’da Kars merkezli Cenubigarbi “Kafkas Hükümet-i Muvakkata-i Milliyesi” kurulmuştur. Başkanı yine Cihangiroğlu İbrahim Bey olmuştur¹⁰¹⁹. Bu olay eski üyelerinin Teşkilat-ı Mahsusa’nın ve İttihat ve Terakki’nin misyonunu devam ettirdiklerini göstermektedir. Bir yandan Anadolu toprakları savunulurken diğer taraftan Osmanlı Devleti’nin daha önce kaybettiği bazı toprakları geri almak için çalışmalar sürdürülmüştür.

Eski Teşkilat-ı Mahsusa üyeleri ayrıca Oltu İslam Terakki Fırkası, Oltu Şura Hükümeti, Trabzon Muhafaza-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti, Vilayat-ı Şarkiyye Müdafaa-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti Erzurum Şubesi gibi kuruluşların ortaya

¹⁰¹⁶ Osman Demirbaş, *a.g.e.*, s. 131.

¹⁰¹⁷ Osman Demirbaş, *a.g.e.*, s. 133.

¹⁰¹⁸ Erik Jan Zürcher, *a.g.e.*, s. 115.

¹⁰¹⁹ Osman Demirbaş, *a.g.e.*, s. 137-138.

çıkmasında etkili olmuşlardır¹⁰²⁰. Eski Teşkilat-ı Mahsusa üyesi Cafer Bey de Trabzon'da birçok faaliyette bulunmuştur. Ayrıca Ardahan'da bir kongre düzenlenmesine de etki etmiştir¹⁰²¹.

Eski İttihat ve Terakki ile Teşkilat-ı Mahsusa üyelerinin Müdafaa-i Hukuk kuruluşları kurarak kongreler düzenlemeleri, Sivas'ta ulusal bir kongre düzenlenip direnişin tek merkezde toplanması ve bunun başına Mustafa Kemal Paşa'nın geçmesine kadar devam etmiştir. Bu kişilerin çete faaliyetleri de Ankara'da düzenli ordu kuruluncaya kadar sürmüştür. Bir bakıma bu kişiler Mustafa Kemal Paşa direnişin başına geçip düzenli ordu kurana kadar hem siyasi hem de askeri direnişi yürütmüşlerdir. Bu açıdan Milli Mücadele'ye önemli katkıları olmuştur.

Mustafa Kemal Paşa yine de eski İttihatçıların Anadolu'daki faaliyetlerinden kuşkulandırmıştır. Ankara yönetimi Eski İttihatçı Küçük Talat Bey, eski Teşkilat-ı Mahsusa Başkanı Halil (Kut) Paşa ve eski Teşkilat-ı Mahsusa üyeleri Yenibahçeli Şükrü Bey ile kardeşi Nail Bey'in faaliyetlerinden rahatsız olmuştur¹⁰²². Ateşkes sonrasında özellikle Yenibahçeli Şükrü Bey'in gerek Karakol Cemiyeti içinde gerekse daha sonraki faaliyetlerde oldukça etkili olması Mustafa Kemal Paşa'yı kuşkulandırmıştır. Eski İttihat ve Terakki üyelerinin Enver Paşa'yı Anadolu'ya getireceklerinden şüphe edilmiştir. Yenibahçeli Şükrü Bey'in Enver Paşa'nın eski yaveri olması bu şüpheleri arttırmıştır¹⁰²³. Nitekim Enver Paşa da Milli Mücadele sırasında Anadolu'ya geçmek için eski İttihat ve Terakki üyeleriyle temas kurmuştur¹⁰²⁴. Özellikle Trabzon'da kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Enver Paşa'ya yakın ilgi göstermiştir. Bunda eski Teşkilat-ı Mahsusa üyesi Nail Bey'in faaliyetleri önemli ölçüde etkili olmuştur¹⁰²⁵. Enver Paşa'nın yanında bulunan eski Teşkilat-ı Mahsusa üyesi Kuşçubaşı Sami Bey de onu Anadolu'ya gitmesi için sık sık kışkırtmıştır. Ancak Ankara yönetiminin aldığı önlemler ve Sakarya Savaşı'nın kazanılması Enver Paşa'nın Anadolu'ya gelme hayalinin sonu olmuştur. Bu savaş

¹⁰²⁰ Emel Akal, *a.g.e.*, s. 225.

¹⁰²¹ Emel Akal, *a.g.e.*, s. 237.

¹⁰²² Ergun Hiçyılmaz, *Teşkilat-ı Mahsusa*, s. 179.

¹⁰²³ Emel Akal, *a.g.e.*, s. 155.

¹⁰²⁴ Osman Demirbaş, *a.g.e.*, s. 194.

¹⁰²⁵ Emel Akal, *a.g.e.*, s. 239.

sonrasında Sovyet Rusya da Enver Paşa'ya olan desteğini sona erdirmiştir¹⁰²⁶. Bu olay sonrasında Enver Paşa Kuşçubaşı Sami Bey'in teşviki ile Türkistan'a doğru yola çıkmıştır.

Eski Teşkilat-1 Mahsusa üyelerinin bazılarının maceracı kişilikleri ve plansız hareketleri de Mustafa Kemal Paşa'yı rahatsız etmiştir. Bu durumun anlayışla karşılanması gerekir. Eski Teşkilat-1 Mahsusa üyesi Çerkes Ethem Milli Mücadele sırasında daha Yunanistan'a sığınmadan önce bile Mustafa Kemal Paşa ile sorun yaşadığında onu öldürmeyi düşünmüştür. Bu durum karşısında Mustafa Kemal Paşa Topal Osman Ağa çetesini kendi muhafız alayı olarak kullanmıştır¹⁰²⁷. Bu görevde bulunan Topal Osman Ağa Birinci Dünya Savaşı sırasında Teşkilat-1 Mahsusa'ya katılmış ve Ruslara karşı savaşmıştı¹⁰²⁸. Yani Topal Osman Ağa da tıpkı Çerkes Ethem gibi eski bir Teşkilat-1 Mahsusa üyesidir. Bu olay Teşkilat-1 Mahsusa mirasının iyi ve kötü yanları gözler önüne seren güzel bir örnektir. Bazı eski teşkilat üyeleri Ankara'nın yanında yer alarak Milli Mücadele'ye katılmışlar bazıları ise kişisel nedenlerden ötürü hain durumuna düşmüşlerdir.

Eski Teşkilat-1 Mahsusa üyelerinin Milli Mücadele'ye olumlu katkılarını da göz ardı etmemek gerekir. Teşkilat üyesi olup Birinci Dünya Savaşı sırasında İran'da görev yapmış olan Çerkes Ethem Ankara tarafından düzenli ordu kurulana kadar çete faaliyeti yürüterek Yunanlılarla mücadele etmiştir¹⁰²⁹. Çerkes Ethem birçok isyanın bastırılmasında da kilit rol oynamıştır. Yine Teşkilat-1 Mahsusa içinde yer aldığı düşünülen Ali (Çetinkaya) Bey de Yunanlılara karşı çete savaşı yürütmüştür. Bu olaylar Teşkilat-1 Mahsusa yelerinin olumlu hizmetlerine güzel birer örnektir.

Ege bölgesinde Yunan ordusuna karşı kurulan çetelerin neredeyse tamamı eski Teşkilat-1 Mahsusa üyeleri tarafından teşkil edilmiştir. Bu kişilerin öne çıkanlarından birisi de Yarbay Edip Bey olmuştur¹⁰³⁰. Eski bir Teşkilat-1 Mahsusa üyesi olan Yarbay Edip Bey oluşturduğu kuvvet ile Yunan ordusu ile savaşmıştır. Bu da Teşkilat-1 Mahsusa'nın Milli Mücadele'ye bir başka katkısı olarak ön plana çıkmaktadır.

¹⁰²⁶ Osman Demirbaş, *a.g.e.*, s. 217.

¹⁰²⁷ Ümit Doğan, *Atatürk'ü Öldürme Planları Suikast ve Darbe Girişimleri*, s. 57.

¹⁰²⁸ Ümit Doğan, *Mustafa Kemal'in Muhafızı Topal Osman*, Kripto yayınları, İstanbul 2017, s. 23.

¹⁰²⁹ Sinan Meydan, *Cumhuriyet Tarihi Yalanları I*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 2017, s. 367.

¹⁰³⁰ Emel Akal, *a.g.e.*, s. 211.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Teşkilat-ı Mahsusa tarafından Trablusgarp'a gönderilmiş olan İhsan (Aksoley) Bey Mondros Mütarekesi sonrasında İstanbul'da gizli bir grup kurarak Milli Mücadele'ye hizmet etmiştir. İhsan (Aksoley) Bey dışında Neşet Bey, Yüzbaşı Rasim Bey, Yüzbaşı Kerim Bey Rasim Bey, Ekrem (Baydar) Bey, Seyfi Bey gibi isimlerden oluşan grup "Moltke" adını kullanmıştır. Bu grup, İstanbul'dan Anadolu'ya bilgi sızdırma ve Anadolu'ya giden personelin ailelerine haber ulaştırma gibi işlerle uğraşmıştır. Grup daha sonra yerini Felah Grubu'na bırakmıştır¹⁰³¹.

Moltke Grubu'nun ortadan kalkması ve Ankara ile istenilen ölçüde iletişim sağlanamaması nedeniyle İhsan (Aksoley) Bey farklı bir alana yönelmiştir. Bundan sonra kurduğu organizasyon vasıtasıyla Anadolu'ya personel ve malzeme göndermek için çalışmaya başlamıştır. Tümgeneral Hayri Aytepe, Tümgeneral Asım Aksoley, Tuğgeneral Emin Öze, Albay İhsan Ali Alpar gibi birçok isim İhsan Bey vasıtasıyla Anadolu'ya geçerek Milli Mücadele'ye katılmışlardır¹⁰³². Bu olay eski bir Teşkilat-ı Mahsusa personelinin Milli Mücadele'ye katkılarına iyi bir örnek teşkil etmektedir.

Mustafa Kemal Paşa eski Teşkilat-ı Mahsusa üyesi Hüsamettin (Ertürk) Bey'den de faydanlanmıştır. Hüsamettin Bey İstanbul'da kurulmuş olan bazı yapılanmaları düzene sokarak Ankara'ya bağlamakla görevlendirilmiştir. Hüsamettin Bey vasıtasıyla temas kurulan Topkapılı Cambaz Mehmet Bey'in bu konuda faydalı çalışmaları görülmüştür. Hüsamettin Bey'in çalışmaları Mim Mim Grubu'nun temelini teşkil etmiş ve Milli Mücadele sırasında yürütülen istihbarat faaliyetlerine önemli katkıda bulunmuştur¹⁰³³. Böylece Ankara eski bir Teşkilat-ı Mahsusa üyesinin daha tecrübesinden faydalanmıştır. Bu olay da Teşkilat-ı Mahsusa'nın Milli Mücadele dönemindeki istihbarat çalışmalarına olumlu katkısına iyi bir örnek teşkil etmektedir.

Mim Mim Grubu'nun en etkin üyeleri arasında Safranbolu'lu Yüzbaşı Hakkı Bey, Üsteğmen Abdülvehap Bey, Yüzbaşı Zeki Bey, Üsteğmen Saffet Bey, Üsteğmen Burhan Bey gibi isimler yer almışlardır¹⁰³⁴.

¹⁰³¹ İhsan Aksoley, *Teşkilat-ı Mahsusa'dan Kuva-yı Milliye'ye Kahraman Bir Türk Subayının Anıları*, Timaş Yayınları, İstanbul 2006, s. 125-126.

¹⁰³² İhsan Aksoley, *a.g.e.*, s. 152.

¹⁰³³ Ümit Doğan, *Kurtuluş Savaşı'nda Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri Milli Ajanlarımız*, s. 100.

¹⁰³⁴ Kemal Koçer, *Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda M.M. Örgütü'nün Gizli Eylemleri*, Özne Yayıncılık, İstanbul 2002, s. 14.

Hüsametdin Bey'in İstanbul'da bulunan Topkapılı Cambaz Mehmet Bey vasıtasıyla yürüttüğü bir başka operasyon ise Yüzbaşı Galip (Vardar) Bey'in Sadrazam Damat Ferit Paşa'nın konağına irtibat subayı olarak atanmasını sağlamak olmuştur. Galip Bey burada edindiği önemli bilgileri sürekli olarak Ankara'ya aktarmıştır. Bu bilgiler arasında genelde İstanbul Hükümeti'nin Kuva-i Milliye aleyhine hazırladığı planlar yer almıştır. Galip Bey ayrıca İstanbul Hükümeti'nin bir Hilafet Ordusu kurmaya karar verdiğini Ankara'ya haber vermiştir¹⁰³⁵. Bu sayede Mustafa Kemal Paşa çoğu zaman İstanbul'un planlarından önceden haberdar olmuş ve gerekli önlemleri almaya çalışmıştır. Bu açıdan bakıldığında Galip Bey'in Milli Mücadele'ye katkısı büyüktür.

Yine eski bir Teşkilat-ı Mahsusa üyesi olan Topal Osman Ağa Mustafa Kemal Paşa'nın muhafızı olmadan önce Trabzon bölgesinde önemli hizmetlerde bulunmuştur. Mustafa Kemal Paşa tarafından Trabzon'a gönderilen Topal Osman Ağa burada halkı İstanbul'un fetvasına karşı uyarmak ve Milli Mücadele lehine propaganda yapmak için yoğun mesai harcamıştır¹⁰³⁶.

Mustafa Kemal Paşa Milli Mücadele sırasında zaman zaman Teşkilat-ı Mahsusa dönemine benzer girişimlerde bulunmuştur. Milli Mücadele sırasında ve Lozan Antlaşması imzalanmadan önce Yunanistan üzerinde baskı kurabilmek için Bulgaristan'a bazı kişiler göndermiş ve bu kişilerden çeteler oluşturmalarını istemiştir. Bu çeteler Batı Trakya'da Yunanistan'a baskı yapmakla görevlendirilmişlerdir. Makedonya meselesi yüzünden Yunanistan ile sorun yaşayan Bulgaristan bu faaliyetlere göz yummuştur. Bulgaristan'a gönderilen kişiler Şekip (Kesebir) Bey, Ekrem (Demiray) Bey, Şevket (Dingillioğlu) Bey, Ahmet Bey, Ali Seyfi (Tülümen) Bey, Rıdvan (Ergüder) Bey, Muhsin Bey, İbrahim Zihni Bey, Fuat (Balkan) Bey gibi isimlerden oluşmuştur¹⁰³⁷. Bu olay Mustafa Kemal Paşa'nın Teşkilat-ı Mahsusa'nın daha önce Balkanlarda yaptığı girişimi uygulanabilir gördüğünü göstermektedir. Benzer girişimler Birinci Dünya Savaşı sırasında Teşkilat-ı Mahsusa tarafından kullanılmıştı.

Mustafa Kemal Paşa Teşkilat-ı Mahsusa girişimlerine benzer bir operasyonu İngilizleri baskı altına almak için Irak'ta da uygulamıştır. İngiltere'yi barış antlaşmasına

¹⁰³⁵ Ümit Doğan, *a.g.e.*, s. 105.

¹⁰³⁶ Ümit Doğan, *a.g.e.*, s. 124.

¹⁰³⁷ Turgut Güner, *a.g.e.*, s. 286.

zorlamak ve daha sonra Musul meselesini çözmek için Irak'ta İngiltere'ye karşı çete savaşı planlanmıştır. Ayrıca Fransızlara karşı Suriye'de de benzer girişimlerde bulunulmuştur. Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle Yarbay Ali Şefik (Özdemir) Bey Kuzey Irak'ta İngilizlerle mücadele etmiştir. Özellikle 31 Ağustos 1922'de parlak bir zafer kazanmıştır¹⁰³⁸. Bu mücadele sırasında Revandüz bölgesindeki Kürt aşiretleri de Özdemir Bey'in kuvvetleri ile birlikte İngilizlere karşı mücadele etmişlerdir. İngiltere bu durum karşısında aşiretleri kendi tarafına çekmek ve Türkiye aleyhine kışkırtmak için harekete geçmiştir. Bu çerçevede bölgedeki aşiret reisi Abdurrahman'a Irak'ın kuzeyinde bir devlet kurdurmayı planlamışlardır¹⁰³⁹. Böylece Türkiye ile Irak'ın bağlantısının kesilmesi düşünülmüştür. Bu olay emperyalist devletlerin günümüzde Türkiye'ye karşı uyguladıkları politikanın tarihsel derinliğini yansıtmaktadır. Aynı zamanda Ankara yönetiminin, Birinci Dünya Savaşı sırasında Teşkilat-ı Mahsusa'nın uyguladığı yöntemleri devam ettirdiğini göstermektedir.

Özdemir Bey'in başarıları sonrasında bölgeye Mustafa Kemal Paşa tarafından Remzi Bey de gönderilmiştir. Remzi Bey aşiretler üzerinde propaganda yapmakla görevlendirilmiştir. Bölgede İngilizlerle mücadele eden Şeyh Mahmud da Özdemir Bey ile işbirliği yapmaya başlamıştır. Ancak bir süre sonra İngiltere Şeyh Mahmud'u kontrol altına almayı başarmıştır. Bu durum İngiliz karşıtı cepheye parçalanmaya yol açmıştır¹⁰⁴⁰. İngiltere bundan sonra kendisine karşı isyan eden aşiretlere karşı şiddetli bir bastırma hareketi düzenlemiştir. Böylece İngiltere zaman içinde Irak'taki olayları kontrol altına almıştır. Ancak huzursuzluk yine de sık sık devam etmiştir. Bu girişimler sonrasında Irak'ta yaşanan sorunlar İngilizleri Lozan Konferansı'nı düzenlemeye mecbur bırakmıştır. Lozan Konferansı sonrasında Musul meselesi nedeniyle Türkiye'nin Irak'a ilgisi devam etmiş ancak Şeyh Sait isyanı sonrasında sorun İngiltere lehine çözülmüştür.

Mustafa Kemal Paşa da tıpkı Teşkilat-ı Mahsusa gibi Şeyh Ahmet es-Sünusi'nin dini nüfuzundan faydalanmaya çalışmıştır. Şeyhin İngiliz karşıtlığını bilen Mustafa Kemal Paşa İstanbul'da bulunan Ahmet es-Sünusi'yi Ankara'ya davet etmiştir. Bu daveti kabul ederek 15 Kasım 1920 tarihinde Ankara'ya gelen Ahmet es-Sünusi

¹⁰³⁸ Sinan Meydan, *Panzehir Gerçeğe Çağrı*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 20 17, s. 322.

¹⁰³⁹ Ömer Osman Umar, "İngilizlerin Musul'da Özdemir, Şeyh Mahmud ve Aşiretlere Karşı Politikası", *Askeri Tarih Bülteni*, Sayı 52, Şubat 2002 Ankara, s. 12.

¹⁰⁴⁰ Ömer Osman Umar, *a.g.m.*, s. 14-15.

öncelikle Anadolu'da ve özellikle Kürtlerin yoğun yaşadığı yerlerde Milli Mücadele lehine konuşmalar yapmıştır. Böylece İngilizlerin bir Kürt ayaklanması çıkartmasının önüne geçilmek istenmiştir. Kendisinden daha sonra Irak ve Suriye'de bulunan Araplara yönelik propaganda yapması istenmiştir. Bu şekilde İngiltere ve Fransa'yı Irak ve Suriye'de sıkıştırmak düşünülmüştür. Şeyh Ahmet es-Sünusi'den daha sonra ise İslam dünyasındaki anti-emperyalist girişimleri Ankara'nın nüfuzu altına almak için çalışması istenmiştir¹⁰⁴¹. Bu olaylar Mustafa Kemal Paşa'nın Milli Mücadele sırasında, daha önce Teşkilat-ı Mahsusa'nın kullandığı yöntemleri kullandığını göstermektedir. İslami propaganda yaparak Müslümanlar üzerinde etkili olmaya çalışmak, İngiltere ve Fransa'nın kontrolündeki yerlerde yerli halkı bu ülkelere karşı kıskırtmak Birinci Dünya Savaşı sırasında Teşkilat-ı Mahsusa'nın yoğun olarak kullandığı yöntemlerdir.

Büyük Taarruz sonrasında Yunan ordusunun mağlup olması ve Türk ordusunun Boğazlara doğru ilerlemesi üzerine İtilaf Devletleri Mustafa Kemal Paşa'dan Türk ordusunun tarafsız olarak adlandırdıkları bölgeye girmemesini istemişlerdir. Mustafa Kemal Paşa ise Türk ordusunun durması için ateşkes görüşmelerinin başlamasını şart koşturmuştur. Ateşkes görüşmeleri sürerken İtilaf Devletleri'nin sorun yaratması üzerine İstanbul'un kurtarılması için bazı önlemler alınmasına karar verilmiştir. Bu kapsamda bir grup subay gizli bir yapılanma kurmak için İstanbul'a gönderilmiştir¹⁰⁴². Geçit Teşkilatı adını alan bu yapılanma 1922 yılı aralık ayında kurulmuştur¹⁰⁴³. Teşkilat 1. Ordu'ya bağlı olarak kurulmuş ve üyelerinin tamamı askerlerden seçilmiştir. Teşkilatın öne çıkan isimleri Yarbay Nidai Bey, Yarbay Reşat (Başkaya) Bey, Yarbay Mustafa Hulusi Bey, Yarbay Kasım Bey, Binbaşı Saffet Bey, Binbaşı Kenan Bey, Binbaşı İbrahim Bey, Yüzbaşı Kazım Efendi, Yüzbaşı Murat Efendi, Yüzbaşı Hamdi Efendi, Yüzbaşı Necati Efendi, Yüzbaşı Hüseyin Hüsnü Efendi, Nedim Bey olmuşlardır. Teşkilat faaliyetlerini çeşitli şubelere ayrılarak yürütmüştür¹⁰⁴⁴. Teşkilata çeşitli görevler verilmiştir. Bunları şu şekilde özetlemek mümkündür:

1-Lozan Konferansı kesilirse Yunan kuvvetlerinin takip edilmesi

¹⁰⁴¹ Sinan Meydan, *Cumhuriyet Tarihi Yalanları II*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 2017, s. 275-276.

¹⁰⁴² Hamit Pehlivanlı, "Mudanya Mütarekesi İle Lozan Antlaşması Arasında Ankara Hükümeti'nin İngiliz İşgal Birliklerini Kontrolü Ve Geçit Teşkilatı", *XII. Türk Tarih Kongresi*, Cilt 4, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999, s. 1264.

¹⁰⁴³ Ümit Doğan, *Kurtuluş Savaşı'nda Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri Milli Ajanlarımız*, s. 71.

¹⁰⁴⁴ Hamit Pehlivanlı, *a.g.m.*, s. 1268-1269.

2-İstanbul'un Rumeli yakasında olanların Ankara'ya iletilmesi ve burada bir direniş örgütü kurulması

3-Yunan ordusunun Meriç'in doğusuna geçmesi halinde İstanbul içindeki Rumların kuracakları teşkilatlara engel olunması

4-İstanbul'da milis teşkilatı kurulması

5-Boğazın iki yakası arasında nakliyat için gerekli vasıtaların temin edilmesi

6-Önemli geçit noktaları ve depoların korunması

7-İtilaf Devletleri'nin saldırıda bulunması halinde Boğaz'da kullanılmak üzere torpiller hazırlanması

8-Haliç üzerindeki köprülerin kontrol altına alınması¹⁰⁴⁵

Özet olarak Geçit Teşkilatı'nın görevi İstanbul ve çevresindeki işgal birlikleri ve Meriç'in batısındaki Yunan kuvvetlerini takip etmek olarak belirlenmiştir. Bunun dışında teşkilattan gerektiği zaman İstanbul'daki işgalcileri çıkartmak için planlar yapması da istenmiştir¹⁰⁴⁶. Bir bakıma Geçit Teşkilatı daha önce Teşkilat-ı Mahsusa'nın yaptığı istihbarat ve gerilla savaşı planlarına benzer planlamalarla meşgul olmuştur.

Lozan Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Geçit Teşkilatı'na ihtiyaç kalmamıştır. 1. Ordu'nun Batı Cephesi Kumandanlığı'na teşkilatın akıbetini sorması üzerine Genelkurmay Başkanı Fevzi (Çakmak) Paşa'nın emri ile 8 Ağustos 1923 günü Geçit Teşkilatı'nın varlığına son verilmiştir¹⁰⁴⁷.

Milli Mücadele sonrasında bazı eski Teşkilat-ı Mahsusa üyelerinin zararlı faaliyetleri de görülmüştür. Çerkes Ethem ve kardeşleri Milli Mücadele sırasında "Yeşil Ordu" isimli bir örgüt kurarak Anadolu'da gücü ele geçirmeye çalışmışlardır. Bu durum Mustafa Kemal (Atatürk) Paşa'nın tepkisini çekmiş ve yapılanma ortadan kaldırılmıştır¹⁰⁴⁸. Bunun dışında Yunanistan'a sığınan Eşref Kuşçubaşı Bey Yunanistan'ın desteği ile Türkiye'ye karşı kullanılmak üzere bazı Çerkesleri eğitmiştir.

¹⁰⁴⁵ Hamit Pehlivanlı, *a.g.m.*, s. 1271-1272.

¹⁰⁴⁶ Ümit Doğan, *a.g.e.*, s. 71.

¹⁰⁴⁷ Hamit Pehlivanlı, *a.g.m.*, s. 1280-1281.

¹⁰⁴⁸ İlker Başbuğ, *a.g.e.*, s. 368-369.

Bu durum İngiliz istihbarat raporlarına da yansımıştır¹⁰⁴⁹. Teşkilat-ı Mahsusa içinde yer almış ve İran'da görev yapmış olan Çerkes Ethem ve kardeşleri Reşit Bey ve Tevfik Bey ise Eşref Bey ile beraber Lozan Konferansı sırasında İsmet Paşa'ya suikast planlamışlardır. Bu durum Ankara tarafından haber alınmış ve İsmet Paşa uyarılmıştır¹⁰⁵⁰. Bu olay bazı eski Teşkilat-ı Mahsusa çalışanlarının zararlı faaliyetlerine örnek teşkil etmektedir.

Eşref Kuşçubaşı Bey'in kardeşi eski Teşkilat-ı Mahsusa üyesi Kuşçubaşı Sami Bey Birinci Dünya Savaşı sonrasında Enver Paşa'nın yanında Türkistan'a kadar gitmiştir. Enver Paşa'nın hayatını kaybetmesi sonrasında abisinin yanına dönmüştür. Yunanistan'da bulunan Sami Bey 1927 yılında Yunanistan'dan aldığı para ve silah desteği ile bir çete kurmuş ve daha sonra Anadolu'ya geçmiştir. Burada jandarma ile girdiği çatışmada ölü olarak ele geçirilmiştir. Yanında bulunan kişilerden bazıları canlı yakalanmıştır. Bu kişilerden birisi olan Abaza Hakkı'nın ifadesinden Sami Bey'in Anadolu'ya Mustafa Kemal Paşa'ya suikast düzenlemek için geldiği anlaşılmıştır¹⁰⁵¹. Bu olay da bazı eski Teşkilat-ı Mahsusa üyelerinin kişisel çıkar uğruna Türkiye aleyhine girişimlerde bulunduğunu göstermektedir.

Cumhuriyet döneminde zararlı faaliyetler yürüten eski Teşkilat-ı Mahsusa üyelerinden birisi de Şükrü Bey olmuştur. İttihat ve Terakki döneminde bazı gazetecilerin öldürülmesi olaylarına dahil olan Şükrü Bey Birinci Dünya Savaşı sırasında Teşkilat-ı Mahsusa'da görev almış, Doktor Bahattin Şakir ve Doktor Nazım Bey ile birlikte Üçlü İcra Komitesi isimli bir çete kurarak Teşkilat-ı Mahsusa içinde ayrı bir yapılanma gibi hareket etmiş ve disiplinsiz davranışlar sergilemiştir. Bu üç isim ayrıca Ermenilerin göç ettirilmesinde de etkili olmuşlardır. Şükrü Bey Cumhuriyet'in ilanı sonrasında da rahat durmamış ve en sonunda Atatürk'e suikast olayına karışmış ve bunun sonucunda idam edilmiştir¹⁰⁵².

Yurt dışında bulunan Çerkes Ethem Lozan Konferansı sırasındaki girişimlerinin başarısızlığına rağmen zararlı faaliyetlerine devam etmiştir. Abaza Hakkı verdiği ifadede ayrıca Kuşçubaşı Sami Bey'in sadece bir piyon olduğunu asıl planlayıcının

¹⁰⁴⁹ Salahi Sonyel, *a.g.e.*, s. 325.

¹⁰⁵⁰ Bilal Şimşir, *Atatürk Dönemi İncelemeleri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2016, s. 40.

¹⁰⁵¹ Ümit Doğan, *Atatürk'ü Öldürme Planları Suikast ve Darbe Girişimleri*, s. 155-156.

¹⁰⁵² Hıfzı Topuz, *a.g.e.*, s. 222.

Çerkes Ethem olduğunu belirtmiştir.¹⁰⁵³. Bu durum aynı zamanda Yunanistan'da toplanan eski Teşkilat-1 Mahsusa üyelerinin ve ülkede bulunan Çerkeslerin liderliğini Çerkes Ethem'in yaptığını düşündürmektedir.

Çerkes Ethem 1935 yılında da Urfa Milletvekili Ali Saip Ursavaş ile işbirliği yaparak Mustafa Kemal Atatürk'ü öldürmek için bir girişimde bulunmakla suçlanmıştır. Bunun üzerine açılan davada Ali Saip Ursavaş tahliye edilmiş Çerkes Ethem ise yurtdışında yaptığı açıklamada bu iddiaları yalanlamıştır¹⁰⁵⁴.

Özetlemek gerekirse her şeye rağmen Teşkilat-1 Mahsusa mirası Milli Mücadele ve Cumhuriyet dönemi istihbaratını önemli ölçüde etkilemiştir. Eski Teşkilat-1 Mahsusa üyelerinin bir kısmı ateşkes sonrasında Karakol Cemiyeti'ni kurup İstanbul'da faaliyet yürüterek Milli Mücadele'ye büyük katkı yapmışlardır. Diğer bir kısmı ise Anadolu'da Müdafaa-i Hukuk kuruluşları vasıtasıyla halkı örgütlemeye çalışmışlar aynı zamanda işgal kuvvetlerine direnmek için çeteler teşkil etmişlerdir. Bu direnişin ortaya çıkmasında eski Teşkilat-1 Mahsusa üyelerinin faaliyetleri kadar Teşkilat-1 Mahsusa'nın daha önce yaptığı planlar ve depoladığı malzemeler de etkili olmuştur.

Teşkilat-1 Mahsusa mirasının da Milli Mücadele dönemine büyük katkısı olmuştur. Teşkilatın Birinci Dünya Savaşı sırasında uyguladığı planların birçoğu Milli Mücadele döneminde de uygulanmıştır. Teşkilat-1 Mahsusa'nın Birinci Dünya Savaşı sırasında Balkanlarda ve Orta Doğu'da uyguladığı bazı planlar Milli Mücadele döneminde Mustafa Kemal Paşa tarafından da uygulanmıştır. Yine Teşkilat-1 Mahsusa'nın İslam birliği projesi ve din adamlarını propaganda için kullanma geleneği de Milli Mücadele sırasında Ankara'ya önemli katkı yapmıştır.

Eski Teşkilat-1 Mahsusa üyelerinin olumsuz davranışları da olmuştur. Çerkes Ethem ve kardeşleri önce Milli Mücadele'ye destek vermişler ancak daha sonra Yunanistan'a sığınarak zararlı faaliyetlerde bulunmuşlardır. Kuşçubaşı Eşref Bey de önce Milli Mücadele'ye katılmış ancak daha sonra Yunanistan'a giderek Çerkes Ethem'le beraber hareket etmiştir. Eşref Bey'in kardeşi Sami Bey de Yunanistan'da benzer faaliyetlerde bulunduktan sonra Cumhuriyet döneminde Anadolu'ya gelmiş ve jandarma ile girdiği çatışmada öldürülmüştür.

¹⁰⁵³ Ümit Doğan, *a.g.e.*, s. 83.

¹⁰⁵⁴ Ümit Doğan, *a.g.e.*, s. 168, 176.

Bütün olaylar dikkate alındığında Teşkilat-ı Mahsusa ile Cumhuriyet dönemi istihbarat kuruluşları arasında devamlılık mevcuttur. Teşkilat-ı Mahsusa ve Karakol Cemiyeti üyesi Fuat Balkan anılarında Teşkilat-ı Mahsusa'nın, Karakol Cemiyeti'nin ve daha sonra Mim Mim Grubu'nun aynı kişiler tarafından aynı zihniyetle idare edildiğini belirtmiştir¹⁰⁵⁵. Bunun dışında Irak Cephesi'nde Teşkilat-ı Mahsusa Başkanı Süleyman Askeri Bey'in emri altında savaşan Yarbay Ali Bey'in yaveri Naci (Pekel) Bey daha sonra Cumhuriyet döneminde MAH başkanlığı yapmıştır. Yine bu kuvvet içinde yer alan Rusuhi Bey de daha sonra Mustafa Kemal Atatürk'ün baş yaveri olmuştur¹⁰⁵⁶. Bu olaylar Teşkilat-ı Mahsusa mirasının Cumhuriyet dönemi üzerindeki etkilerine güzel örnekler teşkil etmektedir. Bir bakıma Osmanlı Devleti ile Türkiye Cumhuriyeti arasında devamlılık olması gibi Teşkilat-ı Mahsusa ile daha sonraki istihbarat kuruluşları arasında tarihi bir devamlılık vardır.

¹⁰⁵⁵ Ergun Hiçyılmaz, *Türk Devrimi'nde Bir Gizli Örgüt Karakol*, s. 170.

¹⁰⁵⁶ Ergun Hiçyılmaz, *Teşkilat-ı Mahsusa*, s. 47-48.

SONUÇ

Teşkilat-ı Mahsusa İttihat ve Terakki Cemiyeti ile oldukça bağlantılı bir yapıdır. Bu nedenle Teşkilat-ı Mahsusa incelenirken mutlaka İttihat ve Terakki'nin tarihini dikkate almak gerekmektedir. İttihat ve Terakki Cemiyeti gizli bir örgüt olarak kurulmuş ve iktidar mücadelesi vermeye başlamıştır. Cemiyet içinde sivil, asker ve daha birçok farklı meslekten kişiler yer almışlardır. Devletin kurtarılması ve iktidarın geçirilmesi için silahlı mücadelenin önem kazanmasından sonra cemiyet içindeki asker kesim öne çıkmaya başlamıştır. Bu kesim içinde de gözü pek ve mücadeleciler bir kesim gittikçe önem kazanarak fedailer grubunu oluşturmuştur. Fedai grubu ve pek çok subay, Balkanlarda azınlıkların kurduğu örgütlerle mücadele ederek deneyim kazanmışlar ve bu deneyimlerini İttihat ve Terakki'yi iktidara taşımak için kullanmışlardır. Bu tecrübe Teşkilat-ı Mahsusa'nın ortaya çıkmasına da yol açmıştır. İttihat ve Terakki'nin II. Meşrutiyet'i ilan ettirmesinden birkaç yıl sonra Trablusgarp Savaşı başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin askeri yetersizliği nedeniyle İttihat ve Terakki içindeki fedai grubu İtalyanlara karşı bir direniş örgütlemek üzere Trablus'a gitmiştir. Burada Osmanlı subaylarının örgütlediği aşiretler İtalyanlara karşı başarılı bir savaş vermişlerdir. Bu durum Enver Paşa'da bu yöntemin düşmanlara karşı her zaman kullanılabileceği fikrini oluşturmuştur. Bu savaşı takip eden Almanya'da benzer kaniya varmıştır. Bu deneyim Teşkilat-ı Mahsusa'nın ortaya çıkmasında önemli bir etken olmuştur. İttihat ve Terakki Balkan Savaşı sırasında iktidara gelebilmek için Bab-ı Ali baskını gerçekleştirmiştir. Bu baskının yapılmasında İttihat ve Terakki'nin en ünlü fedailerini etkin rol oynamışlardır. Bu isimlerin neredeyse tamamı daha sonra Teşkilat-ı Mahsusa içinde yer almışlardır. Bu nedenle bu olay Teşkilat-ı Mahsusa'nın kurulmasında rol oynayan bir başka etken olmuştur. İttihat ve Terakki iktidara geldikten sonra İkinci Balkan Savaşı başlamış ve Osmanlı Devleti Edirne'ye kadar olan toprakları geri almıştır. Bu hareket sırasında orduya yardımcı olmak için bazı çeteler kurulmuş ve bu çetelere Teşkilat-ı Mahsusa Müfrezeleri ismi verilmiştir. Bunların Bulgarlara karşı yürütülen savaşta katkı yapmaları üzerine bu uygulama da ileride tekrar kullanılabilir bir seçenek olarak değerlendirilmiştir. Bu olay da Birinci Dünya Savaşı sırasında bir Teşkilat-ı Mahsusa kurulması için önemli bir referans noktası olmuştur. Bundan sonra Meriç Nehri'nin batısında kalan toprakları kurtarmak üzere bazı çeteler oluşturulmuştur. Bu çetelerin başında daha sonra Teşkilat-ı Mahsusa başkanı olacak olan Süleyman Askeri Bey dahil birçok fedai ve müstakbel Teşkilat-ı Mahsusa üyeleri yer almışlardır. Bu girişimin

başarılı olması ve Batı Trakya Cumhuriyeti'nin kurulması, İttihat ve Terakki yönetiminde bu tarz girişimlerin daima başarılı olacağı fikrinin oluşmasına yol açmıştır. Gerek çete faaliyetlerinin ve gerekse yerel güçlerden oluşturulan kuvvetlerin başarılı olması hem Almanya da hem de Osmanlı Devleti'nde olası bir savaşta bu yöntemin etkili olacağı kanısını uyandırmıştır. Almanya'nın İtilaf Devletleri'nin sömürgelerindeki Müslümanları ayaklandırma hedefi de bu fikirle örtüşmüştür. Bu arka plan Osmanlı Devleti'nin Almanya ile ittifak antlaşması imzalamasından kısa bir süre sonra Teşkilat-ı Mahsusa'nın resmen ortaya çıkmasına yol açmış olmalıdır. Almanya ittifak antlaşması sonrasında Osmanlı Devleti'ni savaşa girmesi için sıkıştırmaya başlamıştır. Enver Paşa ise hazırlıklar tamamlanmadan önce düşmanları oyalamak ve savaşa girince orduya yardımcı olmak üzere Teşkilat-ı Mahsusa'nın kurulmasına ve harekete geçmesine karar vermiş olmalıdır.

Teşkilat-ı Mahsusa'nın kuruluş tarihi tartışmalı bir konudur. Bazı araştırmacılar teşkilatın 17 Kasım 1913 tarihinde kurulduğunu iddia etmektedirler. Teşkilat-ı Mahsusa ismi 1913 yılından itibaren kullanılmıştır. Ancak diğer araştırmacılar ve bazı hatıratlara göre Harbiye Nezareti bünyesinde Teşkilat-ı Mahsusa isimli bir daire 4 Ağustos 1914 tarihinde kurulmuştur. Bu yapı daha sonra Umur-ı Şarkıyye Dairesi ismini almıştır.

Teşkilat-ı Mahsusa'nın bir istihbarat örgütü olup olmadığı da tartışmalı bir konudur. Teşkilat zaman zaman istihbarat faaliyetleri yürütmüşse de temelde askeri operasyonlarda görev alan bir yapı olmuştur. Zaten teşkilatın ilk üç başkanı asker kökenli kişilerdir. Teşkilatın adının Umur-ı Şarkıyye dairesi olması sonrasında ise teşkilat daha çok propaganda faaliyetlerine yönelmiştir. Bu dönemde teşkilatın başına sivil bir kişi olan Ali Başhampa geçmiştir.

Teşkilat-ı Mahsusa varlığını İttihat ve Terakki ile iç içe bir yapı olarak sürdürmüştür. Teşkilattan sadece İttihat ve Terakki'nin yönetim kademesi haberdar olmuştur. Hükümet üyelerinin birçoğu bu yapıdan haberdar olmamışlardır. Teşkilat-ı Mahsusa Harbiye Nezareti'ne bağlı resmi bir yapı olarak kurulmuş ve çeşitli şubelere bölünerek daha verimli çalışmayı amaçlamıştır. Devlet bünyesi içinde kendisine verilen resmi görevleri yerine getirmiştir. Ancak Teşkilat-ı Mahsusa görünenden çok daha karışık bir yapı teşkil etmiştir. Bir açıdan İttihat ve Terakki'nin ünlü fedailerinin toplandığı bir yapı diğer açıdan düşman topraklarında gayri nizami savaş yürüten bir örgüt olmuştur. Aynı zamanda bir istihbarat örgütü olarak hizmet vermiştir. Teşkilat-ı

Mahsusa İttihat ve Terakki ile iç içe olmasının bir sonucu olarak tıpkı cemiyetteki gibi bazı çekişmelere de sahne olmuştur. Bu durum teşkilatın bazı girişimlerinin başarısızlığında kilit rol oynamıştır. Teşkilatın ayrıca İttihat ve Terakki liderleri arasındaki nüfuz mücadelesi sırasında önemli rol oynadığını da kabul etmek gerekir.

Teşkilat-1 Mahsusa kurulduktan sonra önce asker kökenli başkanlara sahip olmuş ve bu dönemde yoğun olarak çete savaşı yürütmeye çalışmıştır. Teşkilatın adının Umur-1 Şarkiyye Dairesi olarak değiştirilmesi ve başkanlığına bir sivil olan Ali Başhampa'nın getirilmesinden sonra teşkilat istihbarat ve propaganda faaliyetlerine daha fazla önem vermeye başlamıştır. Çete savaşı ve benzeri girişimler azalarak devam etmiştir.

Teşkilat-1 Mahsusa Birinci Dünya Savaşı boyunca çeşitli coğrafyalarda pek çok girişimde bulunmuştur. Teşkilatın ilk girişimleri Almanya'nın Osmanlı Devleti'ni savaşa girmeye zorlamasından hemen sonra başlamıştır. Almanya üzerindeki Rus baskısını azaltmak için Osmanlı Devleti'nden derhal savaşa girmesini istemiştir. Osmanlı Devleti ise hazırlıklarını tamamlayana kadar Rus ordusunu bölmek için farklı bir plan uygulamaya karar vermiştir. Enver Paşa Teşkilat-1 Mahsusa'dan doğuda çeteler oluşturarak Kafkasya'da Rus kuvvetlerini meşgul etmesini istemiştir. Süleyman Askeri Bey çetelerin Rus ordusunun ikmal hatlarını kesmesini, Rus kuvvetlerine baskınlar yapmasını ve Kafkasya'daki halkları Ruslara karşı ayaklandırmasını içeren bir plan yapmıştır. Böylece Teşkilat-1 Mahsusa'nın gayri nizami bir savaş yürüterek bir süre ordunun yerini alması düşünülmüştür. Devletin savaşa girişi sonrasında ise bu çetelerin orduya yardımcı olmaları düşünülmüştür. Ancak Teşkilat-1 Mahsusa içindeki nüfuz mücadelesi nedeniyle Talat Paşa'ya yakın olan Doktor Bahattin Şakir Bey, Mithat Şükrü (Bleda) Bey gibi isimler bu girişimin içinde yer almışlardır. Daha sonra bunu dengelemek için Enver Paşa'ya yakın olan Yakup Cemil Bey, Nail Bey gibi isimler için de birer çete teşkil edilmiştir. Böylece çete savaşına uygun olmayan kişiler operasyonun içinde yer alarak planın düzgün işlememesine yol açmışlardır. Bir bakıma siyasi çekişme askeri başarıyı engellemiştir. Çetelerin başına getirilen kişilerin doğrudan Rus kuvvetleri ile savaşmaları ciddi malzeme ve personel sıkıntısına yol açmıştır. Bu çeteler ordu ile de sık sık sıkıntı yaşamışlardır. Süleyman Askeri Bey özellikle Doktor Bahattin Şakir Bey'i defalarca plana sadık kalması konusunda uyarmıştır. Ancak İttihat ve Terakki içindeki etkinliğini kullanan Doktor Bahattin Şakir Bey Süleyman Askeri Bey'in Teşkilat-1 Mahsusa başkanlığından ayrılmasına yol açmıştır. Teşkilat-1

Mahsusa'nın yeni başkanı Halil (Kut) Bey de çeteleri defalarca uyarılmış ancak onlar Ruslarla savaşmaya devam etmişlerdir. Bu inat Rus ordusunun ilerlemesine yol açmıştır. Osmanlı Devleti'nin savaşa girişi sonrasında ordunun da Ruslar karşısında başarısız olması, plana sadık hareket etmeyen çetelerin başarılı olma şansını ortadan kaldırmıştır. Bu nedenle bu girişimden vazgeçilmiş ve çete personeli orduya devredilmiştir. Böylece siyasi çekişmeler ve niteliksiz kişilerin göreve getirilmesi Teşkilat-ı Mahsusa'nın ilk büyük operasyonunun başarısızlıkla sonuçlanmasına yol açmıştır. Bu durum Teşkilat-ı Mahsusa'nın zaman zaman plana uygun kişileri seçmede sorun yaşadığı göstermektedir. Bir başka şekilde ifade etmek gerekirse İttihat ve Terakki'nin içindeki nüfuz mücadelesinin Teşkilat-ı Mahsusa'ya yansımaları operasyonlar için doğru kişilerin seçilmesini zorlaştırmıştır.

Teşkilat-ı Mahsusa'nın buna benzer bir diğer operasyonu Fas'ta yürütülmüştür. Osmanlı Devleti daha savaşa girmeden önce Binbaşı Tahir Bey'i Teşkilat-ı Mahsusa'nın Fas'a yönelik faaliyetlerini yürütmek üzere İspanya'ya göndermiştir. Binbaşı Tahir Bey burada Almanya ile ortak planlanan operasyonu yürütmeye başlamıştır. Fas'ın eski sultanı Mevlay Hafız ve Fas aşiretleri ile temas kuran Tahir Bey onları Fransa'ya karşı harekete geçmeye ikna etmiştir. Almanya'nın silah, cephane ve para desteği ile beraber aşiretler Fransız kuvvetlerine saldırmaya başlamışlardır. Fas isyanının başarılı olması halinde benzer girişimlerin Tunus ve Cezayir'de de uygulanmasına karar verilmiştir. Ancak Osmanlı Devleti'nin Fas'ta nüfuz kazanmaya başlaması burasını kendi nüfuz alanı gören Almanya'yı rahatsız etmiştir. Almanya Enver Paşa'ya baskı yaparak Fas'a yönelik faaliyetlerin kendisine devredilmesini ve Tahir Bey'in geri çağırılmasını istemiştir. Madrid'de bulunan Alman Büyükelçi Tahir Bey ile işbirliğini durdurmuş aşiretlere para ve malzeme sevkiyatını kendisi yapmaya başlamıştır. Almanya ayrıca Mevlay Hafız'a da aylık ödeme yapmaya başlayarak onu kendi tarafına çekmeye çalışmıştır. Tahir Bey bu durumu İstanbul'a şikayet etmiştir. Ancak Almanya'nın yoğunlaşan baskısı sonucunda Enver Paşa Tahir Bey'i geri çağırılmış ve Fas'a yönelik faaliyetler Almanya'ya devredilmiştir. Almanya Mevlay Hafız ile uzlaşma sağlayamamış ve aşiretler üzerinde de nüfuz kuramamıştır. Mevlay Hafız ve Fas aşiretleri ile anlaşabilen Tahir Bey ise Almanya'nın para ve malzeme desteği olmadıkça faaliyetlerine devam edememiştir. Fas operasyonunu Almanya yönetmeye başladıktan sonra çatışmalar azalmış ve Fransa bölgeyi elinde tutmaya devam etmiştir. Ancak yaşanan çatışmalar ve huzursuzluk nedeniyle Fransa Fas ve

Cezayir'e asker göndermek zorunda kalmıştır. Bu durum Fransa'nın Gelibolu Harekatına daha fazla askerle katılma şansını ortadan kaldırmıştır.

Teşkilat-ı Mahsusa Kuzey Afrika'da Trablusgarp'ta da faaliyet yürütmüştür. İtalya'nın İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa girmesinden sonra Osmanlı Devleti Trablusgarp'ta harekete geçmeye karar vermiştir. Bu girişimin Avusturya-Macaristan'ı rahatlatacağı düşünülmüştür. Bunun sonucunda Teşkilat-ı Mahsusa'nın Trablus'taki aşiretleri örgütlemesi Almanya'nın da bu girişime malzeme desteği vermesi planlanmıştır. Bu operasyonun başına Enver Paşa'nın kardeşi Nuri (Killigil) Paşa getirilmiştir. Nuri Paşa Şeyh Ahmet es-Sünusi ile beraber İtalyanlara karşı mücadele başlatmıştır. Gereken para ve mühimmat Alman denizaltıları ile bölgeye taşınmıştır. Ayrıca Mısır'da bulunan İngilizlere yönelik girişimlerde bulunulması da düşünülmüştür. Böylece o tarihlerde yapılması planlanan Süveyş Kanalı'na yönelik hareketin başarı şansının artırılması hedeflenmiştir. Ancak İngilizlerin yüksek ateş gücü karşısında Mısır'a yönelik faaliyetler başarısız olmuştur. İngiltere ayrıca Trablus'taki aşiretlere ve şeyhlere yönelik yoğun propaganda yaparak onları Türk kuvvetlerinden uzaklaştırmıştır. Teşkilat-ı Mahsusa İngiltere'yi sıkıştırmak için Sudan sultanı Ali Dinar ile iletişim kurarak onu isyana teşvik etmiştir. Ancak Teşkilat-ı Mahsusa'dan gereken desteği alamayan Ali Dinar İngilizler karşısında mağlup olmuştur. Bu olay Teşkilat-ı Mahsusa'nın uzak coğrafyalarda propaganda yürütme konusunda etkili olduğunu ancak malzeme nakli konusunda sıkıntı yaşadığını gözler önüne sermektedir.

Her şeye rağmen Teşkilat-ı Mahsusa Trablusgarp'ta İtalyanlara karşı bir direniş örgütlemeyi başarmıştır. Bu direniş Birinci Dünya Savaşı boyunca devam etmiş ve İtalya'yı oldukça uğraştırmıştır. Bu sayede Avusturya-Macaristan biraz da olsa rahat etmiştir. İngiliz ve İtalyan donanmalarının Trablus'a malzeme sevkiyatını engellemeleri nedeniyle sık sık para ve mühimmat sıkıntısı yaşamasına rağmen Nuri Paşa direnişi devam ettirmiştir. Kısıtlı imkanlar nedeniyle İtalyanları Trablus'tan çıkartmak söz konusu olmamıştır. Osmanlı Devleti'nin savaşı kaybetmesi ile beraber buradaki direnişte sona ermiştir.

Teşkilat-ı Mahsusa Kanal Harekatı öncesinde ve sırasında Mısır'daki İngilizleri rahatsız etmek için girişimlerde bulunmuştur. Eşref Kuşçubaşı, Sapançalı Hakkı, İzmitli Mümtaz gibi isimler bölgede aşiretlerden kuvvet toplayarak çeteler teşkil etmişler ve

İngiliz kuvvetlerini taciz etmişlerdir. Teşkilat-ı Mahsusa'dan Mısır içinde bir isyan çıkartması ve bölgedeki İngilizler hakkında istihbarat toplanması da istenmiştir. Kanal Harekatı sırasında da Teşkilat-ı Mahsusa çeteleri Süveyş Kanalı'nı gemi trafiğine kapatmaya çalışmışlardır. Ancak Kanal Harekatı başarısızlıkla sonuçlanmıştır. İkinci bir hareket için hazırlık yapılırken Teşkilat-ı Mahsusa çeteleri İngilizleri rahatsız etmeye devam etmişler ve istihbarat toplamaya çalışmışlardır. Mısır içinde bir ayaklanma çıkartma girişimi İngilizlerin önlemleri nedeniyle başarısız olmuştur. İkinci Kanal Harekatı'nın da başarısız olması üzerine Mısır'a yönelik faaliyetler sona ermiş ve bölgedeki Teşkilat-ı Mahsusa çeteleri dağıtılmıştır.

Teşkilat-ı Mahsusa Balkanlarda da çeteler teşkil etmiştir. Bu bölge İttihat ve Terakki'nin oldukça iyi bildiği bir bölge olduğu için Teşkilat-ı Mahsusa bölgede kolayca çeteler organize edebilmiştir. Bulgaristan ile yapılan anlaşma ile Teşkilat-ı Mahsusa çetelerinin Bulgar çeteleri ile birlikte Sırbistan'a karşı harekete geçmelerine karar verilmiştir. Osmanlı Devleti Sırbistan'a yönelik faaliyetlerin Bulgaristan üzerinden yürütülmesini istemiştir. Böylece Bulgaristan'ın savaşa girmek zorunda kalmasını amaçlamıştır. Bulgaristan ise savaşa girmeden önce tarafların durumunu görmeyi ve bu sırada Sırbistan'ı zayıflatmayı hedeflemiştir. Türk ve Bulgar çeteleri Avusturya-Macaristan ile savaşan Sırbistan'a karşı bazı saldırılar düzenlemişlerdir. Sırbistan'ın özellikle Makedonya'da zayıflatılmasına çalışılmıştır. Bir süre sonra Teşkilat-ı Mahsusa çeteleri ile Bulgar çeteleri arasında anlaşmazlık çıkmıştır. Böylece iki taraf da faaliyetlerine kendi başlarına devam etmeye karar vermişlerdir. Bu durum çetelerin başarı şansını azaltmıştır. Bulgaristan'ın savaşa girmesi ve Almanya'nın Sırbistan'ı işgali sonrasında bölgeye yönelik faaliyetlere gerek kalmamıştır.

Teşkilat-ı Mahsusa Irak'ta da çete savaşı yürütmek zorunda kalmıştır. Osmanlı Devleti bu bölgeye bir saldırı beklemediği için Birinci Dünya Savaşı öncesinde buradaki asker sayısını oldukça azaltmıştır. Ancak savaş başladığında İngiltere Basra'ya asker çıkartarak Irak'a saldırmıştır. Böylece Irak aşiretlerinin Osmanlı Devleti ile işbirliği yaparak İran'a saldırmasına engel olmak istemiştir. Osmanlı Devleti İngiltere'nin Irak'taki ilerleyişini durdurmak için Teşkilat-ı Mahsusa başkanı Süleyman Askeri Bey'i bölgeye göndermiştir. Süleyman Askeri Bey yanındaki az sayıda düzenli kuvvetle, aşiretlerden gönüllü toplamış ve onları eğiterek bir kuvvet haline getirmeye çalışmıştır. Teşkilat-ı Mahsusa çeteleri önceleri İngilizler karşısında başarılı olmuşlarsa

da sonunda mağlup olmuşlardır. Yenilgi sonrasında Süleyman Askeri Bey intihar etmiştir. Osmanlı Devleti bölgeye düzenli ordu göndermek zorunda kalmıştır.

Osmanlı Devleti Teşkilat-ı Mahsusa vasıtasıyla İran'da da çeşitli girişimlerde bulunmuştur. İran'a yönelik ilk Teşkilat-ı Mahsusa girişimi Rauf Bey Müfrezesi'nin kurulması olmuştur. Bu proje Almanya ile beraber planlanmış, kurulan müfrezenin İran'da gönüllüler toplayarak buradaki İngiliz ve Rus nüfuzunu kırması düşünülmüştür. Müfrezenin daha sonra ise Afganistan üzerinden Hindistan'a saldırması planlanmıştır. Ancak Rauf Bey Müfrezesi Almanya ile yaşanan sorunlar, Rus askeri müdahaleleri ve İngilizlerin satın aldığı aşiretlerin saldırıları gibi nedenlerden ötürü İran'da mahsur kalmıştır. Afganistan'a gitme umudu kalmaması üzerine Rauf Bey geri dönmek zorunda kalmıştır. Osmanlı Devleti İran'daki İngiliz ve Rus nüfuzunu kırmak için bölgeye birçok Teşkilat-ı Mahsusa ajanı da göndermiştir. Bu kişiler çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır. Ancak herşeye rağmen Bolşevik Devrimi'ne kadar İran'da İngiliz ve Rus nüfuzu devam etmiştir. Daha sonra ise İran tamamen İngiliz nüfuzuna girmiştir.

Bunlardan başka Teşkilat-ı Mahsusa bazı görevlilerini göndererek Afganistan'ın durumunu analiz etmeye çalışmıştır. Hazırlanan raporda Afganistan'da cihata meyilli aşiretler bulunduğu ancak Afgan emirinin savaşa girme niyeti olmadığı belirtilmiştir. Raporda İran tarafsız kaldığı sürece Afganistan'ı savaşa sokmanın imkansızlığı vurgulanmıştır. Teşkilat-ı Mahsusa Hindistan ile ilgili de girişimlere bulunmuştur. Hindistan'da İngiltere aleyhine bir isyan çıkartmak için Hindularla bölgedeki Müslümanları bir araya getirmek için bazı girişimlerde bulunulmuştur. Ayrıca Teşkilat-ı Mahsusa tarafından Hindistan'daki durumu inceleyen bir rapor hazırlanmıştır. Bu rapor sonrasında Teşkilat-ı Mahsusa Hintli direniş liderleri ile temas kurmuştur. Ancak Almanya ile yapılan planlar hayata geçirilememiştir. İngiltere'nin aldığı önlemler, Hindularla azınlıklar arasındaki uyuşmazlık ve Osmanlı Devleti ile Hindistan arasındaki uzaklık nedeniyle Teşkilat-ı Mahsusa'nın bölgeye yönelik planları başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Teşkilat-ı Mahsusa oldukça uzak olmasına rağmen Türkistan'a da bazı kişiler göndermiştir. Kuşçubaşı Eşref'in kardeşi Hacı Sami Bey, Adil Hikmet Bey gibi bazı kişiler Türkistan'da bulunan durum hakkında araştırma yapmak ve bölgedeki Türklere propaganda yapmak için bölgeye gönderilmişlerdir. Bölgede Rus askeri varlığı ve Rus

istihbaratının çalışmaları nedeniyle pek bir başarı sağlanamamıştır. Zaten bölge ile bağlantı tesis edilememesi operasyonların başarılı olma şansını ortadan kaldırmıştır.

Teşkilat-1 Mahsusa iç güvenliğe yönelik faaliyetlerde de bulunmuştur. Bunlardan en önemlisi Suriye’de Arap ayrılıkçı örgütlerinin tesbit edilmesidir. Teşkilat-1 Mahsusa Osmanlı ordusu içinde yer alıp bazı ayrılıkçı Arap örgütlerine üye olan isimleri tesbit etmekle de görevlendirilmiştir. Ayrıca düşman istihbarat örgütleriyle iletişim kuran bazı Araplar da yakalanmıştır. Böylece Suriye’de Osmanlı Devleti aleyhine kurulan yapılanma büyük darbe yemiştir. Ancak Teşkilat-1 Mahsusa’nın bu faaliyeti sıranın kendisine gelmesinden korkan Şerif Hüseyin’in harekete geçmesini de hızlandırmıştır. Teşkilat-1 Mahsusa Mekke Şerifi Hüseyin isyan edince isyanın diğer Arap aşiretlerine yayılmaması için faaliyet yürütmüştür. Böylece isyanın genel bir Arap isyanı haline gelmesi engellenmiştir. Teşkilat-1 Mahsusa bu faaliyetlerinin yanı sıra Şerif Hüseyin isyanı nedeniyle Osmanlı Devleti ile bağlantısı kesilen Yemen’deki devlete sadık aşiretlere para gönderme görevini de üstlenmiştir.

Genel olarak baktığımız zaman Teşkilat-1 Mahsusa bir istihbarat örgütü olmasının yanı sıra aynı zamanda askeri operasyonlar yürüten bir birim olmuştur. Teşkilat bu yönüyle klasik bir istihbarat örgütünden farklı hareket etmiştir. Teşkilat-1 Mahsusa aynı zamanda İttihat ve Terakki fedailerinin yer aldığı bir yapı olmuş ve bu yönüyle İttihat ve Terakki içindeki nüfuz mücadelesinde yer almak zorunda kalmıştır. Teşkilat-1 Mahsusa kurulması teklifini Talat Paşa, İttihat ve Terakki içinde sivillerin etkinliğini arttırmak için desteklemiştir. Ancak Teşkilat-1 Mahsusa içinde Talat Paşa’ya yakın kişiler de yer almıştır. Yine Enver Paşa’nın arkadaşı ve Teşkilat-1 Mahsusa başkanı Süleyman Askeri Bey ile sorun yaşayan Doktor Bahattin Şakir Bey, onu teşkilatın başından uzaklaştırmayı başarmıştır. Bu olay Teşkilat-1 Mahsusa üzerinde sadece Enver Paşa’nın etkin olmadığını teşkilat üzerinde İttihat ve Terakki’nin de nüfuzunun bulunduğunu göstermektedir.

Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşı’nı kaybetmesi ve ateşkes istemesi üzerine İttihat ve Terakki’nin iktidarı sona ermiştir. İttihat ve Terakki liderlerinin ülkeden ayrılmaları sonrasında Teşkilat-1 Mahsusa kaldırılmıştır. Bu olay İttihat ve Terakki ile Teşkilat-1 Mahsusa arasındaki ilişkiyi açıkça göstermektedir. İktidara daha sonra Hürriyet ve İtilaf Partisinin gelmesi üzerine İttihat ve Terakki aleyhine bir

soruşturma açılmıştır. Yargılama sırasında bazı kişiler Teşkilat-ı Mahsusa vasıtasıyla cinayet işlemekle suçlanmışlardır. Ancak bu yargılamadan pke bir sonuç çıkmamıştır.

Ülkenin işgal edilmeye başlanmasıyla beraber birçok eski Teşkilat-ı Mahsusa üyesi Karakol Cemiyeti adı altında harekete geçmişlerdir. Diğerleri ise Anadolu'ya giderek burada silahlı direniş çeteleri ve sivil Müdafaa-i Hukuk kuruluşları meydana getirmişlerdir. Silahlı çetelerin kurulmasında Birinci Dünya Savaşı sonunda Teşkilat-ı Mahsusa'nın depoladığı silahların büyük katkısı olmuştur. Ayrıca bu çetelere neredeyse daima eski Teşkilat-ı Mahsusa üyeleri liderlik etmişlerdir. Karakol Cemiyeti de İstanbul'dan personel, silah ve cephane kaçıarak bu direnişe katkı sağlamıştır. Mustafa Kemal Paşa Milli Mücadele'nin başına geçtikten sonra Karakol Cemiyeti edindiği bilgileri ona aktarmaya başlamıştır. Karakol Cemiyeti'nin ortadan kalkmasından sonra yine eski Teşkilat-ı Mahsusa üyeleri farklı gruplar kurarak Milli Mücadele'ye katkıda bulunmayı sürdürmüşlerdir. Ankara'nın kendisine bağlı kurduğu istihbarat gruplarında da birçok eski Teşkilat-ı Mahsusa üyesi yer almıştır. Mustafa Kemal Paşa Milli Mücadele sırasında Teşkilat-ı Mahsusa'nın girişimlerine benzer faaliyetlerde bulunarak İtilaf Devletleri üzerinde baskı oluşturmaya çalışmıştır. Bu girişimlerde genellikle yine eski Teşkilat-ı Mahsusa ajanlarından faydalanılmıştır. Ancak bu tarz örneklerden Mustafa Kemal Paşa'nın Teşkilat-ı Mahsusa yöntemlerini her zaman benimsediği kanısına varılmamalıdır. Paşa'nın bakış açısı ile Teşkilat-ı Mahsusa'nın hedefleri her zaman örtüşmemiştir. Örneğin Birinci Dünya Savaşı içinde Enver Paşa Mustafa Kemal Bey'den Teşkilat-ı Mahsusa'nın Trablusgarp'ta yürüttüğü mücadelenin başına geçmesini istemiş ancak kabul ettirememiştir. Bölgeye daha sonra Nuri Paşa gönderilmiştir. Bu olay Mustafa Kemal Paşa'nın Teşkilat-ı Mahsusa'nın her projesini olumlu karşılamadığını ve teşkilatın zihniyetini tamamen benimsemediğini göstermektedir. Ancak gerektiği zaman Teşkilat-ı Mahsusa mirasından çekinmeden faydalanılmıştır.

Özetlemek gerekirse Teşkilat-ı Mahsusa uzun bir tarihi sürecin sonunda ortaya çıkmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında kısıtlı imkanlarla kısmi başarılar kazanabilmiştir. Osmanlı Devleti'nin savaşı kaybetmesi ile birlikte resmen ortadan kaldırılmıştır. Ancak Teşkilat-ı Mahsusa personelinin Milli Mücadele'ye önemli katkısı olmuştur. Bazı eski ajanların zararlı faaliyetlerine rağmen Teşkilat-ı Mahsusa gerek personeli ile gerek de mirası ile Milli Mücadele ve Cumhuriyet dönemi istihbaratına önemli katkı yapmıştır.

KAYNAKÇA

A-ARŞİV BELGELERİ

1-ATASE ARŞİVİ

ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1840, D 675, F 4-2

ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1846, D 79, F 20

ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 28

ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 61

ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1859, D 182, F 1

ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1849 D 182, F 2
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1840, D 13, F 1
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1830, D 13, F 1-8
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1830, D 13, F 1-85
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1830, D 13, F 1-96
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1830, D 13, F 1-111
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1830, D 13, F 1-146
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1830, D 13, F 1-137
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1830, D 13, F 1-135
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1843, D 70, F 2-34
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1843, D 70, F 2-35
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1843, D 70, F 2-36
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1849, D 103, F 1-6
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1815, D 370, F 2-4
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1849, D 103, F 1-98
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1754, D 165, F 2
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1815, D 370, F 4-12
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1849, D 103, F 1-37
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1849, D 370, F 4
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1849, D 103, F 1-39b
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1849, D 103, F 1-31
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1021, D 7, F 1-25
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1021, D 7, F 1-26
ATASE Arşivi, BDH kol., K 1849, D 103, F 1-88a
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1843, D 103, F 3-1a
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1815, D 370, F 4-18
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1835, D 32, F 1-93
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1835, D 32, F 1-94
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1021, D 7, F 1-27a

ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1835, D 32, F 1-95
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1815, D 370, F 4-14
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1849, D 103, F 1-117
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1869, D 177, F 8-11
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1021, D 7, F 1-30
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1021, D 7, F 1-30a
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1021, D 7, F 1-22
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1021, D 7, F 1-23
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1859, D 139, F 5-1
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1840, D 56, F 16-2
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1852, D 115, F 2-116
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1870, D 183, F 2-6
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1870, D 183, F 2-2
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1839, D 49, F 1-267
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1870, D 183, F 2-4
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1870, D 183, F 2-6a
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1870, D 183, F 2-6
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1870, D 183, F 2-5a
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1021, D 7, F 1-31a
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1841, D 59, F 22-6
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1849, D 103, F 1-178
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1848, D 97, F 3-3
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1848, D 97, F 3-4
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1870, D 183, F 2-18
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1852, D 117, F 30
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1852, D 117, F 31
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1021, D 7, F 1-23a
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1870, D 183, F 2-25
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1873, D 183, F 2-28

ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1870, D 183, F 2-20
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1859, D 141, F 1
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1859, D 141, F 113
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 42, D 195, F 24
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1852, D 107, F 43
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1859, D 141, F 1-5
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1870, D 183, F 2-38
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1852, D 117, F 45-1
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1843, D 70, F 3-20
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1842, D 64, F 1-23
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1852, D 117, F 46-2
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 42, D 195, F 21-1
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 42, D 195, F 22-1
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1859, D 141, F 1-18
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1859, D 141, F 1-21
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1859, D 141, F 1-22
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1843, D 69, F 1-10
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1843, D 69, F 1-11
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1843, D 69, F 1-12
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1843, D 69, F 1-13
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1843, D 69, F 1-14
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1843, D 69, F 1-15
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1843, D 69, F 1-16
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1843, D 69, F 1-17
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 3
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 4
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 3-1
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-4
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 6

ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-11
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 8
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 9
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 13
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-21
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-22
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-23
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-24
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-30
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 1-9
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 1-10
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-26
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-65
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-61
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-37
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-12
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-53
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-54
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 22
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 23
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 24
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 21
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-68
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 2846, D 173, F 2
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-71
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 21-12
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 21-13
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-77
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-77

ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26, F 1-2
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-79
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-81
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 34
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 35
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 36
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26, F 1-3
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26, F 1-4
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26, F 1-9
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 39
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-82
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26, F 1-14
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26, F 1-15
ATASE Arşivi, BDH Kol. K 249, D 1036, F 12
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 66-5
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26, F 1-18
ATASE Arşivi, BDH Kol. K 249, D 1036, F 45
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26, F 1-19
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(2), F 1
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(2), F 1-1
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 246, D 1022, F 1-84
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 1-51
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 64
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 53
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(2), F 1-8
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(2), F 1-9
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(2), F 1-12
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(2), F 1-13
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 21-25

ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(2), F 1-18
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 57
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 21-26
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 21-27
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 21-28
ATASE Arşivi, BDH Kol. K 5257, D 26(3), F 1-7
ATASE Arşivi, BDH Kol. K 5257, D 26(3), F 1-10
ATASE Arşivi, BDH Kol. K 5257, D 26(3), F 1-11
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 21-30
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 1-33
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 1-28
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 51-38
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 1-40
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 30-5
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(4), F 1-9
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(4), F 1-10
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 1-47
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 249, D 1036, F 1-49
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(4), F 1-10
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(4), F 1-11
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(5), F 1-3
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(5), F 1-2
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(5), F 1-4
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(5), F 1-5
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(5), F 1-6
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 5257, D 26(5), F 1-14
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 3610, D 30, F 1-2
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 3610, D 30, F 1-5
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 3610, D 30, F 1-1

ATASE Arşivi, BDH Kol., K 7, D 37, F 2
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 7, D 37, F 12
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 17, D 83, F 4-2
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 7, D 37, F 9
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 7, D 37, F 67
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 17, D 81, F 31
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 17, D 81, F 35-9
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 17, D 81, F 31-2
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 17, D 84, F 29
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 17, D 83, F 10
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 17, D 84, F 2
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 3644, D 43, F 1-21
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 3644, D 44, F 1-42
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 3644, D 43, F 1-32
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 199, D 838, F 23
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1834, D 25, F 21-166
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1834, D 25, F 21-167
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1834, D 25, F 21-168
ATASE Arşivi, BDH Kol. i K 1834, D 25, F 21-171
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1834, D 25, F 21-172
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1834, D 25, F 21-174
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1834, D 25, F 35-4
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1834, D 25, F 21-161
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1834, D 25, F 32-1
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1837, D 41, F 1-36
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1837, D 41, F 1-37
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 3656, D 244, F 7-2
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1852, D 116, F 7-2
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1837, D 41, F 1-41

ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1852, D 116, F 9
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1852, D 116, F 9-1
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1839, D 49, F 1-352
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 3656, D 244, F 6-5
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 3656, D 244, F 7-8
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1853, D 118, F 1-24
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1841, D 62, F 1-1
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1852, D 116, F 8-1
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1841, D 62, F 1
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1852, D 116, F 8-3
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1831, D 18, F 1-14
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 40, F 1-61
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1841, D 62, F 1-6
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1841, D 62, F 1-10
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1855, D 123, F 6-2
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1855, D 123, F 6
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1855, D 123, F 6-1
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1837, D 41, F 1-74
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1837, D 41, F 1-116
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1834, D 25, F 27-1
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1837, D 41, F 1-117
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1841, D 62, F 1-13
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1841, D 62, F 1-14
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1841, D 62, F 1-12
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1855, 123, F 6-9
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1855, 123, F 6-10
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1837, D 41, F 1-89
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1837, D 41, F 1-95
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 40, F 1-90

ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1848, D 99, F 1-9
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1852, D 116, F 9-4
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1848, D 99, F 1-16
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1837, D 41, F1-99
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1664, D 38, F 9-1
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1855, D 123, F 2-3
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1855, D 123, F 3-1
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1855, D 123, F 4
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1855, D 123, F 4-2
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1855, D 123, F 4-4
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1855, D 123, F 4-8
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1664, D 38, F 14-1
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1664, D 38, F 14-2
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1664, D 38, F 16-1
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1664, D 38, F 3-2
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1664, D 38, F 18
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1664, D 38, F 18-1
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1863, D 155, F 1-14
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1664, D 38, F 21-1
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1664, D 38, F 17-5
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1834, D 25, F 37-1
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1841, D 62, F 1-15
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1841, D 62, F 1-16
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1841, D 62, F 1-17
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 38, F 1
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 1-5
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-4
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-1
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-2

ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-9
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-9a
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-6
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-17a
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-16
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-17
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-19
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 1-31
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 1-32
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-20
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-21
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-27
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-23
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-26
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-29
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-34
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-32
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 4-33
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 38, F 1
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 268, D 1105, F 5-1
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 38, F 26-1
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 38, F 7
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 38, F 17-2
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 38, F 17-3
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 38, F 17-5
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1839, D 48, F 1-32
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1839, D 48, F 1-46
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1839, D 48, F 1-44
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1839, D 48, F 1-44a

ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1839, D 48, F 1-47
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1839, D 48, F 1-50
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1839, D 48, F 1-51
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1839, D 48, F 1-52
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1839, D 48, F 1-57
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 4290, D 95, F 66-1
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 1-11
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 1-12
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1862, D 152, F 1-2
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1862, D 152, F 1-1
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1944, D 73, F 1-15
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1944, D 73, F 1-16
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 39, F 1-1
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1839, D 48, F 1-59
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 1-1
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 1-2
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 1-3
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 1-5
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 1-6
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 1-7
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1846, D 83, F 1-84
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 39, F 1-10
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-22
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 1-21
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-10
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-84
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-1
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 1-14
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 1-18

ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-4
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-5
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-11
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-15
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-16
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 39, F 1-22
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 39, F 1-20
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 39, F 1-49
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 48, F 1-63
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 39, F 1-18
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-31
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-32
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-35
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-34
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-53
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-86
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-87
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-88
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-175
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 39, F 1-57
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-55
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-77
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-74
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-75
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-83
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-68
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-73
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-69
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-71

ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1843, D 67, F 1-38
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1843, D 67, F 1-39
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-127
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-128
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-135
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-130
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-131
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-133
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 39, F 1-179
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-114
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-107
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-163
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1848, D 99, F 1-14
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 1-33a
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-93
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-195
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-196
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1844, D 73, F 2-199
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1843, D 67, F 1-47
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1843, D 67, F 1-49
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1854, D 120, F 1-249
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1854, D 120, F 1-63
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1854, D 120, F 1-64
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1854, D 120, F 1-65
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1854, D 120, F 1-66
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 35, F 1-2
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 35, F 1-4
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 35, F 1-12
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 35, F 1-13

ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1836, D 35, F 1-16
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1868, D 174, F 1
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 55, D 271, F 1-135
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1846, D 79, F 13-4
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1868/40, D 72, F 1-20
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1869/15B, D 178, F 1-3
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1869/15B, D 178, F 2-4
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1869/15B, D 178, F 2-5
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1869/15B, D 178, F 2-4a
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1869/15B, D 178, F 2-9
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1869/15B, D 178, F 3-4
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1869/15B, D 178, F 12-7
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1869/15B, D 178, F 12-8
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1869/15B, D 178, F 12-9
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1869/15B, D 178, F 13
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1870/103, K 184, F 5
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1870/103, K 184, F 7a
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1870/103, K 184, F 14
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1870/103, K 184, F 16
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1870/103, K 184, F 17
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1870/103, K 184, F 19
ATASE Arşivi, BDH Kol., K 1870/103, K 184, F 47

2-BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (DAB), Hariciye Siyasi (HR. SYS.), Dosya (D) 2392, Gömlek (G) 5(18)

DAB, HR. SYS., D 2392, G 5(21)

DAB, HR. SYS., D 2392, G 5(23-24)

DAB, HR. SYS. D 2392, G 5(25)

DAB, HR. SYS., D 2440, G 19(1)

DAB, HR. SYS., D 2392, G 5(44)
DAB, HR. SYS., D 2392, G 5(75)
DAB, HR. SYS., D 2392, G 5(90)
DAB, HR. SYS., D 2392, G 5(97)
DAB, HR. SYS., D 2392, G 5(125)
DAB, HR. SYS., D 2392, G 5(158)
DAB, HR. SYS., D 2393, G 1(79)
DAB, HR. SYS., D 2393, G 1(177)
DAB, HR. SYS., D 2393, G 1(93)
DAB, HR. SYS., D 2393, G 1(50)
DAB, HR. SYS., D 2393, G 1(26)
DAB, HR. SYS., D 2393, G 2
DAB, Dahiliye Şifre (DH. ŞFR.), D 438, G 32(1)
DAB, DH. ŞFR., D 439, G 4(1)
DAB, DH. ŞFR., D 439, V 67(1)
DAB, DH. ŞFR., D 439, V 105(1)
DAB, DH. ŞFR., D 442, V 31(4)
DAB, DH. ŞFR., D 443, V 44(1)
DAB, DH. ŞFR., D 444, V 9(1)
DAB, DH. ŞFR., D 447, V 96(1)
DAB, DH. ŞFR., D 445, V 126(1)
DAB, DH. ŞFR., D 447, V 81(1)
DAB, DH. ŞFR., D 457, V 103(1)
DAB, DH. ŞFR., D 458, V 16(1)
DAB, DH. ŞFR., D 458, V 97(1)
DAB, DH. ŞFR., D 457, V 93(2)
DAB, DH. ŞFR., D 458, V 19(1)
DAB, DH. ŞFR., D 459, V 6(1)
DAB, DH. ŞFR., D 459, V 79(1)

- DAB*, DH. ŞFR., D 460, V 73
- DAB*, DH. ŞFR. D 466, V 55(1)
- DAB*, DH. ŞFR., D 465, V 56(4)
- DAB*, DH. ŞFR., D 466, V 115(1)
- DAB*, DH. ŞFR., D 466, V 115(2)
- DAB*, DH. ŞFR., D 466, V 115(3)
- DAB*, DH. ŞFR., D 475, V 35(1)
- DAB*, DH. ŞFR., D 51, V 214(1)
- DAB*, DH. ŞFR., D 476, V 44(1)
- DAB*, DH. ŞFR., D 2, V 36(1)
- DAB*, DH. ŞFR., D 480, V 94(1)
- DAB*, Dahiliye Emniyet-i Umumi 2. Şube (DH. EUM. 2. ŞB.), D 5, V 90(6)
- DAB*, DH. EUM. 2. ŞB., D 5, V 90(5)
- DAB*, DH. EUM. 2. ŞB., D 5, V 90(4)
- DAB*, DH. EUM. 2. ŞB., D 5, V 90(2)
- DAB*, DH. EUM. 2. ŞB., D 5, V 90(3)
- DAB*, HR. SYS., D 2337, G 12(58)
- DAB*, HR. SYS., D 2337, G 12(62)
- DAB*, HR. SYS., D 2337, G 12(41)
- DAB*, HR. SYS., D 2337, G 12(44)
- DAB*, HR. SYS. D 2337, G 12(24)
- DAB*, HR. SYS., D 2337, G 12(25)
- DAB*, HR. SYS., D 2337, G 12(8-9)
- DAB*, HR. SYS., D 2338, G 84(4)
- DAB*, HR. SYS., D 2338, G 84(3)
- DAB*, HR. SYS., D 2393, G 1(169)
- DAB*, HR. SYS. D 2339, G 45(1)
- DAB*, HR. SYS., D 2339, G 49(1)
- DAB*, HR. SYS., D 2340, G 5(1)

DAB, HR. SYS., D 2340, G 8(1)
DAB, HR. SYS., D 2340, G 10(3)
DAB, HR. SYS., D 2417, G 48
DAB, HR. SYS., D 2338, G 2(3)
DAB, HR. SYS., D 2338, G 2(4)
DAB, HR. SYS., D 2492, G 90
DAB, HR. SYS., D 2340, G 23(1)
DAB, HR. SYS., D 2340, G 23(3)
DAB, DH. ŞFR., D 79, G 129(1)
DAB, HR. SYS., D 2340, G 25(1)
DAB, HR. SYS., D 2340, G 25(2)
DAB, HR. SYS., D 2340, G 41
DAB, HR. SYS., D 2340, G 44(1)
DAB, HR. SYS., D 2340, G 44(3)
DAB, HR. SYS., D 2340, G 44(5)
DAB, HR. SYS., D 2340, G 44(7)
DAB, HR. SYS., D 2340, G 44(9)
DAB, HR. SYS., D 2340, G 48(4)
DAB, DH. ŞFR., D 80, G 155
DAB, DH. EUM., D 39, G 14
DAB, HR. SYS., D 2340, G 76(1)
DAB, HR. SYS., D 2340, G 75(1)
DAB, HR. SYS., D 2340, G 77(1)
DAB, HR. SYS., D 2316, G 14(3)
DAB, DH. ŞFR., D 47, G 73(1)
DAB, DH. ŞFR., D 47, G 187(1)
DAB, HR. SYS., D 2337, G 3(1)
DAB, HR. SYS., D 2337, G 3(3)
DAB, HR. SYS., D 2316, G 15(5)

DAB, HR. SYS., D 2316, G 15(3)
DAB, HR. SYS., D 2337, G 12(68)
DAB, HR. SYS., D 2337, G 12(69)
DAB, HR. SYS., D 2337, G 12(41)
DAB, HR. SYS., D 2337, G 12(42)
DAB, HR. SYS., D 2337, G 12(49)
DAB, HR. SYS., D 2337, G 12(50)
DAB, HR. SYS., D 2337, G 12(51)
DAB, HR. SYS., D 2337, G 12(30)
DAB, HR. SYS., D 2337, G 3(24)
DAB, HR. SYS., D 2337, G 3(44)
DAB, HR. SYS., D 2337, G 3(45)
DAB, HR. SYS., D 2337, G 3(7)
DAB, HR. SYS., D 2337, G 3(9)
DAB, HR. SYS., D 2337, G 3(13)
DAB, HR. SYS., D 2337, G 3(15)
DAB, HR. SYS., D 2338, G 15(1)
DAB, HR. SYS., D 2338, G 13(3)
DAB, HR. SYS., D 2338, G 15(3)
DAB, HR. SYS., D 2338, G 18(1)
DAB, HR. SYS., D 2338, G 31(1)
DAB, HR. SYS., D 2338, G 37(1)
DAB, HR. SYS., D 2338, G 47(4)
DAB, HR. SYS., D 2338, G 94(9)
DAB, HR. SYS., D 2338, G 94(10)
DAB, HR. SYS., D 2338, G 94(7)
DAB, HR. SYS., D 2338, G 66(1)
DAB, HR. SYS., D 2338, G 69(1)
DAB, HR. SYS., D 2338, G 70(1)

DAB, HR. SYS., D 2339, G 16(3)
DAB, HR. SYS., D 2407, G 31(3)
DAB, HR. SYS., D 2407, G 31(6)
DAB, HR. SYS., D 2376, G 31(2)
DAB, HR. SYS., D 2376, G 31(4)
DAB, HR. SYS., D 2376, G 31(5)
DAB, HR. SYS., D 2376, G 31(3)
DAB, HR. SYS., D 2376, G 31(1)
DAB, HR. SYS., D 2376, G 32(3)
DAB, HR. SYS., D 2376, G 33(1)
DAB, HR. SYS., D 2376, G 34(1)
DAB, DUIT, D 49, G 84(1)
DAB, DUIT, D 49, G 84(2)
DAB, HR. SYS., D 2376, G 37(2)
DAB, HR. SYS., D 2422, G 18(1)
DAB, HR. SYS., D 2395, G 9(9)
DAB, Dahiliye Kalem-i Mahsus Müdüriyeti (DH. KMS.), D 44, G 50(3)
DAB, DH. KMS., D 44, G 50(1)
DAB, HR. SYS., D 2395, G 9(13)
DAB, HR. SYS., D 2438, G 85(1)
DAB, HR. SYS., D 2395, G 9(83)
DAB, HR. SYS., D 2395, G 9(87)
DAB, HR. SYS., D 2395, G 9(157)
DAB, HR. SYS., D 2395, G 9(161)
DAB, HR. SYS., D 2395, G 9(162)
DAB, HR. SYS., D 2461, G 31(1)
DAB, DH. ŞFR., D 48, G 344
DAB, HR. SYS., D 2213, G 10(15)
DAB, HR. SYS., D 2112, G 11(16-17)

DAB, HR. SYS., D 2714, G 19(1)
DAB, HR. SYS., D 2445, G 22(5)
DAB, HR. SYS., D 2445, G 22(1)
DAB, HR. SYS., D 2444, G 55(56)
DAB, HR. SYS., D 2444, G 55(54)
DAB, HR. SYS., D 2338, G 82(3)
DAB, HR. SYS., D 2338, G 82(5)
DAB, BEO., D 4584, G 343750(30)
DAB, BEO., D 4584, G 343750(31)
DAB, BEO., D 4584, G 343750(32)
DAB, BEO., D 4584, G 343750(33)
DAB, BEO., D 4584, G 343750(34)
DAB, BEO., D 4584, G 343750(35)
DAB, BEO., D 4584, G 343750(36)
DAB, BEO., D 4584, G 343750(37)
DAB, BEO., D 4584, G 343750(38)
DAB, BEO., D 4584, G 343750(39)
DAB, BEO., D 4584, G 343750(40)
DAB, BEO., D 4584, G 343750(41)
DAB, BEO., D 4584, G 343750(42)
DAB, BEO., D 4584, G 343750(1)
DAB, BEO., D 4584, G 343750(2)
DAB, BEO., D 4584, G 343750(3)
DAB, BEO., D 4584, G 343750(4)
DAB, BEO., D 4584, G 343750(5)
DAB, BEO., D 4584, G 343750(6)
DAB, BEO., D 4584, G 343750(7)
DAB, BEO., D 4584, G 343750(8)
DAB, BEO., D 4584, G 343750(9)

DAB, BEO., D 4584, G 343750(10)

DAB, DH. EUM., 2. Şube, D 39, G 14(11)

DAB, DH. EUM., 2. Şube, D 39, G 14(12)

DAB, DH. EUM., 2. Şube, D 39, G 14(13)

DAB, DH. EUM., 2. Şube, D 39, G 14(15)

DAB, DH. EUM., 2. Şube, D 39, G 14(17)

DAB, DH. EUM., 2. Şube, D 39, G 14(18)

DAB, HR. SYS., D 2337, G 3(26)

DAB, HR. SYS., D 2337, G 3(28)

DAB, HR. SYS., D 2337, G 3(30)

DAB, HR. SYS., D 2337, G 3(32)

3-THE NATIONAL ARCHIVES

The National Archives, Katalog No: CAB/23/1, İmaj No: 0001

The National Archives, Katalog No: CAB/23/1, İmaj No: 0002

The National Archives, Katalog No: CAB/23/1, İmaj No: 0008

The National Archives, Katalog No: CAB/23/1, İmaj No: 0012

The National Archives, Katalog No: CAB/23/1, İmaj No: 0022

The National Archives, Katalog No: CAB/23/1, İmaj No: 0030

The National Archives, Katalog No: CAB/23/1, İmaj No: 0031

The National Archives, Katalog No: CAB/23/1, İmaj No: 0040

The National Archives, Katalog No: CAB/23/3, İmaj No: 0052

The National Archives, Katalog No: CAB/23/6, İmaj No: 0047

The National Archives, Katalog No: CAB/23/13, İmaj No: 0010

The National Archives, Katalog No: CAB/42/5/3, İmaj No: 0002

The National Archives, Katalog No: CAB/42/5/10, İmaj No: 0003

The National Archives, Katalog No: CAB/42/5/14, İmaj No: 0003

The National Archives, Katalog No: CAB/42/5/18, İmaj No: 0001-0005

The National Archives, Katalog No: CAB/42/6/3, İmaj No: 0001-0005

The National Archives, Katalog No: FO/371/2781
The National Archives, Katalog No: FO/371/2486
The National Archives, Katalog No: FO/371/2817
The National Archives, Katalog No: FO/371/6237
The National Archives, Katalog No: FO/371/2768
The National Archives, Katalog No: FO/371/2782
The National Archives, Katalog No: FO/141/461/1198
The National Archives, Katalog No: FO/371/2779
The National Archives, Katalog No: FO/371/3042
The National Archives, Katalog No: FO/371/2979
The National Archives, Katalog No: FO/141/461/1199
The National Archives, Katalog No: FO/141/817
The National Archives, Katalog No: FO/371/3012
The National Archives, Katalog No: WO/33/969
The National Archives, Katalog No: FO/882/16
The National Archives, Katalog No: FO/882/6
The National Archives, Katalog No: FO/371/3393
The National Archives, Katalog No: FO/371/3042
The National Archives, Katalog No: FO/195/2486, 291
The National Archives, Katalog No: CAB/23/1, Īmaj No: 0001, 6
The National Archives, Katalog No: CAB/23/1, Īmaj No: 0002, 3
The National Archives, Katalog No: CAB23/1, Īmaj No: 0012, 1
The National Archives, Katalog No: CAB23/1, Īmaj No: 0032, 2
The National Archives, Katalog No: CAB23/1, Īmaj No: 0043, 1
The National Archives, Katalog No: CAB23/1, Īmaj No: 0050, 3-4
The National Archives, Katalog No: CAB23/1, Īmaj No: 0059, 2
The National Archives, Katalog No: CAB23/1, Īmaj No: 0065, 2
The National Archives, Katalog No: CAB23/2, Īmaj No: 0005, 2
The National Archives, Katalog No: CAB23/2, Īmaj No: 0052, 4

The National Archives, Katalog No: CAB23/3, Ìmaj No: 0046, 4
The National Archives, Katalog No: CAB23/3, Ìmaj No: 0058, 2
The National Archives, Katalog No: CAB23/4, Ìmaj No: 0002, 4
The National Archives, Katalog No: CAB23/4, Ìmaj No: 0007, 3
The National Archives, Katalog No: CAB23/4, Ìmaj No: 0009, 2
The National Archives, Katalog No: CAB23/4, Ìmaj No: 0013, 2
The National Archives, Katalog No: CAB23/4, Ìmaj No: 0063, 2
The National Archives, Katalog No: CAB/23/4, Ìmaj No: 0064, 2
The National Archives, Katalog No: CAB/23/4, Ìmaj No: 0070, 3
The National Archives, Katalog No: CAB/23/4, Ìmaj No: 0071, 9
The National Archives, Katalog No: CAB/23/4, Ìmaj No: 0073, 2
The National Archives, Katalog No: CAB/23/5, Ìmaj No: 0043, 2
The National Archives, Katalog No: CAB/23/5, Ìmaj No: 0044, 1
The National Archives, Katalog No: CAB/23/5, Ìmaj No: 0045, 2
The National Archives, Katalog No: CAB/23/5, Ìmaj No: 0047, 2
The National Archives, Katalog No: CAB/23/5, Ìmaj No: 0048, 2
The National Archives, Katalog No: CAB/23/5, Ìmaj No: 0058, 2
The National Archives, Katalog No: CAB/23/13, Ìmaj No: 0010, 3
The National Archives, Katalog No: CAB/24/10, Ìmaj No: 0061, 280
The National Archives, Katalog No: CAB/24/13, Ìmaj No: 0056, 5
The National Archives, Katalog No: CAB/24/21, Ìmaj No: 0076, 4
The National Archives, Katalog No: CAB/24/1, Ìmaj No: 0016, 18
The National Archives, Katalog No: CAB/24/1, Ìmaj No: 0046
The National Archives, Katalog No: CAB/24/2, Ìmaj No: 0027
The National Archives, Katalog No: CAB/24/26, Ìmaj No: 0061
The National Archives, Katalog No: CAB/24/30, Ìmaj No: 0006
The National Archives, Katalog No: CAB/24/32 Ìmaj No: 0030
The National Archives, Katalog No: CAB/24/32 Ìmaj No: 0048
The National Archives, Katalog No: CAB/38/12, 1906, 45

The National Archives, Katalog No: CAB/24/39, Ìmaj No: 0046, 233
The National Archives, Katalog No: CAB/24/39, Ìmaj No: 0020, 71
The National Archives, Katalog No: WO/95-5158-1-2
The National Archives, Katalog No: WO/95-5158-1
The National Archives, Katalog No: WO/95-5123-1
The National Archives, Katalog No: WO/95-5106-1
The National Archives, Katalog No: WO/95-4966-2
The National Archives, Katalog No: WO/372/24, Ìmaj No: 2862
The National Archives, Katalog No: WO/372/23, Ìmaj No: 473
The National Archives, Katalog No: WO/372/23, Ìmaj No: 467
The National Archives, Katalog No: WO/372/19, Ìmaj No: 23319
The National Archives, Katalog No: WO/372/15, Ìmaj No: 36615
The National Archives, Katalog No: WO/372/12, Ìmaj No: 1892
The National Archives, Katalog No: WO/372/1, Ìmaj No: 6281

4-DAS BUNDESARCHIV

Das Bundesarchiv, R901/80815, 9
Das Bundesarchiv, R901/80815, 10
Das Bundesarchiv, R901/80815, 21
Das Bundesarchiv, R901/80820, 57
Das Bundesarchiv, R901/80820, 63
Das Bundesarchiv, R901/80818, 32
Das Bundesarchiv, R901/80818, 33
Das Bundesarchiv, R901/80818, 51
Das Bundesarchiv, R901/80818, 52
Das Bundesarchiv, R901/80816, 87
Das Bundesarchiv, R901/80816, 88
Das Bundesarchiv, R85/820, 99
Das Bundesarchiv, R85/820, 164

Das Bundesarchiv, R85/820, 229
Das Bundesarchiv, R85/820, 237
Das Bundesarchiv, R85/820, 50
Das Bundesarchiv, R703/21, 9
Das Bundesarchiv, R703/21, 10
Das Bundesarchiv, R703/21, 15
Das Bundesarchiv, R85/vorl. 600
Das Bundesarchiv, R85/vorl. 600, 301
Das Bundesarchiv, R85/vorl. 600, 253
Das Bundesarchiv, R85/vorl. 600, 243
Das Bundesarchiv, R85/vorl. 600, 235
Das Bundesarchiv, R85/vorl. 600, 234
Das Bundesarchiv, R85/vorl. 600, 176
Das Bundesarchiv, R85/vorl. 600, 102
Das Bundesarchiv, R85/vorl. 600, 74
Das Bundesarchiv, R901/80601, 73
Das Bundesarchiv, R901/80601, 218
Das Bundesarchiv, R8034/III, 203
Das Bundesarchiv, R703/21, 23
Das Bundesarchiv, R703/21, 24
Das Bundesarchiv, R85/vorl. 601
Das Bundesarchiv, R85/vorl. 601, 72
Das Bundesarchiv, R85/vorl. 601, 73
Das Bundesarchiv, R85/vorl. 601, 197
Das Bundesarchiv, R85/vorl. 601, 218
Das Bundesarchiv, R85/vorl. 601, 229
Das Bundesarchiv, R8034/III, 233
Das Bundesarchiv, R703/21, 13
Das Bundesarchiv, R703/21, 14

- Das Bundesarchiv*, R703/21, 18
- Das Bundesarchiv*, R703/21, 86
- Das Bundesarchiv*, R901/80821, 96
- Das Bundesarchiv*, R901/80821, 97
- Das Bundesarchiv*, R901/80819, 38
- Das Bundesarchiv*, R901/80819, 41
- Das Bundesarchiv*, R901/80819, 67
- Das Bundesarchiv*, R901/80819, 87
- Das Bundesarchiv*, R901/80819, 89
- Das Bundesarchiv*, R901/80816, 89
- Das Bundesarchiv*, R901/80816, 90

B-ARAŞTIRMA ESERLERİ

1-KİTAPLAR

- ADIGÜZEL, Hüseyin, (2018), *İttihat ve Terakki Yalanlar ve Gerçekler*, Bilge Oğuz Yayınları, İstanbul
- AHMAD, Feroz, (2015), *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, Kaynak Yayınları, İstanbul
- AKAL, Emel, (2001), Milli Mücadele'nin Başlangıcında Mustafa Kemal, İttihat ve Terakki ve Bolşevizm, (Basılmamış Doktora Tezi), *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı*, Ankara
- AKÇURA, Yusuf, (2019), *Hatıralarım*, Hece Yayınları, İstanbul
- AKSOLEY, İhsan, (2009), *Teşkilat-ı Mahsusa'dan Kuvay-i Milliye'ye Kahraman Bir Türk Subayının Anıları*, Timaş Yayınları, İstanbul
- AKSOLEY, İhsan, (2016), *Teşkilat-ı Mahsusa Enver Paşa'nın Sırdaşı Anlatıyor*, Yayına Hazırlayan Mehmet Hastaş, Timaş Yayınları, İstanbul
- AKSU, Kenan, (2017), *İngiliz Gizli Belgelerinde Enver Paşa*, Matbuat Yayın Grubu, İstanbul
- AKŞİN, Sina, (2011), *Türkiye Tarihi Çağdaş Türkiye 1908-1980*, Cilt 4, Cem Yayınevi, İstanbul
- AKŞİN, Sina, (2015), *31 Mart Olayı*, İmge Kitabevi, Ankara
- AKŞİN, Sina, (2017), *100. Yılında Jön Türk Devrimi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul

AKYOL, Taha, (2016), *1919-1920 Mondros, Sevr ve Kuva-yı Milliye*, Doğan Kitap, İstanbul

ALTIAY, Kerim, (2013), *Cumhuriyet Dönemi İstihbarat Örgütleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı*, Manisa

ALTINAY, Ahmet Refik, (2010), *İki Komite İki Kıtal Kafkas Yollarında*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul

ARIKAN, Mustafa, (2010), *Osmanlı Arşiv Vesikalarına Göre Osmanlı-İran İlişkileri (1914-1918)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara

ARSLAN, Ali, (2011), *Milli Mücadele'de Polisler*, Paraf Yayınları, İstanbul

ARSLAN, Şekip, (2005), *İttihatçı Bir Arap Aydınının Anıları*, Çeviren Halit Özkan, Klasik Kitaplar, İstanbul

ARTUÇ, Nevzat, (2005), *Ahmet Cemal Paşa (1872-1922) Askeri ve Siyasi Hayatı*, (Basılmamış Doktora Tezi), *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı*, Isparta

ARTUÇ, Nevzat, (2013), *İttihatçı-Senusi İlişkileri (1908-1918)*, Bilge Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul

ATATÜRK, Mustafa Kemal, (2007), *Nutuk*, Yayına Hazırlayan Kemal Gurulkan, Truva Yayınları, İstanbul

ATAY, Falih Rıfkı, (2012), *Zeytindağı*, Pozitif Yayınları, İstanbul

AYDEMİR, Şevket Süreyya, (1971), *Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa*, Cilt I, Remzi Kitapevi, İstanbul

AYDEMİR, Şevket Süreyya, (2011), *Tek Adam*, Cilt 1, Remzi Kitabevi, İstanbul

AYDIN, Mesut, (1992), *Milli Mücadele Döneminde TBMM Hükümeti Tarafından İstanbul'da Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul

BABACAN, Hasan, (2005), *Mehmet Talat Paşa 1874-1921 – Siyasi Hayatı ve İcraatı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara

BALCIOĞLU, Mustafa, (2001), *Teşkilat-ı Mahsusa'dan Cumhuriyet'e*, Nobel Yayın Dağıtım, İstanbul

BALCIOĞLU, Mustafa, (2011), *Teşkilat-ı Mahsusa Yahut Umur-u Şarkıye Dairesi*, Dinamik Akademi Yayınları, Ankara

BALKAN, Fuat, (1998), *İlk Türk Komitacısı Fuat Balkan'ın Hatıraları*, Arma Yayınları, İstanbul

BALKAN, Recep, (2006), *Birinci Dünya Savaşı'nda Doğu Cephesi'nde Sağ Kanat Harekatı*, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara

BARDAKÇI, Murat, (2015), *Enver*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, (2013), *Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Savaşı*, Cilt I, İstanbul

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, (2013), *Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Savaşı*, Cilt II, İstanbul

BAŞBUĞ, İlker, (2015), *Ermeni Suçlamaları ve Gerçekler*, Remzi Kitabevi, İstanbul

BAŞBUĞ, İlker, (2018), *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Güç Odaklarının Mücadelesi*, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul

BAY, Austin, (2013), *Atatürk Modern Türkiye'nin Kurucusu Dahi Generalden Liderlik Üzerine Dersler*, Çeviren Fethi Aytuna, Pegasus Yayınları, İstanbul

BAYAR, Celal, (1997), *Ben de Yazdım Milli Mücadele'ye Gidiş*, Cilt 1, Sabah Kitapları, İstanbul

BAYAR, Celal, (1997), *Ben de Yazdım Milli Mücadele'ye Gidiş*, Cilt 4, Sabah Kitapları, İstanbul

BAYUR, Yusuf Hikmet, (1999), *İkinci Balkan Savaşı I*, Yeni Gün Basın ve Yayıncılık, İstanbul

BIYIKOĞLU, Tefik, (1992), *Trakya'da Milli Mücadele*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara

BİLGİN, Mehmet, (2017), *Teşkilat-ı Mahsusa'nın Kafkasya Misyonu ve Operasyonları*, Ötüken Neşriyat, İstanbul

BOZ, Hakan, (2016), *Bayrak Kalpak Revolver İttihat ve Terakki Cemiyeti*, İhtimal Dergisi Yayınevi, Ankara

BOZDAĞ, İsmet, (2009), *Osmanlı'nın Son Kahramanları*, Truva Yayınları, İstanbul

Cafer el-Askeri, (2008), *İsyancı Arap Ordusunda Bir Harbiyeli*, Yayıma Hazırlayan Necdet Fethi Safvet, Çeviren Halit Özkan, Klasik Yayınlar, İstanbul

CEBESOY, Ali Fuat, (2017), *Milli Mücadele Hatıraları*, Temel Yayınları, İstanbul

ÇELİKTEPE, Atilla, (2003), *Teşkilat-ı Mahsusa'nın Siyasi Misyonu*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul

ÇİÇEK, Hikmet, (2007), *Dr. Bahattin Şakir: İttihat ve Terakki'den Teşkilat-ı Mahsusa'ya Bir Türk Jakobeni*, Kaynak Yayınları, İstanbul

ÇOLAK, Mustafa, (2014), *Alman İmparatorluğu'nun Doğu Siyaseti Çerçevesinde Kafkasya Politikası (1914-1918)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara

DENKER, Arif Cemil, (2006), *Birinci Dünya Savaşı'nda Teşkilat-ı Mahsusa*, Yayına Hazırlayan Metin Martı, Arma Yayınları, İstanbul

DEMİRBAŞ, Bülent, (1987), *İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Kurucusu ve 1/1 nolu Üyesi İbrahim Temo'nun İttihat ve Terakki Anıları*, Arba Yayınları, İstanbul

DEMİRBAŞ, Osman, (1999), *İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Milli Mücadele, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı*, İstanbul

DEMİREL, Emin, (2011), *Teşkilat-ı Mahsusa'dan Günümüze Gizli Servisler*, Renk Yayıncılık, İstanbul

DOĞAN, Ümit, (2017), *Atatürk'ü Öldürme Planları Suikast ve Darbe Girişimleri*, Kripto Yayınları, İstanbul

DOĞAN, Ümit, (2017), *Kurtuluş Savaşı'nda Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri*, Kripto Yayınları, İstanbul

DOĞAN, Ümit, (2017), *Mustafa Kemal'in Muhafızı Topal Osman*, Kripto Yayınları, İstanbul

EKİM, Kadir, (2015), *Birinci Dünya Savaşı'nda Irak Cephesi'nde Kut'ül-Amare Muharebesi (29 Nisan 1916-16 Şubat 1917)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı*, Kahramanmaraş

ELİRİ, Yusuf Alper, (2008), *Cemal Paşa'nın Askeri Kişiliği ve Askeri Faaliyetleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı*, Kırıkkale

ENGİN, Vahdettin, (2011), *Hesaplaşma*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul

ENGİN, Vahdettin, (2016), *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Tarihi Devamlılık*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul

ERKAN, Hamza Osman, (1946), *Bir Avuç Kahraman*, İnkılap Kitabevi, İstanbul

FORTNA, Benjamin, (2017), *Kuşçubaşı Eşref Efsane Teşkilat-ı Mahsusa Subayının Hayatı*, Çeviren Selçuk Uygur, Timaş Yayınları, İstanbul

FROMKİN, David, (2001), *A Peace To End All Peace The Fall Of The Ottoman Empire And The Creation Of The Modern Middle East*, Owl Books, New York

FROMKİN, David, (2004), *Barışa Son Veren Barış Modern Orta Doğu Nasıl Yaratıldı?*, Yayına Hazırlayan Şemsi Yeğin, Epsilon Yayınları, İstanbul

GEDİKLİ, Yusuf, (1998), *Adil Hikmet Bey Asya'da Beş Türk*, Ötüken Neşriyat, İstanbul

GOLTZ, Colmar, (2018), *Mareşal Colmar Freiherr Von Der Goltz'un Hatıraları*, Çeviren ve Yayına Hazırlayan Mehmet Mert Çam, İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul

GÖKDEMİR, Ender, (1998), *Cenub-i Garbi Kafkas Hükümeti*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara

GÜNDAĞ, Nevzat, (1987), *1913 Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara

GÜRER, Turgut, (2018), *Atatürk'ün Yaveri Cevat Abbas Gürer*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul

GÜVENÇ, Serhat, (2011), *Osmanlıların Drednot Düşleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul

GÖYÜNÇ, Nevzat, (1999), *Türkiye Devleti'nden Cumhuriyeti'ne*, Kardelen Kitabevi, Isparta

GRASSİ, Fabio, (2014), *Türk-İtalyan İlişkilerinde Az Bilinenler*, Çeviren Sadriye Güneş, Tarihçi Kitabevi, İstanbul

HART, Liddell, (2018), *Birinci Dünya Savaşı Tarihi*, Çeviren Kerim Bağrıaçık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul

HİÇYILMAZ, Ergun, (1990), *Teşkilat-ı Mahsusa'dan MIT'e*, Varlık Yayınları, İstanbul

HİÇYILMAZ, Ergun, (1996), *Teşkilat-ı Mahsusa ve Casusluk Örgütleri*, Kamer Yayınları, İstanbul

HİÇYILMAZ, Ergun, (2012), *Türk Devrimi'nde Gizli Bir Örgüt Karakol*, Destek Yayınevi, İstanbul

HİÇYILMAZ, Ergun, (2014), *Teşkilat-ı Mahsusa*, Kaynak Yayınları, İstanbul

HİKMET, Adil, (2017), *Asya'da Beş Türk*, Yayına Hazırlayan Yusuf Gedikli, Ötüken Neşriyat, İstanbul

HÜLAGÜ, Metin, (2008), *İslam Birliği ve Mustafa Kemal*, Timaş Yayınları, İstanbul

HÜLAGÜ, Metin, (1994), *Pan-İslamist Hareketler*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul

İNALCIK, Halil, (2016), *Devlet-i Aliye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar IV*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul

KABACALI, Alpay, (2000), *Talat Paşa'nın Anıları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul

KABACALI, Alpay, (2006), *Hatıralar Cemal Paşa*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul

KANSU, Aykut, (2015), *1908 Devrimi*, İletişim Yayınları, İstanbul

KANSU, Aykut, (2016), *İttihadcıların Rejim ve İktidar Mücadelesi 1908-1913*, İletişim Yayınları, İstanbul

- KARABEKİR, Kazım, (2008), *İstiklal Harbimiz*, Cilt I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- KARABEKİR, Kazım, (2017), *İttihat ve Terakki Cemiyeti*, 4. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- KARADAĞ, Raif, (2016), *Petrol Fırtınası*, Truva Yayınları, İstanbul
- KARAN, Kaya, (2015), *Geçmişten Günümüze Türk İstihbarat Teşkilatı*, Kripto Yayıncılık, Ankara
- KARPAT, Kemal, (2013), *Kısa Türkiye Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul
- KAYRA, Cahit, (2003), *Arap İhtilali ve Şam Mahkemesi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul
- KELEŞYILMAZ, Vahdet, (1999), *Teşkilat-ı Mahsusa'nın Hindistan Misyonu (1914-1918)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara
- KOCAHANOĞLU, Osman Selim, (1998), *İttihat ve Terakki'nin Sorgulanması ve Yargılanması*, Temel Yayınları, İstanbul
- KOÇAK, Cemil, (2012), *Geçmiş Ayrıntıda Saklıdır*, Timaş Yayınları, İstanbul
- KOÇAK, Cemil, (2013), *Tarihin Buğulu Aynası Efsaneler Çökerken*, Timaş Yayınları, İstanbul
- KOÇER, Kemal, *Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda M. M. Görgütü'nün Gizli Eylemleri*, Özne Yayıncılık, İstanbul 2002
- KOLOĞLU, Orhan, (2007), *Sorularla Vahdettin*, Pozitif Yayınları, İstanbul
- KOLOĞLU, Orhan, (2012), *İttihatçılar ve Masonlar*, Pozitif Yayıncılık, İstanbul
- KOLOĞLU, Orhan, (2013), *Curnalcilikten Teşkilat-ı Mahsusa'ya*, Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul
- KOLOĞLU, Orhan, (2016), *Lawrence Efsanesi*, Yeditepe Yayınları, İstanbul
- KOLOĞLU, Orhan, (2018), *Abdülhamid Gerçeği*, Pozitif Yayınları, İstanbul
- KON, Kadir, (2013), *Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya'nın İslam Stratejisi*, Küre Yayınları, İstanbul
- KÖSE, İsmail, (2018), *İngiliz Arşiv Belgelerinde Arap İsyanı*, Kronik Yayınları, İstanbul
- KURUCA, Osman Bilge, (2014), *Atatürk ve Gerilla Savaşı*, Kaynak Yayınları, İstanbul
- KUTAY, Cemal, (1963), *Trablusgarp'ta Bir Avuç Kahraman*, Tarih Yayınları, İstanbul

LÜLECİ, Abdullah, (2014), *I. Dünya Savaşı Yıllarında Osmanlı Devleti'nde Casusluk Faaliyetleri (1914-1918)*, (Basılmamış Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya

MANGO, Andrew, (2013), *Atatürk Modern Türkiye'nin Kurucusu*, Çeviren Füsün Doruker, Remzi Kitabevi, İstanbul

MARDİN, Ömer Fevzi, (2016), *Osmanlı Gayrinizami Harp Doktrini*, Yayına Hazırlayan Ali Güneş, Dergah Yayınları, İstanbul

MARDİN, Şerif, (2013), *Türk Modernleşmesi*, İletişim Yayınları, İstanbul

MARDİN, Şerif, (2014), *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908*, İletişim Yayınları, İstanbul

MÜHLMAN, Carl, (2014), *İmparatorluğun Sonu 1914 Osmanlı Savaşa Neden ve Nasıl Girdi*, Timaş Yayınları, İstanbul

MÜTERCİMLER, Erol, (2016), *Fikrimizin Rehberi Gazi Mustafa Kemal*, Alfa Yayınları, İstanbul

METİN, Barış, (2007), *Birinci Dünya Savaşı'nda İran Coğrafyasında Etnik, Dini ve Siyasi Nüfuz Mücadeleleri*, (Basılmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Ankara

MEYDAN, Sinan, (2010), *Cumhuriyet Tarihi Yalanları I*, İnkılap Kitabevi, İstanbul

MEYDAN, Sinan, (2010), *Cumhuriyet Tarihi Yalanları II*, İnkılap Kitabevi, İstanbul

MEYDAN, Sinan, (2017), *Panzehir Gerçeğe Çağrı*, İnkılap Kitabevi, İstanbul

MEYDAN, Sinan, (2017), *Sarı Paşam; Mustafa Kemal, İttihatçılar ve II. Abdülhamit*, İnkılap Kitabevi, İstanbul

ORTAYLI, İlber, (2008), *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*, Timaş Yayınları, İstanbul

ORTAYLI, İlber, (2012), *1923 2023 Cumhuriyet'in İlk Yüzyılı*, Timaş Yayınları, İstanbul

ORTAYLI İlber, (2013), *Avrupa ve Biz*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul

ORTAYLI, İlber, (20013), *Yakın Tarihin Gerçekleri*, Timaş Yayınları, İstanbul

ORTAYLI, İlber, (2014), *İmparatorluğun Son Nefesi Osmanlı'nın Yaşayan Mirası Cumhuriyet*, Timaş Yayınları, İstanbul

ORTAYLI, İlber, (2016), *Osmanlı'ya Bakmak*, İnkılap Kitabevi, İstanbul

ORTAYLI, İlber ve ERDİNÇ, Erol Şadi, (2016), *İttihat ve Terakki Osmanlı İmparatorluğu'nda Gizli Örgütlenmeler ve Darbeler*, İnkılap Kitabevi, İstanbul

- ORTAYLI, İlber, (2018), *Gazi Mustafa Kemal Atatürk*, Kronik Kitap, İstanbul
- ÖKE, Mim Kemal, KOLOĞLU, Orhan, ve diğerleri, (2013), *Kutsal Topraklarda Casuslar Savaşı*, İrfan Yayınları, İstanbul
- ÖKE, Mim Kemal, (2017), *Saraydaki Casus*, İrfan Yayıncılık, İstanbul
- ÖZDAĞ, Ümit, (2014), *İstihbarat Teorisi*, Kripto Yayınları, İstanbul
- ÖZDAĞ, Ümit, (2015), *Teşkilat-ı Mahsusa'nın 100. Yılında Türk İstihbaratı*, Kripto Yayınları, İstanbul
- ÖZDEMİR, Hakan, (2014), *Abdülhamid'i Deviren Kurşun İsyan, Suikast, İhtilal*, Timaş Yayınları, İstanbul
- ÖZGEN, Cansu Canan, (2018), *Türklerin Serüveni*, Kronik Kitap, İstanbul
- ÖZTUNA, Yılmaz, (2014), *93 ve Balkan Savaşları Avrupa Türkiye'sini Kaybımız Rumeli'nin Elden Çıkışı*, Ötüken Yayınları, İstanbul
- RAGIB, Mustafa, (2007), *Meşrutiyet'ten Önce Manastır'da Patlayan Tabanca*, Bengi Yayınları, İstanbul
- SAFİ, Polat, (2006), *The Ottoman Special Organization Teşkilat-ı Mahsusa A Historical Assesment With Particular Reference To Its Operations Against British Occupied Egypt (1914-1918)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), *Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara
- SAFİ, Polat, (2012), *The Ottoman Special Organization Teşkilat-ı Mahsusa; An Inquiry into its Operational and Administrative Characteristics*, (Basılmamış Doktora Tezi), *Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara
- SATAN, Ali, (2014), *100 Soruda 1. Dünya Savaşı*, Rumuz Yayınları, İstanbul
- SANDERS, Liman Von, (2018), *Türkiye'de Beş Yıl*, Çeviren Eşref Bengi Özbilen, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul
- SELEK, Sabahattin, (2000), *Anadolu İhtilali*, Cilt 2, Kastaş Yayınları, İstanbul
- SELEK, Sabahattin, (2006), *İsmet İnönü/Hatıralar*, Bilgi Yayınevi, İstanbul
- SHAW, Stanford ve SHAW, Ezgi Kural, (2006), *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, Cilt 2, E Yayınları, İstanbul
- SHAW, Stanford, (2014), *Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu Savaşa Giriş*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara
- SONYEL, Salahi, (2013), *Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisi'nin Türkiye'deki Eylemleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara
- STODDARD, Philip, (2003), *Teşkilat-ı Mahsusa; Osmanlı Devleti ve Araplar 1911-1918: Teşkilat-ı Mahsusa Üzerine Bir Ön Çalışma*, Arma Yayınları, İstanbul
- STONE, Norman, (2011), *Türkiye Kısa Bir Tarih*, Çeviren Orhan İsvan, Remzi Kitabevi, İstanbul

STONE, Norman, (2019), *Birinci Dünya Savaşı*, Çeviren Ahmet Fethi Yıldırım, Ketebe Yayınları, İstanbul

ŞİMŞEK, Nurettin, (2008), *Teşkilat-ı Mahsusa'nın Reisi Süleyman Askeri Bey Hayatı, Siyasi ve Askeri Faaliyetleri*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul

ŞİMŞİR, Bilal, (2016), *Atatürk Dönemi İncelemeler*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara

TANSU, Samih Nafiz, (2016), *İki Devrin Perde Arkası*, Parola Yayınları, İstanbul

TEKİN, Arslan, (2016), *Enver Paşa ve Dönemi*, Kariyer Yayıncılık, İstanbul

TEKİN, Nergishan, (2017), *Gizemli Örgütler; Teşkilat-ı Mahsusa İttihat ve Terakki*, İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul

TETİK, Ahmet, (2014), *Teşkilat-ı Mahsusa (Umur-ı Şarkıyye Dairesi) Tarihi*, Cilt 1, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul

TETİK, Ahmet, (2018), *Teşkilat-ı Mahsusa (Umur-ı Şarkıyye Dairesi) Tarihi*, Cilt 2, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul

TEVETOĞLU, Feth, (1988), *Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara

TOPUZ, Hıfzı, (2007), *Özgürlüğe Kurşun*, Remzi Kitabevi, İstanbul

TUNAYA, Tarık Zafer, (1952), *Türkiye'de Siyasi Partiler*, Arba Yayınları, İstanbul

TÜRKOL, Berkay Sadi, (2012), *Teşkilat-ı Mahsusa'nın Kurduğu Kahramanlar Grubu Emirber Fedailer*, Kariyer Yayıncılık, İstanbul

TÜRKÖNE, Mümtaz ve ÖZDAĞ, Ümit, (1993), *Siyasi İslam ve Pan İslamizm*, Rehber Yayıncılık, Ankara

Türk İstiklal Harbi, (1999), Cilt II, Kısım 2, Genelkurmay Başkanlığı ATASE Yayınları, Ankara

ULUĞBAY, Hikmet, (2008), *İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e Petropolitik*, De ki Yayınları, Ankara

UNAT, Faik Reşit, (2014), *İkinci Meşrutiyetin İlanı ve Otuzbir Mart Hadisesi II. Abdülhamid'in Son Mabeyn Başkatibi Ali Cevat Bey'in Fezlekesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara

ÜÇAROL, Rifat, (2006), *Siyasi Tarih 1789-2001*, Der Yayınları, İstanbul

ÜLKÜ, İrfan, (2016), *KGB Arşivleri'nde Enver Paşa*, Milenyum Yayınları, İstanbul

VAMIK, Volkan ve IITZKOWITZ, Norman, (2011), *Atatürk Anatürk*, Alfa Yayıncılık, İstanbul

VARDAR, Galip, (2003), *İttihat ve Terakki İçinde Dönenler*, Yayına Hazırlayan Samih Nafiz Tansu, Yeni Zamanlar Yayınları, İstanbul

YALÇIN, Hatice, (2008), Harp Ceridesi (I. Dünya Savaşı'nda Kafkas Cephesi), (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı*, Tokat

YASAMEE, Feroze, *Abdülhamit'in Dış Politikası*, Çeviren Yusuf Selman İnanç, Kronik Kitap, İstanbul

YILMAZ, Sait, (2017), *Türk-İngiliz İstihbarat Savaşları 1914-1918*, Kripto Yayınları, İstanbul

YURTSEVER, Serdar, (2007), Milli Mücadele Dönemi İstihbarat Faliyetlerinin Olaylar Çerçevesinde İncelenmesi, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı*, Ankara

YÜKSEL, Ahmet, (2014), *Rusların Kafkasya'yı İstilas ve Osmanlı İstihbarat Ağı*, Dergah Yayınları, İstanbul

ZAMACI, Ayşe, (2015), Müdafaa-i Milliye Cemiyeti ve Faaliyetleri, (Basılmamış Doktora Tezi), *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı*, Edirne

ZÜRCHER, Erik Jan, (2013), *Milli Mücadele'de İttihatçılık*, Çeviren Nüzhet Salihoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul

ZÜRCHER, Erik Jan, (2015), *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, Çeviren Yasemin Gönen, İletişim Yayınları, İstanbul

2-MAKALELER

AKCAN, Erol, (2015), "Balkan ve Birinci Dünya Harbi Yıllarında Müdafaa-i Milliye Cemiyeti", *Tarihin Peşinde –Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi-*, Sayı 13, s. 161-183

ASLAN, Betül, (2010), "Yeni Belgeler Işığında Karakol Cemiyeti, Uşak Kongresi ve Karakol Cemiyeti'nin Bolşeviklerle Yaptığı Antlaşma", *Atatürk Dergisi*, Cilt IV, Sayı 1, s. 29-63

ARSLAN, Nebahat ve TEKİR, Süleyman, (2010), "Cenub-i Garbi Kafkas Hükümeti'nden Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne", *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 6, s. 1-25

AVŞAR, Servet, (2001), "Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin Cihat İlanı ve Propaganda", *Askeri Tarih Bülteni*, Sayı 51, s. 35-74

AVŞAR, Servet, (2002), "Birinci Dünya Savaşı'nda Irak Cephesi'ndeki Aşiretler ve Casusluk Faaliyetleri", *Askeri Tarih Bülteni*, Sayı 52, s. 129-144

AYSAL, Necdet, (2007), "Çöküşten Mütarekeye Osmanlı'da Haber Alma", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 40, s. 523-540

BALCI, Sezai, BALCIOĞLU, Mustafa, (2011), “İdealist Bir Mücadele Adamı: Teşkilat-ı Mahsusa Başkanı Ali Başhampa I”, *Toplumsal Tarih*, Sayı 209, s. 68-73

BALCI, Sezai, BALCIOĞLU, Mustafa, (2011), “İdealist Bir Mücadele Adamı: Teşkilat-ı Mahsusa Başkanı Ali Başhampa II”, *Toplumsal Tarih*, Sayı 210, s. 28-35

BALCIOĞLU, Mustafa, “Bolşevik İhtilali Sırasında Teşkilat-ı Mahsusa'nın Rusya'daki Faaliyetleri”, *Türk Kültürü Dergisi*, Sayı 350, s. 173-185

BARAN, Tülay, (2015), “Birinci Dünya Savaşı ve Irak Cephesi”, *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı 25, s. 65-76

BAY, Abdullah, (2015), “Birinci Dünya Savaşı'nda Gürcü Lejyonu Ve Faaliyetleri”, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, Sayı 18, s. 75-92

BOZKURT, Celil, (2004), “Birinci Dünya Savaşı'nda Filistin-Suriye Cephesi'nde Nili Casusluk Örgütünün Faaliyetleri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt XXX, Sayı 88, s. 89-114

DEMİR, Yaşar ve ŞEN, Kenan, (2011), “Doğuş Dönemi İtibariyle Türk-Arap Milliyetçiliği: İşbirliğinden Çatışmaya”, *Akademik Orta Doğu*, Cilt 5, Sayı 2, s. 109-130

GÜNEŞ, Gönül, (2013), “Teşkilat-ı Mahsusa ve Birinci Dünya Savaşı Yıllarındaki Faaliyetleri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt XXIX, Sayı 85, s. 101-130

GÖÇGÜN, Önder, (2013), “Türk İstiklal Savaşı'nda Atatürk'ün ve İsmet Paşa'nın Emrinde Batı Cephesinin Ünlü İstihbarat Subayı ve Bir Numaralı Türk Casusu Fahri Akçakoca Akça ve Çalışmaları”, *Belgi*, Sayı 6, s. 665-708

HALEY, Charles, (1994), “The Desperate Ottoman Enver Paşa and the German Empire”, *Middle Eastern Studies*, Cilt 30, s. 1-51

HUT, Davut, (2018), “Osmanlı Arap Vilayetleri, Arabizm ve Arap Milliyetçiliği”, *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı 1 Orta Doğu Özel Sayısı, s. 105-151

KARACAGİL, Ömer, (2014), “I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin İran'la İttifak Kurma Arayışları”, *OTAM*, Sayı 36, s. 95-116

KELEŞYILMAZ, Vahdet, (1998), “Teşkilat-ı Mahsusa ve Cermen Esir Kamplarındaki Tatarlar”, *Ankara Üniversitesi Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt VI, Sayı 21, s. 65-80

KILIÇ, Sezen, (2016), “Alman Deniz Ataşesi Humann'ın Mektuplarında Enver Paşa”, *Bilig*, Sayı 77, s. 109-130

KISIKLI, Emine, (1990), “Milli Mücadele Başlangıcında Mustafa Kemal Paşa'nın Milli Hareketi İttihat ve Terakki Faaliyetlerinden Uzak Tutma Teşebbüsleri”, *Ankara Üniversitesi Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt II, Sayı 5, s. 109-127

KURTCEPHE, İsrail, (1990), “Trablusgarp'ın İtalyanlarca İşgali, Mustafa Kemal Ve Arkadaşlarının Direnişe Katılmaları”, *Ankara Üniversitesi Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt 2, Sayı 6, s. 361-375

KURTCEPHE, İsrail, (1993), “Teşkilat-ı Mahsusa Belgelerine Göre 1917 Rus İhtilali Sırasında Türkistan”, *Ankara Üniversitesi Atatürk Yolu Dergisi*, s. Cilt III, Sayı 12, s. 393-409

KÜÇÜKVATAN, Mahir, (2013), “İngiliz Basınında Osmanlının Kut’ül-Amare Zaferi”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt XIII, Sayı 26, s. 55-85

LEVENT, Zeynel, (2015), “20. Yüzyıldan Günümüze Türklerde İstihbarat Eğitim Süreci”, *Teşkilat-ı Mahsusa’nın 100. Yılında Türk İstihbaratı*, Kripto Yayınları, İstanbul s. 135-174

MARUFOĞLU, Sinan, (2012), “II. Meşrutiyet’ten Birinci Dünya Savaşı’na Osmanlı Arap Vilayetlerinde Sömürgeci Avrupa Devletlerinin Siyasi Faaliyetleri”, *History Studies*, Cilt 4, Sayı 3, s. 95-111

ÖĞÜN, Tuncay, (2018), “Osmanlı Basınında Cihad-ı Ekber: İran Örneği”, *Türkiyat Mecmuası*, Cilt 28/1, s. 91-114

ÖZDEMİR, Mehmet, (2004), “Birinci Dünya Savaşı’nda Irak Cephesi’nde Propaganda ve Casusluğa Karşı Alınan Tedbirler”, *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı 4, s. 55-74

ÖZGÜLDÜR, Yavuz, (2004), “Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşı’na Girişi Goeben ve Breslau Olayı”, *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı 4, s. 107-122

ÖZKAN, Salih, (2017), “Teşkilat-ı Mahsusa’nın 1916 Yedisu/Türkistan İsyanlarındaki Rolü”, *Cappadocia Journal Of History And Social Sciences*, Sayı 8, s. 266-273

PEHLİVANLI, Hamit, (1991), “Askeri Polis Teşkilatı Raporlarında Milli Mücadele Sırasında Ermeni-Rum Azınlığın Faliyetleri ve Alınan Tedbirler”, *Ankara Üniversitesi Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt III, Sayı 8, s. 675-682

PEHLİVANLI, Hamit, (1999), “Mudanya Mütarekesi İle Lozan Antlaşması Arasında Ankara Hükümeti’nin İngiliz İşgal Birliklerini Kontrolü Ve Geçit Teşkilatı”, *XII. Türk Tarih Kongresi*, Cilt 4, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, s. 1263-1292

SAFİ, Polat, (2012), “History in the Trench: The Ottoman Special Organization – Teşkilat-ı Mahsusa Literature”, *Middle Eastern Studies*, Cilt 48, Sayı 1, s. 89-106

SAFİ, Polat, (2016), “Zincirleme Teşkilat Tamlaması Teşkilat-ı Mahsusa’dan Umum Alem-i İslam’a”, *Derin Tarih*, s. 46-55

SARISAMAN, Sadık, (1995), “Ömer Naci Bey Müfrezesi”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt 4, Sayı 16, s. 501-513

SARISAMAN, Sadık, (1996), “Birinci Dünya Savaşı Sırasında İran Elçiliğimiz İle İrtibatlı Bazı Teşkilat-ı Mahsusa Faaliyetleri”, *OTAM*, Sayı 7, s. 209-218

SARISAMAN, Sadık, (1998), “Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Devleti’nin İran Politikası ve Defa’i İslam Cemiyeti”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı 115, s. 137-146

SARISAMAN, Sadık; (2002), “I. Dünya Savaşı’nda Türk Cephelerinde Psikolojik Harp”, *Türkler*, Cilt 13, s. 453-468

ŞİMŞEK, Pınar, (2015), “Türk İstihbaratında Teşkilat-ı Mahsusa’nın Yeri ve Türk, Rus, İngiliz ve İsrail İstihbarat Birimlerindeki İlk Modern Teşkilata Geçişin Bir Karşılaştırması”, *Teşkilat-ı Mahsusa’nın 100. Yılında Türk İstihbaratı*, Kripto Yayınları, İstanbul, s. 9-26

TOPRAK, Vakkas Seydi, (2017), “Cemal Paşa’nın Emriyle Aliye Sıkıyönetim Mahkemesince İdam Edilen Arap İleri Gelenlerinin Arap Ayrılkçı Hareketlerine Etkisi” *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 27, Sayı 2, s. 297-310

UMAR, Ömer, (2001), “Arap Milliyetçilik Hareketinin Doğuşu ve Gelişimi”, *Askeri Tarih Bülteni*, Sayı 51, s. 75-86

UMAR, Ömer, (2002), “İngilizlerin Musul’da Özdemir, Şeyh Mahmud ve Aşiretlere Karşı Politikası”, *Askeri Tarih Bülteni*, Sayı 52, s. 1-20

ÜNAL, Levent, (2015), “Birinci Dünya Savaşı’nda Kafkas Cephesi’nin Bilinmeyen Kahramanlık Öyküsü Bayburt ve Çevresinde Gerçekleşen Muharebeler”, *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı 25, s. 1-38

ÜNALP, Rezzan, (2015), “Birinci Dünya Savaşı: 1916 Trabzon’un Ruslar Tarafında İşgali”, *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı 25, s. 39-64

YİĞİT, Yücel, (2014), “The Teşkilat-ı Mahsusa and World War I”, *Middle East Critique*, s. 157-174

ZÜRCHER, Erik Jan, (1986), “Young Turk Memoirs as a Historical Source: Kazım Karabekir’s İstiklal Harbimiz”, *Middle Eastern Studies*, Cilt 22, Sayı 4, s. 562-570

EKLER

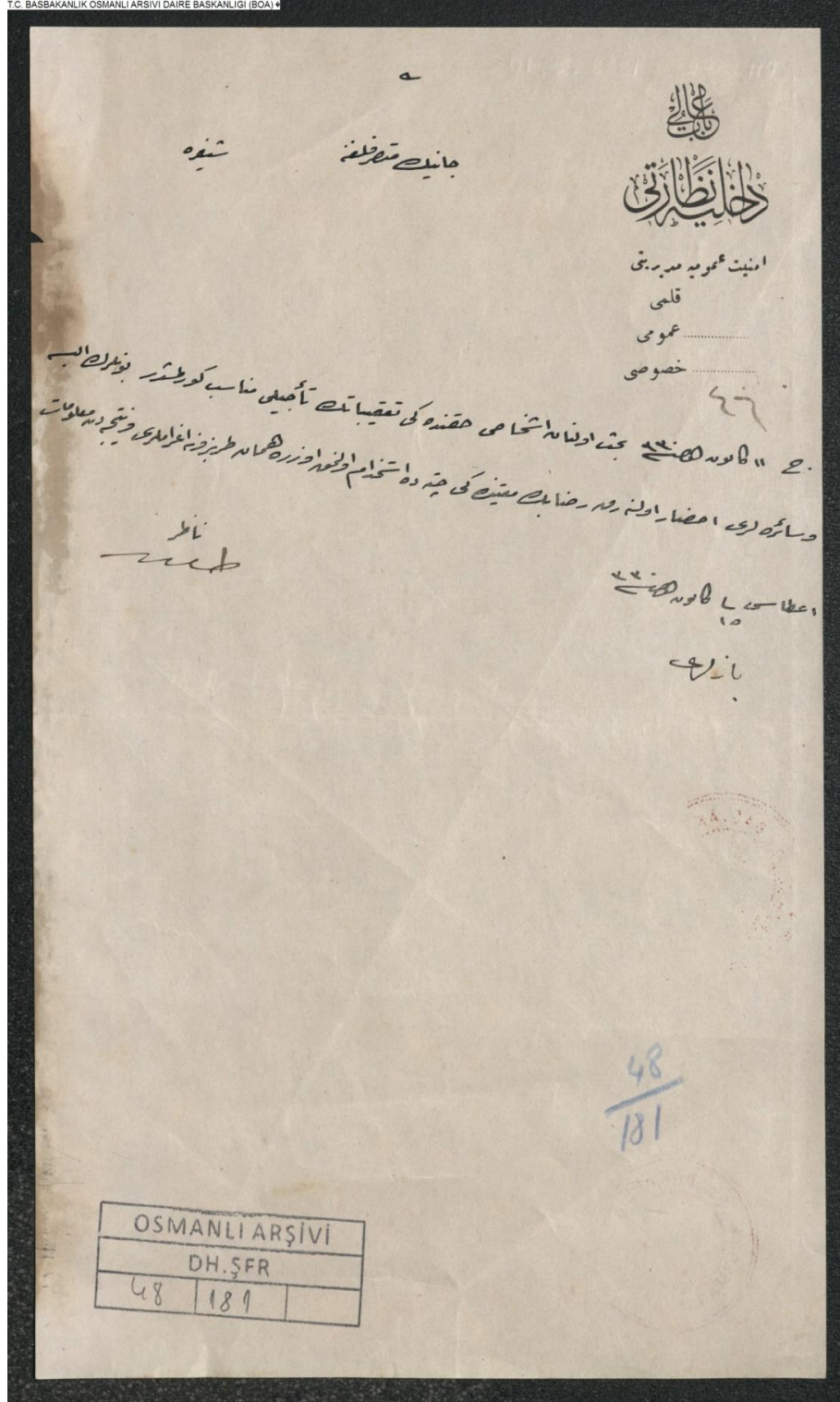
EK 1: Teşkilat-ı Mahsusa’da Görev Alanların Listesi

Enver Paşa, Süleyman Askeri Bey, Halil Kut Paşa, Cevat Bey, Ali Başhampa, Doktor Nazım Bey, Aziz Bey, Atıf Kamçıl, Eşref Kuşçubaşı, Sami Kuşçubaşı, Deli Halit Paşa, Ömer Naci Bey, Eyüp Sabri Bey, Çerkes Ethem, Çerkes Reşit, Çerkes Tevfik, Ruşeni Barkın, Cihangiroğlu İbrahim Bey, Fuat Köprülü, Çerkes Fuat Paşa, Yakup Cemil, Yüzbaşı Ali Rıza Bey, Yenibahçeli Şükrü Bey, Yenibahçeli Nail Bey,

Hüsamettin Ertürk, İzmitli Mümtaz, Sapancalı Hakkı, Cemal Azmi Bey, Doktor Bahattin Şakir Bey, Albay Tahir Bey, Teğmen İsmet Bey, Teğmen Remzi Bey, Yusuf Akçura, Süleyman el-Baruni, Yusuf Şetvan, Şeyh Ahmet es-Sünusi, Uceymi Sadun Paşa, Yüzbaşı Fehmi Bey, Hüsrev Sami Bey, Çerkes Sadık, İhsan Eryavuz, Filibeli Halim Cavit Bey, Beykozlu Reşat Bey, Teğmen Lütfi Bey, Teğmen Hasan Bey, Teğmen Refik Bey, Piyade Zabiti Tahsin Bey, Selanikli İbrahim Bey, Adil Hikmet Bey, Nuri Conker, Rusuhi Bey, İbrahim Tali Öngören, Nuri Killigil Paşa, Ali Rıza Bey, Abdürrab Bey, Süvari Teğmen Yusuf Bey, Şeyh Muhammed Safayihi Efendi, Sami Süreyya Efendi, Şeyh Hafız Efendi, Üsteğmen Nuri Bey, Ferit Bey, Şerya Efendi, Ziya Efendi, Doktor Fuat Bey, Yusuf Bey, Piyade Yüzbaşı Mehmet Nuri Bey, Jandarma Yüzbaşı Süheyl Bey, Süvari Teğmen Adnan Bey, Süvari Teğmen Rıfat Bey, Piyade Yüzbaşı Süleyman Bey, Süvari Üsteğmen Hayri Bey, Piyade Yüzbaşı Fuat Efendi Bey, Nuri Efendi, Başçavuş Yardımcısı İlhami Efendi, Talib Efendi, Başçavuş İhsan Efendi, Salih Efendi, Hidayet Efendi, Piyade Kıdemli Yüzbaşı Ali Rıza Bey, Celal Bey, İbrahim Hakkı Bey, Alioğlu Süleyman Bey, İsmailoğlu Ahmet Bey, Hasanoğlu Sadık Bey, Mustafaoğlu Ahmet Bey, Mehmetoğlu Elmas Bey, Selimoğlu Tabun Bey, Yusufoğlu Ahmet Bey, Ali Çetinkaya, Filibeli Hilmi Bey, Silahçı Tahsin Bey, Osman Nerves Bey, Topal Osman Ağa, Yahya Kaptan, Mehmet Ali Bey, İsmail Hakkı Bey, Halil Efendi, İrfan Bey, Hafız Recep Efendi, Cafer el-Askeri, Teğmen Salih Zeki Bey, Halife ibn Asker, Mithat Şükrü Bleda, Kara Kemal Bey, Tefvik Bey, Binbaşı Bekir Bey, Van Polis Müdürü Muhiddin Bey, Tahsin Bey, Hilmi Bey, Albay Stange Bey, Rauf Orbay, Ömer Fevzi Mardin, Talip Bey, Mevlana Şeyh Sadık, Süleymaniyeli Seyyit Ömer Bey, Yüzbaşı Kemal Bey, Yüzbaşı Tefvik Bey, Yüzbaşı İsmail Hakkı Bey, Yüzbaşı Tahir Bey, Yüzbaşı Fikret Bey, Yüzbaşı Şevket Bey, Üsteğmen Osman Nuri Bey, Üsteğmen Hakkı Ali Bey, Üsteğmen Şükrü Bey, Üsteğmen Nüzhet Bey, Üsteğmen Ethem Bey, Üsteğmen Fahrettin Bey, Teğmen Nurettin Bey, Teğmen Sadık Bey, Teğmen Hasan Fehmi Bey, Afganistanlı Abdurrahman, Fazlı Bey, İsmail Hami Bey, Yüzbaşı Muhittin Bey, Yüzbaşı Cemal Bey, Yedek Subay Baha Sait Bey, Rasim Bey, Şükrü Bey, İsmail Hakkı Bey, Alim Haydan Bey, Mirza Mehmet Rıza Bey, Şuayipoğlu Ali Mürteza Bey, Muhyiddin Butay Bey, Teymur Han, Hacı Hüseyinoğlu Nur Mehmet Bey, Adapazarlı Cemal Efendi, Abdurrahman Efendi, Ağa-yı Nur, Teğmen Kazım Bey, Yüzbaşı Hayri Bey, Tahsin Uzer, Cevdet Bey, Kazım Orbay, Caferizade Baki Bey, Tefvik Bey, Rodoslu Habibzade Ahmet Kemal Bey, Mahmut Nedim Bey, Celal Bey, Yüzbaşı Murat Bey, Teğmen Nurettin Bey, Seyyit Abdülvahid,

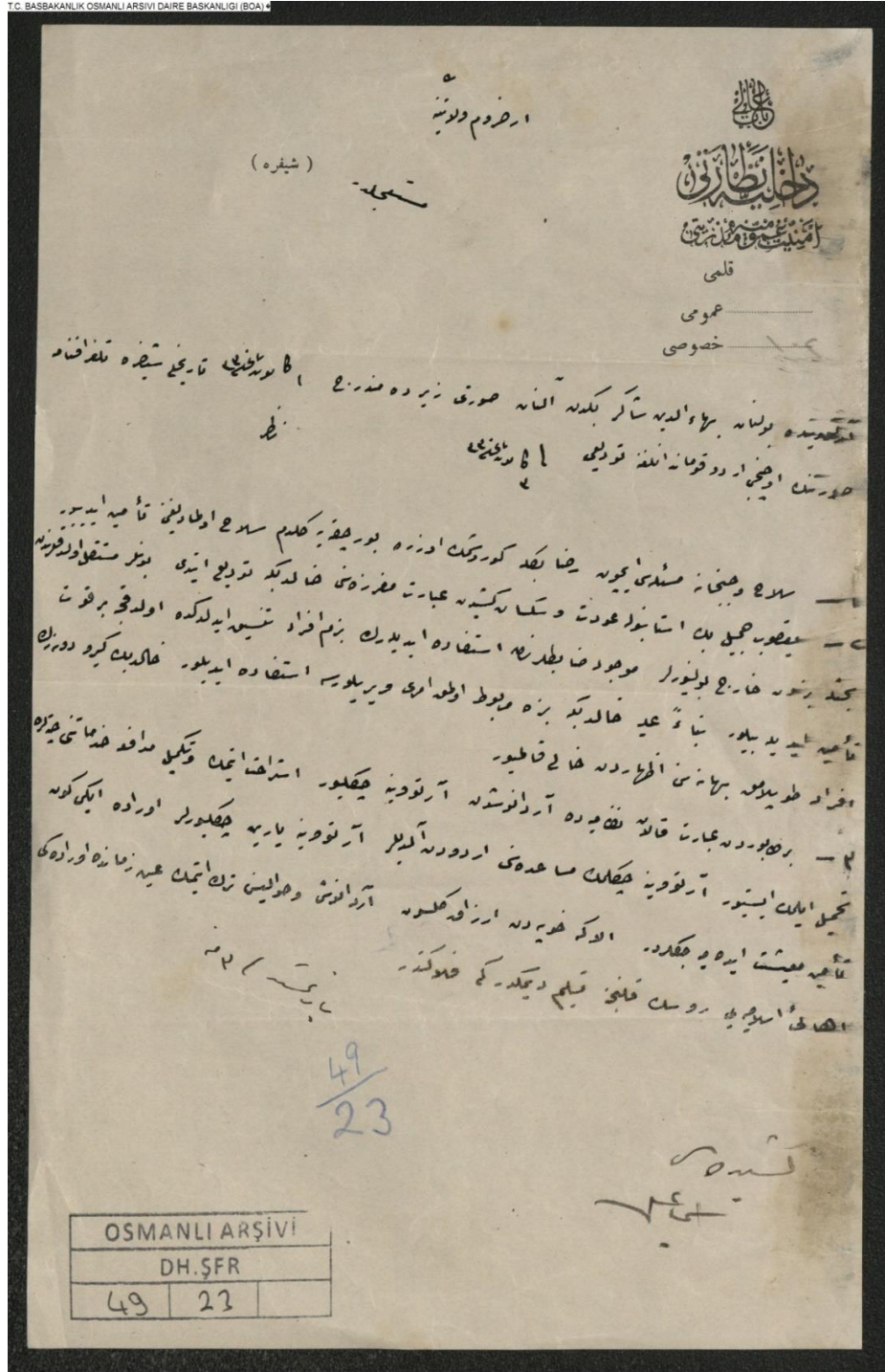
Abdürreşid İbrahim Efendi, Halim Sabit Efendi, Abdülbari Efendi, Mirza Said Bey, Hacı Mesut Efendi, Tevfik Nureddin Bey, Esat Bey, Beycan Bey, Alimzade Ömer Efendi, İsmail Canbolat, Safa Efendi, Abdülaziz Çaviş, Ali Kemal Bey, Hüseyinzade Ali Bey, Yüzbaşı Mehmet Nuri Bey, Ali Abbas Bey, Ahmet Saib Bey, Şeyh Salih Efendi, Şeyh Salih eş-Şerif Efendi, Şeyh İsmail Efendi, Mehmet el-Atabi Efendi, Ali Ziya Efendi, Abdülsettar Hayri Efendi, Tunuslu Yusuf Bey, Abdurrahman Efendi, Doktor Nasır Bey, Ferit Bey ve Doktor Tabit Bey, Albay Kara Vasıf Bey, Cafer Bey, Albay Galatalı Şevket Bey, Yarbay Edip Servet Bey, Şekip (Kesebir) Bey, Ekrem (Demiray) Bey, Şevket (Dingillioğlu) Bey, Ahmet Bey, Ali Seyfi (Tülümen) Bey, Rıdvan (Ergüder) Bey, Muhsin Bey, İbrahim Zihni Bey, Fuat (Balkan) Bey, Fuat Bulca, Naci Pekel

EK 2: Doktor Bahattin Şakir Bey'e Talimat

DH.ŞFR.00048.00181.001

EK 4: Kafkasya Çete Savaşları Hakkında

DH.ŞFR.00049.00023.001

Ek 5: Teşkilat-ı Mahsusa Parası

ع
ارحوم ولدیة

(شيفره)

دائرة الداخلية
 وزارة الداخلية
 قلمی
 عمومی
 خصوصی

مع ۱ کارنامه
 تحصیلات منوره ده بیک بر ایچره تقضی طو ایا کوندردی قیادت
 منوره ده بیک بر ایچره ولدیة مدافع علیه تبندنه مدافع علیه مرکز عومینه مراهقه اولدین
 تقدیرده در حال ایسک اولدو حقه - ۱ کارنامه

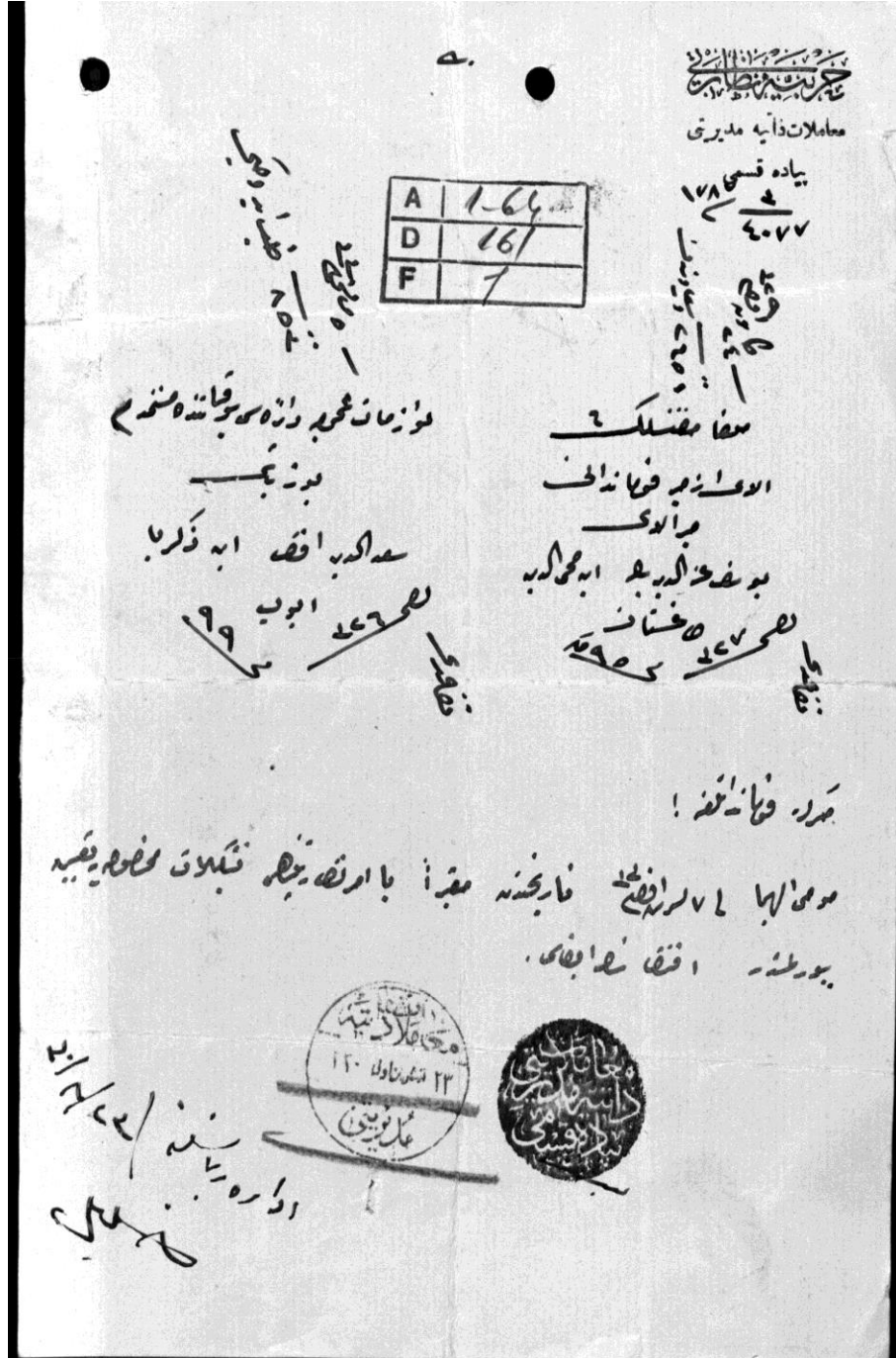
ط

۴۹
۳۱

OSMANLI ARŞIVI		
DH.ŞFR		
49	31	

DH.ŞFR.00049.00031.001

EK 6 : Teşkilat-ı Mahsusa Yoklama Defteri Örneği

EK 7: Rauf Bey Müfrezesi Hakkında Bir Belge

79 ارسوزی

باسمه تو مائد اولو و کالجه سینه

فهرامه

عبارت عثمانیه تک ابرازده نریب و عمارتک
منعی

A	1
D	42
F	1

خارجیه نظارتی
 وزارت جنگ
 قلمچی
 عسکر
 ۶۷۷۷-۵۵

دولتو افغ عسکری

ایران سفارتدن و برلین تقریرده عمار عثمانیه بی لایم عسکر بی شیخ غصان اعوان طائفه محاکک
 ابراهیم تک ایوج فرسخ ابرونده امینه نام محکم انقذ عمارتک دفعه مقابلین وقع ناصری نام موقع
 بولوب بندیده مصادر دولتم ایملک اولندن استفاده ایدن اعوان و عمار عثمانیه نریب و عمارتک
 محلی امه و ایلی محل کوروش و بولوب ایران دولتک ماری و معنوی ضررینه موری بولوش بیاید مبرودان
 استرداری و تجاوزانک منع کتری ایله عمار ساهاهان تک بری طرفه عورق اسبابک اشکالی و رازیه
 اشعاریه عضا التماس اولمق در...

ایران اراضی اورزنده برلینا افکار و آمال استهویانه برورده ایشمه حکومتیه تک اهالی
 حکومت اسلامیه تک صنعت متذکره سی ایجا کج ابراهیم تک سماک و هوسنده روسی و نظیر عسکرلی بولوش
 و فصل لر لیه تدار عورتری محوط اولدج بولوش غیره عسکر سوله ایملک و تدبیر مانعیه بولوش اشکل
 محوریه قطعنده بولوش ایران سفارت باطلایه دفعات ایل عمار کوروش کی ایچون تقریریه مبرودان
 او دجه ایله جواب اولنه بولوشی رطاردور. سو قدر که سفارت عمار عثمانیه تک عمارتک و نظیر
 قواد عسکریه سی آره سده وقوع صله مصادر درن بالاسفاره ایله محلی اهل اوله و نظیر نریب و عمارتک
 تصدی ایشمه اولدجی ارعا ایملک اولنه نظر بوهال وقع ایب نامیات سلفیه و حکومتک مد...
 سانه توفیق ایشیدن مجاریه مقدرده معامد قانونیه اجا و مزبورین استردار الوع و بولوش
 منع ندری ایچون تدبیر ایجاز ایدلک اورزه ایران ارضیه بولان قطعان عثمانیه قوماندانیه
 و صایا ایضا وجودن طرفه ماریه معلوق اعطالیه شمار افغ
 اجماری اولدجی امارتک

خارجیه نظری
مستفسر

۹/۲۰۱

۷/۲۰۱

۲۱
۱۸۷

تاریخ
۱۷
شماره
۱۴

۵۰

ناقصا اختتامی
طرز دور کشف اداره

کیس عدد
۷-۲-۲۰۰۰

A	۱-۲
D	۵۰۵
F	۱-۸

معموره - صحیح و حواله بند تکمیل نامیه از آنکه یوز یکمده مقصد قویع کفلا ابر
 سابه به کوی - طینه - مع الوهیه حوالی مذکور ده تقفوه اقربا و مستفان
 بر طبقی در صاحب لغز اظهار حید بوقعه له صقرین اعراضه حواله
 بتوجه و نه بونه بجزاً صورته الیه از قدره بر حواله مذکوریم بحرفه
 بر آنکه اصله و اصله و اصله ایسایه ~~تخصیصاً~~ ~~مخلفه~~
 اشخاصه ~~شبه~~ ایسایه . تکمیل حقه عهد سنیان در
 سنیان حقه طینه از اعفای از مناب کویله ~~ملا~~ و کذره معارف
 راصه الله اده ه فرم له اعفایله -

KİMLİK BİLGİLERİ

Adı Soyadı: Çağdaş YÜKSEL

Doğum Yeri: Çorlu/TEKİRDAĞ

Doğum Tarihi: 08/10/1988

E-posta: cyuksel@pau.edu.tr

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lise: Çorlu Lisesi

Lisans: Trakya Üniversitesi

Yüksek Lisans: Trakya Üniversitesi

Doktora:

Yabancı Dil ve Düzeyi: İleri seviye İngilizce, orta seviye Almanca ve Fransızca

İŞ DENEYİMİ: 2014'ten beri Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde Araştırma Görevlisi

ARAŞTIRMA ALANLARI: Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Birinci Dünya Savaşı, Osmanlı Devleti'nin Son Dönemi, Askeri Tarih

TEZDEN ÜRETİLEN TEBLİĞ VE YAYINLAR:

“Birinci Dünya Savaşı Sırasında Tahran Sefiri Asım Bey’in Gönderdiği Raporlar”, **I. Uluslararası Türklerin Dünyası Sempozyumu Tam Metin Kitabı**, Ankara 2017, s. 1095-1110

“Birinci Dünya Savaşı Sırasında İran’da Osmanlı-Rus Mücadelesinde Tahran Sefareti’nin Rolü”, **ASEAD Dergisi**, Sayı 11, Cilt 4, 2017, s. 285-293